

શ્રીભક્તરાજની પુષ્પમાળા

ગ્રંથનાર:—

ભક્તરાજ માણિકલાલ જમનાદાસ મહારાજ
(સુરત)

પ્રકાશક:—‘જીજ્ઞાસી’ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ,
સામુન બિલ્ડીંગસ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ-કોટ, મુંબઈ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગાંધીજી કાશ્યાપભટ્ટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૪૪૫ ગાંધી ક

પુસ્તકના નામ લક્ષ્મીરાજની પુષ્પમાળા

વિાદ ૬ : ૩

શ્રીભક્તરાજની પુષ્પમાળા (પહેલી)

ગ્રંથનાર:—

ભક્તરાજ માણેકલાલ જમનાદાસ મહલારજી
(સુરત)

પ્રકાશક:—“ગુજરાતી” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ,
સાસુન બિલ્ડીંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ-કોટ, મુંબઈ.

[વ. સં. ૧૯૮૪]

[સને ૧૯૨૮]

(સર્વ હક પ્રકાશકોએ સ્વાધીન રાખ્યા છે.)

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ સંગ્રહ

નટવરલાલ હજીરામ દેશાધીએ
“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ,
સાસુન બિલ્ડિંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ,
કોટ, મુંબઈ ૧ માં આ પુસ્તક લાખ્યું અને પ્રકટ કર્યું

શ્રીભક્તરાજની પુષ્પમાળા-પહેલી

વિષયાનુક્રમણિકા

પુષ્પ.	વિષય.	પાનું.	પુષ્પ.	વિષય.	પાનું.
૧	મોટી અન્યથા તે શી...	૧	૧૨	રત્નેગુણરૂપી રાત્રુ-	
૨	મનુષ્યનું માર્ગલપણું: જીવ- રામ-શિવરામનું દૃષ્ટાંત	૧		દૃષ્ટાંત: બ્રાહ્મણ દંપતી- નાં દુ:ખો	૧૯
૩	સર્વ જગત્ હરિરૂપ છે.	૮	૧૩	બહુરૂપી નટ	૨૧
૪	અધૂરા જ્ઞાની અને પૂર્ણ જ્ઞાની વચ્ચે ભેદ- દૃષ્ટાંત: શાહુકારના રત્ન- ની પરીક્ષાનું...	૯	૧૪	કરવાનું નથી કરતા અને નહિ કરવાનું લોકો કરે છે તે વિષે ડોશીમાનું દૃષ્ટાંત:	૨૧
૫	સૂર્યોદય થતાં અંધકારનો નાશ	૧૩	૧૫	મોટાનું વચન માનવું, તેના કર્મનું અનુકરણ ન કરવું	૨૨
૬	જગતનો કર્તા અકર્તા કોણ?	૧૩	૧૬	સત્ય સિદ્ધાંત શોધી કાઢ- વામાં વૃથા કાળ ગુમા- વેલો નહિ	૨૩
૭	તૃષ્ણા રાખવાથી ડગાતા લોક- દૃષ્ટાંત: ડગ જોશી અને ડોશી	૧૪	૧૭	ગુરુનો ઉપદેશ માની સા- ક્ષીવત્ કર્મ કરવા ઉપર ગુરુભક્ત ૧૦૦ બાય અરાવનાર ચેલાનું દૃષ્ટાંત:	૨૪
૮	કામ, ક્રોધ, લોભરૂપી ક્રાં- સીઆ. દૃષ્ટાંત: ચાર બ્રાહ્મણો ને સોનાની ઇંટ	૧૬	૧૮	સત્ય સ્વરૂપનું વિસ્મરણ- દૃષ્ટાંત: ભાંજ પીને બંગી બનેલો બ્રાહ્મણ	૨૪
૯	હરિ સ્મરણ કરતાં અટ- કાવનારનો ત્યાગ- દૃષ્ટાંત: પ્રહ્લાદ આદિ ભક્તોના દાખલા ...	૧૬	૧૯	જ્ઞાતિનું લક્ષણ- બે દાખલા (૧) આખો રસ્તો ચામડે મઢનાર (૨) કંઠમણિ ન્યાય...	૨૫
૧૦	મનને વિષયાસક્તિથી નહિ રંચતાં જ્ઞાન-વૈરાગ્યથી રંચવું. દૃષ્ટાંત: કમ અને પોપટ	૧૭	૨૦	પરબ્રહ્મ પારસમણિરૂપ છે	૨૬
૧૧	સંત મહાત્માઓની સેવા પ્રેમથી કરવી. દૃષ્ટાંત: ગુરુનો શિષ્યને ઉપદેશ...	૧૮	૨૧	ખેટો અધ્યાસ- દૃષ્ટાંત: ડોશી અને ઉઠ	૨૭
			૨૨	જગતના લોકો કમ છે. દૃષ્ટાંત: બ્રાહ્મણ પાકાને ચપેડું જોય છે	૨૮

પુષ્પ.	વિષય.	પાનું.	પુષ્પ.	વિષય.	પાનું.
૨૩	વિષયો આરંભમાં મીઠા અને અંતે જીવલેણ હોય છે ... ૨૮	૨૮	૬૪	દૃષ્ટાંત: (૧) કળિયુગમાં પરમેશ્વરનું ચિંતન (૨) કૌશલ્યા માતાને રામનો ઉપદેશ ... ૪૦	૪૦
૨૪	ધણા ગુરુ કરવા નહિ. એક સંતને માનવો. દૃષ્ટાંત: ડોશી અને ધરનાં ટેકણુ ... ૨૯	૨૯	૩૮	સત્સંગનો પ્રતાપ. દૃષ્ટાંત: શાહુકારના દીકરાની વાત-છાણાં અને મોતી ... ૪૧	૪૧
૨૫	પરમાત્મા અને વિશાળ બાગ ૩૦	૩૦	૩૯	આવતી કાલનો બરોસો નથી. દૃષ્ટાંત: યુધિષ્ઠિર રાજા અને ગોર ... ૪૮	૪૮
૨૬	મર્ભાશયમાં જીવની સ્થિતિનું વર્ણન ... ૩૧	૩૧	૪૦	જીવ અને બ્રહ્મની એકતા દૃષ્ટાંત: (૧) દીવો પૂછે છે કે અગ્નિ ક્યાં છે? ૪૯	૪૯
૨૭	જમ, દૃષ્ટાંત: પોપટ અને ભુંગળી... ૩૨	૩૨	૪૧	(૨) સુવર્ણ અને તેના બુદ્ધિ ધાટમાં ભેદ નથી ૪૯	૪૯
૨૮	જગત્ મનોમય-સ્વપ્ન જેવું મિથ્યા છે ... ૩૩	૩૩	૪૨	જ્ઞાનપ્રાપ્તિમાં અભિમાન કરવું નહિ. દૃષ્ટાંત: જનક યોગેશ્વરનું. ૫૦	૫૦
૨૯	જીવને કૃપાવનારી વાસના. દૃષ્ટાંત: (૧) મધલાળનું ૩૩	૩૩	૪૩	જગત્ એ પરમાત્માની ઇન્દ્રિય જીવ છે. દૃષ્ટાંત: ઇન્દ્રજીવી અને ભાટનું... ૫૧	૫૧
૩૦	(૨) સદ્ગુરુને શરણે જવું. શેઠ ને બે શાહુકારના પુત્રો ... ૩૪	૩૪	૪૪	ભગવાનની માયા. દૃષ્ટાંત: શ્રીકૃષ્ણ અને બળરામની વાર્તા ... ૫૨	૫૨
૩૧	(૩) માખી અને મધનું દૃષ્ટાંત: ... ૩૬	૩૬	૪૫	વિવેક સૌથી શ્રેષ્ઠ છે. દૃષ્ટાંત: સંજીવની વિદ્યા અને વાઘ ... ૫૪	૫૪
૩૨	સચ્ચિદાનંદ અમાપ છે... ૩૭	૩૭	૪૬	વિવેક વગરનો મનુષ્ય આંધળો છે. દૃષ્ટાંત: તાડાવાળો અને નાકું પકકનાર માખીઓ. ૫૫	૫૫
૩૩	બવાટવીમાં મનુષ્યની મુસાફરી ... ૩૮	૩૮			
૩૪	વિષયાસક્ત બંધાય; વૈરાગી-જ્ઞાની છુટે. દૃષ્ટાંત: માછી અને માછલાં ૩૮	૩૮			
૩૫	સર્વત્ર શિવ છે. દૃષ્ટાંત: ગોરા કુંભાર અને નામદેવનું ... ૩૯	૩૯			
૩૬	અંદરના સત્વની કીમત છે. નામરૂપની કીમત નથી ૪૦	૪૦			
૩૭	જગત ક્યાંથી આવ્યું, કેમ આવ્યું, એવું ન પૂછ. પરમાત્માને બોળખ... ૪૦	૪૦			

પુષ્પ.	વિષય.	પાનું.
૪૭	અધુરી સમજણ તેજ અજ્ઞાન. દૃષ્ટાંત: ભૂખ્યા લીખારી અને રાજ ૫૫	૫૫
૪૮	જ્ઞાનથી સર્વ પાપો બળી નય છે. ૫૬	૫૬
૪૯	શ્રદ્ધાથી ઇશની સિદ્ધિ થાય છે. ૫૬	૫૬
૫૦	નિત્ય સતત અભ્યાસથી મનના મેલ કપાય છે. ૫૭	૫૭
૫૧	બ્રહ્મનું કોઈ વર્ણન કરી શકે તેમ નથી. દૃષ્ટાંત: સમુદ્રનો માપ લેવા ગયેલી મીઠાની પુતળી... .. ૫૭	૫૭
૫૨	મનસ્વી મૃગને જગાડીને મારવું ૫૮	૫૮
૫૩	સાચા પ્રેમનું દૃષ્ટાંત: ભમરો અને કેતકી પુષ્પ ૫૮	૫૮
૫૪	જગતનો આદિ અંત જોવા જવું નહિ. દૃષ્ટાંત: માછલું પાણીને પાર પામી શકતું નથી. મનુષ્ય ઈશ્વરનો પાર પામી શકે નહિ ... ૫૯	૫૯
૫૫	મનને યુક્તિથી વશ કરવું. દૃષ્ટાંત: રાજકુમાર અને મોટી તોપ ૬૦	૬૦
૫૬	મનને વશ કરવાના બે પ્રકાર-રાજયોગ અને હઠયોગ. દૃષ્ટાંત: ગાંડા ઢોરનું ૬૦	૬૦
૫૭	શાલીઆમમાં વિષ્ણુપૂજન કરવાનું પ્રયોજન ... ૬૧	૬૧
૫૮	પરમાત્મા અખંડ બેકરસ છે ૬૧	૬૧
૫૯	મનને તાબે રાખે તેજ યોગી ૬૨	૬૨

પુષ્પ.	વિષય.	પાનું.
૬૦	વિવેકી મુમુક્ષુ સાક્ષીવત પ્રવાસ કરે છે. દૃષ્ટાંત: ખેપીઆનું ...	૬૨
૬૧	ઇષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે નિષેધ પણ કોઈ વાર જરૂરનો છે. દૃષ્ટાંત: રોગી બાળક...	૬૨
૬૨	સદ્ગુરુનો પ્રતાપ ...	૬૩
૬૩	મનુષ્ય-નિવૃત્તિ. દૃષ્ટાંત: ઢેરી અને રાણીનું	૬૫
૬૪	બ્રહ્મજ્ઞાનનો નશો. દૃષ્ટાંત: દારૂ પીધેલા માણસનું ...	૬૬
૬૫	સત્સમાગમનું માહાત્મ્ય. દૃષ્ટાંત: નારદજીનું ...	૬૬
૬૬	સતીનું સત. દૃષ્ટાંત: કબીરજીનું ...	૬૭
૬૭	તૃષ્ણાસ્વી તાવ ...	૬૯
૬૮	સર્વ ત્યાગી તે બ્રહ્માંડ- નો રાજ. દૃષ્ટાંત: ચંદુરાજ અને ગુરુ દત્તાત્રેય.. ...	૬૯
૬૯	શુભ કર્મમાં પણ યુક્તિ અને વિવેકની જરૂર છે. દૃષ્ટાંત: યોગી, ડોશી, અને મુસલમાનનું ...	૬૯
૭૦	જન્મત મિથ્યા છે છતાં તેના કર્તૃત્વ અકર્તૃત્વ સંબંધમાં મારામારી. દૃષ્ટાંત: સ્ત્રી, છાશ, બેંસ.	૭૦
૭૧	માયિક તુલ્ય ભોગની રૂપરૂપ. દૃષ્ટાંત: નારદ અને બકતો	૭૧
૭૨	વાસનાને હૃમેશાં દાબતા રહેલું ...	૭૩

પુષ્પ.	વિષય.	પાનું.
૭૩	નીચમાંથી ઉચ્ચ ગતિ. દૃષ્ટાંત: કાગળ બનાવ- વાની ક્રિયાનું... ... ૭૪	૭૪
૭૪	આપણા આત્મીયજનો આ- પણને ખાય છે. દૃષ્ટાંત: વીંછણ અને તેનાં બચ્ચાં... ... ૭૪	૭૪
૭૫	વિષયોની સામા થવામાં નહિ, પણ તેને નીલાવી તેમાંથી છટકવામાં લાભ ૭૫	૭૫
૭૬	ઈશ્વરનું ધ્યાન ધરવામાં આજનું કાલ મુક્તવી રાખવું નહિ. દૃષ્ટાંત: લખનૌનો રાજ અને ગાનારાઓ ... ૭૫	૭૫
૭૭	કર્મનો સાર ગ્રહણ કરવો. દૃષ્ટાંત: બાળકને અક્ષર જ્ઞાન માટે બારખડી શિખવવામાં આવે છે તેનું ૭૬	૭૬
૭૮	કર્મનું ફળ યથા સમય મળ્યા જ કરે છે. દૃષ્ટાંત: કોઠીઓ રાજ અને ખેડૂતનો છોકરો ૭૭	૭૭
૭૯	કર્મ પરિપક્વ થાય ત્યારે ભોગ આપે. દૃષ્ટાંત: ગરીબ બ્રાહ્મણ શ્રીમંત થયો તેનું ... ૭૯	૭૯
૮૦	ભાવી પ્રાપ્ત્ય. દૃષ્ટાંત: બ્રાહ્મણ કન્યાનું. ૮૧	૮૧
૮૧	હેઠ એ પંચમહાભૂતોનું પરિણામ છે. દૃષ્ટાંત: પુરીનું... ... ૮૪	૮૪
૮૨	મહાત્માની નિંદા કરવાથી તેનાં પાપ બિવાય છે. દૃષ્ટાંત: શેઠીઆ રાજાનું. ૮૪	૮૪

પુષ્પ.	વિષય.	પાનું.
૮૩	જેને રામ રાખે તેને કાણ મારી શકે ? દૃષ્ટાંત: કણ્ઠી અને તેના દીકરાનું ૮૬	૮૬
૮૪	જેટલું માગણું હશે તેટલું લેશે. દૃષ્ટાંત: વેદપાઠી બ્રાહ્મણ અને તેની ખાસડા માર- નારી સ્ત્રીનું. ૮૯	૮૯
૮૫	ધર્મો જય અને પાપે ક્ષય. દૃષ્ટાંત: બટકા હજમની વાર્તાનું... ૯૦	૯૦
૮૬	પાપીઓ મહાત્માની નિંદા કરી તેનાં પાપ ધુએ છે. દૃષ્ટાંત: લક્ષ્મીમસાદ ગુરુ અને તેનો કૃતમી ચેલો ૯૪	૯૪
૮૭	ભવિષ્ય એટલે શું ? દૃષ્ટાંત: શાલીવાહન અને તેના ગુરુ ૯૬	૯૬
૮૮	ભાવી કોઈનું ફેરવ્યું ફરવું નથી. દૃષ્ટાંત: રાવણ અને તેની કન્યા ૯૮	૯૮
૮૯	જાણીનું બંધ. દૃષ્ટાંત: બ્રાહ્મણના વિદ્વાન પુત્રનું ૧૦૦	૧૦૦
૯૦	પૂર્વ જન્મની લેણાદેણી. દૃષ્ટાંત: ડોશી, ભેંસ અને સાહુકાર વાણિયો ... ૧૦૮	૧૦૮
૯૧	ક્રોધવશ થઈ કંઈ પણ સાહસકર્મ કરવું નહીં. દૃષ્ટાંત: રાજા અને તેનો પોપટ ૧૧૧	૧૧૧
૯૨	અનધિકારીને જ્ઞાન આપવું નહિ.	

પુષ્પ.	વિષય.	પાનું.	પુષ્પ.	વિષય.	પાનું.
	દૃષ્ટાંત: સાસુ અને કીડી બણતી વહુનું... ... ૧૧૩			પૃથ્વી, લક્ષ્મી, કાળ, અને સ્ત્રી કેમનાં થયાં નથી ૧૨૩	
૯૩	નામ, રૂપ જુદા છતાં પદાર્થમાત્ર એક છે. દૃષ્ટાંત: રાજને પદ્મિનીએ આપેલા બોધ ... ૧૧૪		૧૦૨	મહાત્માએને સર્વ ભોગ નકામા છે. દૃષ્ટાંત: વેરાગી રાજ અને હનુમ... ... ૧૧૪	
૯૪	પરોપકારી પદાર્થો અને જીભને ઉપદેશ ... ૧૧૬		૧૦૩	બ્રહ્મજ્ઞાની કરાથી ડર્યા વગર સર્વત્ર હરે ફરે છે. દૃષ્ટાંત: ડોશી અને નીડર સૈનિક જિંટ ૧૨૫	
૯૫	સંસાર અસ્થિર છે, માટે ચેતીને કાર્ય સાધવું ... ૧૧૬		૧૦૪	જીવનમુક્ત થવાથી અખંડ સુખ મળે છે. દૃષ્ટાંત: રાજનો ચોર અને મુડદાનું... ... ૧૨૬	
૯૬	મિથ્યાભિમાન અને અજ્ઞા- ની લોકો. દૃષ્ટાંત: પટેલનો છોકરો અને અત્તરનું પુમડું... ૧૧૭		૧૦૫	સમજીને બહુવું કે બહુ- ને સમજવું? દૃષ્ટાંત: સાધુ માધવદા- સજી અને ગર્વિષ્ટ પંડિત ૧૨૮	
૯૭	બ્રહ્માનંદ રસ નહિ જાણુ- નારને વિષય રસમાં મગ્ન. દૃષ્ટાંત: ગેબર અને બજાયાનો ભેદ નહિ સમજનાર પટેલ ... ૧૧૮		૧૦૬	હમેશાં સારી ઇચ્છા કરો. પરમેશ્વર હૃદયવૃક્ષરૂપ છે. તે ઇચ્છા પૂર્ણ કરે છે ૧૨૯	
૯૮	ભગવતસ્મરણમાં જોરજુલ- મથી શ્રદ્ધા પ્રેમ યાય નાહ. દૃષ્ટાંત: બ્રાહ્મણ અને મુસલમાન ૧૨૦		૧૦૭	સુખદુઃખમાં સમતા રાખવી. દૃષ્ટાંત: અવધૂત યોગીનું. ૧૩૦	
૯૯	પાત્ર જોઈને વિદ્યા આપવી. દૃષ્ટાંત: યુક કરાડતો શૃંગ ગુરુ અને ચેલો... ૧૨૧		૧૦૮	શરીર રથ અને આત્મા રથી- દૃષ્ટાંત: ઘોડેસ્વારનું ... ૧૩૧	
૧૦૦	જુદા જુદા સ્વભાવના માણસો. ૧૨૨		૧૦૯	મેરુ-મનુષ્યનું કર્તવ્ય ... ૧૩૩	
૧૦૧	જીવના અજ્ઞાનપણને લીધે સર્વ હસે છે... ... ૧૨૩			સમાપ્તિ ૧૩૫	

ભક્તરાજનો સદુપદેશ

ભક્તરાજ માણેકલાલ જમનાદાસ મહારજનાં
રચેલાં કેટલાંક પુસ્તકો

- *૧) શ્રીજ્ઞાનસૂર્યોદય-પૂર્વાર્ધ-ભાગ ૧ લો-(ભક્તિયોગ) ૨-૦-૦
*૨) શ્રીજ્ઞાનસૂર્યોદય-પૂર્વાર્ધ-ભાગ ૨ જો-(ધર્મ વિષે)... ૧-૮-૦
૩) શ્રીજ્ઞાનસૂર્યોદય-પૂર્વાર્ધ-ભાગ ૩ જો-(ભક્તિયોગ અને
ઐકાર સ્વરૂપ દર્શન) ... ૧-૦-૦
૪) શ્રીજ્ઞાનસૂર્યોદય-પૂર્વાર્ધઉત્તરાર્ધ મધ્યસંધિપ્રકાશ ... ૨-૮-૦
૫) શ્રીજ્ઞાનસૂર્યોદય-ઉત્તરાર્ધ-ભાગ ૧ લો-(જ્ઞાનયોગ) ... ૨-૦-૦
૬) શ્રીજ્ઞાનસૂર્યોદય-ઉત્તરાર્ધ-ભાગ ૨ જો-(પ્રસિદ્ધ થયેથી)
*૭) શ્રીભક્તરાજની પવિત્ર પુષ્પમાળા-પહેલી ... ૧-૮-૦
૮) બાળ શિક્ષણ અથવા શિશુ શિક્ષણ ... ૦-૫-૦
૯) શાન્તિ (ખાસ અધિકારી માટે મફત)...
૧૦) વૈશ્ય ધર્મનિરૂપણ ... ૦-૮-૦
૧૧) વિચાર મુક્તા ... ૦-૮-૦
૧૨) શાંતિ સુધારસ ... ૦-૪-૦
૧૩) સત્સુખ ... ૦-૬-૦
૧૪) માણિક્ય રત્ન મણિગણ માલિકા ... ૦-૫-૦
૧૫) મહામણિમાલા ... ૦-૬-૦
૧૬) મહાવાક્ય રતનાવલિ

* નં. ૧, ૨ અને ૭ એ પુસ્તકો ગુજરાતી પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, સાસુન બિલ્ડીંગ, સર્કલ, કોટ-મુંબઈ એ શરનામે લખવાથી મળશે, અને બીજાં પુસ્તકો કર્તા પાસેથી (સોની ફળીઆ, સુરત) તથા ગુજરાતી પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં લખવાથી સીલકમાં હશે ત્યાં સુધી મળશે.

॥ ॐ श्री सद्गुरवे परमात्मने नमः ॥ ॐ

अथ श्री भाणिक्यभण्णि भुक्तादि महारभ्य रत्न
पुष्पमाला प्रथमा प्रारभ्यते.

ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात्पूर्णं मुदच्यते ।

पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णं मेवाव शिष्यते ॥ ॐ शान्तिः ३ ॥

पुष्प रत्न पेहेलु.

૧—મોક્ષનું દ્વાર જેને કહેછે, એવો મહત્પુણ્યરૂપ દ્રવ્યથી પ્રાપ્ત કરાયેલો આ મનુષ્ય દેહ છે. તે દેહ મળ્યા છતાં, જીવિત અવસ્થામાં જન્મથી મરણ પર્યંતમાં અનેક મનુષ્યાદિ મરતાં ખરતાં જીવેછે, પિતા, પિતામહ, પ્રપિતામહ વગેરે ચાલ્યા ગયા સમજેછે, દેખાયછે તે સર્વ ચાલ્યા જશે, એમ જાણેછે અને કહેછે, તે છતાં આવાં ઉત્તમ શરીરમાં આવી, હું કોણ છું, આ વિશ્વ શું છે, ક્યાંથી આવ્યો, ક્યાં જઈશ, પરમેશ્વર શી વસ્તુ છે, એવાં કાંઈ સુવિચાર કરતો નથી, અને દેહમાંજ અહંમત્વથી, અહં બન્યો રહી ત્રિવિધ તાપરૂપ જ્વરથી અહર્નિશ પીડાયા કરે છે, એનાથી બીજું મહદાશ્ચર્ય શું ? ! !

૨—આલ્યાવસ્થાથી તે મરણ સુધી વિષયોમાંજ આસક્ત રહી, જીતેલી આજી દારી જાયછે, એવી મૂઢ વ્યક્તિઓને શ્રીકૃષ્ણ, રામ, વસિષ્ઠ, વ્યાસ, વગેરે, એશ્વર્ય સંપન્ન પુરુષોએ અને અનેક સમર્થ શાસ્ત્રકારો વગેરેએ અત્યંત ધિકારી કટુ વચનાંથી પ્રદાર કર્યા છે. માટે આ ક્ષણિક તુચ્છ આપાત રમણીય બ્રાંતિજન્ય દ્રવ્યના મોહમાં સુજ્ઞ વિવેકી સાવધ નર ફસાઈ પડતા નથી, પણ વિષયાસક્ત દેહાભિમાની ગાફલ મનુષ્યજ ફસાય છે. તે વિષે દૃષ્ટાંત:—

ગાંધર્વ નગરમાં એક શાહુકાર જીવરામ શિવરામ નામે રહેતો હતો. તે મોટા મોટા અનેક વ્યાપારો કરીને પ્રદેશ પર્યટનથી થાકીને બાર વર્ષ બીટે ઘેર આવ્યો. પોતાની પાસે અનર્ગળ-પુષ્કળ દ્રવ્ય હતું તે બધું જોયું. પોતે ગુરુમુખી હતો, પરંતુ આસરી પ્રકૃતિનાં મનુષ્યાદિની સંજ-નિથી બુદ્ધિ પર મોહ અથવા દેહાભિમાનનું અવિદ્યા જન્ય આવર્ણુ આવી

પડવાથી મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, અહાહા!! આટલું બધું રત્ન, મણિ, હીરા, સુવર્ણ, વગેરેની સંપત્તિરૂપ દ્રવ્ય દુનિયામાં કોઇની પાસે હોય એમ હું ધારતો નથી. અરે! કોઇ પાસે નથીજ. આવી અહંતા આવેલી જોઇ (દ્રષ્ટારૂપે) ક્ષણભર (પૂર્વની દેવી સંગતિ પ્રભાવે શુભ સંસ્કારના ઉદયરૂપ) એ સાવધ થઇ ગયો, અને ગાલમાં બે તમાચા પોતાની મેજેજ-જાણે ભુલ થઇ તેના પશ્ચાત્તાપ દર્શક માર્યા. અને નિશ્ચય કીધો-ઠરાવ્યું કે, આ ભૂમંડળપર જો કોઇ મારું આ સમજીતું દ્રવ્ય રાખી લેનાર નિકળે તો મારું અહંપણું—અભિમાન ખોટું. શેઠજી મનમાં એ ઠરાવ કરીને મોટાં મોટાં વહાણો દ્રવ્યાદિથી ભરીને નિકળ્યો. જ્યાં જ્યાં સમુદ્ર કિનારે વહાણો લંગારાનાં હતાં ત્યાંથી સમીપમાં આવેલાં મોટાં શહેરોમાં ખબર અપાતી તે ઉપરથી ત્યાંના શાહુકારો, રાજા, વગેરે સમર્થ શ્રીમાન ગૃહસ્થો વહાણપર આવી તે શેઠનો એકજ દાગીનો પણ જોતા, તો મહા આશ્ચર્યચકિત થઈને તેઓને કહેવુંજ પડતું કે, આખાં શહેરના સર્વનું દ્રવ્ય ભેગું કરવામાં આવે તોપણ આ એક દાગીના બરોબર થાય તેમ નથી એવું અમુલ્ય છે, ત્યાં હમો શી વિસાતમાં! એ રીતે અનેક સ્થળે ફરતો ફરતો છેલ્લે મોટી મનોરમા નગરીમાં આવ્યા. ત્યાં ફરવા નિકળ્યો ત્યાં રસ્તે અભિમાનથી ખૂબ પુલી જઇ ખોલવા લાગ્યો કે, બસ બસ સમજાયું કે જગતમાં મારા જેવો ધનવાન બીજો કોઇ નથી. ઉજ્જડ વન જેવે રસ્તેથી વહાણપર પાછાં જતાં એક નાની મચ્છી-જુપડી જોઇ. ત્યાં પરચુરણ ખાવાનું વેચવાની નાની હલકી દુકાન રાખેલી. ત્યાં નાની મેલી પોતડી પહેરેલા એક પુરૂષ ધણો નમ્ર અને ગરીબ સ્વભાવનો બેઠેલો, તેણે પેલા ગર્વ ભરેલાં વાક્ય સાંભળીને ઉઠી તે શેઠ પાસે આવી બોલ્યો-શેઠજી! આપતો મોટા સમર્થ છો. પણ મને આપની સંપત્તિ બતાવો પછી તમારું અભિમાન ખરું છે અગર ખોટું છે તે વિષે નિર્ણયપર આવવું યોગ્ય છે. મારા જેવો એક ગૃહસ્થ છે તેનું નામ કુબેર શિવપ્રસાદ છે. તે અથવા તેનાવતી હું જોઉં પછી કહી શકાય. શેઠ જીવરામ તેની સામું જોઇ વિચારેછે કે આ કંગાલ ચીથરીઓ શું બકેછે. મોટા મોટા રાજા મહારાજા, ઝવેરી, શ્રીમંતો વગેરે હજારો થાકી હારીને નમી નમી પાછા ફર્યા, તેમાં વળી આ દરિદ્રી બીખારી જેવો શું બોલી રહ્યો છે! કુબેર બહુ વિનયથી કહેવાથી શેઠે કહ્યું કે, ભલે આવો અને જીવો. કુબેર તે શેઠ સાથે વહાણપર ગયો. અને જોયું. અને ખડખડ હસીને બોલ્યો. અહો! એમાં શું છે! તુરંત

અદ્ય આ સમૃદ્ધિ ઉપર આપ આટલા અભિમાનથી ખીલ્યા પુલ્યા બકતા હતા કે? એક માણસને કુખેરે હુકમ આપ્યો કે, મહા નગરમાં એકે શ્વાસે જવ. મહા અદ્ભૂત શિવાલય સાથે ધર્મશાળા અંધાય છે ત્યાં જઇ કહો કે, કુખેર ભક્ત (શેઠ) ફરમાવેછે કે, કામે લાગેલાં તમામ મજુરો તાબડતોળ વહાણુપર આવે. પેલાએ ત્યાં જઇ તેમ કહેવાથી બધા હજારો મજુરો એકદમ આવી પહોંચ્યા, તેઓને કુખેરકાકાએ ફરમાવ્યું કે, આ બધાં વહાણુમાં જેટલું દ્રવ્ય, દાગીના જે કંઈ હોય તે સઘળું ઉપાડી ખાલી કરી લઇ જવ. અને કાલ કરાય તેમાં કચડી ચુરી-રગડી નાખો. તેથી જરા શોભાયમાન ઠીક થશે. જલદી કરો.

મજુરો તે લઇ જઈ કાલ થાય છે તેમાં ટોપડે ટોપડા ઠાલવવા લાગ્યા. અને તે શેઠને કુખેર ભંડારીએ તેના બદલામાં જે લઇ જવા ઠરાવ કરી દસ્તાવેજ સામસામા લખી આપી લખાવી લીધા, તે ઠરાવની મતલબ નીચે પ્રમાણે હતી. કુખેર ભંડારીએ લખી આપ્યું કે, મારે ત્યાં ચાર ખાણ છે. રૂપાની, સુવર્ણની, હીરા મેતી માણેક પન્નાચુની વગેરે ઝવેરાતની, અને ચોથી ચીંતામણિ, રક્ષાટિકમણિ, સ્પર્શ (પારસ) મણિ વગેરે મણિઓની ખાણ છે. એક એક પ્રહર, દરેક ખાણમાંથી મરજીમાં આવે તેટલું-લઇ જવાય તેટલું લઇ જવાને ખુલ્લી મુકવામાં આવશે. તેથી જેઘએ તેટલા જગરા મજુરો ભસે લાવીને ચાર ખાણ-માંથી ચાર પહોરમાં લઇ જવ. પ્રહર પુરો થતાંજ ધડીઆળાં વાગશે કે તરત ખાણનાં દ્વાર બંધ કરવામાં આવશે. એ રીતે શેઠે કબુલ કીધું. સહી સાક્ષીઓ થઇ. શેઠેતો આઠ આઠ મણુ ઉંચકી શકે એવા બે હજાર મજુરોને બોલાવ્યા. તેમને રોજ માટે પુછ્યું તો દોઢ દોઢ રૂપિયા કહેતાં શેઠ બોલ્યા, જવ બે બે રૂપીઆ આપીશ, પણ આખી રાત ખરાં દીલથી કામ કરજો. બધા ખુશી થયા.

અહીં કુખેર ભંડારીએ ચાર ખાણના મુખ્ય (Chief-Head) ચાર રક્ષકને બોલાવ્યા, અને બહુ યુક્તિથી સમજુત કરી, કે તમારે દરેક જણે અનુક્રમે એક એક પ્રહર ખાણ ખુલ્લી મુકવી. અને ધડીઆળાં વાગે એટલે તરત દ્વાર બંધ કરવાં. અને જેટલા મજુર જેટલું લઇ જઇ શકે તેટલું લઇ જવા દેવું; પરંતુ એક યુક્તિ કરજો. હે રૂપાની ખાણના રક્ષક ! ભાઈ ! તમારે ૩૬૦ વિચિત્ર મોહક ચિત્તાકર્ષક નવા-નવા સુંદર વેષો બદલાવતા રહી લવાઇ-નાટક કરાવ્યા કરવો. તેમાં

એવી ખૂબી લાવવી કે સ્ત્રીના વેશ તથા બીજા મનહર સાંગ જોઈ ડાહ્યા જન પણ બુલી જઈ ફસાય. બસ, જાવ. શુદ્ધિ આતુર્યમાં ખામી આવવી ન જોઈએ.

બીજા—હે સુવર્ણ ખાણના સુત રક્ષક ! તમારે અનેક પ્રકારનાં વાજાંત્રા વગેરે સાહિત્ય સામગ્રી તૈયાર રાખી, છ રાગ અને છત્રીસ રાગણીના મોહમાં ફાળાવી નાંખે એવાં રાગ, તાન, તાલ. સુરની માયિક ઘનઘટા છાંછ રહે એવી રચના કરવી, અને ચાંદીના રક્ષકને કહ્યા પ્રમાણે કળા કૌશલ્યમાં ખામી આવવા નહી દેવી.

ત્રીજા—ઋગ્વેરાતની ખાણના રક્ષક મહાશય, હે વીર ! તમારે કેશર, કર્તુરી, બરાસ, વગેરે ઉત્તમ સાગંધવાળા દિવ્ય પદાર્થો નાખીને સુંદર બરછી, પેંડા, કોપરાપાક, સુતરફેણી, જલેખી, લાટ, બીરંજ, શ્રીખંડ, ખાસુંદી, શીરો વગેરે તથા અનેક શાકભાજી, રાવનાં, ભજીયાં આઈસ-ક્રીમ, પતેડીયાં, ખમણ ટોકળાં, ખાણગી, છદડા, ચટણીઓ, અથાણા, અનેક જાતનાં પાપડ, સેવ, વડી વગેરે છાંપનભોગ અન્નકોટ જેટલી સામગ્રી (રસોઇ વગેરે કરાવી) તૈયાર રાખવું. અને ખૂબ ચાલાકી સાથે ખજાડદારી રાખવી. અન્યાય અથવા અસત્ય રીતે ચાલવું નહીં. અને વિજય મેળવી સમય થયે દાર બંધ કરાવવાં.

ચોથા—મહામણિ રાશિની ખાણના સમર્થ શરવિર બહાદુર ! તમારે અનેક રત્નજડિત સુવર્ણ, ચાંદી વગેરેના ખાલામાં, ઉત્તમ કેશર, એલચી, બરાસ, કર્તુરી, શર્કરા વગેરે નાખી ખૂબ ઉકાળેલું દૂધ ભરી ગોઠવાવવું; સુંદર સુવાસિત મોગરા, ગુલાબ, ચંપો, પારિજાત, કેતકી, સાહેલી વગેરે પુષ્પો ખીછાવી-પુષ્પોની ચાદરો-જાળીઓ પાથરી મનોહર પલંગો તૈયાર રાખવા. કુલના સુંદર હીડોળા તૈયાર રાખવા. ખૂબ સાવધ રહી સમય થતાં દાર બંધ કરાવવાં. બસ, સુજ્ઞસ્ય કિં બહુનાં પધારો. સઘળા પોત પોતાને સ્થાને ગયા. જેનું જે કર્તવ્ય હતું તે કરી પરવાર્યાં. સાંજ પડી. સમય થયો એટલે રૂપાની ખાણ ખુલ્લી મુકાયલીજ હતી ત્યાં શેઠ પોતાના મજુરો લઈ આવ્યા. અંદર ઝુંપડીમાં જુવેછે તો કશું ન દીકું. પણ કુખેરે એક મોટી શીલા ખસેડીને માર્ગ બતાવ્યો ત્યાં જઈ જુવેછે તો મોટો-વિશાળ દરવાજો છે. તેમાં પ્રવેશી જુવેછે તો મહાવિશાળ મનોહર રચના બની રહી છે. નાચ તાન સાથે અનેક સુંદર વેષો ચક્રમાચૂર કરી નાખે એવા ખેલ કરી રહ્યા છે. તે જોતાં શેઠ તો સ્તબ્ધ બની ગયો. મજુરો

ચાંદીના પાટના દગ લેયકવા ગયા તેને શેઠ કહે, સમુર કરો. તમારે શું! તમે તમારે જોયા કરો. શેઠ નવા નવા વેશ અને હાવમાવ જોતોજ રહ્યો, અને ઘડીઆળાં વાગ્યાં. અદાર કાઢ્યા. શેઠ કહે, શીકર નહીં, રૂપાનીજ ખાણ ગમ્મ છે, તેમાં શું! હવે ખરી ખાણ તો આવશે. પછી ખીજી ખાણના દરવાજા ખુલેલાજ હતા. “સુવર્ણ ભંડાર” એવું Board પાટીકું (લેખ) કાતરેલા તે વાંચી તેમાં શેઠ પહોંચ્યા. ત્યાં સુંદર, ગડદાપેચ કરી મુકે એવાં, ગાનતાન સાંભળી મોહ પામી શેઠ નેા ડરીજ ગયા-ભાન બુટી ગયા. મજુરોને પહેલાં રોકેલા હતા તેથી તેઓ પણ દુકમની વાટ જોતા ઉભાજ રહે એ સ્વાભાવિક છે. ગાયનના મોહમાં શેઠને ખચર નથી કે દું ક્યાં છું, એવા ગુલતાન યતી ગયા છે. વખત વહી ગયો. ઘડીઆળાં વાગ્યાં. તરત સીપાઇઓએ આવી દાંકી કાઢ્યા. શેઠને ભાન આવ્યું ને ઓકે છે કે, છઃ એમાં શું, ભલે સુવર્ણની પણ ગુમાવીતો. અમૂલ્ય ખાણો તો હવે આવે છે. પછી ત્રીજી જવેરાનની ખાણમાં પ્રવેશ્યા. ત્યાં જુવે તો સોનાંરૂપાનાં વરખ ચોંટાડેલાં અરખી, પેંડા, તેમજ અનેક પ્રકારની રસોઇની ખુશખો મગજને શાન્ત-તર કરી નાખે એવી આવી રહી છે. તેના સ્વાદ એક પછી એક ચાખવા મંડ્યો. જે ચાખે તે મોહમાંજ ગરકાવ કરી મુકે એવું છે, અકળાયછે તોપણ ખૂબ સ્વાદ લાગેછે તેથી ખાતો રહ્યોછે. કેટલું ખાય અને શું ખાય!! પાર નથી આવતો. એમાં ને એમાં વખત પુરો થયો. ઘડીઆળાં વાગ્યાં અધાને અદાર કાઢ્યા. ત્યારે શેઠ કહેછે કે, હવે તો ખરી અમૂલ્ય ખાણ આવે છે. એક મણિ, ગયલો અધો અદલો આપી દેશે એવાં મણિ પુષ્કળ લઇશું. શીકર નહીં. પછી ત્યાંથી શેઠજી સાહેબ અધા મજુરો સાથે છેલ્લી “મહામણિભંડાર” એવો લેખ વાંચી તેના દરવાજામાં પેંડા, અને ખાણમાં જઈ જુવેછે તો પુખ્તોના હીડોળા એની મેળે જુલ્યા કરેછે. ગાદીઓ સુંદર ફલની છે. દૂધના કટોરા મધમધ ખુશખો આપી રહ્યા છે. પાનનાં ખીડાં પણ તેવાંજ સુવાસિત ગોઠવવામાં છે. શેઠ દુધ પીધાં, પાન ખાધાં, ને પિયારેછે કે હજી વાર છે તો, આ સુખ સ્વર્ગીય છે તે આપણે ક્યારે પામવાના છીએ, માટે હીડોળે તો જરા સેહેલ કરી લઇએ એમ કરી પોતે જરા સેહેલ કરવા હીડોળે બેઠા. જરા ઝોક આગ્યાથી લાંબા પડ્યા. ત્યાં તો પવનની લહેરમાં પુરી જોપ-નિદ્રા બાઇએ લપટાવી-મોહગ્રસ્ત બનાવી દીધા. મજુરો પણ નિરાંતે ઉઘી ગયા. ઘડીઆળાં વાગી ગયાં. સૂર્યાદય થઇ ગયો. હજી શેઠ કેમ ખાણમાં છે તે જોવાને સીપાઇઓ દોડ્યા. શેઠના અંગપર કડલાં, કડું

કંઠી, વોટી, કંદોરો વગેરે છે તે સાથે વસ્ત્ર છે તે સાથે ઉંઘમાં ઘેરતા પડ્યા છે. કુબેર ભંડારી ત્યાં આવ્યા છે. લાત મારી જમાદારો ઉઠાડે છે તે અંગપરનું લાખ એ લાખનું જેવર પણ ઉતરાવી ફક્ત ઘોત્યાંભેર બહાર કાઢે છે. અને કુબેરજીને ચારે રક્ષકો આવી પૂજા અર્પિ પગે લાગી હાથ જોડી ધનામ માગતા ઉભા રહે છે. તેઓને કુબેરભંડારી ધનામમાં એક એક પાયરી (Grade) ઉંચે ચઢાવી વરદાનરૂપ આશિરવાદ આપી સંતુષ્ટ કરે છે.

હવે પંચીઆબેર હાંકી કઢાયલા શેઠ મળુરને (૨x૨) બેદુ ચાર હજાર ક્યાંથી આપે. શેઠ તો ખરેખરી જીતાયલી બાજી હારી ગયા. મળુરો બધા શેઠને ઘેરીને ઉભા, ને માગે છે કે હમારા રોજ લાવો. કબુલત પ્રમાણે આપવા તો જોઈએ, પણ પાસે તો કંઈજ નથી. કુબેર ભંડારીને પગે પડ્યા. અને અભિમાન ગળી જવાથી, અભિમાન અર્પવારૂપ (શ્રીકૃષ્ણને બદલે) પોતાનું મસ્તક ચરણમાં મુક્યું. ગદગદ થઈ સ્તુતિ કરી કે વ્યાપાર કરી આપના ચાર હજાર આપીશ, હાલ મને આ મળુરોનાં જાણથી છોડાવો. દયાળુ મહાત્મા કુબેરજીએ જોયું કે, હવે અહંકારરહિત થયો છે. તેથી મળુરોને પતાવી તે શેઠને ઘેર પહોંચતો કર્યો.

ઉપલું દષ્ટાંત ધ્યાનમાં લેતાં સ્પષ્ટ સમજાય તેમ છે, છતાં જિજ્ઞાસુઓને સ્પષ્ટ બોધાર્થે એ ઉપરથી જાણવા-સમજવા યોગ્ય સિદ્ધાંત પ્રકાશ કરવું ઉચિત જાણી કહેવાય છે.

ત્ર્યોકાર્ધેન પ્રવક્ષ્યામિ યદુક્તંગ્રંથકોટિમિઃ ।

બ્રહ્મસત્યં જગન્મિથ્યા જીવોબ્રહ્મૈવનાપરઃ ॥

ભગવાન વસિષ્ઠમુનિએ શ્રીરામચંદ્રને યોગવાસિષ્ઠ મહારામાયજુથી બ્રહ્મવિદ્યાનો ઉપદેશ આપતાં છેવટ કહેલું છે કે, કોટિ-કરોડો ગ્રંથોમાં જે કહ્યું છે તે હું અર્ધશ્લોકથી કહું છું-કે, બ્રહ્મ સત્ય છે, અને જગત બ્રાન્તિમાત્ર પ્રતીતિ હોવાથી મિથ્યા છે. જીવ છે તે બ્રહ્મજ છે-બીજે કોઈ નથી. છતાં દેહાધ્યાસથી તથા માયિક વિષયજન્ય સુખમાં આસક્ત બની જવાથી કર્તૃત્વ ભોક્તૃત્વનાં અભિમાનનો ભાર શિરપર રાખવાને લીધે, પોતે શિવ છતાં જીવસંસારાવાજો કહેવાયો, તેથી તેને જીવરામ નામ આપેલું છે.

કર્તૃત્વાભિમાનને લીધે-કર્મેનાં હું કરનાર છું એવા અહંભાવને લીધે તે કર્મ ફળને ભોગવવા સારૂ મોટાં પુણ્ય કર્મોરૂપ દ્રવ્યને બદલે મનુષ્ય શરીર રૂપ નૌકા ભાડે લઈ ભવસાગર તરી જવા આવ્યો. ત્યાં

ધણાં પુણ્ય પ્રભાવે જળ લક્ષ્મી, રાજ વૈભવ, ગાડી ઘોડા, વાડી, રમણિક સ્ત્રીઓ વગેરે મળ્યું છે તે જોઈને ગર્વથી ધુલાય છે કે મારા જેવો કોઈ સુખી નથી.

ચાર ખાણરૂપ ચાર અવસ્થા છે, પ્રથમ અવસ્થા પ્રથમની વીસી (૨૦ વર્ષ સુધીની) તે આલ્યાવસ્થામાં અનેક રમતો રમ્યો. મોર, પોપટ, હાથી, ઘોડા, ગાડી વગેરે રમકડાંથી ખેલ્યો.—બહુ વેપો જોયા,—મા, બાપ, કાકા, મામા, ભાઈ, બહેન વગેરે. પણ આલ્યાવસ્થા હોવાથી સાવધ થઈ પ્રભુ પરમાત્માને ઓળખી ન શક્યો. માતા પિતા મેહેતાજી વગેરે વેપોમાં અટકી રહ્યા. અને વખત વહી ગયો.* બીજી અવસ્થા ૨૧ થી ૪૦ વર્ષ સુધીની—સુવર્ણની ખાણ, એટલે સુંદર વર્ણ, ખુબસુરતી, યુવાવસ્થાનું બળ તેજ મળ્યું. તેમાં સ્ત્રીનાં મધુર ભાષણ, પુત્રોનાં કાલાં ઘેઝાં વચનોમાં શુભતાન થયો, વિષયોમાં લુબ્ધ અન્યો. વગેરે.

ત્રીજી અવસ્થા ૪૧ થી ૬૦ વર્ષ સુધીની—ઝવેરાતની ખાણ, એટલે વાનપ્રસ્થ સ્થિતીનો વખત, કે જેમાં એકાંતવાસ સેવી સ્વરૂપ ચિંતન કરી અભેદ ભાવ દ્રઢ કરવા પ્રયત્ન કરવોજ જોઈએ, તે છતાં જીજ્ઞાસા સ્વાદમાં લુટાયો. અને આજી હાર્યો.

ચોથી ૬૧ થી ૮૦ સુધીની અવસ્થા—વૃદ્ધાવસ્થા—મહામણિની ખાણ, એટલે સન્યાસ આશ્રમ અર્થાત્ કર્મફળનો ત્યાગ કરી અહંભાવ રહિત બની પરમ તત્ત્વમાં વિશ્રાંતિ લેવાનો વખત. તે વખતે અવિદ્યાની લપટ ઝપટમાં મોહગ્રસ્ત રહી—અજ્ઞાન નિશામાં ચક્ર્યૂર બની રહ્યા. અનેક કદપો વીત્યા ઉંઘતો રહેલો છતાં ઉંઘ ઉરાડી શક્યો નહીં. અને સુધ

* જે આંખ, જે કાન, એક નાકનાં જે છિદ્રો, શુભ અને અશુભ અથવા મિષ્ટ (પ્રીય) અને કટુ (અપ્રીય) સ્વાદ ચાખનારી જીભ, વિચ્છેદ અને મૂલ ત્યાગ કરવાનાં સાધનરૂપ ઉપસ્થ, મલ ત્યાગ અને વાયુ સ્રાવનાં સાધનરૂપ ગુદા, જે હાથ, જે પગ, આગળના અને પાછળના ભાગની ત્વચા (શરીરની), વગેરે ઇન્દ્રિયો અથવા જ્ઞાનેન્દ્રિય અને કર્મેન્દ્રિયરૂપ, યુગલ—નેડ—ઢંઢરૂપ ઇન્દ્રિયો, જે બધીની હબરો વાસનારૂપ કીરણો વારંવાર પ્રકાશ આપેછે અને સમાઈ-સંતાઈ ન્તય છે. તે બધી મનને અવલંબીને છે. તે મનની પણ શુભ અને અશુભ એવાં નેડકાં—ઢંઢરૂપ હબરો વાસના—ઈચ્છા—કામનાઓ છે અને ત્રીજી રીતે દુઃખાંજ કહિયે તો રાગ દ્વેષવાળા હબરો વિચાર—તરંગો—સ્ફુરણ—કીરણો-રૂપ જે હબર મનુરો સમજે. તે અભિમાનીની મરજીને આધીન હોય છે. (દૃષ્ટાંત સર્વ દેશી હોય નહીં તેથી બીજું બુદ્ધિથી વિચારી લેવું).

એસી ત્રથા કાળ જોઈ નાખ્યો ત્યારે ૮૧ થી ૧૦૦ સુધીમાં (અથવા ૮૦ની અંદરની અવસ્થામાં) અધુન ગુમાવી એસી દેહ માત્ર સાથે અદાર કઢાયો. ચારે અવસ્થા પુરી થઈ—કાળની તોળત ગડગડી—ઘડીઆળાં વાળ્યાં. એટલે શરીર પોતાનું હતું તે પણ છીનવી લેવાયું. ચારે ખાણના દાર ખુદ્દાંજ દતાં. લેવાય તેટલું કષ્ટ જવાનું હતું. સ્વતંત્ર હતો. પણ અનેક પ્રકારના પંચ વિપયોનાં સુખમાં કુખ્યો રહ્યો, તેથી અધી જીતેલી ખાજી હાર્યો. તેમ જન્મથી માર્ગ પર્યતમાં ચિત્તવૃત્તિની એકાગ્રતા સાધી, સત્સમાગમ કરી, દેહાધ્યાસને ભુસી નાખી શ્રીહરિમય થઈ રહેવા—અનંત દ્રવ્યપતિ ખતવાને જેટલું કરવા ચાહતે તેટલું કરવા સ્વતંત્ર હતો, છતાં રમત ગમત, ગાનતાન, સ્ત્રી, પુત્રો, પુત્રીઓ, નોકરચાકર, દાસ દાસીઓ, પૌત્રો, વગેરેમાં રાત દહાડો ગુજતાન ગની રહી અધુન આયુષ્ય વહી જવા દીધું. અને થાપટ મારી અદાર કઢાયો—પ્રાણ અદાર ગયા ત્યારે શરીર પણ પડતું મુકતું પડ્યું. એ રીતે જીતેલી ખાજી હાર્યો. તેવી રીતે ગાફલ નહીં રહેતાં, હે સુગ્ધ સજ્જનો વગેરે સર્વ લોકો! સાવધ થઈ જન્ય અને આજીવન હવે સમજ્યા—એન્યા—ભાન આવ્યું હોય તો અદારનું ભટકણ છોડી—અદારનો તમામ મોહ ત્યાગી, અભ્યક્ત સુધીનાં ભાગ માત્રને કાકવિષ્ટા તુલ્ય તુલ્ય જેઠા, અંતરમાં ઉતરો. પરમ અમૃત તમને ત્યાંજ મળશે. તેનું આસ્વાદન કરી—અભ્યાત્મિક અનુભવ દ્રઢ અપરોક્ષ કરી અજરામરત્વ પ્રાપ્ત કરી લઈ પરમ સુખરૂપ થઈ રહો.

૩—દેવી પ્રસાદનો એકજ પુત્ર પોતાના પિતાદ્વારા પુત્ર કહેવાય છે, પતિન, તેને પતિ કહેછે, ભગિનીને ધર ભાઈ કહેવાય, ભાણેજ, તેનેજ મામા કહે, એના પુત્રો એને પિતા કહે, ભાઈ એને બ્રાતા કહે, સાસુ સસરા વગેરે સાસરીઆં જમાઈ કહે, મોસાળમાં ભાણેજ કહે, મિત્રમંડળ એને મિત્ર કહે, નહીં આગળપતારા અન્ય સર્વ એને લોક શબ્દથી અગર પુરૂષ, મનુષ્ય, આ, વગેરે શબ્દથી વ્યવહાર કરેછે. વળી, એકજ એ જે ન્યાતમાં ભાત પિરસવા આવે તો ભાતવાળો કહેવાય, અને તે મુકી દઈ લાડુ કે શ્રીખંડ લઈ નિકળે તો તે પદાર્થવાળો, કઠી લાવે તો કઠીવાળો કહેવાય. પરંતુ પુરૂષ એકજ જે છે તેજ છે. જેવી જેવી ઉપાધી સાથે સંબંધ કરે, તેને લઈને તે તે ઉપાધિવાળો કહેવાય, અથવા પુત્ર, પિતા, પતિ, મામો, જમાઈ વગેરે નામવાળો (જેમ હોય તે રીતે) કહેવાય. તેથી પુરૂષમાં દ્વૈતાવૃત્તિનો અસંભવજ છે, છતાં પ્રાંતિથી દ્વૈતનો—ભેદનો આગેપ કરવામાં આવે તો તે લાગનાં હેતુ હોવા વિષે

શ્રુતિ કહે છે, દ્વિતીયાદૈ મયં મવતિ. વાસ્તવે એકજ પરમાત્મા સર્વત્ર પરિપૂર્ણ ભરેલો છતાં તેમાં દ્વૈતભ્રમથી શત્રુ મિત્રાદિ કલ્પના કરી સંતપ્ત થયું, એ વિવેકી જન સમુદાય માટે તો યોગ્ય નથીજ. હરિરેવ જગત્ જગદેવહરિઃ શ્રીહરિ પોતેજ આ દ્રશ્યાદ્રશ્ય વિશ્વરૂપે પ્રતીત થઇ રહ્યા છે. અથવા જગત છે તેજ તે પ્રભુનું શરીર અથવા પરમાત્માજ છે. શ્રુતિ પણ એજ કહે છે કે, एकमेवाद्वितीयं ब्रह्म नेह नानास्ति किंचन परमतत्त्व (પ્રભુ) શિવાય, આ વિચિત્ર દેખાતું અધું કાંઈ નથી. એ ભાવને દ્રઢ અપરોક્ષ કરી દેદાખ્યાસને સમૂળગો ઉડાવી દેવાથીજ અભય-શાંતિ-નિત્ય તૃપ્તિ પ્રાપ્તિનો સાંભવ છે.

૪—અભિમાની—દેહાત્મ બુદ્ધિવાળાં મનુષ્યો. કર્મ ઉપાસના વિષે કંઈ મમે ત્યાંથી સાંભળી લઈ, તે ડંગોરાં હાથપર રાખી જ્યાં ત્યાં અનેક વાદવિવાદ કરી, ભાષણોના ભડાકા ઉડાવી, ઘણી વાર સુજ મહાત્માઓની વાણીરૂપ ગંગાના સુખદ અને નિર્મળ વહેતા પ્રવાહમાં પથરાઈપ થઇ પડી ઝંપલાવેછે. તેથી તે પ્રવાહને તો હાનિ નથી થતી, પણ કાચા મુમુક્ષુ શ્રાતાને બ્રાંતિ ઉપગમવામાં વિઘ્નરૂપ થઇ પડેછે, માટે સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી વિચાર કરી તેવા અધુરા ઘડના છત્રકાટથી નિર્ભય રહી, અડગ નિશ્ચય પૂર્વક તેમણે પુરૂષ પ્રયત્ન કરી ગંતવ્ય સ્થાને પોંચતાં સુધી અટકવું નહીં; એમ સત્શાસ્ત્રો અને સત્પુરૂષો સર્વને સાવધાન કરતા હુવા-અજ્ઞાન નિદ્રામાંથી જગાડતા હુવા કહી ગયા છે, કહેછે, અને કહેશે. કેમકે:—

अर्धो घटो घोषमुपैति नादं संपूर्णं कुंभो न करोति शब्दः ॥

અધુરો ઘડોજ છત્રક છત્રક કરી અવાજ કરી છલકાય છે—હોય તેમાંથી પણ ગુમાવે છે (પાણી), પણ પૂરો ભરેલો છત્રકાતો નથી—શુભ યરાડા પાડતો નથી, પણ પોતાના મહિમામાંજ રહેછે. જેમ, શાકભાજી વેચનારા પસ્તાગીઆ ઘણા હોય છે, તેઓ આખો વખત “દુધી દોઢી-આંની દોઢ શેર” વગેરે બોલી મોટા યરાડા પાડી માર્ગે જનારના કાન ખાઇ જાય છે—એહેરા કરી મુકેછે. અને એ ત્રણ રૂપીઆનો સોદો જાખડાંમાં લઇ એઠો હોય છે તે, આમ યરાડી યરાડી છાતી તોડીને સાંજ-રાત સુધીમાં વેચેછે તો આઠ દસ આના કમાય છે. (એ અધુરો કુંભ જુવો.) અને દુકાને જનારને તિરસ્કાર કરેછે, એદરકારી બતાવેછે તે માન પાન આપીને તો વાત કરેજ શાનો! કેમકે પોતે પોતાને મોટો આદશાહ સમજતો હોય તેમ ગર્વ ભરિત રહી, પુછે તેને ઉત્તર આપવા

પરવારતો નથી, ને ખરાડવામાંજ બહાદુરી બતાવતો રહેછે. હવે પૂરો ઘડો જુવો:—એક મોટો ઝવેરી છે, કાંઈ હીરા માણેક મોતી વગેરે રત્નને ખરીદી શકે એવો શ્રીમાન જિજ્ઞાસુ તે ઝવેરીનું ઘર પુછતો જાયછે તો તેને આદરમાનથી બોલાવી પ્રેમથી બેસાડે છે. જળપાન તથા તાંબુલ સોપારી વગેરેથી સત્કાર કરેછે, શું જોઈએ છે તે વિષે વિવેકથી-સબ્યતાથી પુછેછે, અગર તે ગ્રાહક પોતેજ તે ઝવેરીને કહેછે કે મારે અમુક રત્ન જોઈએ છે. પછી તે શેઠ તે રત્નોની પેટી લાવી બતાવેછે, કીંમત કહેછે, ભારે અથવા હલકાં રત્ન જોઈતાં હોય તો તેવાં પણ લાવી બતાવે છે. અનુકુળ હોય તે ખરીદેછે, નહિં તો વિવેકથી સલામ-જયજય અથવા પ્રચલિત શબ્દનો ઉચ્ચાર કરતો વિદાય થાય છે, તેને તેવાજ માંગલિક શબ્દોચ્ચારથી ઝવેરી શેઠ પણ વધાવી લેછે. પરતાગીઓ ચાર છ આના માટે ઘણે પ્રકારે જળ કપટ જુઠાણું ચલાવે છે, ત્યારે આ ઝવેરી લાખ બે લાખની રકમ છતાં એક વાત અને નિશ્ચય બતાવી સંતોષી રહેછે. અધુરા અને ભરેલાનો કેટલો તફાવત છે તે વાંચકેજ હિસાબ ગણી લેવા કૃપા કરવી.

એ વિષે એક દ્રષ્ટાંત આપવામાં આવેછે તે નીચે પ્રમાણે:—

શ્રી નગરમાં એક કુટુંબમાં બે ભાઈઓ હતા. તેમાં એક સત્સંગી ભક્ત હતો. અને બીજો દગલબાજ-લુચ્ચો હતો. પિતાના મર્ણુ વખતે બેહુને બરાબર ભાગ મળ્યો હતો. તેમાં લુચ્ચાએ તો બધું દ્રવ્ય મેળવેલું, ખાનપાન, નાચરંગ વગેરેમાં ઉડાવી દીધું. અને સત્સંગીએ તો નીતિ વિવેકથી પોતાનું વર્તન રાખી, વેપારધંધામાં પિતાથી મળેલાં દ્રવ્યમાં વધારો કરી બમણું ત્રમણું કીધું હતું. તેથી તે ૧૨ લાખનો આસામી ગણાતો હતો. લુચ્ચા ભાઈએ વિચાર્યું કે આપણા ભાઈ પાસે પુષ્કળ પૈસો છે. માટે કાંઈ કાવતરું-પ્રપંચ રચીને એની પાસે ત્રણ ત્રણ લાખનાં બે રત્ન કઢાવવાં, કે આપણાં છોકરાંનાં છોકરાં ખાશે. એમ વિચારી પોતાનાં જેવા લુચ્ચા ત્રણ શાહેદ ઉભા કીધા. અને હીંમત રાખી સભામાં ગયો અને ત્યાં પોતાનો ભાઈ બેઠેલો તેને કહેવા લાગ્યો કે, ભાઈ પેલાં બે રત્નો આપો. એ સાંભળી આશ્ચર્ય પામીને તે ભાઈ બોલ્યો કે, ભાઈ! રત્ન કેવાં?! હમ ભાઈ કહે, શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૫ સોમવારે તમે દાતણ કરતા હતા ત્યારે આપેલાં તે. તે સાધુ ભાઈ બોલ્યો, એ શું! મને વળી તું રત્ન ક્યારે આપવા બોલ્યો! શું બકેછો! હમ કહે, કેમ વાશ, મને આજન પડશે તે વખત લઈ જવાનું કહીને મેં આપેલાં તે શું હવે

પચાવી પાડવાં છે કે? સાધુભાઈ કહે, અરે, આ શું! તને કંઈ સ્વપ્ન થયું છે કે શું! જા, જા, દયા ખાતર બે ચાર હજાર આપી છુટીશ. ઇગ કહે, વાહ! સ્વપ્નમાં ઉડાતી લક્ષ્મી થઈને મને ઝોટલેથીજ પતાવી કાઢવા ધારે છે કે! ત્યારે પાંચ હજાર આપવા કહ્યું. ઇગ કહે, હવે બેથી પાંચે આવ્યો. હું તો ફરીઆદ કરું છું, એમ કહી ઘેર આવી, રાજાને અરજી આપી રજાએ તેને, તોહામતવાળાને, અને ઇગના સાક્ષીઓને બોલાવ્યા. ભુજાનીઓ લેવા માડી. ઇગ કહે, મેં શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૫ સોમે દાતણ કરતાં એને બે રતન આપેલાં તે ખાધ જવા કરે છે. શાહેદોને પુછતાં ત્રણે જણે કહ્યું કે પુનેમ સોમે સવારે દાતણ કરતાં આપેલાં એવું હમે જાણીએ છીએ. રાજા ચતુર હતો, તે કહે ઠીક છે. ત્રણે શાહેદોને ભુદી ભુદી કોટડીમાં ઘાલ્યા. પ્રથમની ઓરડીમાં રાજા જઈ પુછે છે કે, ભાઈ તું કહે છે તે રતન કેવાં હતાં? હવે શાહેદે કોઈ દિવસ રતન દીઠેલું નહીં તે શું જવાબ આપે, પણ લુચ્ચો હતો તેથી એક દિવસ એક ડોસી ભેંસને પાણી પાતી હતી તે પાણીનું કુંડું પગ મુકી ભાંગી નાખેલું તે વખતે ડોસીએ કહેલું કે, મુવાએ મારું રતન જેવું કુંડું ભાંગી નાખ્યું. તે સાંભળેલું યાદ આવ્યું. તેથી રાજાને કહે, સાહેબ! કુંડાં જેવું રતન હતું. રાજા કહે, ખરું છે. વાહ! તરત સીપાઈને બોલાવી હુકમ કીધો કે આ દગાખોરને પેલી કોટડીમાં (કેદમાં) પુરો. પછી બીજી કોટડીમાં જઈ બીજાને પુછ્યું. તેણે પણ રતન ક્યારે બેયલું કે જવાબ આપે! તેણે કોઈ બાઈની ગાગર ફાડેલી તેણે ભુમ પાડી કહેલું કે, મુવાએ મારી રતન જેવી ગાગર ફાડી નાખી તે યાદ રાખી જવાબ આપ્યો કે, ગાગર જેવું રતન હતું. એ સાંભળી રાજાએ તે બીજા જૂઠા શાહેદોને પણ કેદમાં મોકલાવી દીધો. ત્રીજા પાસે જઈ પુછનાં તેણે પણ ક્યાં બેયલું! પણ ગંગાજીના જન્મને-જ્યેષ્ઠ શુકલ ૧૦ ને-દહાડે નર્મદા તટપર એક વૃદ્ધ ડોસાએ જળ ભરી કુંભદાન કરવા બ્રાહ્મણ પાસે જતાં મસ્કરીથી હડસેલો મારી ઘડો પાડી નાખેલો ત્યારે ડોસાએ કહેલું કે, મારો રતન બરોબરનો ઘડો આ મૂરખે ફાડી નાખ્યો, પ્રભુએ આવા દેવને પૃથ્વીપર બોળરૂપ શામાટે રાખી મુક્યા હશે. તે યાદ કરીને તેણે કહ્યું કે, ઘડા જેવું રતન હતું. રાજાએ તેને પણ કેદમાં મોકલાવ્યો. અને ઇગ ફરીઆદોને ખોટી ફરીઆદ કરવાનો તથા સારા પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થની આખર ઉપર હુમલો કરવાનો ગુન્હો (Charges) ઠરાવી બે વરસ સખ્ત કેદની સજા કરી લક્તરાજ (તેના ભાઈ) ને મુક્ત કીધો.

સિદ્ધાંત—તાત્પર્ય સમજવા યોગ્ય (એ ઉપરથી) એ છે કે—દેહા-
ભિમાની સંસારાસક્ત એવા ત્રણ ગુણુ જોડે મૈત્રી કરી બેઠેલા મનુષ્યો
પરમાત્મ વસ્તુ થું છે તે જાણતા નથી છતાં મહાત્મા સાધુ ભક્ત
જ્ઞાની વગેરે જે મહા પુરૂષો ત્રણને ઓળખી તેમાંજ મસ્ત રહેછે તેવાને
પણુ ફસાવવા ફાવે ત્યાં સુધી યત્ન કરવાને સુકતા નથી. અને ત્રણ
ગુણો જે તે પરમાત્મ તત્વને જાણવાને સર્વાશે અસમર્થ છે અને મોટા
ઋષિમુનિને પણુ ફસાવનારા ફાંસીઆ છે તેની ભાષ્યધી તે દેહાભિમાની
મૂઠ પુરૂષોને હોય છે તેને લીધે, સત્યનોજ વિજય, સત્યમેવ જયતે એ
વચનાનુસાર, થતો હોવાથી તે ઠગ પોતેજ સજ્જ પામેછે. અને તેના
મિત્રો પણુ તેની સાથેના પ્રેમને લીધે આગળથી કેદમાં જઈ વાટ જોઈ
બેસેછે. એવા ભ્રમિત ચિત્તવાળા સંસારનેજ સુખરૂપ માનનારા વિપયી
મનુષ્યો, સત્ય-યથાર્થ કહેનારની સંગતિના અભાવે, દ્રવ્ય લોભી ઉપદેશ-
કોનું અનેક પ્રકારનું શ્રાંતિજનક અને મોહ કરનારું ભાષણુ —કથન
સાંભળી કોઈ કહેછે કે, ભગવાન ચતુર્ભુજ છે, તો બીજો કહે નારાયણુ
આઠ ભુજવાળા છે. ત્યાં ત્રીજો કહે સદૃશ હાથવાળા છે, તો કોઈ કહે
બે હાથવાળાજ છે, અને તેજ ઇશ્વર છે. બીજો કહે દેવીથીજ તે ચાર
આઠ હજારહાથવાળા થયા અને જગત થયું. તો કોઈ ગણેશથી, અને
કોઈ રૂદ્ર, સૂર્ય, બ્રહ્મા વગેરેથી થયું કહેછે. વેદાંતીઓ કેટલાક કહે બ્રહ્મ-
થીજ બધું થયું. એમ નરનારી અને નપુંસક (નાન્યતર) જાતીની
કલ્પનાઓ કરી લિન્ન લિન્ન મરજી પ્રમાણે કહેતા રહેછે. જ્યાંસુધી
પરમાત્મ રત્ન નથી દીઠું ત્યાંસુધી ફાવે તેમ કહે છે. પરંતુ વસિષ્ઠ,
યાજ્ઞવલ્કય, રામ, જનક, સનતકુમાર, કૃષ્ણ, શુકદેવ, શંકર, વ્યાસ, વગેરે
પૂર્ણકુલ જેવા ઇશ્વર કોટિના સમર્થ મહા પુરૂષો જેઓ તે પરમ પુરૂષ
પરબ્રહ્મમાં અભેદ ભાવે * સ્થિત થઈ પરમ આનંદનો ભોગવટો અહર્નિશ

* જે પરમાત્મા છે તે સચ્ચિદાનંદ ધન ત્રિગુણાતીત સર્વના આત્મસ્વરૂપે
સ્વયંપ્રકાશ સિદ્ધ છે. તે કોઈપણુ કલ્પનાનો વિષય નથી. કલ્પના માત્ર
બધી ગુણુમયી હોય છે.

અવાંક્ મનસ ગોચરં । યતો વાચો નિવર્તેતે અપ્રાપ્ય મનસાસહ ।

અયમાત્મા બ્રહ્મ । અહમાત્મા ગુડાકેશ સર્વ ભૂતાશયસ્થિતઃ ॥

એ શ્રુતિ સ્મૃતિ અને અનુભવથી સિદ્ધ છે. વળી,

एकोदेवः सर्वभूतेषुगूढः सर्वव्यापि सर्वभूतांतरात्मा ।

कर्माध्यक्षो सर्वभूताधिवासः साक्षीचेता केवलो निर्गुणश्च ॥

એ શ્રુતિ પણુ એજ કહેછે.

લઈ રહ્યા છે. તેનો અડગ નિશ્ચય, જે વેદ શાસ્ત્રના સિદ્ધાંત પ્રમાણે, થઈ રહેલો હોય છે તેને તેવા અનધિકારી પામર વિષયીજનો જાણી શકતા નથી, તેથી અવિદ્યારૂપ નિશામાં તે ફાવે તેમ કહે છે. એવા તે અધુરા ધડા સમજે, અને શંકર, કૃષ્ણ, વ્યાસ, વસિષ્ઠાદિ પૂર્ણકુંભ સમજે; એવા તે ઝવેરી છે. અને સંસાર કીચડનેજ ગુંદી રહેલા વિષયાસક્તજનો તે પરતાગીઆનં સ્થાને માનો. હવે એ બે કાટી થઈ. (અધુગ અને ભરેલા.) તે વચ્ચે કેટલો નશાવત છે તે વિષે ગણિત કરવાનું—શોધી કાઢવાનું કામ હમો સુઝ વાંચક વૃંદનેજ સોંપી વિરમવું મારિએ છીએ. અસ્તુ. આ અતુર્ય પુષ્પ રત્નની પરિમલ (સુગંધ) કેવી આવે છે તે વિષે પણ વાણીદ્વારા વર્ણવી આપેલું ચિત્ર પાડી દર્શાવવા કૃપાળુ થશો? ॥ ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ૐ ॥

૫—સૂર્ય ઉદય થાય છે ત્યારે અંધારું રખ લેવા નથી આવતું, તેમ લાકડી લઈને કોઈ દાંડી કાઢતું જણાતું નથી, પણ ઉદય થતાં અંધારું નથી જ—ક્યાં ગયું તેનો પત્તો નહીં. તેમ બ્રહ્માત્મૈક્યજ્ઞાન, સદ્ગુરુ-પરમાત્મકૃપા પ્રસાદથી, અપરોક્ષ પ્રકટે છે ત્યારે અજ્ઞાન—તમ ક્યાં જાય છે તેનો પત્તો લાગતો નથી. કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ વગેરે દેહ દ્રશ્ય જગતજાળ અધું તે અવિદ્યા (અજ્ઞાન)નું કાર્ય છે તે સહિત જતું રહે છે. અગ્નિને ઉધાઈ લાગતી નથી, તેમ જ્યાં જ્ઞાનાગ્નિ પ્રકટી જાગદુણી ઉઠે ત્યાં મોહ, કામના, ઇચ્છા, તૃષ્ણા વગેરે ઉધાઈ આવી શકતી નથી. અને જો કામના, મોહ, વગેરેથી જીનાયલો જણાય તો તેનામાં જ્ઞાનાગ્નિ પ્રકટયો નથી એમ વિદ્વાનો કહે છે.

૬—સમુદ્ર મોટો છે. તેમાં તરંગ બુદ્ધિદા લેહેર—મોજાં વગેરે થાય છે તે શું પોતે અડાઈ બતાવવાને સમુદ્ર કરે છે કે? ના. સ્વાભાવિક થયાજ કરે છે. તેથી સમુદ્ર કર્તા નથી. અને સમુદ્રમાં થાય છે તેથી અકર્તા પણ કેમ કહેવાય! અર્થાત્, કર્તા અને અકર્તા બેહુથી રહિત છે છતાં ગમે તેમ કહીએ છીએ. વાસ્તવે ફક્ત એકરસ સમુદ્રજ છે. તેમ, બ્રહ્મચૈતન્ય છે તે અનંત જ્ઞાનસ્વરૂપ પૂર્ણ ભરેલું છે તેમાં આ જગતપ્રતીત થાય છે તે, તેનાથી અલિપ્ત છે. તે મૃગતૃષ્ણાનાં જળ જેવું મિથ્યા છે. તેનો કર્તા તે પરમતત્ત્વ (બ્રહ્મ) ને કહી શકાતું નથી, તેમ અકર્તા પણ કહી શકાતું નથી. તેને માટે મહાપુરૂષ કહે છે કે,—

કર્તા કહું તો કહ્યો ન જાય, અર અકર્તા બી નાહી;
કર્તા અર અકર્તા બીચમે, અનુભવ રહ્યો સમાધ.

૭- સમુદ્ર જળની શક્તિ દ્રવતા, શીતળતા, વગેરે છે તે સમુદ્રથી ભિન્ન નથી. નામનીજ કલ્પનામાત્ર છે. અગ્નિ અને તેની શક્તિ ઉષ્ણતા-જ્વાળા છે, તે એ નથી, અગ્નિજ સ્વયંસિદ્ધ છે. તેમ, પરબ્રહ્મ પરમાત્મા અને તેની જ્ઞાનશક્તિ, ક્રિયાશક્તિ, શબ્દશક્તિ, ચિત્તિશક્તિ, ઉત્પત્તિસ્થિતી પ્રલયાદિરૂપ શક્તિઓ, વગેરે અનંત શક્તિઓ છે, તે પરમાત્માથી ભિન્ન હોઇ શકેજ નહીં. દેહની છાયા દેહથી છુટી પડતીજ નથી. તેમ, શક્તિ અને શક્તિપતિ એ નથી, પણ અબેદ એકજ છે. એ રીતે આત્મા (બ્રહ્મ-ચૈતન્ય) સર્વત્ર પૂર્ણ આનંદ ધન ભરેલો છે તે અખંડ સુખરૂપ છતાં બ્રાન્તિજન્ય જગતના વિષયો અને સ્ત્રી સંતાનાદિમાં સુખબુદ્ધિથી મોહ-અસ્ત રહેછે તે બેદ્રષ્ટિવાળા વારંવાર મરેછે અને જન્મેછે. શ્રુતિ પણ એમજ કહેછે કે, -મૃત્યોઃ સમૃત્યુમાપ્નોતિ ચદ્વહનાનેવ પश्यति ॥ માટે વાસના દુઃખરૂપ છે.

એ વિષે દ્રષ્ટાંત આપવામાં આવે છે તે નીચે પ્રમાણે:—

શુભવાસનાથી કદાપિ સ્વર્ગ વૈકુંઠાદિ લોકમાં જાય છે તોપણ ત્યાં પુણ્યથી પ્રાપ્ત થનારા ભોગ ભોગવી રહેછે કે પાછો જન્મમર્ણના પ્રવાહમાં ઝીકાયછે. માટે સ્વસ્વરૂપનો અનુભવ કરી, અભય આનંદધામ એવાં અસંગ દ્રષ્ટાપદે સ્થિતી કરી, જે કંઈ અને જે કંઈ થયા હોઇએ તો સમુળગા ખોવાઇ-ગળી જઇ-ખપી જઇ-જેમ છે તેમ જાણી નિજ-જ્ઞાનમય બની રહી સુખરૂપે થઇ જવું.

તૃણાપુરીમાં એક ભૃણા નામે ડોસી હતી. તેની એકની એક છોકરી જેનું નામ મૃણા હતું તે વ્યાધિઅસ્તજ રહેતી હોવાથી આયુષ્ય પુરું થવાથી મરી ગઇ. તેથી ડોસી રોજ છોડાવાળી રડતી કે, ઓયરે મારી મૃણા બ્હેન, તારું હાડાચાર હમ્મરનું (૪૫૦૦)નું ધરેણું હવે કોણ પહેરશે. ડોસી કથા-પુરાણમાં જતી તેથી સ્વર્ગ નામ સાંભળેલું તે યાદ કરી રડતી કે, દીકરી! સરગમાં તું ઓશીઆળી રખે થતી! તું આવીને તારું ધરેણું લઇજા. આ બધું એક લુચ્ચો ઠગ હતો તેણે સાંભળ્યું. તેણે મોહોલ્લામાં તેના કોઇ સગાને મળી જઇ પુછ્યું કે તું મને કહે કે એ ડોસી પાસે શું શું ધરેણું છે. તને ૨૦૦)નો એક દાગીનો આપીશ. તે લાલએ તેણે ઠગને બધું કહ્યું. પછી જોશીને વેશે તે ઠગ ડોસી એકલી જોઇને આવ્યો અને બોલ્યો કે વૈકુંઠનાથકી જય. હું સરગભુવનીઓ છું. તમારી છોકરીએ સંદેશો કહાવ્યો છે તે કહેવા આવ્યો છું. ડોસી કહે, ઓ મહારાજ! આવો આવો. ઓવારણાં લઉં, કકડા ફેડું. આવોરે

મહારાજ, મારી દીકરી શું કરે છે, જોશી કહે, તંતો ભીખ માગે છે અને બહુ ઓશીઆળી છે. મને તો કહ્યું છે કે, માઈં અમુક અમુક ધરેણું છે તે ફલાણા સોની પાસે ધડાવેણું છે તે લેતા આવજો. ડોસી કહે, ઓ મહારાજ, પગે લાગું, એમ કહી બધું સાડાચાર હજારનું લાવી આપ્યું. જોશી કહે, કાલે પાછો આવીશ, જઈ છું. ડોસી કહે, ઓ મહારાજ, તમારાં ઓવારણાં લઉં, મારી કુંવરીની યરદાસ લેજો. એ જોશી તો ગયા. સંકેત પ્રમાણે કહેલો તેને ૨૦૦)નો દાગીનો આપ્યો. અને ઝડપથી ચાલ્યો. એટલામાં તે ડોસીનો છોકરો પરગામ ગયલો ત્યાંથી ઘોડીપર આવી પોંચ્યો. તેને ડોસી ખૂબ હર્ષથી કહેતી જાય છે કે, હવે મારી છોકરી સુખી થશે. છોકરો કહે, તે વળી શું! ડોસી કહે, અરે ભાઈ કાલે પાછા આવશે. મેં બેનનું ધરેણું બધું આપ્યું છે તે તેને આપવા ગયા છે. છોકરો ચમકી ચેતી ગયો કે, ડોસીને કાંઈ ઠગી ગયું. તેથી તરતજ ઘોડી દોડાવી. પેલો ઠગ થાકી જવાથી એક વડ તળે બેઠેલો. તેણે પેલાને આવતો જોઈ વિચાર્યું કે, આતો પકડાયા. તે ઘોડીપર બેસીને આવનારના હાથમાં તરવાર જોઈ તે ઠગ બોલ્યો કે, જો આ ઉડ્યો-ઉડ્યું છું. ત્યારે ઘોડી જરા ધીમી પાડી આવ્યો, એટલે ઠગે વડપર ચઢવા માંડ્યું. છોકરો કહે, હવે ક્યાં જશે, એમ ધારી તેણે પણ વડપર તેની પાછળ ચઢવા માંડ્યું. ઠગ કહે છે, જોજો હેં, આ ઉડ્યો. ઉંચે ચઢી એક ડાળી લાંગી નીચે પડ્યો. અને વડ સાથે બાંધેલી ઘોડીપર સ્વાર થઈ નહાસી ગયો. છોકરો વડપરથી ઉતરે છે તેને તે કહે છે કે, તારી તરવાર તનેજ, એમ કહી નાંકો. હવે શું કરવું! તેતો નિકળી ગયો. અને છોકરો ઘોડી પણ ગુમાવી ઘેર આવી ડોસીને કહે બેન માટે ઘોડી પણ દોડીને આપી દીધી. “તમે આપી ધરેણાંની જોડી, તો મેં પણ મોકલી બેસવા માટે ઘોડી.”

તાત્પર્ય કે, વાસનાથી બંધાયલા જીવોને રજ, તમ વગેરે ગુણોરૂપ ઠગ ફસાવી આત્મજ્ઞાનરૂપ ધન હરી જાય છે. અને જન્મમર્યાદા પ્રવાહમાં નાખે છે. સ્વર્ગ, વૈકુંઠ વગેરે લોકના ભોગની આકાંક્ષા રાખે છે તેથી તેવાં પુણ્યકર્મ કરી, સકામ કર્મનાં ફળ ભોગવવા ત્યાં જાય છે તો તે પુણ્ય-આદ્ય પરવાર્યો કે પાછો ચોર્યાસીની જાળમાં આવી પડે છે. માટે માયિક પદાર્થમાત્રને ક્ષણિક જાણી, અખંડ આત્મતત્ત્વમાં નિષ્ઠા રાખી નિષ્કામ કર્મ કરતા રહી, વાસના અને આસક્તિથી રહિત બની રહેવું.

૮—કામ, ક્રોધ અને લોભ, એ ત્રણ મોટા કાંસીઆ છે. તે રત્નેશુભ તમોશુભથી થયલા હોવાથી સંસાર ભ્રમણુચક્રમાં વારંવાર ધુમાળ્યા કરે છે. માટે સત્વશુભ સાથે મેત્રી કરીને, તે બેને જીતી વશ કરવા.

એ વિષે દષ્ટાંત આપવામાં આવે છે.

ચાર બ્રાહ્મણો હતા. તે નિત્ય સ્નાન, સંધ્યાદિ પોતાનું કર્તવ્ય કર્મ કર્યા કરતા. તેઓ બહુ ગરીબ હતા તેથી રૂ. ૫૦૦૦) કમાઈ આવવાની તેઓને ઇચ્છા થઈ, અને પ્રદેશ નિકળ્યા. ભગવાને જાણ્યું કે પોતાનું કર્મ ચુકશે—મારું ધ્યાન ચુકશે. તેથી દયા કરી અને એક વાવમાં જળપાન કરવા ઉતર્યા. ત્યાં સુવર્ણની એ ઇંટ રૂ. ૧૦૦૦૦)ની દેખાડી. તે લઈ ખુશ થયા, ને બોલ્યા કે શ્રમ લેવો મટી ગયો. બહાર જાડતજો વિશ્રામ લેવા બેઠા. બધા ક્રુધાનુર થયલા, તેથી એ જણા ગામમાં મીઠાઈ વગેરે ખાવાનું લેવા ગયા. પેલા રહેલા બેને લોભ વળગવાથી વિચાર સુઝ્યો કે, આપણે જાગે અડધી ઇંટ આવશે. માટે તે બે આવે તેવા તરવારથી ઉડાવી દેવા. તેજ રીતે, તે બેને પણ એવોજ લોભ થવાથી વિચાર્યું કે મીઠાઈમાં વિષ ધાલવું. તે રીતે ઝેર ભેળી ખાવાનું લાવ્યા. તેવા તેમને તરવારથી ઉડાવી દઈ મીઠાઈ ખાવા બેઠા તેથી તે ખાઈને તે બે પણ લાંબા થઈ જ્યાં હતા ત્યાંજ સુતા. (મરી ગયા.)

તાતપર્ય કે દ્રવ્ય સંગ્રહથી આવી ખરાબી કરનારા તે કામ ક્રોધ લોભ શત્રુ છે. માટે સત્વશુભ સંપાદન કરવો; તે તો સ્વધામ-સ્વદેશના પાદર સુધી પોંચાડી શકે એવો છે. ભગવાને કહ્યું છે કે:—

કામ एष क्रोध एष रजोगुण समुद्भवः ।

महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणम् ॥

सत्वात्संजायतेज्ञानं रजसो लोभएवच ।

प्रमादमोहौ तमसो भवतोऽज्ञानमेवच ॥

૯—પિતા, પતિ, માતા, ગુરૂ, જ્યેષ્ઠ બ્રાતા, વગેરે પૂજ્ય છે અને પુત્ર, પત્નિ, પુત્ર, પુત્રી વગેરે આશ્રિત પ્રજા, શિષ્ય, કનિષ્ઠ બ્રાતા, એવા અનુક્રમથી તે પૂજ્ય વર્ગની આરાતું ઉદ્વંધન કરવાથી દોષ લાગી થાય છે. જતાં હરિસ્મરણુ ધ્યાનમાં જો તેમાંનું કોઈ પ્રતિબંધ કરવું હોય તો તેનો ત્યાગ કરવો. કેમકે પરમાત્માજ અત્યંત અને અતિમ પ્રીતિ કરવા યોગ્ય છે. આત્મા છે તેજ સર્વ પ્રાણીની પ્રીતિનો વિષય છે. અને શ્રીહરિ છે તેજ આત્મ સ્વરૂપે સર્વમાં રહેલો છે.

અહમાત્મા ગુહાકેશ સર્વ ભૂતાશય સ્થિતઃ એ ભગવદ્વાક્ય છે (ગીતા). તે રીતે પૂર્વે જાણે, એવા હરિસ્મર્ણ કરતાં પ્રતિબંધ કરનારનો ત્યાગ કાધો હતો તે દૃષ્ટાંતથી જાણાવાય છે.

પ્રહ્લાદને, હરિસ્મર્ણથી વારંવાર અટકાવી અનેક પ્રકારનાં દુઃખો આપ્યા છતાં તે નહીં ત્યાગતાં, પ્રતિબંધ કરનાર પિતાનો ત્યાગ કરેલો, અર્થાત્ તેનું કંહેવું નહીં સ્વિકારી પોતાના નિશ્ચયપર દૃઢ રહેલા.

મીરાં આમ્રએ એજ કારણને લીધે પતિનો ત્યાગ કરી પ્રભુમાંજ સંલગ્ન રહી, અનેક કષ્ટ સહીને પણ અડગ રહ્યાં હતાં.

ભરતે પોતાની માતા કેકઇનો તિરસ્કાર કરી પ્રભુ રામચંદ્રને માટે જટા વઢકલ ધારણ કરી, નંદીગ્રામમાં, રામ આવતાં સુધી રહ્યા હતા.

અલિરાગ્નએ ગુરૂ શુક્રાચાર્યનું કલ્પું નહીં માનીને વામન ભગવાનને માગેલું ત્રણ પગલાં પૃથ્વીનું દાન આપવા સંકલ્પ કરી આપ્યું હતું.

વિભીષણે પોતાના મોટા ભાઇ રાવણને, સીતા પાછાં આપી પ્રભુ રામચંદ્રને શરણે જવા, સમગ્રવ્યા છતાં ન માન્યું, તેથી તેનો ત્યાગ કરી શ્રીરામને શરણે આવ્યા હતા.

૧૦—મનને વિષયાસક્તિરૂપ રંગથી નહીં રંગતાં વૈરાગ્ય અને જ્ઞાન રંગથી રંગવું. મોટેથી શાસ્ત્ર બક્યા કરવાથી કે ભાષણોમાં ઉપદેશનાં બણગાં ઝૂંક્યા કરવાથી લોકોને ડગવા જેવું છે. પોતાને અસર-જ્ઞાન નથી તે બીજને શું અસર કરશે! ? એ વિષે દૃષ્ટાંત કહેવાય છે.

ઠગમણિ નામે એક લુચ્ચો ઠગ હતો. તેણે એક પોપટ પાલ્યો. તેને રોજ ભણાવે કે, બોલ પોપટ ! “ઈસ્મે કયા” અરોઅર ન બોલે તો સોટી ચમકાવે. એમ અરાઅર બોલતાં શિખ્યો ત્યારે પાંજરું લઈ કાશીમાં આવ્યો. અને બુમ પાડતો ફરે, કે આ પોપટ ચારે વેદ, શાસ્ત્ર, પુરાણ બધું ભણેલો છે, કોઈને લેવો છે? સો બસો વિદ્યાર્થી ભણે છે ત્યાંના શ્રીમાન ગુરૂએ તેને બોલાવ્યો. ગુરૂ કહે પાંચમો વેદ પણ જાણે છે કે? પોપટ કહે, “ઈસ્મે કયા.” ગુરૂ ખૂબ આશ્ચર્યથી પુછેછે કે, ભાગવત પટે હો? પોપટ કહે “ઈસ્મે કયા.” વાહ વાહ! એને કોઈ વાતની નવાઈજ નથી. કોમત પુછી. ઠગ કહે, સવાલાખ તરત સવાલાખ આપી પાંજરું ખરીદી લીધું. ઠગ તો ઝટ ચાલ્યોજ ગયો. પછી બીજે દહાડે એક પાનામાં એક શ્લોકનો અર્થ ખેસતો નહતો તે કાંઈ પોપટને પુછે

છે, તો પોપટ કહે, “ ઇસ્મે ક્યા.” ગુર કહે, હીક, પણ કૃપા કરીને અર્થ કરી બતાવો. પોપટ દરેક પ્રસંગે એટલું જ બોલે છે કે, “ ઇસ્મે ક્યા.” આ જોઇ બધા શિષ્યો સાથે ગુર પસ્તાયા, કે કગ ઠગી ગયો. હવે એ તો નાઠો અને રૂપીઆ ગયા.

તેમ, મૂઢમતિ લોકો નાસ્તિકનું બોલતું સાંભળીને બેઠે છે કે, નાહાવાથી શું ! સત્સંગથી શું ! એ બધાં દોંગ છે. ઇસ્મે ક્યા—એમાં શં. એવા લોકો તે પોપટની ન્યાતનાજ જાણવા. ભાપણના ભડાકાની દોડ (running) માં જાણે ઘેડો, અને સમજણ વર્તનમાં તપાસો તો ભર્યો રાખોડો.

૧૧—સદ્ગુર અને સંત મહાત્માની શ્રદ્ધા પ્રેમથી સેવા કરવાથીજ પરમ અમૃત મળે છે. જ્ઞાનમુવ્વચતેપુમાં ક્ષયાત્પાપસ્ય કર્મજઃ । પાપ કર્મનો ક્ષય થઇ જાય ત્યારે પુરપતે જ્ઞાન થાય છે. તે નિષ્કામ કર્મથી—હરિગુર સંતની પ્રેમ શ્રદ્ધાપૂર્વક સેવા કરવાથી પાપ બળી જાય છે ત્યારે સદ્ગુર પ્રસાદ થાય છે એટલે જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યાં દૃષ્ટાંતઃ—

એક શિષ્યે ૧૨ વર્ષ સુધી ગુરની ખરાં મનથી સેવા કરી. સાથેજ રહે, નિત્ય કથા સાંભળે, પણ જ્ઞાન થયું નહીં. ત્યારે બાર વરસે એક દહાડો ગુરને પુછે છે કે, ગુરો ! મારું સ્વરૂપ કાણુ ? ગુર કહે, બેટા, એ વાત પછી, પણ આજે આપણે કંતારેશ્વર જતું છે, ત્યાં ચાલો. બેહુ જાય છે. રસ્તે એક ભક્તનું ગાડું આવે છે તે બતાવી પુછ્યું કે, બેટા ! આ શું આવે છે ? શિષ્ય કહે, ગાડું. ગુર કહે કે નહિં. વિચારીને બોલ. શિષ્ય કહે, શું વિચાર, આ ગાડુંજ આવ્યું. ગુર કહે કે હીક. એ ગાડું ન ઠરે તો તારું માથું કાપું ? શિષ્ય કહે, હા હા, આ પ્રત્યક્ષ ગાડુંજ પછી વિચાર શું. ગુરને જોઇ ભક્તે ગાડું ઉભું રાખી ઉતરી પડે લાગ્યો. ગુરના કહેવાથી છોટી નાંખ્યું. પૈડાં ધોસરી વગેરે છુટાં પડાવ્યાં, ને બધો ઢગલો કરાવી ગુર કહે છે કે બોલ આમાં ગાડું કયું ? શિષ્ય તો ચકિત થઇ ધ્રુજવા લાગ્યો. ગુરએ તો ધાર વાળો ચપુ કાઢ્યો ને બોલ્યા કે હવે તારું માથું કાપું છું. શિષ્ય કહે, હા મહારાજ. આ—લો. ગુર કહે, ધન્ય છે. પણ હવે તારું માથું બતાવ બોલ અહીંથી કાપું ? શિષ્ય કહે, એતો ડોકી છે. જળ લાસે ? એ તો કાન છે. જળ ધધરસે ? એ તો ગાલ, તાળવું, બ્રહ્માંડ, કપાળ, વગેરે નિર્મેય કરતાં, જેમ ગાડું કંઇ જડ્યું નહીં તેમ, “ માથું ” એવું કંઇ જડ્યું નહીં. ત્યારે ગુર કહે હયા પુટા ! જેમ ગાડું નથી અને માથું પણ નથી, તેમ તું પણ

વળી અમુક નામરૂપ વર્ણનું અભિમાન રાખી બેઠાં છે તે ક્યાં છે ? પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ, આકાશ વગેરેના સહ સહિના ભાગ સોંપી દે, પછી ખોળી કાઢ, તું ક્યાં છે. અધાંતો નિષેધ કરતાં નેતિ નેતીતિવાક્યૈઃ જે જ્ઞાનરૂપ નિર્વિકાર આત્મતત્ત્વ શેષ રહ્યું તેજ સાક્ષી દૃષ્ટા તૂં છે. એવો ભાગ ત્યાગ લક્ષણાથી અલગ પાડી સ્વરૂપમાં લક્ષ કરાવી ગુરૂએ શિષ્યને સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરાવ્યું.

તત્ત્વમસિ ઉપદેશ ક્રીધો. અર્થાત્ નત્ અને ત્વં પદનો લક્ષ્યાર્થ ખતાવી અસિ પદમાં એકતા દર્શાવી. શિષ્યને કળ બેઠી-સમજાયું તેથી અત્યંત પ્રસન્ન થઈ, ગુરૂની યુક્તિ, કૃપા, શ્રમ, વગેરે ઉપકાર જોઈ ગદગદિત કંઈ સ્તુતિ કરતો ચરણમાં પડ્યો અને ગુરૂ પ્રસાદથી તૃપ્તિ અનુભવી ગુરૂ સાથે પાછા મુકામે ગયા.

૧૨—આઠમા પુષ્પરત્નમાં વ્યાસ પરિમલે એવું જ્ઞાન કરાવ્યું કે, રજ તમ ગુણો જળરા ફાંસીઆ (દગ) છે, તે બેનેતો સમીપ આવવા દેવા યોગ્યજ નથી. કેમકે ચાર વાલનું સૂખ દેખાડી દસ મણનું-અરે દશ ખાંડીનું દુઃખ ભોગવાવે છે, એવા મહા ઠગથી જે નથી છેતરાતા તેજ નિર્વિદ્ધે ભવપાર જન્મ શકે છે. એવા ઠગના પરાક્રમ વિષે એક ખીણું દૃષ્ટાંત આ પુષ્પરત્નથી દર્શાવી સુમ વાંચકવૃદ્ધને હરિ ગુરૂ સંત અને વેદ ભગવાન સાવધ કરે છે.

આપાત રમણીય સુરૂપા નામની એક ગાંધર્વ નગરીમાં ચંદ્રજ્વર નામનો દ્વિજ પોતાની મનોરમા નામે સ્ત્રી સાથે આનંદમાં રહેતો હતો. શંકર સ્વામિના સમાગમથી તે દ્વિજ જ્ઞાન સંપન્ન થયો હતો. એક પ્રસંગે મોહોદલામાં લગ્ન સમારંભ હોવાથી વખણાયલું મોટું વાળું પડવમ ઢોલ વગેરે વાગી રહેલાં, તેમજ ભલકાદાર પોષાક પહેરી સ્ત્રી પુરૂષો ભેગા થયલાં, તેમાં સુંદર યુવતિ વૃંદ ચિત્તાકર્ષક ગીતો ગાઈ રહ્યાં હતાં. તે અધુન શ્રવણ કરતાં અને નજરે જોતાં મનોરમાનાં ચિત્તમાં રજેગુણુ ભરાયો. તેથી વિચાર પ્રગટ્યો કે, આપણી પાસે હીરા, માણિક, મોતી, સુવર્ણાદિના ચાળીશ કરોડના દાગીના છે અને ૪૦ કરોડ રોકડા છે, વળી મારા પતિ મહારાજના પુરોહિત છે. છતાં વાપરનાર કોઈ પુત્ર નથી, માટે એક પુત્ર હોય તો હીક. એથી કામના વશ થઈને તે સ્ત્રી સ્વામી પાસે આવી. તે વખતે તે દ્વિજરાજ પરમાત્માનાં ધ્યાનમાં નિમગ્ન હતા. તેમણે નેત્ર ખોલી જતાં સ્ત્રીને ઉભેલી જોઈ પુછ્યું કે, કેમ શી રૂંચી

છે? સ્ત્રી કહે, પ્રભો! આ બધું જોઈ પુત્રની ઇચ્છા થઈ છે. પતિમાં પણ રજોગુણ બરાબરો તેથી ઋતુદાન આપવાથી દિવસ રહ્યા. બરાબર સાડાઆઠ માસ થયા એટલે રાજના શહેરપર બીજો બળવાન રાજા બાવીસ કોટી લશ્કર સાથે ચડી આવ્યો, અને ઘેરો ઘાલ્યો. પ્રાણાંત સમય જોઈ આક્રમણ લીધે લોકો નહાસી ગયા તે બેળાં આ પતિ પત્નિ પણ બધું દ્રવ્ય, ઘર, વગેરે મુકી નહાસી છુટ્યાં. વનમાં એક ભોરડી તળે આવ્યાં ત્યાં સ્ત્રીને લાગ્યું કે પ્રસવ થશે. સ્વામીને કહ્યું. ઝડપથી ગામ પાસે આવવા લાગ્યાં. સ્ત્રીથી આગળ ચાલી શકાયું નહીં ત્યારે રસ્તે ઝાડ તળે ધાસ પાથરી સ્ત્રીને સુવાડી ચંદ્રજવર દાયણુ શોધવા ગામમાં ગયા. એક શેઠને દયા આવી તેણે પૈસા ખરચી બે દાયણુ અપાવી તે લઈને આવે છે ત્યાંથી મગર દેશનો રાજા જતો હતો તેનું મન તે દાયણુમાં લોભાયું તેથી સીપાઈને હુકમ કરી દાયણુને લઈ ગયો. તે દિવસ બહુ ટળવળ્યો કે મારી આવી દુઃખદ અવસ્થા છે. આપ દયાળુ મહારાજા છો, માટે એને છોડો. રાજા કહે, મારે શું તેમાં-ગમે તે થાય લે રૂપીઆ બીજી લઈ જા. હવે અહીંથી સ્ત્રીને પ્રસવ થયેલો છે. ઘણી પીડા પામી, અને પુત્ર થયેલો છે. ત્યાં વણગરા આવ્યા. તે પુત્ર માટે ચાંદ્રાયણ વ્રત કરતા હતા. તે પેલા પુત્રને ઊપાડી ગયા. (જોતા જવ રજોગુણના સપાટા). એક રાજા શીકાર રમવા આવેલો તે પેલી મનોરમાને લઈ ચાલતો થયો. છોકરો વણગરાને ત્યાં મોટો થયો તે જ્ઞાની નીવડ્યો, પરંતુ તે વણગરાને મોટી અસહ્ય આક્રમણ પડવાથી તે છોકરાને પેલા રાજાને ત્યાં વેચ્યો. તે એ છોકરાની માતા જે ત્યાંજ હતી તેણે રૂપીઆ ૧૩૦૦૦) આપી વેચાતો લીધો. છોકરો પાસે આવ્યો એટલે માતાના સ્તનમાંથી દુધની ધારા નિકળી પુત્રનાં મુખમાં પડી. એટલે પુત્ર કહે, અરે! માતૃશ્રી! મા કહે, આવ બેટા. પછી બેહુએ પોતપોતાનું ભુક્ત વૃતાંત કહી વાકેફ થયાં, અને મા દીકરાનો ખરો સંબંધ સાબિત થયો તેથી હર્ષાશ્રુથી ભેટ્યાં. સ્વડતા સ્વડતા ચંદ્રજવર પણ ત્યાં આવી ચઢ્યા. તે સ્ત્રીને કહે, ચાલો હવે, એકાંતે જઈ પરમાત્મ ચિંતન કરી સ્વસ્વરૂપમાં સમી જઈએ. સંકેત સ્થાન નક્કી કરીધું. રાત્રે રાજના મહેલમાં જઈ રાજાને મારી નાખી સ્ત્રી પોતાના પતિ પાસે આવી રહી. પુત્રતો આગળથીજ આવ્યો હતો, તેથી ત્રણે જણાં પચીસેક ગાઉ નિકળી જઈ એક વડતળે બેઠાં. ત્યાં તે ચંદ્રજવરને સર્પે ડંસવાથી તે તો ત્યાંજ ગત પ્રાણ થઈ પડ્યો. તેની સઘળી અમિસંસ્કારાદિ ક્રિયા કરી પરવાર્યા પછી, મા

દીકરો પરમાત્માનું ધ્યાન કરવામાં લાગી જપ કરવા બેઠાં. ધ્યાનમાંથી બહિર વૃત્તિએ જોયું તો રજોગુણથી પડેલું બધું દુઃખ સાંભરી આવ્યું, તેથી વૈરાગ્ય પામી ચિતા તૈયાર કરી, સ્વામી પાછળ તે સ્ત્રી બળી મુઠ. પુત્રે તેની પણુ છેવટની ક્રિયા વગેરે કરી. અને આ રજોગુણ ફાંસીઆને પૂરો ઓળખી લઈ, તેની આંટીમાં નહીં ફસાવાનો દ્રઢ નિશ્ચય કરી, તે પુત્ર ધિધિકટ (તીવ્ર) વૈરાગ્ય પામીને, સત્સંગ કરી અડગ પુરુષાર્થથી સ્થિત પ્રજ્ઞની સ્થિતિએ પહોંચી, જીવન્મુક્ત બની, અનેક જનોનો ઉપદેશ દ્વારા ભવ સમુદ્રથી ઉદ્ધાર કરી, અંતે વિદેહ કૈવલ્યને પામ્યો.

૧૩—બહુરૂપી અનેક વેપ લાવે છે, તેવો ભવાયો—નટ પણુ અનેક વેપ ધરેછે, પણુ મનમાંતો મુદ્રત સમજેજ છે કે, હું કંઈ આ (કર્તૃમવેપ) નથી, પણુ હુંતો અમુક.....જે છઠો તેજ છું. તેમ વાણીયો, બ્રાહ્મણ, વગેરે ગમે તે અવતાર ધરો (ચાહોતે વેપમાં આવો) તોપણુ તે વેપ ભજવના રહી મનથી નિશ્ચય સમજે કે, હું કંઈ આ (દેહ) નથી—આ વાણીયા, બ્રાહ્મણનો વેપ હું નથી—માણેકલાલ, રામલાલ, ભગવતલાલ, મહેશ્વરલાલ, કે અમુક કોઈ પણુ નામ રૂપવાળો આ દ્રશ્ય વ્યક્તિ હું નથીજ, પણુ તત્ત્વમસિ મહા વાક્યથી વેદ ઉપનિષદ અને સદ્ગુરુએ ઉપદેશ કરાયેલો હું તે છું સોહં એ જ્ઞાન દ્રઢ થયેથી કર્મ બંધન ત્રુટશે, અને સ્વસ્વરૂપે સ્થિતી થએથી સર્વ દુઃખોની આત્મતિકા નિવૃત્તિ પૂર્વક પરમઆનંદની પ્રાપ્તિ થશે.

મિથ્યતે હૃદયગ્રંથિ શ્લિષ્યંતે સર્વે સંશયઃ ।

ક્ષીયંતે चास्य कर्माणि तस्मिन्द्रष्टे परावरे ॥ ॥ શ્રુતિ ॥

૧૪—ઉત્તરમાં પોતાનું ધર છે ત્યાં જવાનું તો છે, પણુ મોહરૂપ મદિરા પીને ઉન્મત્તમૂન આ જગત દોડી રહ્યું છે દક્ષિણમાં. હવે એ છેટું શી રીતે ભાંગે! બ્રહ્મલોક પર્યંતનાં વિષય સુખો માયિક—મિથ્યા છે છતાં તેમાં સત્યત્વ જુદ્ધિ કરી, પોતાના સત્યસ્વરૂપને ભૂલી બેઠા છે. સંસારમાં કેવળ સ્વાર્થનીજ વાત કરતા ફરેછે, કંઈનું કંઈ કૂટે છે, એવાં જનો સુઝ મહાત્મા અને સચ્ચાસ્ત્રોથી તિરસ્કાર પામે તેમાં શી નવાઈ!

દૃષ્ટાંતઃ—એક ડોસી તેલ દીવેલ વેચતી. તેને એવી ટેવ હતી કે, ગામમાં જે કોઈ મરે ત્યાં કુટવા દોડે. એક દિવસે પાંચશેરી ખોવાઈ ગઈ, અને ગામમાં એક શેરભાઈ નામે મીયાં ગુજરી ગયા. ત્યાં કુટવા દોડી, અને ખીજાં બેરાં પોતપોતાનાજ રનેહી સંબંધીનું સ્મરણુ કરી

ખોકારી કૂટતાં (તેવાંની મૂર્ખાઈ અને સ્વાર્થ વૃત્તિ વિષે સુઝ જતો ટીકા કરી રહ્યા છે તે સાથે તિરસ્કાર પણ કરતા રહેંછે) તેમાં આ ડોસી પણ છાતીમાંથી લોહી નીકળતું જાય છે ને કૂટતી જાય છે કે, હાથરે શેરભાઈ, તારોતો શેર ગયો ને મારી તો પાંચશેરી ગઈ. આમ ખૂબ કૂટવાથી છેવટે તિરસ્કાર પામી હાંકી કઢાઈ. તાત્પર્ય કે, કરવાનું કંઈ છે અને કરે છે કંઈ. જવાનું ક્યાં છે અને દોડે છે ક્યાં. એવાં સંસાર પ્રપંચ અસ્ત અધિકાધિક માર ખાય છે. માટે સાવધ થાવ! જાગ્રત થાવ! સુઝ લોકો! સત્ય અને સરળ માર્ગે નિર્ભય જતી ચાલો.

૧૫—આ વિશ્વમાં પ્રાણીઓની પ્રકૃતિ ત્રિગુણાત્મક હોવાથી તે પ્રત્યેક વ્યક્તિના શુભ અશુભ સંસ્કારાનુસાર ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારની હોય છે; તેથી તેમના અધિકાર ભેદને લીધે એકજ વાત-વિષયને સમજવામાં પણ ભિન્ન ભિન્ન પ્રકાર હોય છે. જે વિષય પર જેની જેવી રૂચિ તે તરફ ભાવાર્થને તાણી જાય છે. તે વિષે દ્રષ્ટાંત:—એક બાવન કરોડના આસામી શેઠ હતા, તેમણે કોઈ જગે સાંભળેયું કે ભારત સમાન દેવત નથી. તે ઉપરથી તેણે વ્યાસને બોલાવી કથા મંડાવી. શેઠ, શેઠાણી, કુંવારી પુત્રી તથા મોહોદ્વજામાંના કેટલાંક મનુષ્યો રોજ સાંભળેછે. ભારત સંપૂર્ણ થયું તે પ્રસંગે વ્યાસે એકાંતમાં શેઠને બોલાવી પુછ્યું કે, શેઠ! આટલા દિવસ થયા તમે ભારત સાંભળ્યું તેમાંથી શું યાદ રાખ્યું? શેઠ કહે, મહારાજ! શ્રી કૃષ્ણ આવા મોટા ઇશ્વર છતાં તેણે ૧૬૧૦૮ સ્ત્રીઓ ભોગવી, તેમજ અનેક ગોપીઓ સાથે રમણ કીધું તો હું ૨૦-૨૫ ભોગવીશ તો શું શીકર છે. ઠીક. પછી શેઠાણીને પુછ્યું તે બોલ્યાં કે, દ્રૌપદી સતી હતાં તે છતાં પાંચ સ્વામી કીધા, તો હું સતી નથી તે છતાં ૩-૪ કરૂં તો શું ચિંતા છે. વ્યાસ કહે, ઘણું સાફ. પુત્રીને પુછતાં તે બોલી કે કુતાને કુંવારી અવસ્થામાં કર્ણ પુત્ર થયલો તો હું પણ ગમે તે છોકરાના સંસર્ગમાં આવી એકાદ સંતાનને જન્મ આપું તો શું હાની! વ્યાસ તો આ ત્રણ જણાની બુદ્ધિ જોઈ ચક્તિ થઈ બોલ્યા, વાહરે વાહ!!! કૃષ્ણ તો સમર્થ ઇશ્વર હતા. તેણે દાવાનળ પીધો હતો, અને શેઠ! મૂઠ! તમે ઉકળતી કદી પણ પી શકો તેમ નથી. પીવા જશો તો મોઢું બળશેજ. દ્રૌપદી સમર્થ સતી હતાં તેમજ શ્રી કૃષ્ણ ઉપર તેમની અત્યંત શ્રદ્ધા ભક્તિ હોવાથી દુર્યોધનની સભામાં આણી ત્યારે તેનાં સતીત્વથી તથા પ્રેમથી પ્રભુએ સંકટો વચ્ચે પૂરી લાજ રાખેલી, તેવી હે શેઠાણી તમે બે વસ્ત્ર તો પ્રભુથી પ્રકટાવો!

વળી વનમાં દશ હજાર વિદ્યાર્થી સાથે દુર્વાસા આવ્યા ત્યારે અક્ષય પાત્ર માંજ ઉંધું વાળેલું છતાં, એજ દ્રૌપદીની સ્તુતિથી પ્રભુએ પ્રગટ થઇ એક ભાજનું પત્ર માત્ર લઇને બધું વિશ્વ તૃપ્ત કરીધું હતું અને ઋષી મંડળીએ ગંગામાં સ્નાન કરતાં તૃપ્તિના ઓરકાડો આવ્યાથી બારે-બાર પલાયન કરી જવું પડ્યું હતું. એ વાતો કેમ યાદ નથી કરતાં?! અરે મૂર્ખ બાળા! કુંતાએ સમર્થ દુર્વાસાની મહાકળે સેવા કરી જે મંત્રો મેળવેલા તેમાંથી પરીક્ષા ખાતર સૂર્યને બોલાવ્યા. તે સમર્થ દેવ હોવાથી તેનું કુમારિકાપણું બ્રહ્મ થયું ન હતું. તૂં થું જેમને આવા તુચ્છ વિચાર પર ચઢી ગઇ! તમારાં ત્રણેનાં અંતઃકરણ બહુ મલીન છે તેથી ઉલટુંજ સુઝ પડ્યું. તાત્પર્ય કે, -પામર, વિપરીત, મુમુક્ષુ, અને મુક્ત, એ ચાર પ્રકારનાં મનુષ્યો છે. જેની જેવી બુદ્ધિ તેવું તે પકડી બેસેછે, પણ સાર બેંચી શકતો નથી. મુમુક્ષુ સુજનનો યથાર્થ સમજે છે. મુક્તને કર્તવ્ય હોતુંજ નથી-તે તો વિદિત વેદ હોયછેજ.

૧૬-હે સુદા મુમુક્ષુ મહાશય! જે તમે સત્ય સિદ્ધાંત રહસ્ય સમજ્યા હો, તો વિશેષ પડ્યુછ કરી, પ્રયોજન વગર લાંબા તાર કાઢ્યા કરી ત્રથા કાળક્ષેપ કરશો નહીં. સમજ્યા હો તો ત્યાં સમી જવો. અહંમત્વના ડોકીઆં હવે કાઢ્યા કરશો નહીં. એ ટેવને લીધેજ અનેક કલ્પ મહાકલ્પો વીતી ગયા છતાં અંત આવતો નથી, અને આ ભવાટવિ ભ્રમણ મટતું નથી. જેમ, દ્રષ્ટાંત--કે, છપન ભોગની રસોઈ બની છે. થાળ પીરસી છે. જમવા બેઠા. તેમાંથી ફક્ત એકજ ચીજ કઢી ઉપર તર્ક વિતર્કનો તાર ચલાવાય-અર્થાત્ એ શાની બની, જાશ ક્યાંથી લાવ્યા, રામજ દેસાઇ કોનો છેકરો-મા કોણ, બાપ, કાકા, ભાઇ કેટલા, ક્યાં છે, કોણ છે, કેવા છે, વગેરે, ગાયત્રી કે બેંસની જાશ, બેંસ કેટલાની, તે દેસાઇનું ઘર કેવડું વગેરે, બેંસને પાડો છે કે પાડી, ઘર બંધાવ્યું ત્યારે કેટલા મજૂર, કડીઆ, સુથાર હતા, તે કેવડા અને ક્યાં છે, કેવા છે, પાડી કેવડી છે, વગેરે તાર કાઢતાં છેડો ૮૦ વર્ષે પણ આવે નહીં. એકજ વસ્તુની પડપુછમાં આયુષ્ય વીતી જાય, ભુખે મરે, મૂર્ખ ઠરે, રસોઇ બગડે, અને રવડી મરે. પણ પ્રસન્ન મનથી પીરસાયેલો પ્રસાદ થાળમાંથી જમી જાય તો નિર્વિઘ્ને તૃપ્તિનો અનુભવ કરી સુખી થાય. તેમ, માયા ક્યાંથી થઇ, કેમ થઇ, કેવી છે, ઇશ્વરને શામાટે જગત કરવું પડ્યું, વગેરે તર્કના ગુંછળાં વાળી તેના અભિમાનરૂપ અગ્નિથી સેકાયા કરી નકામો કાળક્ષેપ કરી આયુષ્ય ક્ષય ન કરતાં સદ્ગુરુ, સંત મહાત્મા, વેદશાસ્ત્ર અને

ધશ્વરનાં વચન ઉપર શ્રદ્ધા રાખી જે જે આજ્ઞા વર્ણાશ્રમેયિત હોય તેને તાપે થઇ પોતાના સ્વસ્વરૂપનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી, જીવત્વથી સમૂળગા ટળી જઇ, તે પરમતત્ત્વમાં સમીજવું—અર્થાત્ કર્તવ્ય કરી કૃતાર્થ થઇ રહેવું.

૧૭—હે વિવેકી સુત! આપાત રમણીય બ્રાંતિજન્ય દ્રશ્યમાં મોહથી ખાત્રી નહિં પડતાં દ્રષ્ટાપદે સ્થિતી કર—અસંગ ચિન્માત્ર સાક્ષીપદે સ્થિર થા. પ્રયોજન વગરની શંકાઓને અવકાશ ન આપ. જેમ, દ્રષ્ટાંત,—

એક ગુરુમુખી ભક્ત ૧૦૦ ગાયોને ચરાવતો હતો. એક દિવસ ગાયોને બહુ ત્રણાતુર જંઘ એક તળાવપર પાણી પાવા લાવ્યો. પોતે પણ કંઈક પીવાની ઇચ્છાથી તળાવનું પાણી હાથમાં લઈ જીવેછે તો તેમાં સૂક્ષ્મ જંતુઓ (પેરા) દીકા. તેથી વિચાર્યું કે ગાયો પાણી પીશે તો હાનરો જીવ મરશે. અને જે ગાયને નહીં પાઇશું તો ગાયો મરી જશે. વિચારમાં પડી ગયો છે, એટલે તેના ગુરુ રસ્તેથી જતા હતા તેણે પેલાને ઉંડા વિચારમાં પડી ગયેલો જોઇ પુછ્યું કે, આટલું બધું શું છે? તેણે પડેલી શંકા કહી બતાવી. ગુરુ કહે, ભલા માણસ! તું તારે સાક્ષીરૂપે દૂર ઉભો રહીને જોયા કર. વિધી અને નિષેધ તો સઘળે હોયજ. તેમ ધર્મ અધર્મ પણ હોય છેજ. જે થવાનું હશે તેમ થશે, ત્હાડું કામતો માત્ર દુર ખરો રહી સાક્ષીરૂપે જોયા કરવાનું છે. ભક્ત દુર ખસી ગયો. ગાયો પાણી પીને થઈ પડી—પ્રાણુ બચ્યા. ગુરુ આવી ચડ્યા ન હતા તો પેલાના વિચારમાં ગાયો પાણી વગર પ્રાણુ વગરની થઇ પડતે. તાત્પર્ય કે, આ સંસારમાં ગમે તે રીતે—ધશ્વરની જેવી નિયતી હોય તેમ ભલે થાય. અસંગ સાક્ષી દ્રષ્ટાપદે રહી મહાત્મા જોતા રહેછે તેમ સ્થિત પ્રજ્ઞની દ્રષ્ટિથી જોતા રહી પ્રારબ્ધ ભોગવી લઇ અંતે પરમાત્મપદે સમવું.

૧૮—સંસારના વિપયોમાં સુખ માની તેમાં આસક્તિથી ફસાયા કરવાથી પોતાનું સત્ય સ્વરૂપ વિસરી જઇ, બ્રાંતિ પુષ્ટ થતી જતાં દેહાધ્યાસ વધી જઇ, અધોગતિ પ્રાપ્ત કરેછે. પણ તે માયાનું ધેન જે ત્રિદોષ વગેરે પ્રકટાવી મૂઢ બનાવી દેછે, તે ધેન ઉતારવા સદ્ગુરુથી ઉપદિષ્ટ મહાવાક્ય બોધામૃત પરમઉત્કૃષ્ટ ઔષધી છે. એ વિષે દૃષ્ટાંત—એક વિદ્વાન પંડિતનો છોકરો વેદ શાસ્ત્ર ભણી સારી પ્રતિષ્ઠા પામેલો હતો. તે પિતાની આજ્ઞાથી ધોત્યાં ધોવા તથા સ્નાન કરવા અશ્વિની કુમાર ગયો. ત્યાં કેટલાક સોળની બ્રાહ્મણોએ ભાંગ બનાવેલી. તે લેવા તે છોકરાને આગ્રહ કીધો. છોકરાએ કહ્યું કે મને એનો કદી અભ્યાસ નથી માટે ક્ષમા કરો. મંડળીના વધુ આગ્રહથી એક લોટી પીધી. તેમાં એલચી, સાકર, ગુલકંદ, કેશર વગેરે ખૂબ મસાલા નાખેલા તેથી બહુ સ્વાદ

લાગી. બીજી એક લોટી આગ્રહ કરી આપી તે આસક્ત બની પી ગયો. પછી પુછ્યું કે, કેમ મહારાજ બીજી લેશો? તે કહે, લાવો. ત્રીજી લોટી ગટકાવી લીધી. પછી તે ઘેત્યાં ઘોષ આલ્યો. ભાંગ ચઢી ગઇ, તેથી રસ્તે ખકવા માંડ્યું કે, દુર રહેજેરે ભાઇ, હુંતો ભંગી છું. માર્ગે આવનાર લોકો કહે, આ તો અમુક પંડિતનો વિદ્વાન પુત્ર છે, આ શું થયું! રસ્તે છોકરાં પાછળ લાગ્યાં. ચેર ગયો ત્યાં પણ એમજ બોલેછે કે, મને અડકશો નહીં—હું ભંગી છું. પિતાએ આંખો લાલ બનેલી જોઇ સમજ્યા કે, એવારે ભાંગ પીધેલી લાગેછે. તેને ઓરડીમાં ગોંધ્યો ને તાળું માર્યું, ને કહ્યું કે, લે, ભંગી છે તો દુર બેસ. બીજે દહાડે ભાંગ ઉતરી ત્યારે જુમ પાડવા માંડી કે મને આ ઓરડીમાં કાણે શામાટે ગોંધ્યો છે? વાહ! એટલે તેના બાપ આવ્યા. તે કહે અલ્યા, તુંતો ભંગી છે ને. પુત્ર કહે, એ શું બોલ્યા! આપણે તો વૈદિક પવિત્ર બ્રાહ્મણ છતાં આવું કહેવાનો શો હેતુ! એ રીતે ધેન ઉતરી ત્યારે પોતાનું સાચું સ્વરૂપ સુઝ્યું. ત્યારે કેદખાનામાંથી મુક્ત થયો. તાત્પર્ય કે, માયા—ધેન ઉતરે ત્યારે ધ્યાનમાં આવેછે કે, આ જગત દ્રશ્યમાત્ર માયાનો બ્રાન્તિજન્ય આડંબર છે તે કલ્પિત—મિથ્યા છે. એ સંસારના વિષયસુખો સારાં લાગવાથી (જેમ લોટી પછી બીજી લીધી, પછી સ્વાદ લાગવાથી ત્રીજી લીધી તેમ) વધારે વધારે ભોગવવા પ્રવૃત્તિ કરાય છે. પણ તેની કેફમાં સ્વરૂપ-ભાન ખોઇ ખેસી દેહમાં આત્મબુદ્ધિ કરાય છે. તેથી ભંગીજ કહેવાય. મળ—મૂત્ર હાડ—માંસનું વહન કરનાર બ્રાહ્મણ કદી હોતો નથી, એ કામ તો ભંગી કરેછે. તે મલીન પદાર્થ ભરેલો દેહ હું છું એમ કહેછે તે બ્રાહ્મણ કદી હોઇ શકે નહી. તેથી જ્યારે દેહાભિમાની ભંગી બન્યો ત્યારે આ સંસારરૂપ કેદખાનાની એક નાની કોટડીમાં પુરાઇ રહેવું પડ્યું. જ્યારે કેફ ઉતરશે ત્યારે કેદખાનાથી મુક્ત થવાશેજ. પછી વિષયસુખને વિષવત્ જાણશે. અર્થાત્, હું અનંત અપાર અખંડ સર્વત્ર પરિપૂર્ણ સત્-ચિદાનંદધન પરંબ્રહ્મતત્ત્વજ છું (આ દેહ દ્રશ્યાદિ હું નથીજ) એમ પોતાનું ભાન આવ્યું કે ભવબંધ તડાતડ તુટી જશે અને મુક્ત થઇ પરમ સુખરૂપ થઇ રહેશે.

૧૯—સદ્વસ્તુનું જ્ઞાન અધિકારી હોવા વગર નથી થતું. પોતેજ આત્મસ્વરૂપે સ્વતઃસિદ્ધ છે છતાં દેહાધ્યાસ થવાથી બ્રાન્તિ પડી ગઇ તેથી શોક થાય છે. કાચની બારીમાંથી, મેહલમાં રહીને આપણે બહારનો દેખાવ—લોકોને જોઇએ છીએ, તેમ દેહરૂપ મેહલમાં નેતરૂપ કાચની

બારીમાંથી અભિમાની આ દ્રશ્યજગતને જોઈ રહ્યો છે. નેત્ર તે દ્રષ્ટાને જોઈ શકતાં નથી, કેમકે જડ છે. દ્રષ્ટા ચેતનસ્વરૂપ છે તેજ તારૂં સ્વરૂપ છે ત્યાં લક્ષ સ્થાપવાને માટે-અહ્માત્મૈક્ય જ્ઞાન મેળવવાને શ્રવણ, મનન, સત્સંગ, વગેરે કરવાને તું પ્રથમ તારોજ રસ્તો સ્વચ્છ કર, એટલે કર્તવ્ય કરી લે.

મહાશ્રીમંત એક જણ કાશી જવા નિકળ્યો. તેણે વિચાર્યું કે, રસ્તે જતાં જંગલોમાં કાંટા વાગશે તેથી બધી જમીન ચામડે મઢાવીએ. ત્યારે એક વિવેકીએ કહ્યું કે, મોટો રાજા પણ એટલી બધી જમીન ચામડે મઢાવી શકે તેમ નથી તો તું શું કરશે. પણ તારા પોતાનાજ પગમાં જોડા પેહેરી લે. પછી જોજો કે જ્યાં જ્યાં તું ચાલે તે બધી જમીન ચામડે મઢી છે, કે તને કાંટા વાગે છે. તેમ, પરમાત્માનું સ્વરૂપ જાણી તું તારી મેળે આનંદ પામ. જેઓ અધિકારી નહીં હશે તેવાને કહેવા જશે તો ખાવા દોડશે.

એક શેઠ પોતાની સ્ત્રીને ડોકમાંના કાંટા જેમાં ૧૫ લાખનો હીરો જોડેલો હતો તે આપીને કલકત્તે પેદીનો હિસાબ નપાસવા ગયો. રાત્રે સુતી હતી તે સવારે ઉઠી ત્યારે હીરાવાળો ભાગ પછાડી વાંસા તરફ આવી રહેલો. તેથી આગળ હીરો નહીં જોતાંજ બ્રાન્તિ પડી કે, જતો રહ્યો. રાંધનારી આવી તેને કહ્યું કે, રાંડ તેં મારો હીરો કાઢી લીધો. લડાલડી ચાલી. લોક ભેગા થયા. એક જણ પાછળથી આવ્યો તેણે કહ્યું, શેઠાણી નકામાં લડો નહીં, તમારી ડોકમાંજ છે-પાસેજ છે, જરા પાછાં ફરી જુવો તો ખરાં. તરત નજર કરી. હીરો જોતાંજ “હાસ” કહી પ્રસન્ન થઈ. તાત્પર્ય કે, પરમાત્મા આત્મસ્વરૂપે પાસેજ છતાં બ્રાન્તિ પડી ગઈ તેથી કાશી, મથુરા, ગોકુળ, દ્વારકાં વગેરેમાં હશે એમ જાણી દોડાદોડ કરી દુઃખી થાય છે. પણ કોઈ સુઘ સંત મળે તે અચમાત્મા બ્રહ્મ, તત્ત્વમસિ મત્યાદિ ઉપદેશ વાક્યથી અપરોક્ષ બતાવેછે ત્યારે શાન્તિ થાય છે, કે અહો! મારા શિવાય બીજું નથી.

૨૦—તરવાર લોઢાંની છે તેને સ્પર્શમણિ અડકવાથી સુવર્ણની બની જાયછે, પણ આકાર તો હતો તેજ રહેછે. તેમ, જ્ઞાન થવાથી અજ્ઞાન આવળું નષ્ટ થઈ જતાં સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાયછે ત્યારે અનંત અહ્માંડનો અધિજ્ઞાન સ્વતઃ સિદ્ધ સ્વયંપ્રકાશ પરબ્રહ્મ ચેતન્ય પુરૂષ હુંજ છું એમ સમજાય છે, પરંતુ પ્રારબ્ધની સમાપ્તિ પર્યંત દેહ તો પ્રતીત થતો રહેછે.

એવાં અનંત અપાર અખંડ ચિદાનંદધન મહોદધિનો અનુભવ કરી મુનિ ઉદ્ધાતકે સમાધિમાંથી વ્યુત્થાન દશા પ્રાપ્ત થતાં કહ્યું કે, હે સુસ શિષ્ય!—

કિં કરોમિ ક ગચ્છામિ કિં ગૃહ્ણામિ ત્યજામિ કિં ।

આત્મનાપૂરિતં સર્વં મહાકલ્પાંબુના યથા ॥

હું શું કરું, ક્યાં જાઉં, શું લઉં, અને શું ત્યાગ કરું. મહાકલ્પ વખતે સર્વત્ર જળ જળમય જેમ થઈ રહેલું હોય છે તેમ, સર્વત્ર આત્મ-તત્વથી પૂર્ણ છે.

૨૧—એક ડોસીએ ધન દાટેલું હતું તે કાઢવાનો વિચાર કર્યા કરતી હતી એટલામાં પરોણો આવ્યો તે ભુખ્યો હતો તેથી જમાડવો જોઈએ. પણ તેને કહે છે કે માઈ દાટેલું ધન કાઢવા દે, પછી જમાડું છું. તે ચતુર જ્ઞાની હતો અને વળી ભૂખ્યો પણ બહુ થયેલો, તેથી બોલ્યો કે, માજી તમને ઉંટ યાદ આવશે તો ધન કદી નિકળવાનું નથી. ત્યારે તો ડોસીએ તેને જમાડી વિદાય કાઢી. પછી ડોસી જ્યારે બોલવા જાય ત્યારે ઉંટજ યાદ આવે, તેથી પડતું મુકે. એમ વારંવાર થવા લાગ્યું. પછી તો જ્યાં દેખે ત્યાં ઉંટ શિવાય બીજું દેખે નહીં. બીજે વરસે તેજ પરોણો આવ્યો તેને બુમાટા પાડી કહેવા મંડી કે, મુવારે! તું શું કરી ગયો. હુંતો ઉંટ વગર કશું દેખતીજ નથી. પરોણો કહે, તો માજીરે! એજ પ્રમાણે સર્વત્ર પરમાત્માનેજ જીવોને.

તાત્પર્ય કે, આત્મધન પ્રાપ્ત કરવા—સાધન સંપન્ન થવા તથા વિચાર કરવા રૂપ શ્રમ લઈ આંતર સંશોધન કરનારને, તે પ્રયત્ન કરવામાં આ સંસારનાં સ્ત્રી, પુત્ર, ધન, ધામ, ગાડી, વાડી, લાડી, માડી, પાડી, નાડી, અંબાડી, સાડી, ખેડાડી, ધાડી, લખાડી, વગેરે દરેકાઈ વિષય પદાર્થ પ્રાણીની આકૃતિના સંસ્કાર ખડા થઈ વિદ્વરૂપે આગળ આવે છે, તેને હટાવી કાઢી તે સ્થાને, સદ્ગુરૂરૂપ અતિથી પરોપકારજ કરવાને ભૂખ્યા—અન્યને ભવભયથી તારવાની ઇચ્છારૂપ ક્ષુધાવાળા એવા આવી અધિકાર બરાબર નથી થયો ત્યાંસુધી મૂર્તિપૂજા, ઉપાસના, મંત્ર વગેરે બતાવીને, બરાબર તેમાં પરિપક્વ થયેલો જોઈ, એટલે ઉત્તમ અધિકાર આવે છે ત્યારે ઉપદેશ કરે છે કે, હવે તું પરમાત્માજ પૂર્ણ ભરેલા છે એમ જો. અર્થાત્, એજ રીતે જ્યાં દેખે ત્યાં તે શ્રીહરિનેજ જોતાં શીખ. તેજ હરિ તું રૂપે અને આ સર્વ રૂપે શોભી રહ્યા છે. **હૃદમહં ચ વાસુદેવઃ ।** એ રીતે દૃષ્ટિ કરી નાંખ, તો ભવભય ટળી પરમશાન્તિ થશે. એજ

વિચાર કરવા રૂપ અંતરભૂમિ ખોદવાથી આત્મધન લાભ થશે-જડશે. એટલે સર્વના અધિષ્ઠાનભૂત કેવળ ભૂમાસ્વરૂપ હૃંજ છું, એમ સમજતાં પરમ આનંદ થશે.

૨૨—એક ક્ષત્રિયે પાતાની બેનને એક રાજા સાથે પરણાવેલી ત્યાં એક પ્રસંગે ગયો હતો. મહિનો રહી પાછો જતાં રાજાએ (૩૨૦૦૦)નો ઘોડો બક્ષિશ કીધો તે ચાર હગે જોયું, અને તે પડાવી લેવાના વિચારથી ચારે જાણુ છુટા છુટા અડધો અડધો ગાઉ છેટે જઈ બેઠા. પેલો ઘોડાપર જાય છે ત્યાં પ્રથમ હગ મળ્યો તે કહે છે કે, આ ગધેડાંપર બેસી ક્યાં જાવ છો. ક્ષત્રિય કહે, અરે મૂઠ, ઘોડો છે તે નથી જોઈ શકતો? હગ કહે, ગાંડા થયા. સાફ ગધેડું છે ને આ શું કહો છો! પછી આગળ જતાં બીજો હગ કહે, આ ખચ્ચર ગધેડું ક્યાંથી આવ્યું. તેને પણ નહીં ગણકારતાં આગળ ચાલ્યો. ત્રીજો કહે, આવા ઠાકોર થઈને ગધેડાંપર બેઠા છો, એ નવાઈ. પેલાને શંકા થઈ કે, આ શં! રખેને ગધેડું તો નહીં હોય. એમ શંકામાં આગળ ચોથો મળ્યો તે કહે આગળ ગામમાં રાજા મરી ગયો છે અને તેના છોકરાને ગાદીએ બેસાડે છે ત્યાં સારા સારા ગાડી ઘોડાપર લોકો આવે છે ત્યારે તમે ગધેડાપર પધારો તે હીક દેખાશે કે! એ સાંભળી પેલો તો નક્કી સમજ્યો કે ગધેડું જ હશે. એમ જાણી ઉતરી પડ્યો. અને ઘોડાને હાંકી કાઢતો હતો એટલામાં રથમાં બેસી એક શેઠ આવતા હતા તેમણે આ પ્રપંચ જાણી જઈને કહ્યું, ખચ્ચરદાર, હાંકી મુકતો નહિં, એ હગ લોકો છે. એટલે તો તે હગ નાસી ગયો. શેઠે કહ્યું કે, ભાઈ, તું નથી જોતો કે પ્રત્યક્ષ અશ્વ છે. આ હગ ક્ષણમાં તમને ઠગીને ચાલ્યો જતો. તમેજ ગાંડા છો. ઘોડો તે ગધેડું કદી હોઈ શકે ખરું કે?! તેમ, દેહાભિમાની અજ્ઞાની મનુષ્યો રજતમણિથી આગ્રત બુદ્ધિવાળાં છે તેઓ, ક્ષત્રિયરાજિમુખ થનારા ભકત જ્ઞાનીને ફસાવે છે કે, ભાઈ આપણે તો જીવ-પાપી, વગેરે જાળ નાંખી આત્મધન હરિ લેવા પ્રયત્ન કરે છે. પરંતુ આપણે દૃઢ નિશ્ચય રાખી તેની ઉપેક્ષા કરીએ, અને તેમાં શ્રદ્ધા કદી લુલ્લી થતાં સંશયગ્રસ્ત થવાય તો સંતો અથવા સહયુગ ખાત્રી આપી દૃઢ અપ-રોક્ષ ભાન કરાવી લુટાતા બચાવે છે. કે, ભાઈ, આ સર્વ શ્રીહરિમયજ છે. “જીવ” એવી ભ્રાન્તિને અવકાશજ નથી. તું અને આ શિવજ છે.

૨૩—વિષ ભેજેલા સાકરના લાડુ હોંસથી ખાનાર જરૂર મરે છે—ખાતાં તો મિષ્ટ લાગે છે પણ પરિણામ પ્રાણહાતમાં આવે છે. તેમ, સંસારનાં વિષયસુખો પ્રારંભમાં સુખરૂપ લાગે છે પણ પરિણામમાં જન્મમર્ણનાં હેતુભૂત થાય છે.

ઝાંઝવાનાં જળ પીવાની આશામાં દોડીને થાકનાર નિરાશ બની પાછો ફરેછે, તેમ, આ ભૂલોક, સ્વર્ગ, વૈકુંઠાદિ લોકનાં સુખો છે તે વાસ્તવ સુખ નથી—નાશ પામનારું સુખ છે; તેની ઇચ્છા કરનાર જે લોક છે, તેઓ મૃગવારિથી તૃષા મટાડવા ઇચ્છેછે તેવા છે.

૨૪—એક ચોર હતો તે પકડાતો નહતો. એક સમયે કોઈ વિચારવાન સાથે સહેજ કંઈ બેઠેલો જોઈ તે શાલુકારે ઓળખી પકડાવ્યો. તેની સાથે પેલા જ્ઞાતાને પણ બાંધ્યો. એ અયોગ્ય થયું, પરંતુ તે જ્ઞાની તો વિચારે છે કે, મને બાંધવાને કોઈ સમર્થ છેજ નહીં. આ દેહનાં પ્રારબ્ધે દેહ બાંધ્યો તેમાં મારે શું છે ! હુંતો સ્વયંપ્રકાશ સાક્ષી છું, હુંતો જ્ઞાનધન આનંદસ્વરૂપ છું.

એક ડોસી રેંડીઓ કાંતી પોતાનું ગુજરાન ચલાવતી હતી. અને સાધુ સંત આવતા તેને રોટલા ખવાડતી. તે ડોસીની ઝૂંપડી નમી ગઈ હતી તે જોઈને એક સાધુએ કહ્યું કે, એક ટેકણુ મુક. તેથી એક ટેકણુ મુક્યું. એ રીતે જે સાધુ આવે તે એક એક ટેકણુ મુકાવતા જાય. ઘરમાં પચાસેક ટેકણુ થવાથી જવા આવવાને જગા રોકાઈ ગઈ. માથામાં વાગે કે આંખમાં લાગે એવું થવા માંડ્યું. ત્યારે અકળાઈને બારણેજ રાંધી ખાવા લાગી. એક સાધુ મહાત્મા આવ્યા તે કહે, ડોસી કાંઈ ખાવાનું આપેછે ? ડોસી કહે, હા મહારાજ. હો, એમ કહીને રોટલો ધાણી ચણા વગેરે આપ્યું. અને પછી ઉઠેા રોટલો કરી મહારાજને ખવાડવા બારણે સગડી સળગાવી. સંત કહે, માતાજી ! બારણે કેમ રાંધો છો ? ડોસી કહે, પ્રભુ ! જીવેાની, ઘરમાં વગ ક્યાં છે. સંતે જોયું, ને કહે કે, અહોહો ! માજી, આ બધાં ટેકણુ કાઢી નાખી એકજ મજબુત ટેકણુ રહેવા દો. પછી તેમ કીધું ત્યારે ઘરમાં રહેવાયું.

નાતપર્યં કે, પ્રપંચનાં અનેક લાકડાં—અનેક વિચાર—અનેક સંસ્કાર જેણે જે કહ્યું તે બધાં મનમાં ભરાઈ રહ્યાં છે તે બધાં કાઢી નાંખવાં. કેમકે તે બધાં બહુ કલેશપ્રદ છે. અથવા અનેક સાધુરૂપ મત-પંથના અનેક આચાર્ય—ઉપદેશકો જુદા જુદા પોતાના તરફના ઉપાસના કરવાના પ્રયોગો બતાવતા જઈ ચિત્તને ગુંચવી નાખ્યું તેથી મન બહુ મુઝવણમાં પડી જવાથી અંતરગ્રહમાં જવાનું—એકાગ્રતા કરવાનું સુઝતું નથી ત્યારે શરવિર મહાત્મા આવી બધાં ટેકણાં કઢાવી નાંખી, મજબુત સુદૃઢ એકજ

ટેકણુ રખાવે છે-કે, આ દેહ, મન, પ્રાણુ, જગત વગેરે અધુન આત્માને વિષે કલ્પિત છે. હું સર્વનો પ્રકાશક ચિન્માત્ર આત્મદર્શક છું. એ એકજ વિચારરૂપ દેહ ટેકણુ રાખવું.

જમી આવવાની હોય ત્યારે માલ મીઠકત બધી બીજને ત્યાં મુકી દેછે. પછી કોઇ પુછેછે કે, હવે કાંઇ બાકી છે? તેને કહેછે કે, હવે કાંઇજ બાકી નથી. પણ “કાંઇજ બાકી નથી,” એવું કહેનાર બાકી (અવશેષ) છે. તેમ નેતિ નેતિ કરતાં જે તત્ત્વ બાકી-અવશેષ રહી જાય છે, તેજ તૂં છે તત્ત્વમસિ એમ સૂચવેછે ત્યારે જાણેછે કે, સોઝહમ તે હું છું.

૨૫—એક વિશાળ મહાસુંદર આગ છે તેમાં ગુલાબ, મોગરા, ચંમેલી, સાહેલી, ચંપો, કેળ, દાદીમ, આદુબર, પારિજાતક, જમરૂખ, અંજીર વગેરે અનેક પ્રકારનાં ફૂલ ફળનાં વૃક્ષો છે. તે આગમાં વિશાળ તળાવ છે તેના મધ્યમાં મોટો કુવો છે. તે જળાશયમાંથી બધાં ઝાડોને પોષણ મળવા પાણી પહોંચાડવા માટે નાની મોટી નીક-ક્યારા કરેલા તે દ્વારા સર્વ ઝાડોમાં તે એકજ પાણી જતું, અને તે જળથી પોષણ પામી બધાં વૃક્ષો પ્રકૃષ્ઠિત સુંદર શોભતાં હતાં. પાણી તો અબેદ એકજ છતાં મરચીનાં ઝાડને પોષણ મળેછે તેનાં મરચાં તીખાંજ થશે, દાદમ મિષ્ટ થશે, કેળાં, અંજીર વગેરે પણ મિષ્ટ થશે, પુષ્પોમાં જે જાતની જેવી ખુશબો હશે તેવીજ જુદી જુદી સુગંધ તે પુષ્પોમાંથી મળશે. જીવાર તો જીવારજ થશે, બાજરી, ઘઉં, ચણા, મગ, વગેરે પણ જે જેમ હશે તે તેમજ થશે. જીવાર કદી ઘઉં, બાજરી કે વાલ નહીં થશે. ગુલાબે કદી મોગરાનું પુષ્પ નહિં આવશે. જેની જે જાત, રૂપ, રંગ, સ્વાદ, નામ, આકાર, વગેરે સ્વાભાવિક હશે તેજ પ્રકારે થશે. તેમ,—એકજ પરમાત્મા આ વિશાળ વિશ્વવાટિકા-આગમાં વ્યાપી રહેલો છે—(જળવત્) એકનીજ સત્તા વ્યાપ છે, તેથી પ્રાણી પદાર્થ પોત પોતાની હદમાં શોભી રહ્યાં છે. જેનાં જેવાં કર્મ, તે પ્રમાણે બુદ્ધિ થવાથી, પ્રત્યેક જણુ સત્વરજતમ-ગુણના ન્યૂનાધિક અંશ પ્રમાણે, વર્તન અને નર્તન કરી રહ્યાંછે. પાણીને કોઇ વૃક્ષની પક્ષપાત નથી-સર્વને સરખું પોષે છે, છતાં વૃક્ષની જેની જે જાત સ્વભાવ હોય છે તેવાંજ તે થાય છે, તેમ પરમાત્મા સ્વયં અકર્તા છે, તે કંઇ કોઇને પોતા તરફથી કશું કહેતા કે કરાવતા નથી. જેમ, મરચી તીખાં મરચાં આપેછે અને દાદીમડી, કેળ, અંજીરી મીઠાં ફળ આપેછે તેમાં પાણીનો અપરાધ-વાંક-તકશીર કોઇ કહી શકશે નહીં; તેમ, પ્રાણીનાં

કર્મ પ્રમાણે સારી નહારી શુદ્ધિ થાય તેમાં પરમાત્માનો કરો અપરાધ (વાંક) કહી શકાતો નથી. એનો ફલ પ્રદાતા છે અને જળવત્ સત્તા સ્મૃતિ આપનાર છે.

૨૬—કામના રહિત-પરમેશ્વર પ્રીત્યે નિષ્કામ કર્મ કરનારને જગતના માયિક પદાર્થ અને સ્વર્ગાદિ લોક મળતા નથી, પરંતુ કેવલ્ય મોક્ષના હેતુભૂત અંતઃકરણની શુદ્ધિ થવારૂપ ફળ લાભ મળેછે. અને સકામ કર્મ કરનારને ઈચ્છેલાં પ્રાણી, પદાર્થ, સ્ત્રી, પુત્ર, ધન, માનાદિ મળેછે, અગર સ્વર્ગ વગેરે લોકનાં સુખ મળેછે. પછી કર્મનું ફળ અપાઇ ગયું-મળી ચુક્યું એટલે ઈશ્વરને કંઈ તેને માટે કૃપા કરવા જેવું બાકી રહેતું નથી. સ્વર્ગમાં પુણ્ય ભોગવી રહ્યો કે તેનું સત્તર તત્ત્વનું વાસના ત્રિંગ આકાશમાં મળેછે, તે પછી વાયુમાં મળી તેજમાં મળેછે. ત્યાંથી મેઘ મંડળમાં મળેછે. ત્યાંથી વૃષ્ટિ થાય તે છાંટા સાથે મળી પૃથ્વીપર પડેછે. કોઈ ખેતરમાં અન્ન વાવેલું હોય તેમાં ભરાય છે. તે અન્ન તૈયાર થઇ, દળાઇ ઘડાઇ, રોટલો રોટલીરૂપે બની પુરૂષ ભોજન કરેછે. તે ભાવિ પિતા થનાર ખાયછે ત્યારે કંઈમાં તે (જીવ) પ્રાણાગ્નિથી બળે છે. ત્યાંથી મહા સંતાપને પામતું હુવું હૃદયે આવેછે, પછી પેટમાં આવેછે. ત્યાં જઠરાગ્નિમાં સંતપ્ત થાય છે તેથી આમ તેમ અથડાય છે; અને પિતાને કામ ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યારે સ્ત્રી સાથે રતિ સંબંધ કરેછે. નેત્રમાંથી તેજનો ભાગ, જીભ, નાક વગેરેમાંથી જળ તથા પૃથ્વી વગેરેના ભાગ, વગેરે મળીને વીર્ય થાય છે. જેમ લીલું પાત્રું નીચેવીને રસ કાઢેછે, એટલે પાત્રાંતી બધી નસો ખેંચાય છે, તેમ રાક્ષસીની ઉપમા વૈરાગ્ય સંપન્ન અમુક શાસ્ત્રકારે જેને આપી છે એવી સ્ત્રી * તે પુરૂષનો રસકસ (વીર્ય) ચુંસી લઇને, અંધ એવા કામી પુરૂષને નરમ કરી નાંખેછે. થોનીમાં જે કમળ છે તેમાં તે વીર્ય પડેછે. તેથી વૃદ્ધિ પામતાં-મહિને મહિને થોડો થોડો દેહ બંધાતો જાય છે. એથે પાંચમે મહિનેથી તેને બહુ દુઃખ થવા માંડે છે. જેમ કોઈ માણસની ઉપલી આમડી ઉચેલી કાઠી તેને તેલની ઉકળતી કઢામાં નાખતાં બળ્યો બળ્યો થાય-અસહ્ય વેદના થાય છે. તેવો તે પ્રાણી માતાના જઠરાગ્નિમાં દુઃખ પામેછે. માથું નીચે અને ટાંટીઆ ઉપર એવી સ્થિતિમાં તેને ત્યાં

* દર્શનાત્હરતિચિન્તં સ્પર્શનાત્હરતિચલં । સંભોગાત્ હરતેવીર્યં મારી.

પ્રત્યક્ષરાક્ષસી ॥

ગર્ભમાં જંતુ, કાટ, ક્રમી વગેરે કરડે છે. આઠમે મહિને પુરૂં શરીર તૈયાર થાય છે. નવમે દસમે માસે મહા કષ્ટે બહાર પડે છે. શિશુ અવસ્થામાં મા, બાપ, ભાઈ, સગાં વગેરેને મોટા રાક્ષસ જેવા દેખેછે. બાળપણમાં માકડ, ચાંચડ, મચ્છર વગેરે કરડેછે પણ બોલાતું નથી તેથી ત્રાસ પામી રડેછે. ભૂખ કે તૃષ્ણ લાગેછે પણ બોલાતું નથી. મોટી ઉમ્મર થતાં આમ તેમ દોડતાં પડી પણ જાય છે ત્યારે રડેછે. પારકાં ઘરમાં ચાલ્યો જાય છે. રસ્તે દોડતાં ગાય મારે, કુતરાં કરડે. પછી વિદ્યા ભણતાં મેહેતાજીના માર પડવાથી ત્રાસે છે. યુવામાં સ્ત્રી માટે દુઃખ, પછી સ્ત્રીથી દુઃખ, પછી પ્રજા પોપણ માટે દ્રવ્ય મેળવવામાં દુઃખ, તેનું સંરક્ષણ કરતાં દુઃખ, જંતુ રહે તેમજ, પુત્ર, સ્ત્રી મરે તો તેનાં દુઃખ; વૃદ્ધાવસ્થામાં પૌત્રાદિ તથા સ્વપ્રજનવર્ગનાં લક્ષ્મ માટે, શારીરિક સ્થિતિમાં વિષમતા થતાં, ગતિભંગ થવાથી, વગેરે અનેક પ્રકારે દુઃખ, પ્રાણુ ત્યાગ થતાં દુઃખ. એ રીતે જન્મે ત્યારથી મરે ત્યાંસુધી દુઃખ. મુવો કે પાછો કર્મ પ્રમાણે જન્મ. એમ વારંવાર જન્મ પામી દુઃખ સહી મરેછે અને જન્મેછે, છતાં છુટવા પ્રયત્ન કરતો નથી જંત એ દુઃખોથી ત્રાસ પામી તેમાંથી બચવા તીવ્ર ઇચ્છા પ્રગટે તો સંત મહાત્માની સેવા કરી, સત્સંગ સેવી, શ્રીહરીમાં (ભક્તિ) શ્રદ્ધા યુક્ત શુદ્ધ પ્રેમ દ્રઢાવી, તેમાં તન્મય બની રહીને મિથ્યા અહમમત્વનો પરમાત્માના વિષે હોમ કરી (આહુતી આપી) મુક્ત થા; તો જન્મમળાનાં બંધનથી છુટી પરમ શાંતિને પામશે.

૨૭—એક ઝાડે દોરડી બાંધેલી તેમાં ભુંગળી પ્રોયલી, તે ઉપર કંઈ ફળ વળગાડેલું. તે ખાવાની લાલચે પોપટ તે ભુંગળીપર આવી બેઠો. એટલે ભુંગળી ફરી ગઈ. અને પોપટ તે દોરડીને ચાંચમાં લઈ ટિંગાઈ ગયો. તેથી ઉંચું આકાશ તરફ જતો રહ્યો; તેથી બ્રાંતિ પડી ગઈ કે, અહોહો! આટલું બધું પાણી ભરેલું છે, માટે જો હું ચાંચમાંથી દોરડી મુકી દઢશ તો હુખી જઈશ, તે લયથી બ્રાંતિગ્રસ્ત બાપડો ટંગાઈ રહ્યો. એટલે પારધી આવી તેને પકડી લઈ ગયો. જો ચાંચમાંથી દોરી છોડતે તો મઝાથી ઉડી જતે. પણ પાણી કંઈજ નહીં છતાં વિશાળ એવાં આકાશમાં પાણીની બ્રાંતિ કરી ઉલટાઈ ગયો, તેથી કાળરૂપ પારધીને હાથ સપડાયો. તાત્પર્ય કે, જીવ પોતાની મેળેજ, સંસાર વૃક્ષ-પર વિષયોરૂપ ફળની લાલચે આવી ફસાઈને અહમમત્વરૂપ દોરડીથી બંધાય છે. તેથી કાળને વશ થવું પડેછે—વારંવાર જન્મે મરેછે. જો

અહં કર્તા બોક્તાપણું છોડી દઇ વિશાળ ચિદાકાશમાં ઉડી જાય તો મુક્ત-સ્વતંત્ર બની મોજ કરે. પોતાની સ્વતંત્રતાથી-હાથ વતીજ છોડવાનું છે-કોઇ બીજાએ એને બાંધ્યો નથી.

૨૮—આ દ્રશ્ય જગત જગત કેવળ મનોમય-સ્વપ્નવત્ છે. જેવું સ્વપ્ન મનોમય-કલ્પના માત્ર ખોટું પ્રતીત થાય છે પણ વાસ્તવ નથી, તેવુંજ જગતમાં મનથી-મનની બહિર્વૃત્તિથી પ્રતીત થતું આ દ્રશ્ય સર્વ મિથ્યા-બ્રાંતિ માત્ર છે. વિચાર કરી જોનારને તે પ્રત્યક્ષ અનુભવ સિદ્ધ છે. છતાં તેમાં પ્રારબ્ધવશાત્ પ્રાપ્ત સ્ત્રી, પુત્ર, ધન, ધામ, ધરા વગેરેમાં મમત્વ, અને દેહ વગેરેમાં હૃંપણું પકડી બાંધી રહેવાથી, પરિણામે જે મિથ્યા છતાં સાચું માની બેઠેલો તેનો અભાવ-અસ્ત થતાં, અનેક કલેશ સહન કરતો હુવો ભવાટવિમાં ભમ્યા કરેછે-ગળાડતો ફરેછે. પરંતુ નેહનાનાસ્તિ કિંચન આ કંઈજ નથી. પરમાત્માજી શોભી રહ્યા છે તે પ્રભુજી માફ અહં છે અહમાત્મા ગુઢાકેશ સર્વ ભૂતાશયસ્થિતઃ ॥ મારો આત્મા-હું, તે તેજ છે, એમ સ્વસ્વરૂપનું ભાન આણે તો આ વિશ્વ બગીચો ખેલતા ફરવાને સ્વતંત્ર માલકીજી એની છે.

૨૯—એક વૈશ્ય મહાશય, મુસાફરી કરતાં માર્ગમાં તૃષા લાગવાથી એક ગંભીર વડ સમીપ મોટો કુવો હતો તેમાંથી પાણી કાઢીને પીવાને ત્યાં કુવા પાસે આવ્યો. કુવામાંથી પાણી કાઢ્યું એટલે ઊંચે પર્વતપરથી એક વાઘ આવતો જોયો. મર્ણુના ભયથી વડપર ચઢી ગયો. વાઘ વાટ જોય છે કે ઉતરે કે બાંધ્યો. કલાક થયો એટલામાં પાંચ સ્વાર ઘોડા દોડાવતા આવ્યા તેથી વાઘ નહાસી પર્વતમાં ભરાઇ ગયો. પેલો વડપરથી કહેછે કે, ભાઈઓ! મને ગરીબને લેતા જાજો, પેલો વાઘ મને મારશે. સ્વાર કહે, ચાલ, હેંડ, ઉતર. વૈશ્યભાઈ પેલી વડની ડાળપરથી નીચી ડાળપર આવેછે એટલામાં ઉપર વડ ઉપર એક મધપુડો હતો * તેમાંથી મધનું ટીપું હોઠપર પડ્યું તે જીભથી ચાટી લીધું તે ગળ્યું લાગ્યું. વિચારે છે કે બીજું પડે તો જાઉં. સ્વાર જીમ પાડેછે કે, ચાલ જલદી. પેલો

* આ દૃષ્ટાંતને “મધલાળ” નામથી ઓળખવું. મધપુડો તો કેટલેક વરસે પણ (ટીપું ટીપુંજ પડયા કરે, અને ઉપરથી નહું મધ સંગ્રહ થતું રહે તો) પુરો થાય તેમ નહતું, અને અહીંતો દોરી કતરાઈ રહેવા આવી એટલે કુવામાં પડવાની તૈયારી છે. તેજ રીતે વિષયોનો પાર આવે તેમ નથી, અને આયુષ્ય તો અરૂપ છે, છતાં મધલાળ છોડતો નથી, તેથી કાળનાં મોઢાંમાં પડી સપડાય છે.

કહે, રાખ ભાષ, એક બીજું ટીપું પડે તો આવું. વાટ જોઈ રહ્યો છે કે એ આવે છે, પેલું આવ્યું. પડ્યું કે ચાટી લીધું, ને ત્રીજાની વાટ જુવે છે. સ્વાર જીમ પાડે છે. તેને કહે, સજીર કર. એક ટીપું પડે ને ઉતરે. સ્વાર કહે, ગાંડો છે કે શું! ચાલતો હોય તો ચાલ. વળી ટીપું ચાટીને તેજ રીતે કહે છે. સ્વાર કહે, અરે ગાંડા મૂઠ! તારી પકડેલી ડાળી તુટી જશે તો તું ડાળી સાથે આ કુવામાં જશે. પેલો કહે, નહીં તુટે. એક ટીપું પડે ને ઉતરે છું. સ્વાર તો થાકીને ચાલ્યા ગયા. પકડેલી ડાળીને એ ઉદર (એક ધોળો અને એક કાળો) કાતરી રહ્યા છે. તે કતરાઈ રહી એટલે ભાષ કુવામાં પડ્યા. ઉંચે જોયું તો વડપર મોટો નાગ છે. નીચે કુવો છે તેથી બચવાનો બીજો રસ્તો નહીં હતો જનાં તુચ્છ મધનાં ટીપાંની લાલસામાં લોભાષ, બચાવનારે પાસે આવી બચાવી લેવા આગ્રહ કર્યો છતાં નહીં માની અટકી રહ્યો ત્યારે ડાળી કતરાઈ રહેતાં કુવામાંજ પડે એમાં નવાઈ નથી.

તાત્પર્ય કે, વિષયાસક્ત જીવ વિષયોરૂપ મધની લાલચમાં આ સંસારરૂપ વૃક્ષપર દેહરૂપ શાખા (ડાળી) ને વળગી રહી, સંત શાસ્ત્ર ગુરૂ શ્રીહરિ (ગીતાના ઉપદેશદ્વારા), વગેરે રૂપ સ્વાર છોડાવે છે છતાં, છોડતો નથી. તે નજરે જુવે છે કે, કાળરૂપ વાઘ અને ઉપર નાગ, એ રીતે ટાંપી રહ્યા છે, અને ત્રીજી રીતે, રાત દિવસરૂપ કાળો ધોળો એ ઉદર છે તે આયુષ્યરૂપ ડાળી કાતરી રહ્યા કે, કુવો એ ત્રીજા કાળરૂપ અત્યંત સમીપ છે. છતાં ક્ષણિક તુચ્છ લાલસા છોડવા મન થતું નથી, ત્યારે આયુષ્ય પુરૂં થતાં જન્મ મર્ણના કુવામાં પડે છે. મોટે એ રીતે ઉક્ત દ્રષ્ટાંતનો સિદ્ધાંત-સાર સમજીને સમાસ એ કરવો-કર્તવ્ય એમ સમજવું કે, ક્ષણિક આ દેહ પ્રાપ્ત છે તો વિષયોના મોહમાં અટકી નહીં રહેતાં, હરિ ગુરૂ સંત અને શાસ્ત્ર દોલ વગાડી-જીમ પાડી જગાડે-ચેતાવે છે તે શબ્દથી સાવધ થઈ જઈ, જેમ ત્વરાથી દૂર ખસી સાક્ષીપદે અલગ સ્થિત થઈ પ્રભુમાં સમત્વને પામી જવાય તેમ કરી સુખી થવું. અસ્તુ. ૐ

એક મોટો શાહુકાર હતો તેને એક સ્ત્રી અને એ પુત્ર હતા. એક પાંચ વર્ષનો અને બીજો પુત્ર ત્રણ વર્ષનો હતો તે પ્રસંગે શેઠ મરવા પડ્યા. તેણે વિચાર્યું કે, માણે દ્રવ્ય જો સ્ત્રીને કહી બતાવીશ તો રાંડ અનેક પુરૂષો રાખી ઉડાવી દેશે તેથી શેઠ આગળથી એવી ગોઠવણ કરી મુકી હતી કે, એહ છોકરાના એ ઓરડા જુદા કરી આપ્યા હતા,

તેમાં રસોઇખાનું, ન્હાવાનું, સુવાનું, બધું દરેકને જુદુંજ કરી રાખેલું. અને બેહુ ઓરડામાં એક એક લક્ષ દાટેલા. પુત્રો બાળક છે તેથી સ્ત્રી વ્યભિચારમાં બધું દ્રવ્ય ફના કરી મુકે તો છોકરા રવડી મરશે, એવું સમજી આ પ્રમાણે ગુપ્ત રાખી પોતાના મિત્રને ફક્ત વાત કરી હતી કે, ભાઈ! છોકરા મોટા થાય ત્યારે તેમને બતાવજો. શેઠ તો દેહ છોડી ગયા. રૂ. ૫૦૦૦૦ જે કે પુત્રોનાં રક્ષણાર્થ, સ્ત્રીને ગુજરાન, વગેરે માટે આપેલા હતા, તેમાંથી શેઠ પાછળ પાંચ સાત હજાર ખર્ચ્યા અને બાકીના ખાનપાન મોજશોખ સાથે વ્યભિચારમાં ઉડાવી દીધા. છોકરા મોટા થયા, શેઠના મિત્ર તો કલકત્તે પોતાની પેઢી હતી ત્યાં ગયા હતા (હીસાબ તપાસવા તથા વેપાર માટે). એવી સ્થિતિ આવી કે આદુ મર્યાં વેચી છોકરાઓ પેટ ભરેછે. ૫-૭ વરશે મિત્ર શેઠ કલકત્તેથી આવ્યા. ત્યારે માતાએ કહ્યું કે, તમારા બાપના મિત્ર આવ્યા છે તેની પાસે જવને, તે કાંક આપશે. મોટો કહે, તે શેઠ મોટો છે તો તેના ઘરનો, મારે કંઈ દરકાર નથી. નાનો તો શેઠ કાકા પાસે ગયો અને ૫મે લાગી હાથ જોડી ઉભો. શેઠ પુછ્યું કે કાણુ છો? નાનો કહે, અમુક શેઠનો છોકરો. શેઠ કાકા બોલ્યા કે તે તો હમારા મિત્ર હતા. બેસ, ભાઈ, આવ. તારે જોઈએ તે સુખે લઈ જજો. છોકરો કહે, અરે! કાકા સાહેબ, હમો તો ગધા વેંતરૂં કરી મુશીબતે પેટ ભરીએ છીએ. શેઠ કહે, ગભરાતો નહિં. તારો મોટો ભાઈ છેને? પુત્ર કહે, હાજી. કાકા કહે, ભલે, શીકર ન કર. જા, તારા ઓરડામાં એક લક્ષ રૂપીઆ દાટેલા છે તે લઇને, સુખે વ્યાપાર કરી વધારો કરતો રહી, નિર્વાહ ચલાવજો.

હવે મોટા ભાઈ તરફ વળીએ. ગઈ રાત્રે તે કાકા શેઠનું એક ઘોડું છુટી ગયલું. તે મોટા ભાઈના ઘરમાં ભરાઈ ગયલું તેને ડંગોરાં મારી કાઢી મુક્યું તે તો ઠીકજી છે, પણ તે અશ્વને કહેછે કે, રાંડના! તું કલેકત્તેથી રળી લાવ્યું હશે તેમાં હમારે શું. એ ખજર શેઠને થયલી. ત્યારે શેઠે કહ્યું કે, હોય, બાળક છે. વળી એ છોકરો મિથ્યા મગરૂરીમાં કાકા શેઠ પાસે નમ્ર થઇને ગયો નહીં તેથી તેના ઓરડામાં દાટેલા રૂ. વિષે તેને ઉપદેશ મળે નહીં, એ સ્વાભાવિક છે. અને તેથી તેનું દારિદ્ર ખસ્યું નહીં, એમાં પોતેજ કારણુ ભૂત છે.

તાત્પર્ય કે, આત્મારૂપી ધન સર્વ પ્રાણીના હૃદય રૂમમાં (ઓરડામાં) દાટેલું છે. તેજ સર્વનું પ્રાપ્તવ્ય, લક્ષ્ય, છે. પરંતુ અવિદ્યા માયાના વશમાં પડ્યા રહેવાથી દેહાખ્યાસ વધી ગયો. અને તેથી આત્મ ધન

વગરના દરિદ્રી થઇ જવાથી ભવાટવિમાં તુચ્છ વિષયો માટે તરફડીઆં મારતા બની ગયા છે. પરમાત્મા શ્રીહરિરૂપ પિતાના સાચામિત્ર તો શ્રોત્રિય બ્રહ્મનિષ્ઠ નિજાતમાનુભવી સમર્થ શ્રેષ્ઠ (શેઠ) એવા સદ્ગુરુ મહારાજ છે. તેજ કૃત તે આત્મધન બતાવી દારિદ્ર મટાડી સુખી કરી શકે તેવા છે. પણ નામ લાવે અભિમાન છોડી પ્રેમથી તેને શરણે જઇએ તો તે દયાળુ દેવ જરૂર પ્રસન્ન થઇ કૃપા કરેછે. પણ, “એવા સાધુ આવડાં ધણાં રવડેછે, મારે તેની શી પરવા છે, તે તેના ધરના મોટા” એવા ઉદ્દમાર કાઢ્યા કરી અવિદ્યા વશવર્તિપણું છોડીએજ નહીં, અરે, દયા દ્રષ્ટિથી કદી એકવાર એજ અવિદ્યા કંઇ ઉત્તમ સંસ્કાર વશથી વિદ્યા માયાપણાના આવેશમાં રસ્તો પણ બતાવી દે, કે સદ્ગુરુ શર્ણુ જા, તું પાર પડશે; તે છતાં મલીન સંસ્કારોના આલુભ્યથી ઉન્નત પિશાચવત્ બની, તે ઉપદેશની ઉપેક્ષા કરીએ, તો જન્મ મૃત્યુરૂપ દારિદ્ર મટાવી અજરામરત્વ પ્રાપ્ત કરનાર આત્મધન - નિજપદ લક્ષ આપણને કેવી રીતે મળે વા? નહીંજ મળે. માટેજ સમિત્પાણિ શ્રોત્રિયં બ્રહ્મનિષ્ઠ પુણ્ય ફળ અથવા સમીપા હાથમાં લઇ સદ્ગુરુશર્ણુ સ્વિકારી, અહંકારરૂપ શ્રીફળ અર્પણરૂપ સ્વ મસ્તક તેમનાં ચરણોમાં મુકી, સેવા કરી પ્રસન્નતા મેળવી, આજ્ઞા થયેથી અથવા પ્રસંગ જોઇને પ્રશ્ન કરવા કે, આ જગત શું છે, હું કેાણુ છું, ઇશ્વર કેવા છે, ક્યાં છે, મને શી રીતે મોક્ષ મળે, ઇશ્વર શી રીતે પ્રસન્ન થાય; વગેરે. પછી તે સદ્ગુરુદ્વારા તેનાં સમાધાન શ્રવણ કરી, તેનું મનન કરી નિદિધ્યાસ કરતાં પરમેશ્વરજ, આ અને હું સર્વ એકજ પૂર્ણ છે, એવું અભેદજ્ઞાન દ્રઢ અપરોક્ષ થાય ત્યારે સદ્ગુરુ ઇશ્વરની કૃપા મેળવી, સર્વ સંકલ્પ સન્યાસી એટલે કામના-ઇચ્છા માત્રને છોડી દઇ, સમ શાન્ત સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્માત્મસ્વરૂપે અડગ સ્થિતી કરી ઠરી જવું.

એક માખી મધના વાડકાપર બેઠી છે અને મનમાં વિચારેછે કે એક ટીપું ખાઇને ઉડી જાઉં. એમ કરીને એક પગ (મધમાં) મુક્યો. સ્વાદ લાગ્યું, એટલે બીજો મુક્યો. એમ લાલચમાં ચારે પગ મધમાં મુકાતાં ડુખી ગઇ-નાશ પામી. તાત્પર્ય કે, લાલચ મહાદુષ્ટ છે તેને તાબે ન થતાં સતોષ રાખવો. લાલચથી સંસારનો મોહ છુટતો નથી, ત્યારે કહેછે કે, મને પુત્ર થાય કે તરત કાશી જાઉં, પુત્ર થયો. બીજો મોહતો ખસેડતોજ નથી, તેથી વળી પુત્રી થઇ. પછી તો કહે કે, આ છોકરાનો વિવાહ કરીને જઇશું. પરણાવ્યો. પછી દીકરીની કાળજી

લાગી તે પણ પત્યું. ત્યારે પૌત્ર જોવાનો લોભ આવ્યો. વળી સ્ત્રી સંબંધથી વિષય સુખમાં ત્રપ્તિ થતી નથી, પણ ઇચ્છા વધતી જાય છે. એમ વાસના બદ્ધ રહેલો હુવોજ મરે છે. તેથી ભવ બ્રમકૂપમાંજ પડે છે. માટે વિહાય કામાન્યઃ સર્વાન્પુમાંશ્વરતિ નિઃસ્પૃહઃ । નિર્મમો નિરહંકારઃ સશાંતિમધિગચ્છતિ ॥ સધળી કામના છોડી નિસ્પૃહ્યની વિચર; અહંમત્વ રહિત થનારજ શાંતિ મેળવે છે. એ ભગવદ્વચન ધ્યાનમાં લઈ અખંડ આનંદ જ્ઞાનસ્વરૂપ સ્વયંપ્રકાશ આત્મ વસ્તુમાં તૂં ગગન ગરક-જેમ થઈ જા. આ ભાસે છે તે કાંઈજ નથી-બ્રમ છે, તે પ્રભૂજ છે, તેજ તૂં છે.

મખખી ખેડી સેહેત*પર, ચારે પગ ઠહરાય;
ગડતે ગડતે ગડ ગધ, લાલચ બડી બલાય.
ચાહ ચમારી ચુહરી, સખ નીચનકા નીચ;
તૂં તો પૂરણ બ્રહ્મ હૈ, જો ચાહ ન હોવે બીચ.

તૃષ્ણા માત્રાત્મકાં બંધસ્તન્નાશો મોક્ષ ઉચ્યતે ।
બંધમોક્ષૌ ન વિદ્યેત નિત્યમુક્તસ્ય ચાત્મનઃ ॥
નાહં મનુષ્યો નચદેવચક્ષો, ન બ્રાહ્મણક્ષત્રી નચ વૈશશૂદ્રઃ ।
ન બ્રહ્મચારી ન ગૃહીવનસ્થો મિશ્નુર્નચાહં નિજબોધરૂપં ॥

૩૨—આનંદનો અનંત અપાર અમાપ મહોદધિરૂપ બ્રહ્માનંદ છે. તેનાથી ધણોજ અલ્પ જોઈ બ્રહ્માનો આનંદ છે. તેનાથી સોગણો ઓછો ઇદ્રાદિ દેવતાનો આનંદ છે. તેનાથી સતાંશ ન્યૂન પૃથ્વીપતિ ચક્રવર્તિ રાજાનો આનંદ છે. આ તો એક કલ્પનાજ કરવામાં આવી છે. કહેવાને-સમજવા સમજવવાને શબ્દથી આરોપ કરી કહેવું જોઈએ, તેથી ઉપલી કલ્પના ઉપનિષદાદિમાં કરી કહ્યું છે. પરંતુ અંત રહિત કેવળ અમૃતમય જ્ઞાનાગ્નિ એવા બ્રહ્મ સમુદ્રના પૂર્ણ આનંદના એક લેશમાં-તંબુ (તણ) જેમ જળમાં બોળીને છાંટીએ અને છાંટો પડે તેટલા આનંદમાં આ ચૈદ લોકનો-બ્રહ્મલોક સુધીનો બધો આનંદ છે. માયાના પ્રદેશમાં પ્રતીત થતો આનંદ છે તે આભાસ માત્ર છે.

વિષયાનંદ સંસાર હૈ, ભજનાનંદ હરિદાસ;
બ્રહ્મ અખંડ આનંદ હૈ, જાકી ભઈ વાસના નાશ.

* સેહેત=મધ. તા. ૨૧-૯-૧૮૭૦ પેહેલાં, સ્વા. ભૂમાનંદજી તથા બ્ર૦ મોહન સ્વરૂપથી.

૩૩—માતા, પિતા, ભાઈ, બેનો, સ્ત્રી, પુત્રો, પુત્રી, પૌત્ર, દુહિત્રો, મિત્રો, સગાં, સ્નેહી, વગેરે અધાં મુસાફરો છે. આ ભવાટવિ પ્રવાસે તું નિકળ્યો ત્યારે માત્રાપ વગેરે કેટલાંક તો તારા પેહેલાંના ભટકતા આવ્યા તેની સાથે તું થઈ ગયો. અથવા તું જન્મ્યો ત્યારથીજ તેઓ તારી સાથે છે. પછી સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્રાદિ કેટલાંક તો રસ્તેથી તારી સાથે ભેગાં થતાં ગયાં. તેમાં કેટલાંકને ક્યાં જવાનું અને કાઢને ક્યાં જવાનું તે તને છોડીને ચાલતાં થયાં. અથવા તેઓને દક્ષીણે જવાનો માર્ગ આવ્યો ત્યાં તું ઉત્તરે કે પૂર્વે જવાનો હોવાથી તું તેમને છોડી ચાલ્યો. જેમ, રેલવેમાં મુસાફરી કરનારને ટ્રેનના ડાઆમાં ઘણા જણની સંગતિ આવી મળેછે, તેઓ સાથે પરસ્પર સ્નેહ અંધાય છે તે એવો કે છોડવું ગમતું નથી, તોપણ જેને વલસાડ, નવસારી, ડુંગરી, બીલીમોરા વગેરે સ્ટેશને ઉતરી પડવાનું હોયછે તેતો સ્ટેશન આવતાંજ પોટલાં લઈ વાટ જોઈ રહેછે, અને જેનું જ્યાં ઉતરવાનું સ્ટેશન આવ્યું કે ડબ્બો ખોલી તરત ઉતરીજ પડેછે. તમારે સુરત ઉતરવાનું આવેછે ત્યારે અમદાવાદ સુધી જનારા સાથે ઘણોએ સ્નેહ થયા છતાં તમે પણ તેને માટે સુરતથી આગળ નહીં જતાં ઉતરી પડોછો. પશુ, પક્ષી, જીવ, જંતુ અને મનુષ્યાદિ અધાને એવો ક્ષણિક સહવાસ છતાં આસક્તિથી દુઃખનો હેતુ થઈ પડેછે. પરંતુ જે કદી આપણને ત્યાગ નથી કરતો, અને રક્ષક સત્તાધિશ છે એવો આપણો મોટો ભાઈ એક મહેશ્વર-પરમાત્મા છે, તે આપણને સાથેજ રહી ગુપ્તપણે રક્ષેછે. તેથી ઉપલાં અધાં સંસારી સંઅંધીઓ જુઠાં છે અને સાચામાં સાચો સગો તો એક ઇશ્વર-પ્રભુજ છે, તો પછી જુઠામાં પ્રેમ આંધીને, હે મૃદ! તું રખેને ફસાઈ પરતાતો, પણ સાચા મિત્ર, ભાઈ, માતા, પિતા, પતિ, એવા મોટાભાઈ ઇશ્વરમાંજ અધાંના વતીની સામટી પ્રીતિનો પ્રવાહ વહેવડાવી, તે પ્રભુમાંજ અપી જઈ તે હરિ ગુરૂપ-પ્રેમ સ્વરૂપજ બની રહેજે. અસ્તુ.

૩૪—માછી જળ નાંખેછે તેમાં નાનાં મચ્છો આવેછે, તથા મોટું મચ્છ પણ કોઈ કોઈ આવેછે. મોટું મચ્છ આવે તે માંહેલો ગળ હોય તે ખાઈ જાયછે અને જળ કાતરીને નિકળી જાયછે. અને છટે રહીને જીવેછે કે, આ જળે રાંડે મને ઘેરી લીધું હતું. તેમ, શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસાદિ વિષય જળમાં પામર અને વિષયી જનોરૂપ નાનાં મચ્છો ફસાઈ મરેછે. અને ઉત્તમ મુમુક્ષુ અને મુક્ત પુરૂષોરૂપ મોટાં મચ્છ ફસાતા નથી. કદિ આવી પડેછે તોપણ તે વિષય જળ કાતરી (અભ્યાસ વૈરાગ્યથી) નિકળી જાયછે. તે વિષયાસક્તિનો ત્યાગ કરી મુક્ત થઈ રહેછે.—

૩૫—અશીર્વા, ભાંગ, ગાંજો, ચરસ, વગેરેની કેફથી ઘેન ચઢેછે. તેવું અનની કેફથી જે ઘેન છે તે સુષુપ્તિ છે. એ નિદ્રાને મમ માયા કહેછે—અજ્ઞાન કહેછે વગેરે. જેમ કાષ બાળક પોતાની માતાની સોડમાં ચંપાઈને સુતું છે તેને કંઈજ શીકર નથી, આતંદમાં છે. તેમ સર્વ પ્રાણી માત્ર નિદ્રારૂપ અવિદ્યા માયા (માતા) ના ખોળામાં આરામ લેછે ત્યારે કાષને કશી શીકર નથી રહેતી; આધિવ્યાધિનાં દુઃખ પણ શાંત થઈ જાયછે. અને જાગીને કહેછે કે, આજ હું એવો સુખમાં સુતો કે મેં કંઈ જાણ્યું નહીં. અર્થાત્ આત્મ સુખનો અને અજ્ઞાન બેહુનો દ્રષ્ટા સાક્ષી બનીને કહેછે. આજ પક્ષી આખો દહાડો ઉડી ઉડીને સાયંકાળે બે પાંખ બીડી દઈ પોતાના માળામાં આવી વિશ્રામ લેછે, તેમ, મન છે તે બન્યત અવસ્થામાં અનેક સંકલ્પ કર્યા કરતું ઉડ્યા કરેછે, અને સુષુપ્તિમાં જઈ લીન થાયછે. એ મનનો સાક્ષી પોતે શિવરૂપ આત્મા છે તે સર્વત્ર વ્યાપક અખંડૈક રસ પૂર્ણ છે તેનું જ્ઞાન સદૃશ કૃપા પ્રસાદથી થાયછે. દર્શાંત:—

ગોરા નામે કુંભાર હતો, તે ભક્ત હતો. તથા વિઠ્ઠલનાથ સાથે વાતચીત કરતો, બેલતો, બેસતો એવો પ્રભુનો બહાલો એવો નામદેવ પણ ભક્ત હતો. એકવાર બધા ભક્તની સભા મળી, ત્યાં એક ભક્તે ગોરાને કહ્યું કે, તું હાંફનાં ઘડેછે તેથી કાચાં પાકાં પરખતાં સારૂ આવડેછે માટે આ બધામાંથી કાચાં પાકાં ઓળખી આપ. ઠીક, મહારાજ, એમ કહી ગોરાએ હાંફનાં ઠોકાં જોવાનું ત્રાકડાનું ચપાટીજી લઈ, ટપ ટપ સઉનાં માથાંમાં મારી ગયો. કાષ બોલ્યું નહીં. પણ નામદેવ બોલી ઉઠ્યા કે, એ ગોરા! આમ શું મારેછે. એટલે સઉ બોલી ઉઠ્યા કે, કાચો કાચો. તેથી બહુ ઝંખવાણો પડી ગયો. અને વિઠ્ઠલ પાસે જઈ પુછ્યું કે, પ્રભુ આપ સાથે મારે આટલો પ્રેમ, આપ જમો તોજ હું જમું, એમ છતાં હજી હું કાચો શામાટે? પ્રભુ કહે, તારે માથે ગુરૂ નથી. માટે જ, શાંતિપુરમાં એક કૃષ્ણારામ બ્રાહ્મણ છે તેને ગુરૂ કર. શોધ કરતા કરતા ત્યાં પહોંચ્યા, તો એક મહાદેવનાં દેહેરામાં, પગમાં પેહેરેલા જોડા સાથે શિવત્રિંગપર પગ નાખી, ત્રિવ્રતા પડ્યાછે. આવીને બુમ પાડી. જગ્યા એટલે પુછ્યું કે કાણ નામીઓ કે? નામદેવ કહે, આ મહાદેવપર પગ નાખી આપ સુતા છો! બ્રાહ્મણ કહે, લે ત્યારે તું જ જરા પગ ઉંચકીને શિવ નહીં હોય ત્યાં મુકીદે. તેણે તો બેહુ પગ ઊંચક્યા અને જ્યાં મુકવા જાય ત્યાં શિવત્રિંગ દેખેછે. બધું ચક્કર ફરી

ચાક્યો. ત્યારે પગ હાથમાંજ રાખી બોલ્યો કે, મહારાજ ! અધેજ શિવ છે, હવે શું કરું. બ્રાહ્મણ કહે, હવે સમજ્યો ? નામદેવ કહે, હા, મહારાજ. બસ. પછી ગુરૂએ માથે હાથ મુક્યો. સચરાચર શિવ દીઠા. ભય, ભેદ, અને બ્રાંતિ ભાગી. પાકો ભક્ત થયો.

૩૬—લાકડાનો હાથી બનાવી કોઇ વેચેછે, રૂા. ૧૦) બતાવેછે. હાથીમાં કાષ્ટનો તિરોભાવ છે. પણ હાથી છેજ નહીં, કાષ્ટજ છે. મન-માંજ હાથીની કલ્પના તો છે. સુવર્ણનો ગરૂડ અને વિષ્ણુ બનાવી રૂા. ૨૦૦૦) કીંમત કહી વેચવા આવ્યો તેને વિદ્વાન કહેછે કે, વિષ્ણુ તારે હાથે વેચાવાને નવરા પડ્યા કે ! સુવર્ણનીજ કીંમત આટલી છે, એમ કહેને. તેમ, આ જગત નથી, એ પરમાત્માજ છે એમ જ્ઞે.

૩૭—રામને ડગલે બરશીનો ડાઘ પડ્યો ત્યારે તજવીજ કરવા લાગ્યા કે, એ શું, કોની છે, ક્યાંથી ડાઘ લાગ્યો, સુખડીઓ પૂર્વે કોણ હતો, વગેરે. વસિષ્ઠ ગુરૂ કહે, એમ પાર નહીં આવે, એ ડાઘો તરત ધોઈ નાખો, એટલે પાર. મહેન્દ્રની ઝોળીમાં સર્પ પડ્યો એટલે ઉપેન્દ્રે કહ્યું કે, ખંખેરીને ફેંકી દે, ખીજ સવાલ પુછવાની ગરબ કરતોજ નહિં, એમ નહીં કરશે તો કરડશે. તેમ, આ જગત્ ક્યાંથી આવ્યું, કેમ થયું, ખરું કે ખોટું છે, એવા કૃણુગા-અંકુરરૂપ કલ્પના કર્યા કરવી છોડી દઇને અંતરમાં પાછા વળી જઇ પરમાત્મ તત્વજ્ઞાનાન્ધમાં ડુબકી મારી જવું-અહંમત્વને પ્રભુમાંજ વેહેવડાવી દઇ હરિમય બની રહેવું, તો સુખી થવાશે.

કૃણુ પધાર્યા પછી કલ્પિ આવ્યો તેને યુધિષ્ઠિરે પકડ્યો ત્યારે તે બોલ્યો કે, મારતા નહિં. હું બ્રહ્મા અવગુણી છું ખરો, પણ મારામાં બે ગુણ મોટા છે. તે એ છે કે, ગાયનાં સિંગ ઉપર તલનો દાણો રહે એટલી વાર પણ જ્ઞે એકાગ્રચિત્તે અભેદભાવે હરિસ્મરણ-બ્રહ્માત્મકયભાવના સ્થિર થાય તો મોટાં મોટાં પાપના ઢગ બાળી મુક્ત થાય.

ક્ષણં બ્રહ્માહમસ્મીતિ યઃ કુર્યાદાત્મ ચિંતનં ।

સ મહા પાતકં હન્તિતમઃ સૂર્યોદયે યથા ॥

એક ક્ષણુવાર પણ “હું સચ્ચિદાનંદ અખંડ જ્ઞાનસ્વરૂપ બ્રહ્મ છું” એવું એકાગ્રતાપૂર્વક આત્મચિંતન જે કરેછે તે, સૂર્યોદય થતાં જેમ અંધારું જતું રહેછે તેમ, મહા પાપોને હણેછે. અને ખીજે ગુણ

(કલી કહે છે કે) મારામાં એવો છે કે, મને કરીને અયોગ્ય સંકલ્પોરૂપ ગમે તેટલું પાપ થાય તોપણ તે દુઃખનું હેતુ થતું નથી-નહતું નથી. અથવા તેનો દોષ નથી; પરંતુ સારા દૈવી પુણ્ય સંકલ્પો થાય તેનું પુણ્ય તો થાય છે અને તે અધિક થાય છે. ભગવાન રામચંદ્રે માતા કોશલ્યા તથા લક્ષ્મણજી પ્રત્યે પણ એજ રીતે કહ્યું છે. નિષ્કામકર્મ (શરીરથી તથા મનથી) કરવાથી અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે તે પરંપરાએ મોક્ષનો હેતુ છે, એટલે જ્ઞાનદ્વારા મોક્ષ આપે છે. જ્ઞાની-દ્રઢ અપરોક્ષ જ્ઞાનવાનને પાપ પુણ્ય બેલુ સ્પર્શ કરતાં નથી, કેમકે કર્તૃત્વ ભોક્તૃત્વાદિ અભિમાનથી રહિત અસંગ (તે) હોય છે.

૩૮—એક મોટો શાહુકાર શ્રેષ્ઠ હતો. તેને પાંચ પુત્રો હતા. તેમાં નાનો હતો તે રોજ ઘરમાંથી ચોરી લઈ ગજવાં ભરી જઈ દોસ્તદારો સાથે ભાંગ પીએ તથા ગાંને કુંકે, પછી મહાદેવનું પૂજન ખૂબ પૂજા સાહિત્ય વડે કરે. પુષ્કળ દ્રવ્ય હોવાથી જણાય નહીં, પણ આવો ભંગી અને ચોર જેવો જોઈ બીજા ચાર ભાઈઓથી સહન થયું નહીં, તેથી પિતાને કહ્યું કે, આ નાનાભાઈને છેક વેહેવડાવી દીધો છે માટે એને કાંઈ સફરે મોકલો તો પ્રદેશ પર્યટનથી સુધરે. આપે જવાબ નહીં આપ્યો. માઆપ પોતાનાં મનમાં બધું સમજતાં હતાં, પણ જારણે વાત કાઢે તો અપકીર્તિ થાય, સાસરે વાત જાય તો ખોટું કહેવાય. પંદર દિવસ ગયા એટલે ફરી ચારે ભાઈએ આપને કહ્યું કે, આવા ભાઈને સફરે મોકલશો તોજ હુશીઆર થશે. ઠીક. નાનાને બોલાવ્યો. આપે કહ્યું કે, તું સફરે જા, તને ૫-૭ મોટાં વહાણ ભરાવી આપું. પુત્ર કહે, પિતાજી! બહુ ખુશીથી જઈશ, તૈયાર છું. પુછ્યું કે શાનાં વહાણ ભરાવી આપીએ? નાનો કહે, મને તો બધાંએ ચોખ્ખાનાંજ ભરાવી આપો. ભાઈઓ બોલ્યા કે, અહિં પણ ભંગી-પણું! એવાં ગાંડાં શું કાઢેજ. કાંઈ સુંદર કીમતી માલ-કાપડ વગેરેથી ભરાવી આપવાનું માગી લે. ચોખ્ખા શું! મુખાંધ છોડી દે. નાનો કહે, પિતાજી! મેં કહ્યું તેમ ભરાવી આપનાં હોય તો ચોખ્ખાનાંજ ભરાવી આપો. ભાઈઓ કહે, જ્યાંથી ત્યાંથી જવા દો, એ કહે તેમ કરીએ. ચોખ્ખાનાં વહાણો ભરાવી આપ્યાં. આપને કહ્યું કે બધા ખલાસીને કહો કે બધા મારી આજ્ઞામાં રહે. તે રીતે ખારવાને શેઠે હુકમ આપ્યો. વહાણપર વિદાય કરી સર્વ ઘેર આવ્યા. ઉપડવાની તૈયારી થઈ ત્યારે એક ખારવાને ૩૦ ર) આપીને કહ્યું કે, જા, ગામમાંથી જેટલાં આવે તેટલાં સુપડાં લાવ, પણ ઘેર કોઈ જાણ નહીં. તે સુપડાં લાવ્યો. એક વહાણમાં પોતે બેઠો,

અને સાતે વહાણને સાથે લંગાર્યા. અને છેલ્લા વહાણવાળા એક ખારવાને કહ્યું કે, આ એક સુપકું પાસે રાખી તેમાં ચોખ્ખા ભરી ભરીને સમુદ્રમાં નાખ્યા કરવા. તું થાકી જાય ત્યારે ખીજને સોંપજે, પણ અટક્યા શિવાય એ કામ જરૂરી રાખવું. વહાણ ઉપડ્યાં. સુપકું ભરી ભરી ચોખ્ખા પધરાવવાનું કામ શરૂ થયું. જ્યાં જ્યાં ખારાં આવે ત્યાં સલામતી આપતા જાય. કેટલાંક ગામ, શહેર, બેટ વગેરે મુકી ચાલ્યા જાય છે. ખાવાનું પુષ્કળ ભરી લીધેલું તેથી બધા આનંદ કરતા ચલાવ્યાજ જાય છે. અથાહ જળમાં આવી લાગ્યા, અને કેટલું પાણી છે તે કપતાનથી માપી શકાયું નથી. ઘણા દિવસ થયા; પાંચ વહાણ તો ખાલી થયાં, બેજ બાકી રહ્યાં છે. નાનાભાઈ શેઠ ગભરાયા. સઢપર આવી તપાસ કરાવી તો અપાર જળ શિવાય, જમીન કે બેટ કંઈ દીકામાં આવતું નથી. વરસ દોઢ ઉપર થઇ ગયું, પાણી અમાપ છે, વારંવાર સઢ ઉપર ચઢી દુરખીનથી જોવાડતાં ઘણે દૂર કાંઈ અદ્ધ જોવું દેખાયું ત્યારે તે તરફ વહાણ હંકાર્યા. ત્રીજે દહાડે તે બેટ જણાયલો ત્યાં આવી પહોંચ્યા. વહાણ લાંગર્યા. પાણી આસપાસ છે અને વચમાં બે ત્રણ ગાઉનો બેટ છે ત્યાં મુકામ કીધો. બધા જમ્યા, પરવાર્યા અને બેઠા છે.

હવે, વહાણ ઉપડ્યાં ત્યારથી ચોખ્ખા નાખવા માંડેલા તે ખાવાને નાનાં મોટા મચ્છો વહાણ સાથે (તળેથી) લાગેલાં. કેમકે સમુદ્રમાં અજ ક્યાંથી મળે! તેથી મગરમચ્છ, મહામચ્છ, વગેરે મુખ વકાસી ચોખ્ખા આરોગ્યાજ કરે છે. કરોડો મચ્છ વહાણ તળે વળગી રહેલાં હોવાથી વહાણોનું રક્ષણ સારી રીતે થયા કાઢ્યું.

રાત્રે શેઠ ખારવા નોકરો સુઇ ગયા ત્યારે સમર્થ મહામચ્છ, તેમના રાજા મગર વગેરેએ બધા મચ્છોને હુકમ કીધો કે, આજ લગી શેઠનું અજ ખાઇખાઇને આપણે પેટ ભર્યું છે, માટે એને કંઈ ઉપકાર કરવો જોઇએ, માટે દરીઆમાં જઇને જેનાથી જેટલાં લવાય તેટલાં મોતી વગેરે લાવી, શેઠના મુકામથી થોડે છેટે ઢગલો વાળો. ઠીક, મંડળી તો ઉંઘમાંજ છે. હુકમ પ્રમાણે મોતી લાવી મચ્છોએ કુંગર કીધો. જેમાં આમળાં જેવાં, તેથી મોટાં મોતીઓ સૂર્ય તુલ્ય તેજવાળાં હતાં. સવારમાં એક ખારવો જાગ્યો, જુવે છે તો આંખે જોઇ શકાતું નથી એવો પ્રકાશ છે. ઉઠીને જોતાં મોતીનો કુંગર છે. શેઠને ખુશ પાડે છે કે, શેઠ! અરે ઉઠરે ઉઠ, તારાં ભાગ્યતો ખુલી ગયાં. ચોખ્ખા નાખ્યા કરવાનું કામ કરનાર તો તેનાં ખ્યાનમાંજ છે. તેને કંઈ ખબર નથી. શેઠ તથા બધા ખારવા

ઉઠ્યા. તે મોતીના કુંગરપર તડકે પડેલો તેથી જાણે કાટી સુરજ ઉઘા
 હોય તેવું બની રહ્યું છે. શેઠ બોલ્યા કે, ખખડદાર! કાઠપણુ ચોખ્ખા નાખવા
 બંધ નહિ કરે. ખારવા પોકારી ઉઠ્યા કે, નાજી સાહેબ, ચોખ્ખા નાખ-
 વાનું જરીજ છે. શેઠ બુદ્ધિ વાપરી બધાને હુકમ કીધો કે, આ કળ છે.
 એ કળ (માટી)નાં છાણાં બનાવો. અને તે દરેકમાં ૫-૭-૧૦-૧૨-૧૫
 એમ સમાય તેટલાં મોતી ધાત્રી ગોળા બનાવો. બધા મંડી પડ્યા. તેણે
 બધાં મોતીને એ રીતે ઠેકાણે પાડ્યાં. અને તે છાણાના ગોળા ખાલી
 વહાણમાં બેટપર તડકે સુકવીને ભરી દીધા. શેઠ તે બધા ગણીને નોંધ
 રાખી. પછી નાનાભાઈ શેઠ બધાને કહે કે, હું જરા બેટપર ફરીને
 આવું છું. ખારવા સાથે આવવા તૈયાર થયા તેમને રોકી પોતે એકલાજ
 ગયા. દૂર એક મરડી હતી તેમાં એક સંતે સમાધિ ચઢાવેલી ત્યાં જઈ
 તે મહાત્માના પગે પંપાળવારૂપ સેવા કરવા બેઠો. સાધુએ ધીમે રહીને
 સમાધિ ઉતારી અને કહ્યું કે જો હોય તે દૂર ખસો. શેઠ છેટે ગયો. સાધુએ
 શાંત પડી બોલાવી કહ્યું કે, નેત્રમાંથી અગ્નિ નિકળે તે દાહ પમાડે તો
 તમને દુઃખ થાય તેથી તમને દૂર ખસવા કહ્યું હતું; હવે આવો. સંત
 કહે, અહો! આ ઠેકાણે માનવી ક્યાંથી! તે છોકરે પોતાનાં દુઃખસુખની
 બધી વાત અથથીષ્ઠિતિ સુધી કહી બતાવી. સંત કહે, બચ્ચા! ચિંતા
 મતકર ખાધું કે ભુખ્યોછે? છોકરે કહ્યું કે, ભુખ્યો છું. ગુરો! અચ્છા,
 જખ, લે, આ રાખનો ઢગ છે. ઇસ્મેસે ફાકા માર; એા કુંડમેસે જળ
 પીલે. ઋષિની આજ્ઞા થઈ તેથી ફાકા માર્યા તો તેના આગળ અમૃત
 બોજન શું ગણત્રીમાં! ખૂબ ધરાયો ત્યારે પાણી પીધું. સાધુ કહે,
 બેટા, આ ગુટકો લે. એને મુખમાં રાખી આંખ મીચીને તું આવ્યો
 ત્યાં (જ્યાં) જવાની ઇચ્છા કરશે ત્યાં તું આંખ ઉઘાડતાં પોહો-
 ચેલોજ જશે. તે ગુટકો લીધો. અને મહાદેવ પાર્વતી એવા સાધુ-
 પુરૂષનાં દર્શન માટે કાઠ કાઠવાર નિકળેછે તે એક પ્રસંગે તે મહા-
 પુરૂષના દર્શન માટે આવેલાં, તે વખતે જગદંબા પાર્વતીનાં કાનની ઝાલ
 પડી ગયલી, તેપણુ, બેટા, તું લેજ, એમ કહીને આપી. તે ઝાલ અતિ
 સુંદર અનેક સૂર્યનાં તેજ તુલ્ય હતી. અહીં બધા ખારવાઓ શીકર કરી
 રહ્યા છે. સૌ ભુખ્યા છે. રાંધેલાં એમ ને એમ રહ્યાં છે. કેટલાક શોધ
 કરવા નિકળી પડેલા છે. એટલે સાંજ પડતાંમાં સાધુને પગે લાગી, ઝાલ
 અને ગુટકો લઈ, આવી પહોંચ્યો. બધા શાન્ત થયા, આનંદના પોકા-
 રની ગર્જના થઈ, શોધવા ગયલા તે આવ્યા, બધા જમ્યા. રાત્રે બધી
 તૈયારી કરી વહાણુ ઉપાડવા હુકમ આપ્યો. વળતે પાણીએ ઝડપથી

ચાલવા માંડ્યું. જે જે બારાંમાં આવી ગયલા ત્યાં બધે સલામ આપતા ચાલ્યા જાય છે. જતાં બે વર્ષ લગભગ થયલાં, તે ત્રીજે મહીને સ્વદેશને બારે આવી ચઢ્યા. એક ખારવાને પોતાના પૂજ્ય પિતાને ખબર કરવા મોકલ્યો તેને કહ્યું કે, આ વિષે જાણ ન થાય હોં ! ખારવે ખુશીની ખબર આપી. માઆપ પ્રસન્ન થયાં અને પુછ્યું કે, કેવી ક્યાં સફર કરી ? ખારવે કહે, તોઆ માઆપ, તમારા ભાઇએ તો નહિં દીઠેલો તે દરીઓ દેખાડ્યો. ઠીક. સવારે હમો બધાં તેડવા આવીશું, એમ બાપ, ભાઇ, માતા, પતિ વગેરેથી સાંભળીને નાનાભાઇને વહાણપર આવી કહ્યું. નાના-શેઠે તેજ વખત શહેરમાંથી સુંદર ખાવાનાં મગાવી બધાને છેલ્લી ઉઝાણી આપીને બધાને પાસે એકઠા કરી કહ્યું કે, બોલો, તમારી ઇચ્છા પ્રમાણે તમને છાણું આપું કે શી રીતે. તમે કહેશો તે કબુલ છે. ખારવા કહે, બાપ જે કરશો તે હમને કબુલ છે. શેઠે દરેકને દસ દસ છાણુંના ગોળા આપ્યા તેથી બધા ખારવા હર્ષથી ઉભરાઇ ગયા કે હમારા છોકરાંના છોકરાં તો શું, પણ સો પેટી લગી ખુટવાનું નથી. એ સાંભળી શેઠે દરેકને ૧૧મું એક એક ઇનામનું વધારે આપ્યું. શેઠ કહે ખબરદાર કોઈ જાણે નહિં. સૌ ખારવા પોત પોતાના વહાણના ભંડારમાં નાખી આવ્યા. સવારે માઆપ, ભાઇઓ વગેરે તેડવા આવ્યાં. ભાઇએ પુછ્યું કે શું રળી લાવ્યા ? નાનો કહે, છાણું. બાપ તો મૌન્ય રહ્યા. બધાનાં મનથી પુરો તિરસ્કાર થયો. રાત્રે નાના શેઠે શહેરમાં જઈ ઘર મોકલું ભાડે રાખેલું હવું તેથી, ગાડાં ભાડે કરી બધાં છાણું ભરીને તે ઘરમાં જાતે ભરાવ્યાં, તાણું મારી કુંચી ગજવામાં મુકી, પછી ઘેર ગયો. લોકો હસેછે કે, પેલા ભંગીભાઇ ચોખ્ખા બદલે છાણું રળી લાવ્યા ! ઘરમાં બધાં તિરસ્કાર કરેછે, તેથી પતિવ્રતા સ્ત્રી રૂદન કરેછે તેને સંતોષ આપ્યો. ચારેક દિવસ વીતી ગયા પછી માતાએ પાસે બોલાવી કહ્યું કે, ભાઇ, આ શું ફજેતી ! પુત્ર કહે, માજી ચિંતા ન કરો, ભાઇઓ, ભાભી, લોકો વગેરે જેની ધ્યાનમાં જેમ આવે તેમ સુખે બકવાદો. સતેપાત અને જગતની રીત (લક્ષણ) એવુંજ હોય, તેમાં તમારે શું છે. એમ કહી ગજવામાંથી પેલી ઝાલ કાઢી માતાના હાથમાં મુકી. માની આંખેથી તેનું તેજ જોવાતું નથી. તરતજ હર્ષના ઉછાળામાં ઉઠી સ્વામિ પાસે દોડી ગઈ, અને બોલી, આપણો ભાઇ આ લાવ્યો, જુવો. બધા તેને તિરસ્કાર શું કરોછો ! એમ કહી ઝાલ ત્યાં મુકી, તો કોટિ સૂરજ જાણે ઉગ્યા હોયને. માઆપ પુછે- છે કે, ભાઇ આ સ્વર્ગીય વસ્તુ ક્યાંથી લાવ્યો ? નાનો કહે, એ પડપુછ

કૃપા કરી કરશેજ નહિં. મા કહે, ભાઈ આવી બીજી આવે તો ખેય કાને પહેરાય, એવી દૃઢ હઠ લીધી. દશ-બાર દિવસ ગયા કે પાછું માએ તો તેજ કહેવા માંડ્યું. છોકરાએ પેલો ગુટકો મુખમાં રાખી સંકલ્પ કરતાં પેલા સાધુ પાસે જઈ રહ્યા. સંતે પુછ્યું, ક્યું બચ્યા? છોકરો કહે,— મહારાજ આપે જાણ આપેલી તેવી બીજી હમેરી માતા મંગતી હૈં. સંત કહે, ભાઈ, એતો શ્રી પાર્વતીજીની રહી ગયલી તે તને આપેલી. બીજી અહિં ક્યાંથી હોય!! છોકરાએ બહુ પ્રાર્થના કરી કે, એટલી તો કૃપા કરશેજ. ઠીક. સંત કહે, ગુટકો મુખમાં રાખ, મારો હાથ પકડ, આંખ મીચ. તેમ કીધું. આંખ ઉઘાડી જોતાં કૈલાશમાં જ્યાં શંકર પાર્વતીજી વિરાજેછે ત્યાં આવી ઉભેલા. શિવ પાર્વતી કહે, અહો મહારાજ, બહુ કૃપા કરી, હમને પાવન કાધાં. આ કાણુ છે? સાધુ કહે, મેરા ખેટા હૈં, ઔર આપકા ભક્ત હૈં. માતાજીની રહી ગયલી જાલર એને આપેલી તે એની માતાને આપી. તે બીજી માગેછે માટે અહિં આવ્યો છું. પાર્વતીએ કાને તપાસ્યું તો જોયું કે એક જાલર નથી. તેથી ખરી વાત છે એમ કહી તરત બીજી કાઢી આપી. ત્યાં શંકરના દરબારમાં શી ખોટ છે, એથી શ્રેષ્ઠ જાલરના ઢગ પડ્યા છે, તેમાંથી બે કાને બે બીજી પહેરી લીધી. સાધુ કહે મહારાજ, એને શિવપુરી દેખાઉં? શંકરની રજા લઈ બતાવે છે, તો મોટા મોટા ભક્તો રળી કમાઈને ગયા છે તે મજા કરી રહ્યા છે. ત્યાંથી જોતાં જોતાં એક સુંદર મહેલના ઔરડામાં ગયા. ત્યાં ઝળાંઝળાં થઈ રહ્યું છે અને રત્નહીરાજડીત હીંડોળે પોતાની સ્ત્રી ભૂતળ-માંથી દેહ છોડીને આવેલી તે હીંચકા ખાય છે. સ્ત્રીએ તે પોતાના પતિને જોતાંજ દોડી આવી ચરણોમાં બાજી પડી, શિરને પગમાં મુકી દીધું. નહિં જવા દેવા બહુ પ્રયત્ન કરતાં સંતે જણાવ્યું કે, ખેટા, છોડદે, ત્રણ મહીનામાં એ પણ તારી પાસે આવશે. પછી સંતે તેની આંખ મીચાવી ઝુપડી આગળ લાવ્યા. ત્યાં સાધુને ગદ્ગદિત કંઠે પગે લાગી, કૃપા યાચી, આજ્ઞા લઈ, ગુટકો મુખમાં રાખી, સંકલ્પ કરતાં ઘેર માતા પાસે આવી બીજી જાલર આપી પગે લાગ્યો.

હવે તો મા, બાપ, ભાઈઓ, ભાભીઓ કોઈપણ તે નાનાભાઈ વગર ખાય નહીં, અને કંઈપણ સલાહ વગર આગળ ડગલું નહીં ભરે, એવો પ્રેમ કરવા લાગ્યાં. ભાઈ, ભાઈ, થઈ રહ્યા. પછી રાત્રે ૧૨ વાગે બાપને લઈને પેલાં મકાનમાં આવી છાણાં ભાંગી ભાંગી મોતીનો ઢગ કરી બતાવ્યો. તે જોતાંજ બાપ મુર્છા પામી ગયા, કે, આ કેટલું અમૂલ્ય દ્રવ્ય! પિતાને

કહ્યું કે, આ તમારું છે. ત્યારથી તો માળાપ ગાંડા જેવાં થઇ ગયાં—ધડી ભાઇને ન જીવે તો મરવા જેવાં બની ગયા.

સફરેથી આવીને ૧૫-૨૦ દિવસ સ્ત્રી સહવાસમાં રહી, તેને થોડાંક છાણાં ભાંગી મોતીની પોટલી બાંધી આપી તેના માળાપને આપવા આજ્ઞા આપી પીઠેર મોકલી. તે વખતે સ્ત્રીએ પુછ્યું કે, સ્વામિનાથ ! આ અમૂલ્ય રત્નો ક્યાંથી લાવ્યા ? ત્યારે કહ્યું કે, એ પુછતીજ નહીં, શંકર (મારા ઇષ્ટ)ની કૃપાનો પ્રતાપ છે. સ્ત્રી પીઠેર ગઇ, માળાપને આપી કહ્યું કે, હું કશું જાણતી નથી માટે ક્યાંથી લાવ્યાનો પ્રશ્ન કરતાંજ નહિં. ત્યાં ૧૦ બાર દિવસ રહી, શંકરનું સ્મરણ કરતી ઓમ નમઃ શિવાય મંત્ર જપતી જપતી દેહ છોડી કૈલાશમાં ગઇ હતી, જે નાનાશેઠ સાધુ સાથે ગયલા ત્યારે ચરણે પડી આવવા નહોતી દેતી, તે પતિવ્રતા પતિન પાસે આવવાનો સમય, ત્યાં સાધુ સાથે હતા ત્યારે ત્રીજે મહીને આવશે એમ કહેલું તે વખતે આવી પહોંચ્યો.

માળાપ, ભાઇઓ, બધાંનો અત્યંત પ્યાર થઇ ગયો. મહાશ્વયગ, વિષ્ણુયાગ, સત્યંડી, વગેરે યજ્ઞયાગ કરી હજારો બ્રાહ્મણોને યથેષ્ટ ભોજનો કરાવી કીમતી વસ્ત્રાલંકાર, દક્ષિણા મા, બાપ, ભાઇ, ભાભીઓ, હાથે અપાવી, મોટાં મોટાં ધર્મકાર્ય-ધર્મશાળા, શિવાલયો, દેવાલયો, બંધાવી, પાઠશાળાઓ સ્થાપી, વગેરે કીધાં. શહેરમાં શિવપૂજનમાં ખૂબ પ્રીતિવાળા ઘણા જનસમૂહને બનાવી દીધા. ઘરમાં બધાંને શંકરમય બનાવી દીધાં. એક દિવસ સ્નાન સંધ્યા કરી શંકરનાં ધ્યાનમાં પોતે (નાના ભાઇ) બેઠા છે. એકતાર-એકાગ્રવૃત્તિ થઇ ગઇ છે. અને પ્રાણાપાન ગ્રંથ છુટી તેવો બ્રહ્મરંધ્ર ફાડી પ્રાણ (વાસના લિંગ) ગયો. તે કૈલાસમાં દિવ્ય દેહ-શંકરરૂપ બની પોતાની પતિન હતી ત્યાં જઇ મળ્યો. ત્યાં બેઠું શંકરની ભક્તિ કરતાં હુવાં આનંદમાં રહ્યાં છે. અત્રે સગાં-સંબંધી, માળાપ, ભાઇઓ વગેરે આ બનાવ જોઇ બહુ આશ્ચર્ય સાથે દુઃખમાં ખુડી ગયાં; પણ ભાવિ કોઇથી ટાળી શકાતું નથી, એમ સમજી, ઉત્તર ક્રિયા કરી, શંકરમાં પ્રેમ વધારતા રહી તેઓ પણ અંતે સદ્ગતિને પામ્યા.

તાત્પર્ય કે,—

एकोमित्रः भूपतिर्वा यतिर्वा, एकाभार्या सुन्दरिवा दरिवा ।

एकोवासः पत्तनेवा वनेवा एकोदेवः केशवोवा शिवोवा ॥

એકજ મિત્ર કરવા લાયક છે, રાજ અથવા વિવેક વૈરાગ્ય સંપન્ન બ્રહ્મનિષ્ઠ સન્યાસી. સ્ત્રી પણ એકજ કરવી—સુંદરી પતિવ્રતા અથવા ગુહા સેવન. વસવું તે પણ શેહેરમાં અથવા વનમાં. અને ઉપાસના કરવી તો એકજ દેવની. તે ભગવાન કેશવ (વિષ્ણુની) અથવા મોક્ષદાતા મહેશ્વર (શિવ) ની; કેમકે બેહુ એકજ છે—અભેદ છે. શિવસ્યહૃદયં વિષ્ણુઃ વિષ્ણોઃ હૃદયં શિવઃ ॥ એવા શંકરની અથવા વિષ્ણુની શ્રદ્ધા પ્રેમથી પૂજા વંદન સ્મરણ કરવાથી દેવ પ્રસન્ન થઈ ઉત્તમ ગતિ આપેછે. સાલોક્ય, સામીપ્ય, સાર્થ્ય, અને સાયુજ્ય મુક્તિ આપી કૈલાશ, વૈકુંઠ, ગાલોક વગેરે લોકમાં વાસ આપેછે. પરંતુ જે કામના પૂર્વક (સકામ) ભક્તિ કરવામાં આવે છે તો તે લોકમાં અમુક દીર્ઘ કાળ સુધી, પુણ્ય સંચયના પ્રમાણમાં, ત્યાં નાના પ્રકારના સુખ વૈભવ ભોગવી પુણ્યક્ષય થતાં પુનઃ જન્મ ધરી ભવાટવિ બ્રમણ્યક સેવવું પડેછે. પણ જે કામના રહિત (નિષ્કામ) શ્રી પરમેશ્વર પ્રીત્યર્થેજ સપ્રેમ સ્મરણ વંદનપૂજનાદિ કરાય છે તો તે ઉત્તમ લોકમાં જઈ ત્યાં તે દેવ કૃપાથી બ્રહ્માત્મક્ય અનુભવ—દ્રઢ અપરોક્ષ જ્ઞાન થઈ પુનરાવૃત્તિ રહિત મોક્ષ પામેછે. યદ્વત્વા ન નિવર્તતે તદ્દામ-પરમમમ ॥ ગીતા. તથા નસ પુનરાવર્તતે નસ પુનરાવર્તતે એ શ્રુતિ. એમ શ્રુતિ સ્મૃતિ પ્રમાણથી સિદ્ધ છે. પછી અહિંજ બ્રહ્માત્મક્ય દ્રઢ અપરોક્ષ જ્ઞાન થયું હોય તો અહિંજ પુનરાવૃત્તિ રહિત મોક્ષ પામેછે. જ્ઞાનાદેવહિ મુક્તિસ્યાત્ નાન્યથા વિરવંદિની. હે વિરથી વંદન કરાયલી ગાર્ગી! જ્ઞાનથીજ મોક્ષ છે બીજો ઉપાય નથી. એમ યાજ્ઞવલ્ક્યે કહ્યું છે, તે શ્રુતિ પણ સ્પષ્ટ કહેછે.

ધર્મથીજ જય થાયછે, એ પણ ઉક્ત દ્રષ્ટાંતથી સુસ્પષ્ટ થાયછે. ધન, ધામ, સ્ત્રી, પુત્રાદિ સાંસારિકસુખ માયિક હોવાથી મિથ્યા—ક્ષણિક છે. તે બ્રહ્મલોક સુધીનાં સુખ સઘળાં માયિક હોવાથી પ્રીતિ કરવા યોગ્ય નથી. આત્મ સુખજ પ્રાપ્તવ્ય છે. નિત્ય પ્રાપ્ત છતાં બ્રાંતિથી આ દેહાદિમાં મોહ થવાને લીધે આપ્રાપ્તવત્ થઈ ગયું છે, તે મોહ-દેહાધ્યાસરૂપ પડો—આવર્ણુ ભેદી છેદી નાખવાનીજ જરૂર છે. માટે કર્તવ્ય એજ છે, તે કરાય તો સ્વયંસિદ્ધ પરમ સુખ—આનંદનો મહોદધિ તૂંજ છે.

સત્પુરૂષનો સંગ ચાહે તે કરી શકવા સમર્થ છે, સંતો પરમદયાળુ છે, તથા વીતરાગ એટલે સંસારના તુચ્છ દ્રવ્યાદિથી નિસ્પૃહ રહેછે; તેવા થયેથી તેવા થવાય છે, એ પણ ઉક્ત દ્રષ્ટાંત સ્પષ્ટ રહ્યું છે.

૩૯ રાજ યુધિષ્ઠિરે એક પ્રસંગે ગોર (ગુરૂપ આદિ) ને જમવા તેડ્યા, ત્યારે તેમને ખેસવાને સુવર્ણનો પાટલો આપ્યો હતો. તે જોઈ ગોરનાં મનમાં થયું કે, રત્ન સંધ્યા કરતી વખતે ખેસવાને આપણી પાસે આ પાટલો હોય તો કેવું સાઈ. પરંતુ તે વખતે તો ગયા. અને ખીજે દહાડે સવારે ગોર ત્યાં આવ્યા. તે વખતે રાજ યુધિષ્ઠિર ક્ષૌર કરાવતા હતા તેમણે પુછ્યું કે, કેમ મહારાજ! શી ઇચ્છા છે? ગોર કહે, કાલવાળો પાટલો મને સંધ્યા કરવા આપવો જોઈએ. રાજ કહે, ઠીક, કાલે આવજો. એ સાંભળીને અર્જુન અને ભીમ પાસે ઉભાજ હતા તે હસવા લાગ્યા, અને હર્ષથી કુદવા મંડ્યા. તેમાં ભીમે તો વાજત્રો ખૂબ જોરથી વગડાવી મુક્યાં. રાજ પુછેછે કે, આવું શું છે! ભીમ અર્જુન ખોલ્યા કે, કાલ સુધી આપણાં શરીર રહેશેજ, એ આપ સત્ય મૂર્તિનાં વચનથી હમારો નિશ્ચય થયો તે હર્ષથી વાજત્રો વગડાવ્યા. રાજ કહે, ખરી વાત છે, ધન્ય છે. આજે કંઈ દાન કરવાનું ધાર્યું, અને કરીશું, એવું કહીને ગમે ત્યારે કરવાપર મુલતવી રાખીએ, તો ક્ષય થાયછે. પણ કંઈ પાપ કર્મ આજે કરવાનું ધારીએ, અને તે આજે નહીં કરતાં કાલપર અગર આગળ ઉપર કરવાનું મુલતવી રાખીએ તો તે પાપનો ક્ષય થાયછે. એમ વિચારી નરત ગોરને ખોલાવી ક્ષૌર કરાવતાં ઉઠી પાટલો આપ્યો, પછી ક્ષૌર કરાવ્યું.

તાત્પર્ય કે, જીમ્સજીવં શુભ-પરોપકારનું કામ શીઘ્ર-તરત કરવું. તેમાં વિલંબ કરવો યોગ્ય નથી. તેમાં ખાસ મુખ્યતો એજ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે, મોક્ષના દ્વારરૂપ મનુષ્ય દેહ મળ્યો છતાં, એમ વિચાર ધણા લોક કરેછે કે, હવે હમણાં તો સંસાર ભોગવો-છોકરાં પરણાવો-પૈસા કમાવો, પછી વૃદ્ધ થયું ત્યારે ભજન ભક્તિ કર્યા કરીશું. એ કેટલી ભારે ભુલ છે! જાણે મૃત્યુ ઉપરતો એનીજ સત્તા-અમલ ચાલતો હોયને. એનો હુકમ થયા વગર મૃત્યુ જાણે એની પાસે આવવાનુંજ નથી. પણ વૃદ્ધ થવાનું ક્યાંએ રહી જશે, ને કઈ ક્ષણે કયે સ્થળે મૃત્યુ તફાવી પાડશે તેની ખબર નથી. નજરે જુવે છે કે ટપાટપ કંઈ કેટલાક બાળકો, યુવકો, વગેરે મૃત્યુના પંઝામાં સપડાઈ ગયા, તે છતાં આ-સક્તિ નથી છોડાતી તેથી એવા ઉદ્દગાર કાઢે છે. પરંતુ સુઝને માટે તો તે યોગ્ય નહીંજ કહી શકાય, એ ભાવ ઉક્ત દ્રષ્ટાંત દર્શાવી રહ્યું છે. તેવા વિવેકીએ તો જ્ઞાન આવ્યું કે કમ્મર કસિ કર્તવ્ય પરાયણ થવાજ

માડું, અને સત્સંગ સેવી, ભવબંધનો કાપી નાખી, અહંમત્વના લીટા ભુંસી નાખી, ચિદાનંદ સ્વરૂપે સ્થિત થવું. ૐ તત્સવ

ધર્મ एव हतो हन्ति धर्मो रक्षति रक्षितः ॥

ધર્મનો ઉચ્છેદ કરી નાખવામાં આવે. અર્થાત્ સ્વચ્છંદે વરતી ધર્મની ઉપેક્ષા કરનાર-હજીનારને તે હણાયલો ધર્મ હણે છે-ભવાબ્ધિના જન્મ મરણમાં ગ્રહેવડાવેછે, અને જો ધર્મનું શ્રદ્ધા અને પ્રેમથી રક્ષણ કરાય, તો તે રક્ષાયલો ધર્મ તે રક્ષકની રક્ષા કરે છે-ભવાબ્ધિથી મુક્ત કરી પરિણામે પરમ આનંદમય જ્ઞાનામૃત પદે સ્થિર સ્થાપેછે. ૐ

૪૦—દીવો પુછે કે અગ્નિ ક્યાં દશે ? તો, એ જેવું હાસ્યાસ્પદ છે તેવુંજ, જીવ પુછે કે શિવ ક્યાં દશે, એ પ્રશ્ન પણ છે. કેમકે દીવો પોતે અગ્નિજાહે-અગ્નિને છોડીને નથી. (માત્ર દીવેટ દીવેલની ઉપાધિથી બ્રાંતિ પડી હોય), તેમ જીવ છે તે પોતાનું શિવ છે-સ્વયં જ્ઞાનરૂપ છે; પણ વાસનાત્રિંગ અને દેહની ઉપાધિમાં તાદાત્મ્ય અધ્યાસ થવાથી ભુલ પડી ગઇ તેથી કર્તૃત્વાભિમાનને લીધે પોતાને પ્રથક-જીવ માની દુખી થાય છે. આકાશમાં-આ પોલ છે તેમાં અનેક ઘડા ગાગર કોડી વગેરે પડ્યાં છે તે થયા પેહલાં જે આકાશ હતું તેજ વર્તમાનમાં પણ છે, તે ઘડા વગેરેનું આકાશ આ મહાકાશથી કે મહાકાશથી જુદું નથીજ, અને તે ભાંગી જવાથી પણ એજ આકાશ રહેશે, તેમ આત્મા-શિવ-બ્રહ્મ એકજ પૂર્ણ છે, તેમાં મધ્યે પ્રતીત થતી ઉપાધિજન્ય બ્રાંતિથી તે આત્માને કશેા સંબંધ કે સ્પર્શ નથી. એનો અસંગ ચિન્માત્ર છે તેજ છે. અસંગોહ્યયં પુરુષઃ ॥ અસંગો નહિ સજ્જતે ॥ એ શ્રુતિઓ સ્પષ્ટ એજ ઉપદેશ છે.

૪૧—સુવર્ણ એકજ છે, તે ગળામ્મ રસ બની રેખામાં પડે છે ત્યારે ઢાલકી નામ પડે છે, તે ડીપામ્મને જતરડાતો સંબંધ થવાથી “ તાર ” નામ પડશે. પછી વાંક, વીંટી, કાંડી વગેરે જેવા ઘાટ અને ત્યારે તેવાં નામ પડે છે, પણ આલમાં, મધ્યમાં, અને અંતે એ છે તો સુવર્ણજ. તેમ, ચિદાકાશજ છે. एकोहं बहुस्याम् હું એક છું તે બહુ થાઉં, એમ સ્પૃહ્યું ત્યારે સર્માષ્ટ દાશ્વર અથવા વ્યાષ્ટ ત્યત્ત કહેવાયું. માન્યું ત્યારે મન, નિશ્ચય કર્યું ત્યારે બુદ્ધિ, અને તેનું અભિમાન કરવાથી અહંકાર નામ પડ્યાં એ બધી કલિત ઉપાધિઓનાં નામ અને રૂપનો બાંધ કરતાં-વિશેષ જોટલું બાંસે તેનો બાંધ કરતાં નિર્વિશેષ ચિદાકાશજ અખંડ સિદ્ધ છે.

શ્રવણ કરનાર, સુગંધ લેનાર, સ્પર્શ કરનાર, જોનાર, સ્વાદ લેનાર, આપનાર-લેનાર, જનાર-આવનાર, બોલનાર, વગેરે પોતેજ છે, ખીજો નથી. પણ તે અસંગ જે સાક્ષીદૃષ્ટા આત્મા છે તેનું અજ્ઞાન છે તેજ જીવ બની દુઃખી થવામાં કારણભૂત છે. દૃષ્ટાંત;--કોઈ મૂઢમતિ ચાલ્યો જાય છે, તે પોતાની છાયા-ઝોળો જોઈ બોલ્યો કે આ મારી આગળ કોણ ચાલે છે અને મને ચાળા કેમ પાડે છે. તે જોઈ રડવા અને ચીઠાવા લાગ્યો. માથે હાથ દે, તો ઝોળો પણ તેવુંજ કરતો દેખે છે. ત્યારે ખીજાને મુક્તિ મારે છે, તેથી પોતાનાજ હાથમાં વાગે છે. ત્યારે કહે છે કે, હું એને મારું છું તો, એ મને મારે છે. થાકી જાય ત્યારે રડે છે. એવામાં દયાળુ મહાત્મા રસ્તે મળ્યા. તે કહે, અલ્યાલાઈ, તું આટલો ચીઠાઈને શામાટે રડે છે? ત્યારે કહે, જીવોને મહારાજ, આ મારો શત્રુ થઈ મને દુઃખ દે છે, ને સાથેનો સાથેજ આવે છે, જતો નથી. સંતે જોયું કે, આ મૂર્ખ બ્રમણાએ વળગ્યો છે. તેથી સાધુ બોલ્યા કે, એતો તને જૂતનો દોષ વળગ્યો છે, તે હું તને કહું તેમ કરે તો જશે-નડશે નહીં. એટલે તો પગે લાગ્યો, ને બોલ્યો કે, કહોને મહારાજ, હું કહેશો તેમ કરીશ. સાધુ કહે, જો લાઈ, તું સૂર્યની સામોને સામો ચાલ્યો જશે તો કદી નહિં નડશે, એ પછાડી રહેશે અને ચાળા નહિં પાડે, આગળ નહિં ચાલે. ઠીક, એમ કહી સૂર્ય સામુ ચાલ્યો ત્યારે છાંયો પાછળ રહ્યો તે જોઈ પ્રસન્ન થયો.

તેમ, સંસારાસક્ત મૂઢજન, પોતાનોજ કલ્પેલો આ સંસારરૂપ છાંયો-ઝોળો જીટો છતાં સાચો માની પોતાની મેજેજ દુઃખી થાય છે. સુપ્રત્યાદિ, ઉપાધિ, પોતાને હાથે ઉભી કરી તેમાં પોતાની મેજેજ ફસાય છે-તેના કલેશથી દુઃખી થાય છે. તે જ્યારે સદ્ગુરુ અને શાસ્ત્રના ઉપદેશથી આત્મારૂપ સૂર્ય તરફ મોહું ફેરવીને (સંસાર તરફ પીઠ કરીને) ચાલવા માંડે છે, તો સંસારબ્રમ પાછળ પડી જાય છે. તેથી ભયરહિત સુખી થાય છે. દ્વિતીયા દ્વૈમયં મવતિ એ થકી ભય થાય છે. પણ એકજ પોતે પૂર્ણપણે જોનારને કોનો ભય હોય!? નહીંજ હોય.

૪૨—સદ્ગુરુ મહારાજ મુનિ પુંગવનાં યોગજળથી-માયા પ્રભાવે જ્યારે સન્યાસીઓને અભિમાન થયલું કે હુમો બધા યતિઓ વેદાન્ત-શ્રવણના ખરા અધિકારીઓ અહિં આવી બેઠાં છતાં જનકરાજ એક ગૃહસ્થ છતાં તેના આવ્યા શિવાય ગુરુ પ્રારંભ નથી કરતા એ કેવી વાત છે! એ વાત અંતર્યામિપણે સમર્થ તે મુનિશ્રેષ્ઠે જાણી લાંબને, અગ્નિ

લાગ્યાની માયા કરી તે વખતે સ્વારો દોડતા આવી વરદી આપી કે, હે જનક મહારાજાધિરાજ, મિથીલા સળગે છે, તે સાંભળતાંજ બધા સન્યાસીઓ ફટાફટ ઉઠીને દોડવા લાગ્યા. ને ગભરાટમાં બોલતા ચાલ્યા કે, મેરા કોપીન સુકાનેકું રખા હૈં, કોઇ કહે છે કે મેરા કમંડલુ હૈં, કોઇ કહે મેરા લંગોટ હૈં. ખીજા સ્વાર આવી વરદી આપે છે કે રાણીના મેહેલ જલતા હૈં. તે બધું છતાં જનકરાજા શાન્ત મનથી ઠંડે પેટે ગુરૂ સ્વર્ગ શ્રવણમાં ઉત્સુક ચિત્તે બેઠા રહ્યા છે. તેટલે બધા સન્યાસીઓ પોત પોતાની વસ્તુ લઇને આવ્યા અને ગુરૂ જનકને કહેછે, એ સજ્જ જલતા હૈં તુમ ક્યું બેઠ રહા? ત્યારે જનક વારંવાર ગુરૂને અને આવતા સ્વારોને એકજ કહે છે કે, મિથિલાયાં પ્રદગ્ધાયાં નમે દશતિકિંચન મીથીલા નગરી બજે છે તેમાં મારું કંઈજ બળતું નથી. આવી રીતે આત્મતત્ત્વને પૂર્ણ જાણીને જે નિર્ભય થયો છે તેનીજ આ વાણી ઉત્તમ અધિકારને દર્શાવી રહી છે, તે સાંભળીને બધા સન્યાસીઓ ઝાંખા પડ્યા અને નીચાં મોઢાં ધાલી બેઠા છે. ત્યાં ગુરૂ પ્રસન્ન થઇ જનકને કહે છે કે, અમયં વૈ પ્રાપ્તોસિ જનક હે જનક! તું અભયને પામ્યો છે. વાસ્તવે અગ્નિ લાગીજ નહોતી, ગુરૂની માયાનો પ્રભાવજ હતો. પણ તાત્પર્ય એ છે કે, અભેદ આત્મસ્વરૂપમાં જેની સ્થિતી થઈ છે તેજ ખરો અભય પ્રાપ્ત થાય છે.

૪૩—એક પુરૂષ પાસે ઇંદ્રજીવ વિદ્યા હતી. તે વઢવાણ અને લીમડી ગામ વચ્ચે મરવા પડ્યો. એ બે ગામ વચ્ચે આશરે ૧૧૧ ગાઉનું છેદું છે. તે ઇંદ્રજીવનીનો પ્રાણ જતો નથી. વિદ્યાનાં બળથી ત્યાં એક સુંદર નગ્ર વસ્યું. તેમાં કંસારાબગર, શાકબગર, ચૈટાં, નાગર સ્ત્રીઓ જળ ભરવા જાય છે, કેટલીક જળ ભરી લાવે છે, બ્રાહ્મણોની ન્યાત જમે છે, વગેરે. ત્યાં એક ભાટ ઘોડાપર બેસી આવી પહોંચ્યો. અને મનમાં વિચારે છે કે અહિં તો જંગલ હતું, અને આ શું!! ગામ તો હજી દોઢ ગાઉપર છે. એટલે તો એક નાગરી બોલી, આવો આવો, તમને સુકામ આપું. તેને પરાણા તરીકે ઘેર લઇ ગઈ. તબેલામાં ઘોડો બંધાવ્યો. પરાણાને કંસાર, દાળ, ભાત, જમાડ્યો. ઘોડાને ઘાસ નાખ્યું. સુંદર પલંગ સુવાને આપ્યો. સવારે જ્યારે ઉઠ્યો ત્યારે વાંસો રહી ગયો—દુઃખે છે, ઘોડો ભુખ્યો થવાથી ભુમ પાડેછે. આખી રાત અને આખા દહાડાનો ભુખ્યો, તેવોજ ભાટપણુ ભુખ્યો. કેમકે કાલ્પનિક—જુહુંજ નગર હતું, તેમાં કંસાર અને પલંગ પણ જુઠે જુઠાંજ. પત્થરના ગચ્છીઆંપર સુતેલો. આ રીતે જોઇ સમજ્યો કે, આ કંઈ ઇંદ્રજીવ વિદ્યા છે. ઘોડે બેસીને ચાલ્યો એટલે વળી બૈરાં કહે, અરે

ઓ શું! કાલે જમીને જન્ને. પેલો ભુખ્યો તેથી પાછો લગ્નચાચો. બીજો દહાડે ઘોડી તો મરવા જેવી થઇ ગઇ. પોતે પણ બે બે દિવસનો ભુખ્યો. તેથી ઘોડે બેસીને ચાલ્યો ત્યારે ઇંદ્રજીની એક ઝાડતળે પડેલો દીકો, તેને પુછ્યું ત્યારે તે કહે છે કે, ભાઈ, તને તો હજી સાત દિવસ સુધી ભમાવને, પણ થેડી મરી જાય તેથી લાચાર થયો. હવે આ ઇંદ્રજીનો ગુટકો તું લે, અને મને દાટીને ઉપર શિવલિંગનું સ્થાપન કર. એ ગુટકામાં ઇંદ્રજી-જંતાથી આ બધું ભાસે છે ને તથા મારણુ, મોહન, વશી-કરણુ, વગેરે વિદ્યા છે. પેલાએ તે ક્ષણે જ ઇંદ્રજીની દાટી શિવલિંગ સ્થાપ્યું. પછી જુલે તો કંઈ નહિં મળે-જંગલમાં છે *

તેમ, આ જગત બધું પરમાત્માની ઇંદ્રજી વિદ્યાનો અથવા અવિદ્યા માયાનો પ્રભાવ છે. તે એવું જ નિશ્ચય પ્રતીતિમાત્ર છે. એને સાચું માની પાંચે રિપયમાં જે જનો ફસાય છે તે અતે ખાતરી હાથે-શીકે મોઢે જાય છે પણ સાત રહે છે તો નિર્ભયપણે માર્ગ કાપી સ્વપ્નમાં ચાલ્યો જાય છે, એટલે સ્વરૂપમાં મિથ્ય થાય છે.

૪૪- ભગવાન કૃષ્ણદેવે ત્રણ આશ્ચર્યક કૃત્યો કર્યા તે જોઈ બ્રહ્મ-દેવતાં મનમાં આવ્યું કે કૃષ્ણ બહુ કળાવાળો છે. પણ માયાના અધિપતિ છે, એવું ધ્યાનમાં નહિં આવ્યું. એક દિવસ બહુભાઈ રસ્તેથી જાય છે, ત્યારે બળદેવે કહ્યું કે, ભાઈ! તું આ બધી કળા જાણે છે એજ, કે, માયાનો અધિપતિ હશે? કૃષ્ણ કહે, તેમ હશે જ હશે તે તું જોશે. પછી તે યમુનાજીમાં સ્નાન કરવા ગયા કૃષ્ણ કહે, હું ૧૦૦ તાળી મારું ત્યાં સુધીમાં તું એક જુડકા મારી નિકળશે? બલદેવ કહે, એમાં શું! ૫૦૦ તાળી પાડશે ત્યાં સુધી નહીં. કૃષ્ણ કહે, ૧૦૦ સુધીજ રહેજો. તું મોટો છે માટે પ્રથમ સ્નાન માટે જ જગમાં પ્રવેશ્યા અને જુડકા મારતાં કૃષ્ણે તાળી પાડવા માંડી. બળદેવ તે દરમ્યાન માંચા જુવે છે. તે એક જંગલમાં નિકળી ગયા છે, ત્યાં છુવા, તૂપા, એવી લાગી કે જાણે પથ્થર જમી જાય ત્યાં એક સુંદર અપ્સરા જેવી સ્ત્રી મળી તેને જન વર્ણ પુછ્યા વગર કહ્યું કે, પાણી પા, અને કંઈ ખવાડ. તે બોલી કે મને પરણશે? બળદેવ કહે, હા, હા,

* મહાત્મા મોહન સ્વરૂપ બ્રહ્મચારી મહારાજ લીમડીમાં રહેલા તે વખતે ત્યાં એમને તે સ્વારના ભાઈએ (ભાટે) કહેલું કે થોડાં વર્ષપર મારા ભાઈને એ રીતે વીત્યું હતું. તે કથા પ્રસંગે મોહનલાલ બ્રહ્મચારી મહારાજે શ્રોતા સમક્ષ જગતનું મિથ્યાત્વ દર્શાવવામાં કહેલું. લેખક પણ તે શ્રવણ કરનારા પૈકી એક હોવાથી સંવત્ ૧૯૨૭ના અપાડ વદ ૨ મંચળે સાંભળી નોંધી રાખેલું તેવું સુજાજનોનાં હિતાર્થે અત્રે પ્રસિદ્ધ કીધું છે.

આવ પાતો ખરી. બેઠુ સાથે ગયાં. જળપાયું, જંમાડ્યા. પછી તે પોતાના આપ પાસે તેડી જઇ, માતા રૂમ છે તેને કહેછે કે, મા! આ ભરથાર: મા ખુશી થઇ બોલી કે વાહ! દીકરી! રાજકુવર જણાય છે. પછી: બળદેવે પુછ્યું કે, તું શી જાત છે? તે બોલી, ઘેડી છું. અરરર! પણ હવે શું કરે! પરણ્યાં અને આશ્રમ કરી રહ્યા છે. બળદેવ ૭૨ વરશના થયા, ને બાઇ ૬૦ ની થઇ તે દરમ્યાન ૭૫૩+૪૫૩ થયાં. પેલી સ્ત્રી મરી ગઇ, ત્યાં તો સો યસો ઘેડા લોક દાયમાં સેટા લઇ ભેગા થયા. અને કહેછે કે, ચક્રરે અલભરા! બળીમર અહીં સ્ત્રી પાછળ પતિને સતા થવાનો રીવાજ ચાલે છે તે નને ખબર હશેજ. ચાલ્યા. ચિતામાં સ્ત્રી બળે છે તેમાં પડવાનું બધાએ કહ્યું. હવે ઉપાય શું કરવો તે સુઝે નહીં; બધા ઘેરીને બિમા છે. બળદેવ કહે, ભાઇ! સ્નાન તો કરી લેવા દો. દીક તળાવમાં પેદા ત્યાં બધા વીંટલાઇ બિમા (નદાસી જાય તેથી) બળદેવે તો પાણીમાં બુડકી મારી રાખી, પણ અકળાયા ત્યારે ડોકી બહાર કાઢતાં તો. કૃષ્ણ બાણુ, તાણુ, ચૌરાણુ, એમ ગણુતા છતા તાળી પાડતા જોયા. કૃષ્ણ કહેછે કે, અરે ભાઇ પેદા ઘેડા સેટા મારશે. એટલે તો આવીને ચરણ પકડીને પગે લાગ્યા, અને અંતર્યામિ માયાના પતિ પરમાત્માજ છે એમ ગાણી ક્ષમા માગી.

તાત્પર્ય કે, આ ભવસમુદ્ર મોહજળથી ભરેલો છે. એમાં જોણે બુડકી મારી તે ચિત્રવિચિત્ર માયા દેખી, શોક, લય, દુઃખમાંજ અથાયલા રહે છે. અને અધ્યાત્મ અભિભૂતાદિ તાપથી બળ્યા કરેછે. મોહજળમાં ડુબતાં માયા દેખાય છે તે કેવી? સ્ત્રીએ ભરથાર માન્યો. પુરૂષે પતિન માની. માઆપ. ભાઇ, સગાં, મિત્ર, ગોત્ર, જાત, વર્ણ, આશ્રમ, નામ, રૂપ, હર્ષ, શોક, ક્ષુધા, ત્રશા, જન્મ મૃત્યુ વગેરે માની લઇ પોતાની મેળે દુઃખી થાયછે. પણ મોહજળમાંથી મોહું કાઢી ઉઘી ડોકી કરે-બહાર જીવે તો અંતરાત્મારૂપ શ્રીહરિ ગુરૂ પ્રત્યક્ષ સમીપજ છે. જે તેને ઓળખી લઇ- મોહસમુદ્રને પડતો મુકી શરણે આવી ચરણમાં પડી જાય અર્થાત્, અભિમાન (અહંમત્વ) ત્યાગી નમ્ર થઇ હરિમાં ખપી જાય તો બ્રહ્મ સંસ્પર્શ થતાંજ પરમ આનંદ સ્વરૂપે જ્ઞાનમય બની અભય પ્રાપ્ત થાયછે.

ईश्वरः सर्व भूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठति ।

भ्रामयन्सर्व भूतानि यंत्रारूढानि मामया ॥

तमेव शरणं गच्छ सर्व भावेन भारत ।

तत्प्रसादात् परां शान्तिं स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतं ॥

૪૫—સૂક્ષ્મ શરીરને અંગુઠા જેવડું કે વાલ જેવડું, હાથી જેવડું કે કીડી જેવડું, કશું કહી શકાય નહીં. જેવી જેવી ઉપાધિ (શરીર) તે પ્રમાણમાં સમજવું. અંગુઠા જેવડું કહેશે તો કીડીમાં શરીરે સમાયું. જેવડા ઘડા, ગાગર, કોઠી, કોડીઆં, વાડડી લોટી વગેરે હોય તેટલુંજ તેમાં પાણી સમાય અને તેમાં આકાશનું પ્રતિબિંબ પડે તથા આપક એક અનંત આકાશ તો તેમાં કાયમ છેજ. દીવેટ ઘણી ઝીણી હોય છે ત્યારે થોડો પ્રકાશ આપતો દીવો બળે છે. ઘણાં ચીથરાંના કુંભારૂપ ઉપાધિ જથ્થે કરી સળગાવો તો મશાલ એવું નામ પડી ઘણો પ્રકાશ આપશે. દીવેટ, મસાલ, એ સ્થૂળ શરીર માનો. દીપ મશાલ વગેરે નામ રૂપ, ઉપાધિથી થયાં. તેનું સ્વરૂપ અગ્નિ છે. અનેક બ્રહ્માંડનું મૂળ (બીજ) ચિત્ત છે. વડનું બીજ સૂક્ષ્મ છે, તેમાં અનેક વડ રહેલા છે, તેમ ચિત્તમાં જગત છે. ચીત સ્ફુરતું સ્વરૂપે સમી જાય તો વાસના પીલો પુટે નહીં. તેથી ચિત્ત છે તે ઇશ્વર કલ્પાય છે, તો ભૂતાકાશ છે તે જીવ સ્થાને કહેવાય, અને ચિદાકાશ બ્રહ્મ છે, તેમાં તે ભૂતાકાશ અને ચિત્તાકાશ એટલે જીવ અને ઇશ્વરની એકતા છે. તત્ત્વમસિ મહાવાક્ય છે તે, એજ ઉપદેશ કરે છે. ચિત્તને લઇને (ચિત્ત ઉપાધિને લીધે) ચૈતન્યમાં જીવ સંજ્ઞા કલ્પાઇ. ચિત્ત સમાયું તો ચૈતન્ય છેજ. ઘડાની ઉપાધિને લઇને ઘટાકાશ (જીવ સ્થાને) અને મઠની ઉપાધિથી મઠાકાશ (ઇશ્વર સ્થાને) કહે છે. તે બધુંજ (બેહુજ) મહાકાશજ છે. ઉપાધિ પેહેલાં, પછી, અને ઉપાધિછતે વર્તમાનમાં પણ મહાકાશજ તે છે તેમજ છે. તેમ, પરબ્રહ્મ તત્ત્વ છે તેમજ છે. ઉપાધિની કલ્પનાથી તેમાં કંઈ વધઘટ થતી નથી. પરંતુ વિવેક જેને દશમો નિધિ કહે છે, તે વગર સમજણ નથી અને સુખ નથી.

દ્રષ્ટાંત—એક પુરૂષને સજીવન વિદ્યા આવડે, પણ વિવેક નહીં હોતો. તેનો એક મિત્ર વિવેકી હોતો. તે કહે તારી વિદ્યા વિવેક વિના આંધળી છે. તે જોવાને બેજણુ સાથે ચાલ્યા. વનમાં એક હાડકું પડેલું. વિદ્યાવાળો કહે, જો આ જેતું હશે તેને ઉઠાડું છું. મિત્ર કહે, બલે, તારો મંત્ર એકજ વાર ફોળે એવો હોય તો આ લોટીમાં મને પાણી મંત્રી આપ, ને પછી એ હાડકાંને છાંટ. મંત્રી આપી તે લોટી લઇ મિત્ર વાણીયો ઝાડપર ચઢી ગયો. પછી પેલાએ પાણી છાંટતાં, તે વાધનું હાડકું હોવાથી વાધ જીવતો થઇ તેનેજ ખાઇ ગયો. પછી મિત્રે વાધની પાછળ લાગી તેને મરાવી પેલાને બહાર કઢાવી, પાસે હતું તે મંત્રેણું

પાણી છાંટી જીવાડી પુછયું કે, ભાઈ, વિવેક ખરો કે તું? વિવેક વડેજ તું આજે મરેલો જીવતો થયો. માટે વિવેક શ્રેષ્ઠ છે.

તાત્પર્ય કે જીવ ઈશ્વરનાં સ્વરૂપ સમજી બ્રહ્મરૂપે અભેદ જાણવા માટે ચાર સાધન કહ્યાં છે તેમાં પ્રથમ વિવેક છે તે દ્રઢ થાય તો અનિત્ય દ્રવ્યાદિમાં વૈરાગ્ય ઉપજે છે. અને પછી શમદમાદિ સિદ્ધ થતાં મુમુક્ષુતા પ્રકટે છે ત્યારે સદ્ગુરુ શર્ણ થનારને તત્ત્વમસ્યાદિ મહા વાક્ય ઉપદેશ થતાં અભેદ આત્મ સાક્ષાત્કાર થાય છે.

૪૬—એક ગાડાંવાળો માલ ભરીને જાય છે તેને એક મીઠાંજી મળ્યો તે બહુ થાકેલો તેથી, બહુ કરગરવાથી, ગાડાં ઉપર બેસાડ્યો. એક ઢોળાવ આવ્યો ત્યારે ગાડાંવાળો કહે, નાકું પકડજો મીઠાં સાહેબ! નહિં તો પડશો. મીઠાંએ તો લેંઘાનું નાકું ખૂબ જોરથી પકડ્યું. ઢોળાવ આવ્યો ત્યાં તો ઢળક દઇને મીઠાં તો ગળડીને એક બાજુ પડ્યા. ત્યાં હાથ ભાંગ્યો ને બોલ્યા કે, યા અલ્લા! ગાડીવાન કહે, નાકું નહિં પકડ્યા ક્યા? તેમ તેમ ગળડીને લેંઘાનું નાકું પકડી બોલે છે કે, દેખ, એ ક્યા! હજી હમને છોડા નહીં, ગાડીવાન કહે, અરે મૂર્ખ! ગાડાંનું નાકું પકડવાનું ત્યારે લેંઘાનું પકડી રહ્યો! એટલો પણ વિચાર ન થયો કે, એથી ગાડાંનું વળગણુ શું રહેશે; તો પછી પડેજ, તેમાં શી નવાઇ.

તાત્પર્ય કે વિવેક વગરનો મનુષ્ય આંધળો સમજવો.

૪૭—એક બીખારી નાણાવટીની દુકાન આગળ રોટલો ખાતો હતો, ત્યાંથી રાગ્નનો મ્યાનો જાય છે. તે જોઈ બીખારી કહે છે કે, રાગ્ન-નામાં અક્કલ ક્યાં છે. મારા જેટલી પણ અક્કલ નથી, પણ હું શું કામ કહી દઉં. તે સાંભળી નાણાવટી કહે, મને તો કહે, ભાઈ તારી શી અક્કલ છે? બીખારી કહે રાગ્ન સુનાની પાલખીમાં બેઠો છે તે શું કામનું; એ કંઈ કરડાય નહીં. જે ગોળનો મ્યાનો બનવાવી બેસતે તો જુખ લાગે ત્યારે કકડી કકડી ભાંગીને ખાતો જતે તો ખરો. નાણાવટી કહે, વાહ, ધન્ય તારી ભારે અક્કલ !!

તાત્પર્ય કે, જરાતરા કંઈ ભણ્યા, કે થોડા ધણા પૈસા મળ્યા કે, અધુરા ધડાની માફક, કેટલાક છલકાઇ જઈ અભિમાનથી પુલ્યા ફાટ્યા ફરે છે અને યથેચ્છ સન્નિપાતના ચાળા—અકવાદ કરે છે, પણ તે વિદ્વાન અને સુઘ લક્ષ્મીવાન મહાશયોની સભામાં સો મૂર્ખ—તિરસ્કાર પાત્રજ

ગણાય છે, માટે સદ્બુદ્ધિ સંપન્ન વિવેકીએ એવા મિથ્યાભિમાનરૂપ ચોરથી સાવધ રહેવું, અને સમ્યક્તા સાથે નમ્રતા રાખી વિવેક પૂર્વક ભવાટિ પ્રવાસનો માર્ગ કાપતા સ્વસ્થાને પહોંચવું. મુડદાને દાઝવાને શીકર નથી, તેમ જ્ઞાનીને સંસારની ચિંતા નથી. કેમકે તેની દૃષ્ટિમાં સંસાર છેજ નહિં, તો શીકર શાની હોય ?

૪૮—લાકડે લાકડું ધસાયાથી અગ્નિ પ્રકટી તેજ બેલુ લાકડાંને આળી નાખે છે, તેમ “હું સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ છું સોહમ્ શિવોહમ્ ઓમહં” એ રૂપ મનની જ્ઞાનવૃત્તિવડે “હું દેહ છું, અમુક નામ, વર્ણ, જાત, રૂપ, જોત્ર વગેરે વાળો છું” એવી વારંવાર આવૃત્તિથી જન્મ મરણ પમાડ્યા કરનારી અજ્ઞાનવૃત્તિને ધસ્યા કરવાથી અપરોક્ષ બ્રહ્માત્મક્ય અનુભવરૂપ (સત્ય જ્ઞાન ભાનરૂપ) અગ્નિ પ્રકટીને બેલુ વૃત્તિઓને આળી નાખશે—પોતામાં અસ્તિત્વ રહિત કરી નાખશે, અને સ્વયં પ્રકાશે રહેશે. ચક્રમક અથવા લોહું છે તે રૂઝિમાં કે દારૂમાં મુકાશું તો કાંઈ થવાનું નથી, (સળગશે નહીં), પણ તે બેના સંયોગ કરીશું તો પ્રકાશ માત્ર એક બે તનખા જણાશે. તેનું, વાલ, તોડા કે શેર બેર એવું કાંઈ વજન નથી, પણ તેનો સંબંધ થવાથી—તે અગ્નિના સ્પર્શથી અનેક મણ રૂઝિ અને પરંપરાથી ખીળું બગી જતા સંભવ છે. જ્ઞાનાગ્નિ સર્વ કર્માણિ ભસ્મ સાત્કુરુતેડ્ડુન ॥

૪૯—સાચી અને દ્રઢ શ્રદ્ધાથી હરિ, ગુરુ અને સાધુ સંતની સેવા કરનાર ઉત્તમ ઇષ્ટ સિદ્ધિનેજ પામે છે. પછી કોઈ કપટી-દોંગી વેષધારી સાધુ ભલે તેને ઠગી જાય કે મારી પણ જાય, તોપણ જો તેના વિષે દુષ્ટ ભાવ આવે—આણે નહીં, તો તે શ્રદ્ધાવાનનો વિગ્રહ થાય છે, કપટી સાધુને તેના દુષ્ટ કર્મના ફળ મળે છે, અને તેથી તે કપટી પણ કોઈ વખતે પોતાની દુષ્ટતા છોડી સાચા સાધુરૂપે બદલાઈ જાય છે. આગળના નિર્ધિકાર સમયમાં દગા પ્રપંચનો અભાવ હતો, લોકો શુદ્ધ મનતા હતા, તે વખતે એ ઉપજુ કથન કદાપિ સંભવિત કહેવાય. પણ હાલ સમયના ફેરફારને લીધે એ કથન સર્વોંશે ઉચિત નથી, એવા ઉદ્દગાર હાલના નવ યુવકો અને નવી વિદ્યાના વિદ્વાનો કહે તો તે પણ અનુચિત છે એમ કહેવાને લેખક સાદસ કરતો નથી; માત્ર દ્રઢ ભાવનારૂપ શ્રદ્ધા કેટલું સાર્થક રાખે છે તે બતાવવા વિદ્વાનોએ શ્રદ્ધાનું જો મહાત્મ્ય વર્ણવ્યું છે તેના અર્પણની નકલ માત્ર દર્શાવી છે.

૫૦—જેમ, લોહાંની તલવાર, અથવા ચપ્પુ સરાણે ચઢાવે છે, થોડું થોડું ધસતા જાય છે અને જોતા જાય છે કે, કેટલો કાટ ધસાઇ કેટલો ચળકાટ નિકળ્યો. હજી સંતોષ પમાડે એવો ચળકાટ નિકળવો કેટલો બાકી છે. તેમ,—વેદશાસ્ત્ર સદ્ગુરૂ અને સાધુ સંતોનાં તથા ગીતા વગેરેમાં કહેલાં ભગવાન, કૃષ્ણ, રામ, વસિષ્ઠાદિનાં વચનો શ્રવણ કરીને આપણામાં રહેલા રાજસ તામસ ગુણજન્ય કેટલા દુર્ગુણો જતા રહ્યા અને દૈવી સંપત્તિના * સદ્ગુણો કેટલા (તેને બદલે) આપણામાં આવી આપણું હૃદય મંદિર દીપાવી રહ્યા છે તેનો વારંવાર વિચાર-અવલોકન કરતા રહેવું. અને દ્રઢ અપરોક્ષ સ્વાત્માનુભવ ઝળહળી-ભભુકી ઉઠે કે વિરમી જવું.

૫૧—મીઠાંની પુતળી સમુદ્રનો માપ લેવા ગઈ, તે વિવેચન કરતી ક્યાં લગી ચાલશે? જ્યાં સુધી ગળાં સુધી જુડી નથી ત્યાં સુધી કદી માનો કે, કહેશે. પણ પુરી જુડી, કે કહેવાનું સમાપ્ત થયું—અને તે પોતેજ સમુદ્રમાં ખપી જઈ સમુદ્રરૂપ બની ગઈ. તેમ, જ્ઞાન થયેથી વૃત્તિ એકાગ્ર થઈ આત્મ સમુદ્રમાં જાય છે તે, તે બ્રહ્માનંદનું સંયમથી સિદ્ધ થતું સુખ અનુભવે છે. પણ જેમ જેમ પોતાનું વૃત્તિત્વ ગળી જાય છે તેમ તેમ તે અભેદ ભાવને પામતી જાય છે. અને સમૂળગી સમાઈ જતાં સમુદ્રરૂપ-બ્રહ્મરૂપ બની રહેછે.

હજારો કારણોવાળા સૂર્યની માફક વૃત્તિઓરૂપ અનેક કીરણ-અનંત શક્તિ તે પરમાત્માની છે. તે કીરણો સૂર્યથી ભિન્ન હોયજ નહિં, પણ ફેલાય છે ત્યાં અનંત દેખાય છે અને સમાય છે તો એક સૂર્યજ છે. શક્તિપતિથી શક્તિ કદી ભિન્ન હોતી નથી. બ્રહ્મ સમુદ્રનાં જ્ઞાનરૂપ જળનીજ પૂતળી (વૃત્તિ) છે, તે પોતાનાં સ્વરૂપ તરફ વળી તેમાં સમાય તો વૃત્તિ એવું નામરૂપ ખોઈ બેસેછે. બહિર ફેલાઈ પ્રકાશ આપે ત્યાં

* અભયં સત્ત્વસંશુદ્ધિર્જ્ઞાનયોગ વ્યવસ્થિતિઃ ।

દાનં દમશ્ચયજ્ઞશ્ચ સ્વાધ્યાયસ્તપ આર્જવં ॥ ૧ ॥

અહિંસા સત્યમક્રોધસ્ત્યાગઃ ક્રાંતિરપૈશુનમ્ ।

દયાભૂતેષ્વ લોલુપ્ત્વં માર્દવં હૃદિચાપલં ॥ ૨ ॥

તેજઃ ક્ષમા ધૃતિઃ શૌચમદ્રોહોનાતિ માનિતા ।

ભવાંતિ સંપદં દૈવીમભિ જાતસ્ય ભારત ॥ ૩ ॥

(ગી. અ. ૧૬ શ્લો. ૧-૨-૩)

સુધી, વાણીદ્વારા, વર્ણન કરેછે કે, “બ્રહ્મ આવો છે અને જગત બ્રાંતિ છે, અને હું પણ ખોટીજ છું-ભિન્ન કશું નથી. જે તત્વ જેમ છે તેમજ સ્વયંસિદ્ધ ચિદાકાશ છે, વગેરે.” પણ તે જ્યાં પાછી વળી નિજ મૂળ પદે સમાઈ કે પત્યું. સ્વયંસિદ્ધ તૂંજ છે, એ ઉપદેશસૂચક ગુરુ દક્ષિણા-મૂર્તિ, શંકર, કૃષ્ણ, વસિષ્ઠાદિ ચિન્મુદ્રાથી (અંગુઠો તર્જનીની એકતા કરી) બતાવેછે.

૫૨—રાજા મૃગનો શિકાર કરવા જાય છે ત્યાં મૃગ ઊંધતું હોય તો મારતો નથી, પણ કાંકરો મારી તેને જગાડીને પછી બાણ મારેછે. તેમ, મનરૂપ મૃગને જગાડીને મારવું, એટલે, મોહ નિદ્રામાં ધણા કાળથી ઊંધતું પડેલું મન છે તે, વિવેક, વૈરાગ્ય વગેરેથી આત્મપદને વિષે જગાડીને મારવું. તે એવું મારવું કે ફરી ઉઠવા ન પામે, તેમ મરીને ભુત થાય નહીં. સંત કહેછે કે, “મન મુવા તય મીટયા સંસારા, આલોક પરલોકકી ભાગી કામા.” તુલસીદાસ કહેછે કે, “જ્યાં કામ ત્યાં નહીં રામ, જ્યાં રામ ત્યાં નહીં કામ.” આ સંસારનું મૂળ બીજ મન છે, તે મરે તો સંસારરૂપ તેનું કાર્ય પણ મુવેજ સમજવો. ત્યારે એક બે વગેરે સંખ્યાથી રહિત અખંડ સ્વયં પ્રકાશ ચિદાત્માજ અનુભવરૂપ રહેછે.

૫૩—એક ભમરો કેતકીના પુષ્પ ઉપર બેઠોલો છે, સુગંધ લઇ રહ્યો છે, પણ જળપાન કરવાને ઉડીને ગંગા નદીપર ગયો, એટલામાં દિવ લાગ્યાથી પેલો કેતકીનો છોડવો પુષ્પ સહિત બળી ગયો. ભમરો પાણી પીને આવ્યો, ફુલ દીધું નહીં તેથી તેની રાખમાં આલોટે છે, તે જોઇને ત્યાંથી પાણી ભરવા જનારી સ્ત્રીઓ કહેછે કે, કેમ અટ્યા! આ શું કરેછે! ભમર કહે, ફુલ બળી ગયું માટે તેની રાખમાં આલોટું છું, ને હવે મરી જઇશ. સખીઓ કહે, પંદર દિવસ સભર કર. એ પીલો પાછો ફુટશે તેપર બેસજે. ભમર કહે, મારાથી એટલા દિવસ તો શું પણ એક દિવસ પણ રહી શકાય નહીં. સખી કહે, તો છોડવો બળવા કેમ દીધો? ભમર કહે, શું કરું, અહિં હું નહીં હતો, પાણી પીવા ગયો, માટે મરી જઇશ. એમ વિચારી અગ્નિમાં પડી બળી મરવા નક્કી કરી ઉડ્યો. અને લાલ અંગારા જેવું સીમળાનું ફુલ હતું. (જેની સુગંધ કંઈ નથી હોતી પણ સુંદર શોભાયમાન લાલ દેખાય છે, અને જેના ઉપર ભમર કદી બેસે નહીં એવાં) તે ઉપર, અગ્નિ જાળીને, બળી મરવા બેઠો. પરંતુ તે બળતો નથી, તેમ ઉજળું પણ લાગતું નથી. આ રીતે આવા હેતુથી ભમરને પોતાના ઉપર બેઠોલો જોઇ, ફુલ કહેછે કે, હેં!

જુવો, મારા ઉપર ભમરો બેઠો કેની! હું. એમ ગર્વથી પ્રભાવા લાગ્યું. (ભમરાના મનમાં કાંઈ જુદું જ છે, ત્યાં પ્રલ કંઈ ખીજી રીતેજ ગર્વ ધરી બેઠું છે.)

તાત્પર્ય કે, સાચો પ્રેમ કેવો હોય છે તે એ દૃષ્ટાંતથી સુસ્પષ્ટ થાય છે. તથા ખીજું એ છે કે, જ્ઞાની અસંગ રહી સંસાર વ્યવહાર કાર્ય કરે છે તથાપિ સ્વરૂપ સ્થિતિથી વ્યુત થતો નથી (અસી પડતો નથી). અને સંસારને આપાત રમણીય સીમળાના પ્રલ જેવો-મિથ્યા (સુગંધ સુખ વગરનો) બળે છે, પરંતુ મંદ બુદ્ધિના પામર વિપયી લોક, જે તે જ્ઞાનીના આશયને સમજતા નથી, તેઓ મરજીમાં આવે તેમ બોલે છે કે, જુવો જુવો, આવા જ્ઞાની થયા તોપણ વરઘોડે જાય છે, ભોગ ભોગવે છે, જમવા જાય છે, ન્યાતો જમાડે છે, છોકરાં પરણાવે છે, વગેરે. પરંતુ વાસ્તવ દૃષ્ટિએ તો તે જ્ઞાની બધું કરતો છતો કશું કરતો નથી. એ મહાત્માના આશયને એ બિચારા મૂઢ જનો શું જાણી શકે? નહિંજ સમજે એમાં નવાઈ નથી. કુતરાં “હું હું હું હૈં હૈં” કરી ભસે છે, ગધેડાં “હૂં હૂં હૂં હૂં” કરી ભુકે છે, તે લોકોમાં વારંવાર તિરસ્કાર પામે છે અને બધા તેને હાંકી કાઢી ઉપેક્ષા કરતા દેખાય છે, તેમ અજ્ઞાની લોકો હું કર્તા, હું ભોક્તા, મેં કીધું, એવા અભિમાનથી કર્મ કરે છે તે દેહાત્મ બુદ્ધિવાળાને મહર્ષિ આદિ મહા-પુરૂષોએ અને શાસ્ત્રકારો વગેરે વિદ્વાન લોકોએ તે શ્વાન ગર્દભની પંક્તિના-તે પશુની ન્યાતનાજ કહ્યા છે. તે ઇશ્વરકોટિના ઉચ્ચતમ આશયવાળા કર્તૃત્વાભિમાન વગરના અહ્મીભૂત જ્ઞાનીજનોના આશયને સમજી શકતા નથી, તેથી તે મૂઢજનો પોતાના રાજસી, તામસી સ્વભાવ પ્રમાણે યથેષ્ટ બકવાદ કરે છે તેથી જ્ઞાનીની કોઈ ક્ષતિ થતી નથી. જ્ઞાનીની પૂજા સ્તુતિ કરનારા તેનાં શુભ કર્મજન્ય પુણ્ય ભાગને તાણી જાય છે, અને એવા અજ્ઞ મૂઢ લોક તેના પાપભાગને ખેંચી લઈ તેને (જ્ઞાનીને) નિર્મળ પવિત્રજ કાયમ રાખવા કૃપા કરે છે તેથી જ્ઞાની તો તેવાને ઉપકાર કર્તા માને છે.

૫૪—માછલાં પાણીમાંજ ઉત્પન્ન થાય છે, જળમાંજ સ્થિતી કરે છે, ને જળમાંજ સમાય છે-મરે છે. તે માછલું પોતે ક્યાંથી થયું તે જોવા જશે તો પાણીમાં ફરી ફરી ચાકશે પણ સમજશે નહીં. તેમ, પોતાનું સ્વરૂપ કેવળ જ્ઞાનગય પૂર્ણ આત્મવસ્તુ છે, તે છતાં બ્રાન્તિથી, હૃદયદેશમાં-સમીપમાંજ પાછા વળી ઉડા ઉતરી તપાસ્યા વગર, બહાર કાઢી, દ્વારકાં, મથુરાં, વગેરે માયાના પ્રદેશમાં હજારો વર્ષ સુધી ભટક્યા

કરવાથી પત્તો લાગતો નથી—જેનામાં જ્ઞાનાગ્નિ પ્રદીપ્ત-ઝળકી રહ્યો છે તેને કામ, ક્રોધ, લોભ મોહાદિ કાંઈ વિશ્લેષ-કલેશ કરી શકતા નથી. જેમ અગ્નિને ઉધાધ, કીડી, કીટ, કે બીજા જંતુ ચઢી શકતા નથી (ચઢવા જાય તો સમીપ જતાં જતાંમાં તો ફફડી ઉડી બળી જાય છે). તેમ, દૃઢ અપરોક્ષવાળા જ્ઞાનીને કામ, ક્રોધાદિ બાધ કરી શકતા નથી. તે જાણે છે કે હુંજ સ્વયંસિદ્ધ બ્રહ્મજળ બધે પૂર્ણ છું. મન માછલું પોતાનાં કારણ—અધિજ્ઞાન બ્રહ્મચૈતન્યમાંજ રમી-ભમી-સમી જશે.

પપ—મુમુક્ષુજને એ મનને યુક્તિથી વશ કરવું જરૂરનું છે. દીર્ઘ-કાળથી આ વિષયસેવનનો અભ્યાસ પડેલો છે તેથી એકદમ વશ થતું નથી. માટે વિવેક અથવા યુક્તિથી સંયમ, બ્રહ્મવિચાર, વૈરાગ્ય, અભ્યાસ, વગેરેથી વશ કરવું યોગ્ય છે. તે વિષે દૃષ્ટાંત,—

એક પાંચેક વર્ષ લગભગનો રાજાનો કુંવર પોતાની શાલગિરિને દહાડે સારા અલંકાર પહેરીને કિલ્લાના બુરજપર નોકર સાથે ખેલેછે. નોકરની નજર બીજી તરફ હતી તેવામાં મોટી તોપ પડેલી તેમાં તે બાળક છુટણીઆં કાઢી પેડો. તે નોકરને જણાતાં પાસે આવી ગભરાઈને ધમકાવવા મંડ્યો, તેમ તેમ તે કુંવર અંદર વધારે વધારે ચાલ્યો. તેથી બહુ ગાભરો પડી છુમે પાડી. લોકો ભેગા થયા બધા જોયા કરે. કાંઈ ઉપાય સુઝતો નથી તોપ ભાંગતાં બાળક જોખમમાં આવી પડે. બહુ રમકડાં ફુલફળ લાવ્યા, પણ તે સીધાં ગયેલો ને ફરી શકતો નથી પણ ઉલટો જાહે જાહે અંદર ભરાતો જાય છે. એક બુદ્ધિમાન સંત જેવા રાજાના ગુરૂ આવ્યા. તે કહે યુક્તિ વગર નહિં આવે. બધા દૂર જાવ. એના જેવડાં ૩-૪ વર્ષનાં ચાર બાળક મંગાવ્યાં અને તોપને મોઢે બેસાડ્યાં. અને સુવર્ણ મોતીના ધુવરા તથા રમકડાં આપ્યાં. સધળા છોટે ખસી ગયા, ત્યારે રમવાની લાલચે ધીમે ધીમે પાછે પગે તે કુંવર તોપમાંથી બહાર આવી પેલાં બાળકો ભેગો રમવા લાગ્યો. તેમ, વિવેક વૈરાગ્ય સંયમાદિ યુક્તિથી મનને વશ કરી સમજાવી પરમાત્મપદે બઝાડવું. તો અંતે મન પોતાનું મનપણું ખોઈ બેસશે, અર્થાત્ પરબ્રહ્મ સ્વરૂપેજ અભેદ સુખરૂપ બની રહેશે. અસ્તુ. ૐ

પદ—મનને વશ કરવાના (બાંધવાના) બે પ્રકાર છે. રાજયોગ, અને હઠયોગ. જેમ, ગાંડું-હરાયું ઢોર હોય તે છુટી ગયું હોય અને ભટક્યા કરતું હોય તેને પાછું ઠેકાણે બાંધવું હોય તો, ધાસનું તરણ-પુળી

આગળ ધરવું, જરા જરા ખજવાળવું, તેથી પાસે આવે અને જરા ઉભું રહે કે બાંધવું અથવા તો ખૂબ માર મારીને નરમ કરી નાંખી બાંધવું. તેમ, સૂક્ષ્મબુદ્ધિ હોય તો બ્રહ્મવિચાર દ્વારા, અથવા બુદ્ધિ જો મંદ હોય તો હકથી હકયોગની પ્રાણાયામ યમનિયમાદિ ક્રિયાથી વશ કરવું.

૫૭—ભાગવત વગેરેમાં શાસ્ત્રિગ્રામમાં વિષ્ણુબુદ્ધિ કરવાનું કહી પૂજન વિધી કહી છે, તેમાં અભિપ્રાય એવો છે કે, ભેદબુદ્ધિને આટોપી અભેદ બુદ્ધિ કરાવવા સાર પ્રથમ શાસ્ત્રિગ્રામમાં વિષ્ણુબુદ્ધિ કરાવી, તે સર્વત્ર વ્યાપક વિષ્ણુ જોવાનાજ ઉદ્દેશથી કરાવી. દેવો ભૂત્વાદેવં યજેત્ દેવ થઇને દેવને પૂજવા. પ્રથમ હું પોતે વિષ્ણુ સ્વરૂપ છું એમ સમજી વિષ્ણુનું પૂજન કરવું, અર્થાત્ હું આ અને જગત સર્વ વિષ્ણુમય છે એવી બુદ્ધિ કરવી. સર્વે વિષ્ણુમયં જગત્. પણ ફક્ત એકડે એક લખી તેટલેથી અટકી રહેવાનું નથી. જેમ,— છોકરો કાંકરા ખાયા કરેછે તેથી તેને રોગ થશે માટે તે છોડાવવાને ચકરડી, લમરડી, પુતળી, મોર આપીને તેને રમતમાં નાખી કાંકરાખાવાનું છોડાવવું છે—ભુલાવી દેવું છે. તેમ મનની તાણે તણાયા જતા પામર વિષય! અજ્ઞાની જનો જેઓ અનિતિ અને અધર્મના કલેશપ્રદ માર્ગે વહ્યા જઇ દુઃખી થાયછે, તેમની પાસેથી તે રસ્તા છોડાવી દેવાના આશયથી શાસ્ત્રિગ્રામમાં વિષ્ણુબુદ્ધિ કરી, પ્રથમારંભમાં પૂજન કરવા સૂચવ્યું. પણ પછી ત્યાંજ અટકી રહેવું, એવો અભિપ્રાય નથી. પણ બુદ્ધિ નિર્મળ થતાં સૂક્ષ્મ થતી જાય તેમ આગળ વધતા જઇ સ્થૂળથી સૂક્ષ્મ અને સૂક્ષ્મથી કારણમાં અને પછી મહાકારણ સુધી પહોંચવું જોઇએ છે. અર્થાત્ બ્રહ્માત્મૈક્ય અભેદ સાક્ષાત્કાર પર્યંત પહોંચી ભવબ્રમણથી મુક્ત થવાનું છે.

૫૮—જેનું પરિણામ નથી અને અખંડ જ્ઞાન-ગુણરૂપ તત્વ છે તે સત્ય છે અને તે પૂર્ણ એકરસ એકજ છે, જે સર્વત્ર સરખું વ્યાપક (સમ) છે. સમોહં સર્વ ભૂતેષુ. અનેક પ્રકારની ભ્રાંતિજન્ય કલ્પનાઓ જે પદમાં વિરમી જાયછે. જેમ, સાકરનો અથવા એળીઆનો કટકો બ્રાહ્મણને અખાડશે તો તે મિષ્ટ (ગળ્યો) અથવા કડવો જે કંઈ કહેશે, તેજ રીતે ક્ષત્રી, વૈશ્ય, શૂદ્ર સ્ત્રી, બાળક બધાં સરખુંજ કહેશે. બ્રહ્મચારી ગૃહસ્થ-યતિ વગેરે પણ તેજ સ્વાદ કહેશે. કેમકે જ્ઞાન-ગુણ-અનુભવ બધાનો એકજ છે. જો દ્વૈત હોય તો સૌને બુદ્ધો બુદ્ધો સ્વાદ લાગવો જોઇએ. પણ અદ્વૈતજ સત્ય છે, તેથી અકથ્ય-નિર્વાણ એવો જે સ્વાદ છે તે સરખો એકજ છે; માટે જ્ઞાનરૂપ તે સત્ય છે. એવા તે સત્ય જ્ઞાનમનંતં બ્રહ્મ સત્ય

જ્ઞાનરૂપ અનંત બ્રહ્માત્મ સ્વરૂપમાં અહંમત્ત્વ સાથે વર્ણાશ્રમ, કામ, કર્મ, કર્તવ્યાકર્તવ્ય, વગેરે બ્રાંતિ સમૂહને વેહેવડાવી દઇ, નિર્બ્રાંતપણે સમી, સુખરૂપ-તત્સદ્ગુણ થઇ રહેવું, એજ સુઘ મુમુક્ષુને તો ઉચિત છે.

અમર મારે (ને) અજર જરે, અને અખંધ બંધે જેહ;
અસ્થિર ને સ્થિર કરે, તો પુરા યોગી તેહ.

૫૯—અમર એવી આશા એવી છે કે જસો વર્ષનો થાય તોપણ પુરી થતી નથી, એવી આશા અમર કહેવાય છે તેને મારે. કુવચનો કાઠ જેરવી શકતું નથી તેથી અજર કહેછે તે પણ જે સહન કરેછે-પચાવે છે. ઇંદ્રિઓ હાથમાં રહેતી નથી-ખાંધી રહેતી નથી-વશ વર્તતી નથી તેથી અખંધ કહી છે, તેવી ઇંદ્રિઓને જે તાબામાં (વશ) વર્તાવે છે. અને મન જે કે અસ્થિર (ચંચળ) છે, તેને સ્થિર-એકાગ્ર કરી શકેછે, તેજ પૂરા યોગી જાણુવા.

૬૦—ખેપીઆને નવસારીથી સુરત કાઠ અગત્યની શુભ ખજર કરવા મોકલ્યો. તે રસ્તે અનેક ઝાડ, ફળ, ફુલ, નદી, નાળાં, બાગ, મનુષ્ય, સ્ત્રી, પશુ, પક્ષી, મેહેલ, ઘર, ગાડી, ઘોડા, જોતો જોતો ચાલ્યો જાયછે. પણ તેને એવો જરાપણ વિચાર આવતો કે કરતો નથી, કે આ ખેતરમાં કેટલા મણ દાણા થતા હશે, કે આ મકાન ખાંધતાં કેટલો ખરચ થયો હશે, આ પશુ, પક્ષી, લોક, બજાર, આવાં કેમ છે અને તે આમ કેમ છે, વગેરે. પણ તે તો જોતો જોતો જ્યાં લક્ષ છે ત્યાંજ ગંતવ્યસ્થાને જઈ ઠરશે. તેમ, વિવેકી મુમુક્ષુ આ ભવાટવિ પ્રવાસ કરતો જાયછે તે પરમાત્માને મળવાના ઉદ્દેશથી જગતને સાક્ષીવત્ જોતો ચાલ્યો જાયછે-મોહ કરી કેથે ફસાઈ પડી અટકી ખેસતો નથી, તેથી ગંતવ્ય-સ્થાન જે બ્રહ્માત્મક સ્વરૂપ છે તે ચિદાકાશરૂપ ઇષ્ટ ધામમાં લક્ષ હોવાથી ત્યાં જઈનેજ વિશ્રામ લેછે-ઠરેછે-વિરમેછે.

૬૧—છોકરાંને સસણી, નાળકોટ, વગેરે કાઠ વ્યાધી થયો હોય છે ત્યારે દવા કરેછે તેથી ગોળ અથવા ઘી ખવાડવાની વૈદ સ્પષ્ટ મના કરેછે, કેમકે ગોળથી અથવા ઘીની ચીકાશથી વ્યાધિ વધી જાય, તો બાળક વધારે દુઃખી થાય. તેથી માતા તે બાળકને સમજાવે છે કે, બાળ ગોળ અથવા ઘી ખાશે તો કીડીની મા તાણી જશે. તેથી બાળક ભય પામી ખાતો અટકેછે. માતાનો આશય તેમ કહેવામાં માત્ર બાળકને વ્યાધિથી મુક્ત કરવામાંજ છે. મણુ અધમણુનાં બાળકને કીડી તાણી

જાન્ય એ કદી ખનવા જેવું નથી. પણ વ્યાધિથી મુક્ત થયા પછી તેજ માતા ખૂબ ગોળ ઘી બાળકને ખવાડી પુષ્ટ કરવા વિચાર કરતીજ રહી હોય છે, પરંતુ તે પ્રસંગે તે પૌષ્ટિક પદાર્થ છતાં બાળકને હાનિ કરતાં જાણી તેવું કહી લય બતાવી રોકે છે. તેમ, ઉત્તમ બ્રહ્મવિદ્યા, જન્મ-મર્ણ્યથી મુક્ત કરીને અખંડ આનંદરૂપ પુષ્ટિ પ્રદાતા છે છતાં વિષયા-સંકિતરૂપ વ્યાધિ જેને થયેલો છે એવા મંદ અધિકારીને તે જ્ઞાનનો ઉપદેશ કરવાથી કર્મ ધર્મ છોડી દષ્ટ થઈ સ્વચ્છંદે અનાચારને માર્ગે ચઢી જઈ ઉલટો અવનતિ પામે, તો તે વધારે દુખી થાય, તેથી તેને ઉત્તમ અધિકાર પ્રાપ્ત થતાં સુધી-વિષયાસંકિત છુટી જતાં સુધી-વૈરાગ્ય વિવેક ઉદય થતાં સુધી * વર્ણાશ્રમોચિત ધર્મ કર્મ કરાવવા સારૂ શ્રુતિમાતા તેને તેવો ઉપદેશ કરે છે તે, તે મનુષ્યોનું હિતજ સાધે છે. એ માતાને આશય સમજ્યા વગર મૂર્ખ લોક ગમે તેમ બકવાદ કરતા હોય તો સુઝ, વિવેકી, અને વિદ્વાને, તેનો તેવો સ્વભાવજ છે એમ જોઈ, ઉપેક્ષા કર્તવ્ય છે. પેહેલી ચોપડીમાં પાસ થએથી બીજામાં, બીજામાં ઉત્તીર્ણ થયો કે ત્રીજામાં, અને ક્રમથી જેમ જેમ ઉચ્ચ અધિકાર પ્રાપ્ત કરતો જશે તેમ તેમ તે લાયક થતાં ઉચ્ચતમપદનો-બ્રહ્મવિદ્યાનો અધિકારી થતાં તેવાં ઉચ્ચ આસને વિરાજશેજ, એ નિયમ નિર્વિવાદ સિદ્ધ છે.

૬૨—એક તુલસીદાસ નામના મહાત્મા હતા. તેમને એક પુત્રી હતી તેને ઉજ્જનમાં પરણાવેલી. તેને ઉત્તમ દેવી સંસ્કારો નાખી ઉપદેશ આપેલો તેથી ગુરૂ પણ પોતેજ હતા. તે પુત્રીનો પતિ બહુ વિષયલંપટ હોવાથી વિષયાનંદથીજ તૃપ્તિ માની રહેલો. વળી રાજાનો પ્રધાન હતો તેથી મોટો શ્રીમંત હતા. તે રજેગુણી તમોગુણી પ્રકૃતિનો હતો, અને પત્નિ સત્વગુણી પતિવ્રતા હતી. તે સાસરે ગઈ છે ત્યાં નિત્ય સ્વામિની આજ્ઞામાં અને શીયળવ્રતથી રહે છે. એક પ્રસંગે તુલસીદાસ ત્યાં જઈ ચઢ્યા અને સામે એક રામમંદિરમાં મુકામ કીધો. સાંજ પડ્યા પેહેલાં જ્યારે કથા શરૂ કરી ત્યારે તેનો અવાજ સાંભળીને પુત્રીએ જાણ્યું કે મારા સહુર પધાર્યા છે. કચેરીમાંથી સ્વામિને આવવાની વખત છે, અને અહીં તો ગુરૂનાં દર્શન માટે તાલાવેલી લાગી; છતાં ધડકતી છાતીએ

* વિધિનિષેધનાં વાક્યો કહી તે રીતે કર્તવ્યાકર્તવ્ય સૂચવે છે. અર્થાત્ કર્મ મીમાંસા પ્રમાણે અમુક કર્મ કરવાથી અમુક પુણ્ય થાય, આમ કરવાથી પાપ થાય માટે તે નહીં કરવું; જેમ, સત્યં વદ, ધર્મચર, માતૃદેવોભવ, પિતૃદેવો ભવ, આચાર્ય દેવોભવ, અતિથીદેવોભવ, સ્વાધ્યાયાજ્ઞપ્રમદિત્યં, વગેરે.

ગઘ અને ચરણુરજ લઘ પગે લાગી, તરત આજ્ઞા માગી. ગુરૂ કહે, કેમ બેટા? પુત્રી કહે કે, મહારાજ, આ વખત તેમને આવવાનો છે તે હમણું આવશે. આપનો શબ્દ સાંભળી જીવ રહ્યો નહીં તેથી દરશને આવી છું. એમ કહી આજ્ઞા લઘ પાછી આવી મેડાપર ચઢેછે અને ગુરૂએ આપેલી વિભૂતી કપાળે હતી તે આછી લુછેછે ત્યાં પતિની સ્વારી આવી. પાલખી-માંથી ઉતરીને આવેછે તેણે વિભૂતિ લુછતી જોઈ ફડાફડ બે થાપટ ચોઢી કાઢીને બોલ્યો કે, રાંડ! આપણે આવા આગરદાર અને રાખ ક્યાંથી ચોળી લાવી. સ્ત્રી કહે, સ્વામિનાથ! ક્ષમા કરો, મારા ગુરૂનાં દરશને ગઘ હતી. ત્યારે તો જરાડી ઉઠ્યો કે, રાંડ, આપણે મહેંટાને બાવા સાધુ કેવા. ઠીક, હવે તો ચાર સીપાઇની ચોકી મુકું છું—તને જરા વ્હીલી નહીં મુકું. એ શબ્દો તે તુલસીદાસે કાનો કાન સામે મંદીરમાંથી સાંભળ્યા, અને પાણી મુક્યું કે, પ્રભો! શોભા રાખો, એ બાળકીનું રક્ષણ કર, બહારે ધા, અન્ન જળ હું છોકું છું, એ છોકરીને છોડવ, પછી લઘશ. હવે અહીં સ્ત્રી કહે, ક્ષમા કરો, મારી ભુલ થય. રસોઈ તૈયાર છે, આપ ભોજન કરો. પતિ કહે, હુકેકા ભરી લાવ. સ્ત્રીએ તરત ભરી આપ્યો, અને લાકડું લેવા ગઘ (દેવતા માટે), એટલે અકસ્માત તેમાંથી ભુજંગ નિકળી હાથે ડાંસ કીધો, તેથી દેહ છુટી ગયો. ત્યાં તો હાહાકાર મચી રહ્યો, અનેક ભુવા, બાવા આવ્યા પણ કંઈ વળ્યું નહીં. હજારો લોક આવ્યા. બાંધીને લઘ જાય છે, પતિ પોકેપોક રડેછે. તુલસીદાસે બેયું કે, પરમાત્માએ લાજ રાખી. પોતે ઉઠીને આડા આવ્યા અને નિરપૂર્ણ ગુરૂને દશ કરોડના માલીકને કહેછે કે, હરામખોર—આંધળા! એને ક્યાં લઘ જાય છે. તું કહેતો હતો કે, હવે રાંડને જરા વ્હીલી નહિં મુકું, તે હવે સ્મશાનમાં કેટલા સીપાઇની ચોકી મુકવાનો છે! એકલીજ મુકાને આવશે કે, ચોકીમાં? બોલ, બોલ. એટલે કોઈ સમજીએ સમસ્યા કરી કે, આમાં કાંઈ દૈવત છે. ખાટલી ઉતારી. પેલો છોકરો પગે લાગ્યો ને પ્રાર્થના કરી કે, ગુરો! ક્ષમા કરો, હું મૂઠ સમજ્યો નહિં. ગુરૂ બોલ્યા કે, હૈયા પુટા! એનું આવરદા તો હજી ઘણું છે, પણ તારાં પાપે એનું અકાળ મોત થયું. પછી બહુ સ્તુતિ કરી ત્યારે અંજલિમંત્રી—હરિસ્મરણ કરીને છાંટી, એટલે,—બાપજી કહેતી કહેતી છોકરી તરત ઉઠીને ગુરૂની ૧૦૮ પ્રદક્ષિણા કરી પગે પડી. તે છોકરો કહે, બાપજી! હમે હવે તમારાંજ જીવંત. તમારી પાસેજ રહીશું. રણવું નથી, દસ કરોડ છે તેમાંથી બાઈપી સંત સાધુની—આપની સેવા કરી ભવભયથી છુટીશું. હમને ઉપદેશ કરી તારો. પછી ગુરૂને સાથેજ

રાખી ખૂળ સેવાથી પ્રસન્ન કીધાં, અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી અહંમત્વરૂપ
મસ્તક સદ્ગુરૂ ચરણે મુકતાં ઉદ્ધાર કાઢ્યા, કે,—હે સદ્ગુરૂ પરમાત્મન!

હું જાણું કે સોંપું મસ્ત,* સંભાળી જોઉં ત્યાં ત્હારીજ વસ્ત; †
તમારી વાડી, ને તમે છો નાથ, વિદેહી થઇ મેં તો ખંખેર્યા હાથ.

વળી ગદગદ કંઠથી કહે છે કે, આ હું, તું, તે, જગત્, દેહદ્રશ્યાદિ
કશુંજ હતું નહિં ત્યારે સત ક્રકત હતું. સદેવ સૌમ્યેદમગ્ર આસીત્. એ
બ્રાન્તિ સમી જતાં તે સત રહેશે, અને મધ્યે-બ્રાન્તિકાળે પણ સત
તત્વજ છે. સીપમાં ચાંદી દેખાય છે ત્યારે પણ સીપ તો છે તેવીજ કાયમ
છે. તેમ, આ, હું, તું, જગતરૂપ કયાંથી સ્ફુરી આવ્યું તેનો પતો નથી.
એ કશુંજ થયું નથી, એવી દૃષ્ટિ થતાં શાન્તિ થાય છે.

ગેખી આયા ગેખસેં, બિચમે લગાઇ એખ;

ઉલટ સમાયા ગેખમેં, મીટ ગઇ સખ એખ.

માટે હે સદ્ગુરો! હમે આપનાં બ્રહ્માત્મક્ય સુખ સ્વરૂપમાં અનન્ય
ભાવે ખપી જઇ સમીએ છીએ.

૬૩—ગાયકવાડી રાજ્યમાંની એક ઢેડી એમ કહે છે કે, મારો ધણી
તો ગાયકવાડ છે, હમારે બીજાની શી દરકાર છે. અને તેની એ વાત પણ
સાચી છે. કેમકે તેનાં રાજમાં છે—તે રાજનો તે રાજ-ધણીજ કહેવાય.
અને તે શયાજી મહારાજની રાણી છે તે બજારમાં મ્યાનામાં બેસી જાય
છે, ગરીબોને હજારો રૂપિયાની ખેરાત આપતી જાય છે, ખંમા ખંમા
જેને થતી રહી છે, તે મહેલમાં જઇ રાજ સાથે રતિસંબંધાદિ સુખ
લઇ મોજ કરે છે, તે રાણી પણ કહે છે કે ગાયકવાડ મારો ધણી છે,
મારે શી શીકર છે—કોઈની દરકાર નથી. પરંતુ પેલી ઢેડી તો “દાતણ
લેવાં છે કે” કહેતી સવારમાં લટકશે, તેનાથી પાંચ આના ખરચીને
પણ આવી મોજ લેવાય તેમ નથી. તેમ,—પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ બેહુનો
ધણી, લલે, એકજ કહેવાય તો તે ઠીક છે; પરંતુ સંસારના પામર વિષયો
વગેરે લોકો પ્રવૃત્તિપરાયણ છે તેઓ દાતણવાળી જેવા તૃણારૂપી ઠીકર
લઇ બીખ માગતા ફરે છે. અર્થાત્, મને આ મળે તો સાઈ, અને તે
મળે તો સાઈ, એવી તૃણામાં તણાતાજ રહે છે. તેઓ પણ એમ કહે
છે કે, ઇશ્વર હમારો ધણી છે. અને નિવૃત્તિપરાયણ અનુભવી મુક્ત, પુરૂષો,

જેઓ પરમાત્મા સાથેજ લગ્ન કરી બેઠા છે, તેમાંજ રાત દિવસ રમણ કરેછે, તેઓ તે પ્રભુના અનન્યત્વે સંબંધજન્ય સુખ ભોગવી પરમ-શાન્તિ મમ્મ રહેછે તેઓ પણ તેજ રીતે કહેછે. પરંતુ પેલા પામર વિષયી તો તૃણાગ્રસ્ત બીખારીજ છે, અને આ જીવન્મુક્ત યોગી તો તૃણારહિત મહારાજ છે.

૬૪—એક દુખજો દારૂ પીને એક ખાડામાં પડ્યો છે ત્યાં મોજ માની રહી ખૂબ ખીલેછે—કેફ—ખુમારીમાં મસ્ત છે. ત્યાંથી બાદશાહની સ્વારી જાયછે તેની નેકા પોકારાય છે. તે જોઇ પેલો દુખજો બોલ્યો કે, અધ્યા બાચ્છા! તારો હાથી વેચે છે કે? બાદશાહે સીપાઇઓને દૂર ખસેડી તેને પુછ્યું કે, તારામાં હાથી લેવાની સત્તા છે? દુખજો કહે, અરે, તારી રાણી અને રાજસહિત લઉં એવો છું, મને જાણેછે કે!! રાજા, રૂમાલ મુખે દબા, હસેછે. રાજાએ હુકમ કર્યો કે, એની કેફ ઉતારે પછી મારી પાસે લાવવો. આગળ જતાં એક મસ્ત ઓલીઆ ફકીર મળ્યા, તે કહેછે કે, અધ્યા બાદશાહ! સાહેબકા નામકા પ્યાલા તુમને કુચ પિયા હું? દેખ, પેલો ત્રણ દોકડાનો દારૂ પીને તારી રાણી અને રાજ પણ લેવા તૈયાર થયો, તો જેને બ્રહ્મખુમારી ચઢી છે તે બ્રહ્મલોક સુધી ચાંદેલોકનાં સુખને તુચ્છ-તૃણવત્ જાણેછે. માટે ક્ષણિક સુખનો મોહ, મદ, છોડીને આત્મ-ચિંતનરૂપ અજરામર રસનો પ્યાલો પી લે. શું! આ મોહજનનમાં ફસાઇ રહ્યો! જાગી ઉઠ.

૬૫—સત્સમાગમનું મહાત્મ્ય શું? એવો પ્રશ્ન નારદે ભગવાનને પુછ્યો. ત્યારે હરિ કહે, અમુક વનમાં આશ્રવદ્વપર એક કેસેટો છે તેને પુછો, તે કહેશે. નારદે ત્યાં જઇ પુછ્યું કે, હે ભાઇ કેસેટા! સતાં વર્ણનસ્ય પુણ્યં કિં (સંતના દર્શનથી શું પુણ્ય થાય—શું મહાત્મ્ય છે) એટલું પુછતાં વારને તે તરફડીને ત્યાંજ પડ્યો, ને મરી ગયો. નારદ તો પાછા હરિ પાસે જઇ બોલ્યા કે, તેતો પુછતાંજ મરી ગયો. હરિ કહે, અમુક વનમાં વડપર એક પોપટ છે તેને પુછ. નારદે ત્યાં શોધી કાઢી પુછતાં તે પણ ફફડી પડ્યો. પાછા હરિને જઇ કહ્યું. ત્યારે પ્રભુ કહે અમુક દેશમાં અમુકની ગાયને વાછરડો થયો છે તે કહેશે. નારદ ત્યાં આવી પુછેછે કે તે વત્સ પણ મરી પડ્યો. નારદે જાણ્યું કે સત્સંગનું ફળ તો એજ લાગે છે કે, મરી જાય. હરિને જઇ તેવુંજ કહ્યું અને બહુ ગુસ્સે થઇ ગયા કે મને કેટલી હત્યા કરાવી! પ્રભુ કહે, જા, અમુક રાજાને પુત્ર થયો છે તે ખરું

કહેશે. નારદ કહે, વળી ત્યાં કળેતી કરાવી માર ખવાડે. ધાર્યો છે કે શું! હરિ કહે, ના, ના. જા, તે કહેશે જરૂર. નારદ ત્યાં આવ્યા. તેની રાજ્યે પૂજા કરી. પુત્ર મગાવીને પગે લગાડ્યો, ને પુછ્યું કે, મહારાજ! જીવો, એ કેવો થશે. નારદ ભય તો પામ્યા, પણ બધાને દૂર ખસેડી પુછે છે, એટલે બાળક ખડ ખડ હસ્યો અને બોલ્યો કે, હજી તમે સમજ્યા નહિં? હું કાચું હતો તે તમારાં દર્શનથી પોપટ થયો. ત્યાં પાછાં તમારાં દર્શન પ્રભાવથી વાછરડો થયો. ત્યાંથી આ રાજપુત્ર થયો. ને અહીં તમારાં દર્શનથી મને જ્ઞાન થયું, કે, સર્વોત્તમ મનુષ્યદેહમાં આવી, સાધુ પુરુષનો સંગ સેવી, દેહાત્મભાવ ભુંસી નાખી, સર્વત્ર આત્મદર્શન કરી, મુક્ત થવું. નારદ પ્રસન્ન થયા અને વિષ્ણુને જમ પગે લાગ્યા.

૬૬—કપીરજી પાંચ પચીસ સંતો બેળા બેઠા બેઠા વણ્યા કરે છે. ત્યાં ભગવાન બસો ચારસો સાધુને લઇને પરિક્ષા લેવા આવ્યા. અને બોલ્યા કે, હે કપીર! તેરા જેસા દાતા આખી કાશીમાં હમને દેખા નહીં. હમ સબ ભુખે હૈં. કપીરજી ઉડ્યા અને સૌને ઉઠાડી સંતને પગે પડ્યા. કપીરજી વિચારે છે કે, ઘરમાં તો દાણો પણ અત્ત નથી. હું પણ ભુખ્યો છું. હવે શું કહું, પણ યત્ન તો કરું. ઉપાય કરતાં ન મળે ત્યારે લાચાર. બહાર નિકળી જ્યાં જાય ત્યાં કોઇ ધીરતું નથી. છેવટે એક તુલસીદાસ વાણીઆને ઘેર ગયા. તે કહે ૪૦૦ ને બદલે ૪૦૦૦નું સીધું મોકલું, પણ જો તમારી સ્ત્રીને આજની રાત્રી મારે ઘેર મોકલો તો કમુલ છું, આ બધું તમારું જ છે. કપીરે વિચાર્યું કે ધર્મ પ્રાપ્તિ છે-સંતો ભુખ્યા તો નહીં જશે, અને આ તુલ્કા ભૌતિક હાડ ચામનું શરીર શું કામનું છે. બલિરાજ્યે ધર્મ ખાતર ગુરૂનું નહીં માન્યું હતું, માટે ભલે, એમ વિચારી વચન આપ્યું. તરત બધું સીધું તોળાઇને મોકલાવ્યું. કપીરજી સ્ત્રીને કહે, આજ તો તારા ઉપર આ બધું સીધું લાવ્યો છું. સ્ત્રી કહે, એટલે શું સ્વામિનાથ? કપીરજી કહે, આજની રાત્રી તમારે તુલસી-દાસને ઘેર જવું. સ્ત્રી કહે, હું તો તમારાં ચરણની દાસી છું, તમે જેમ વેચો તેમ વેચાઇશ. કપીર કહે, મારી આજ્ઞા છે, તું જજે. વાણીઆએ તો શણગાર વસ્ત્ર વગેરે (પેહેરીને આવવા) મોકલ્યાં. સંતો જમી પરવાર્યા. રાત્રે બધું જેવર વગેરે પેહેર્યું. શ્રાવણ માસ હોવાથી વરસાદ આવે છે, રાત્રે દસ વાગ્યા છે. તેથી કપીર કહે તારા પગ ખરડાશે માટે મારી ખાંધપર બેસ. તુલસીદાસ પત્તંગ બીજાવી આકુળવ્યાકુળ (ઉંચો નીચો) થઇ વાટ જોઇ રહ્યો હતો ત્યાં મુકી આવ્યા. અને આવીને સંતમંડળીમાં

ખેડા. કખીરજી કદી વચન ચુકે નહીં એમ વિચાર કર્યા કરતો હતો ત્યાં તો સ્ત્રી આવી ઉભી, તેથી હર્ષ પામ્યો. અને સ્ત્રી હરિસ્મર્ણ કરેછે કે, પ્રભુ, તું લાજ રાખજે. એમ કરી પલંગપર ચઢેછે એટલામાં કાશીના રામજી કોટવાલનું રૂપ ધરી ભગવાન હાથમાં કટાર લઇ પ્રકટ થયા. કેમકે માછલું સમુદ્રનો અપરાધ કરી ક્યાં સંતાઈ જવાનું હતું!! અર્થાત જીવ છે તે મશ્વરનો અપરાધ કરી ક્યાં છુપાઈ જશે!? બનીઓતો નાચતો કુદતો હતો તે એકદમ નરમ થઇ થરથર ધ્રુજવા લાગ્યો. ગભરાઇને હાથે પગે લાગેછે કે માફ કરો સાહેબ. કોટવાલ કહે, હરામખોર દુષ્ટ! જાણતે નહિં ક્યા, કે-પરનારીકે સંગ, ગયેરે, રાવણુ કે દશ શીશાં. વળી કીચકર્ન કેવી દુર્દશા થયલી તે ખબર નથી કે? આ કટાર-તરવારથી હમણાં તને મારી નાખું છું. બનીઓ બહુ ટવળ્યો અને ક્ષમા માગી. ત્યારે કોટવાલ કહે, જે રીતે એ માતા અહીં આવ્યાં તેમ મુખી આવ. બનીઓ તરત મુકવા જાય છે અને પાછળ જીવેછે તો કોઇ નથી. વાણીઆની સદ્ગુણિ થઇ ગઇ. કખીરજી પાસે સ્ત્રીને દૂરથી મોકલી દીધાં. કખીરજી પથરો લઇ દોડ્યા, ને બોલ્યા અરે તું આવી કેમ? સ્ત્રી કહે, પ્રભો! મારો વાં નથી. કોટવાલ આવ્યા તેણે આમ કરાવ્યું. કખીરજી કટાર લઇ કોટવાલને ઘેર રાત્રે ૧૧-૧૨ વાગે પુછવા ગયા. સીપાઇએ કોટવાલને ઉંઘમાંથી ઉઠાડી ખબર આપી કે કખીરજી આવ્યા છે. તરત આંખ યોગતા ઉઠી આવી પુછતાં કખીરજી કહેછે કે, તુળસીદાસને ત્યાં હમારી સ્ત્રી હતી તેમ તમારા આપની શી દોલત જતી રહી, કે વિક્ષેપ પાડ્યો. જાવ સાહેબ તમારે શા માટે એમ કરવું જોઇએ. કોટવાલ કહે, સાંજ પડી ત્યારે હું જો ઘરમાંથી બહાર નિકળ્યો હોઉં તો મળના સમ. કખીરજી તરત સમજી ગયા કે, અહોહો! ત્યારે તો મારા પ્રભુ-રામજી પોતે પધાર અને તુલસીદાસને દર્શન દીધું.

તાતપર્ય કે, દુષ્ટ બુદ્ધિ હતો છતાં સાધુ કખીરજીનાં દર્શન અને સંગે લાપણુ પ્રભાવથી, તેમજ અન્નાદિ આપવાથી સંતો જમી તૃપ્ત થયા, તે પુણ્ય પ્રભાવથી, શ્રી ભગવાનનું દર્શન પામ્યો, તેથી પાપ બળી ચયણી ગયાં તેને લીધે બુદ્ધિ નિર્મળ થઇ ગઇ. માટે સત્સમાગમનું મહાત્મ કેટલું છે તે વાણીથી વર્ણવી શકાતું નથી. વિશ્વામિત્રનું ૬૦ હજ વર્ષનું તપ ત્રાજવામાં મુકતાં વસિષ્ઠનું એક લવ (કાણુ) માત્ર બ્રહ્માકૃતિરૂપ સત્સંગનું રૂળ ધણુંજ વધી પડ્યું હતું, એ આખ્યાયિકા પ સુપ્રસિદ્ધ છે,

૬૭—જે મનુષ્યને સખ્ત-જોરમાં તાવ આવ્યો હોયછે, તે તો પાણી લાવો, મને પાણી પાઓ, એમ પાણી માગ્યા કરશે, તેનું શરીર ઉષ્ણ લાગશે. તેમ, ગૃહસ્થ હોય, આવો, વેરાગી, યતિ, બ્રહ્મચારી, કે વિદ્વાન અગર અવિદ્વાન, જેને તૃષ્ણારૂપ તાવ ચઢી રહેલો છે તે અધિભૂત, અધિદેવ, ને અધ્યાત્મ એવા ત્રણ તાપથી હજારો રહેલો જાણવો. તે વિષયરૂપ પાણીની ઇચ્છા ક્ષણે ક્ષણે કર્યા કરેછે. તાવ ઉતરી ગયલો કપારે સમજવું, કે જ્યારે શીતળ લાગે, પાણી માગ્યા કરતો અટકે, ત્યારે. તેમ, જેને તૃષ્ણા નથી-સંતોષ છે, જે શાંત સુપ્રસન્ન રહેછે, તેના તે ત્રણે તાપ ગયા જાણવા.

૬૮—યદુનામે એક રાજાને ૨૭ રાણી. તે રાજાને કાંઈતો ઉપદેશ લાગે નહીં. તેથી વિદ્વાન બ્રાહ્મણોથી નિશ્ચય કરાયો કે, એને ગુરૂદત્તાત્રયનો ઉપદેશ લાગશે. રાજા વેદાંત શ્રવણ કરતો હતો અને વિવેકી હતો. તેથી તે વાત ધ્યાનમાં લઈ બધી રાણી અને અનેક અઘોષીણી સેના સાથે લઈ નિકળ્યો. એક ઝાડ નીચે આનંદમાં મૃગચર્મ ઉપર ગુરૂદત્ત બેઠા છે ત્યાં સ્વારી આવી. હાથીપરથી ઉતરીને ચાલીને જઈ પગે લાગ્યો. પ્રાર્થના કરી કે, મહારાજ! આપને જેવો આનંદ છે તેવો મને કેમ નથી રહેતો? ગુરૂ કહે, બાપુ! સત્ય કહું છું કે, તું ભીખારી છે, તેને હમારા જેવો આનંદ શી રીતે હોઈ શકે! રાજા તો ઉભો થઈ પ્રદક્ષણ ફરી પગે લાગી બોલ્યો કે, પ્રભો! હું ભીખારી કેવી રીતે છું, તે કૃપા કરી સમજાવો. ગુરૂએ જોયું કે, મુમુક્ષુ દીસેછે-ચિદાત્મા નથી. તેથી બોલ્યા કે, બલિ, ઇંદ્રનું રાજ તને આપે તો તું લેવા ખુશી થાય કે નહિં? રાજા કહે, હા, મહારાજ, હમારે રાજાને તો જેમ વધારે રાજમહતા મળે તેમ લેવી અથવા પ્રયત્ન કરી મેળવવું, એ ઇષ્ટ છે. ગુરૂ કહે, તો એવી તૃષ્ણારૂપ હીન પકડી તું ભીખ માગેછે, તો પછી ભીખારી એક વાર કહીએ કે અનેક વાર?! હમે તો એ તૃષ્ણા કીકરું ફેંકી દઈ નિર્ભય બની-અનંત બ્રહ્માંડના રાજા બની ફરીએ છીએ. ઇંદ્રલોક કે બ્રહ્મલોક તો હમારે કાકવિષ્ણુ તુલ્ય છે. અનંત સુખરૂપ ચિદ્વન બ્રહ્માત્મ તત્વમાં-ચિદાકાશમાં (ત્રિગુણથી રહિત હોવા) હમે તો રમણ કરીએ છીએ. રાજા સપ્રેમ સાષ્ટાંગ પગે લાગ્યો. ઉપદેશ શ્રવણ કરી, સેવામાં રહી, સદ્ગુરૂ કૃપાપ્રસાદથી સ્વરૂપસ્થિતી કરી, આજ્ઞા થયે સ્વસ્થાને ગયો.

૬૯—દાન, પુણ્ય, ભક્તિ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, સેવા, પૂજા, વગેરે શુભ કર્મ છે, પરંતુ યુક્તિ અથવા વિવેક રહિત કરાય તો લાભને બદલે

હાનિ કરેછે. જેમ-એક શિવાલયમાં એક મહાત્મા સમાધિ ચઢાવીને બેઠેલા, તેના ઉપર દેહેરાની ફાટમાંથી સૂર્યનો તડકો આવતો હતો. એક ભક્તિવાન ડોસીએ તે તડકો અટકાવીને સંતને સુખી (છાંયડો) કરવાના આશયથી પાંચ મણુ ઘી લાવેલી તે દેહેરાની ફાટ ઉપર લીપી લીધું, અને સાધુને દીલે પણુ ઘી ચઢાવ્યું. ને બે પૈસાની ખાંડ ચઢાવવાને લાવી તે ચઢાવી-હોઠે ચોપડી તથા મોઢાંમાં ધાલી. ડોસી ઘેર ગયો. સમાધી ઉતારી ત્યારે માથે અને હોઠે કાઠીઓ અને ઘીમેલોના ઢગ વળેલા, તેથી અકળાઈ બેઠ્યા કે, આ જિન્ને કાઠી ઉરકે વહાં ફના ફાટીઆં હોજવ. એમ બોલી પાછા સમાધિમાં પેંઠા. એટલામાં મુસલમાનના છોકરા શેરડીના કુચા કાઢતા આવે છે. તે અટક્યાળી જાત-સ્વભાવ હોવાથી તે બેઠ્યા કે આ બાવા ઉપર કુચા નહીં ફેંકે તેને સમજ છે. તેથી બધા છોકરા તેનાપર કુચા નાંખતા ગયા, તે તરત ગળડીને નીચે પડ્યા ત્યાં ઢગ થયો. ગળપણવાળા હોવાથી બધી કાઠી અને ઘીમેલ નીચે ઉતરી કુચાને બાઝી. સાધુ જાગ્યા. જોયું. ને બેઠ્યા કે, જિન્ને એ સજા ઉતાર્યા ઉરકે વાંહાં સજા રિદ્ધિસિદ્ધિ હો જવ. તેથી તે છોકરાને ઘેર ખૂબ ધન ધાન્ય આવી મળ્યું. ડોસી તો દુખી દુખી થઈ-દીલે કાઠ નિકળ્યો. વિદ્વાનો પાસે જઈ પુછ્યું, તે કહ્યું, તે કાઠ યોગીને દુલબ્યા છે. ડોસી કહે, નારે ભાઈ, હું કંઈ એવું કરું કે! પછી લોકના કહેવાથી તેજ દેહેરામાં ડોસી આવી પગે લાગી બેઠી કે મહારાજ, ક્ષમા કરો. આપને ઘી ખાંડ ચઢાવી ગઈ, ને મને દુખ કેમ થયું? સાધુ કહે, એસા હુવા? સમાધિમાં જોયું. ખુશી થયા, ને કહ્યું, અચ્છા જા, તેરેકું બડા આનંદ સુખ હોવ. પછી ડોસી સુખી થઈ.

તાત્પર્ય કે, શુભ કર્મ (પુણ્ય દાન વગેરે) માં યુક્તિ અથવા વિવેકની જરૂર છે.

૭૦—એક સ્ત્રી પુરૂષ ગરીબ હાલતમાં કાળ ક્ષેપ કરતાં હતાં. એક દિવસે સ્ત્રીને કંઈ રસ્તેથી, જાશ વડોવવાની રવઘનો કકડો (કુલ), જડ્યું. તે જોઈ પતિ કહે કે, ચાલો ત્યારે આપણે એક ભેંસ લઈશું, તેનું દુધ, દહીં, જાશ કરજે. પણ તેમાંથી માખણનો પિંડો નિકળે તે તારાં પીહેરાનાં માવીતરને નહિં આપતી. સ્ત્રી કહે, માવીતરને તો જાશ માખણ આપીશજ તો. એટલે પતિ કહે, હેં રાંડ, શું! એમ કરી ધયા ધયા મારવા માંડ્યો, તે બેઠ જોઈ પડોશમાં ચતુર રાજપુરૂષ રહેતો હતો તેણે સીપાઈને કહ્યું કે, માર એ સાલેકું. સીપાઈએ મારવા માંડ્યો એટલે

પુછ્યું કે, કેમ લાઇ, શું ગુનો છે? રાજપુરુષ કહે, અરે, તારી બેંસે હમારી સરકારની વાડી બગાડી નાખી. તે બોલ્યો કે, મારી બેંસ વળી ક્યાં છે! રાજપુરુષ કહે, તો મૂર્ખ! તારી સ્ત્રીને શું કામ મારેછે (બેંસજ નથી તો!).

તાત્પર્ય કે, જગત થયુંજ નથી,—છેજ નહિં, તો તેનો સંકલ્પ શું કરવો!! પરંતુ એવી દિવ્યદ્રષ્ટિ લાખોમાં કાષ્ટકનેજ થાય છે. ભગવાને કહ્યું છે કે,—

મનુષ્યાણાં સદ્દેશુ કશ્ચિદતતિ સિદ્ધયે ।
યતતામપિ સિદ્ધાનામ્ કશ્ચિન્માં વેત્તિ તત્ત્વતઃ ॥

એ વિષે નીચેનાં પુષ્પરત્નમાં દષ્ટાંત આપવામાં આવે છે.—

૭૧—ભગવાને નારદને કહ્યું કે, તમે સદ્રજે ફરી ઉપદેશ કરી બધાને તારવાને શ્રમ ઉઠાવો છો, તો હવે પૃથ્વીપર જન્મ ઉપદેશ કરો. નારદ કહે, મારા ઉપદેશથી ક્ષણમાં મોક્ષ થાય, પણ પૃથ્વીપરના લોકને કેમ ઠરશે. પણ તમારી આજ્ઞાથી જાઉં અને બધાને ઉપદેશ કરી મોક્ષ પમાડું. આવ્યા, અને ઉપદેશ—વ્યાખ્યાન શરૂ કરીશું. રોજ ચાર લાખ લોક ભેગું થવા માંડ્યું. ને થોડે દહાડે સૌ હરિમાં તદાકાર થઇ ગયાં, અને ભગવાનનાં દર્શન માટે આતુર થયાં. નારદ કહે, ગભરાવ નહિં, આજથી ચોથે દહાડે ભગવાન આવશે તેનું દર્શન કરવા લઈ જઈશું. બધા પ્રસન્ન થયા. નારદ દોડીને હરિ પાસે ગયા ને બોલ્યા કે, મહારાજ, વૈકુંઠ ગોલોક ખીજું કરવું પડશે. ચાર લાખ બધાં ક્યાં સમાશે! બધાં તમારાં દર્શનાતુર છે તે જરૂર આવશે. ભગવાન કહે, મારાં દર્શન કરશે તેને લેવાં છે ને! નારદ કહે, મહારાજ! બધાજ, એ શું બોલ્યા! પુષ્પનાં દિવ્ય વિમાનમાં આવી પાદરે વાડીમાં ઉતર્યા. નારદે દોડીને સહને ચેતાવ્યા, કે પ્રભુ પધાર્યાં છે—ચાલો. પછી કોણ નહિં જાય?! ચારે લાખ ભુડભુડ—સટાસટ નિકળીને દોડ્યા. ભગવાન કહે, મારી પાસે આવશે ત્યારેને! નારદ કહે, ઓ પેલાં આવ્યાં. ઠીક, આવવા દો. પ્રભુએ પૈસાનો વરસાદ વરસાવ્યો. બધા વીણવા મંડી પડ્યા. તેમાંથી બે લાખ કહે, ભગવાન કરતાં શું પૈસા વધારે છે કે? એમ કહી આગળ ચાલ્યા; ત્યાં રૂપિઆનો વરસાદ વરસાવ્યો. તેમાં ધણી લલચાયા, ને બોલ્યા કે, ભગવાન ક્યાં જવાના છે, રૂપિઆ લઈને જઈશું. નારદ વિચારેછે કે, અરેરે! આ મૂઠ-લોક શું કરેછે! જે પ્રભુનાં ચરણમાં નવનિધિ ને અશ્વસિદ્ધિ દાસી છે તેને.

છોડીને આ તુચ્છમાં ફસાયા. ૫૦ હજાર માત્ર રૂપિયાની સૃષ્ટિ ન કરતાં આગળ ચાલ્યા. ત્યારે હીરા, મોતી, માણુકનો વરસાદ કાઢ્યો. તેમાં તો બધા લોભાયા. માત્ર ૧૦૦ આગળ વધ્યા (તેને છોડીને). ત્યારે હરિએ પારસમણિ, રક્ષાટિક, ચિંતામણિ વગેરેનો વરસાદ કાઢ્યો. ફક્ત એ જણાજ તેની પણ ઉપેક્ષા કરી આગળ ચાલ્યા અને ૯૮ અટક્યા. તે એ કહે કે, હમારે તો તે શ્રીહરિનું કામ છે, ભલે એ મણી હોય તોપણ હમારે જરૂર નથી. ભગવાન પાસે બેઠું આવી પહોંચ્યા. જેવા ભેટવા જાય છે તેવો વચ્ચે અગ્નિ દીઠો એટલે એક તો અટકી ઉભો. અને એક તો યાહોમ કરીને (તન, મન, ધન, બધું પ્રભુનેજ અર્પણ કરતો) બળીશ તો બળવા દો, એમ કરી ચાલ્યો તો પ્રભુએ તેને ઝટ ઝડપી લઈ છાતી સાથે ડાબી પોતાનાં સ્વરૂપે અભેદભાવને પમાડી દીધો. પેલા બીજાને કહેછે કે, અલ્યા! આ સમુદ્ર તરીને આવ્યો, ને અટક્યો શું! આવ, આવ, અગ્નિ ક્યાં છે-શીતળ છે. ત્યારે પેલાએ ભય પામતાં આંગળી અડકાવી જોઈ-શીતળ દીડું ત્યારે જઈ પ્રભુને પગે પડ્યો. તેને માથે પ્રભુએ વરદ હસ્ત સ્થાપી કહ્યું કે. ભય ન પામ. બીજા જન્મે તું મને પામશે. પછી પ્રભુ નારદને કહે, બોલ આ એકને માટે કેટલાં વૃક્ષ ગૌલોક મારે કરવાં પડશે? માઈ છેજ તેમાં એ માઈ શકશે કે નહિ? નારદ શરમાઈ ગયા. પ્રભુ અંતર્યામિ થઈ ગયા.

તાત્પર્ય કે, અભેદભાવે પૂર્ણ શ્રદ્ધા અને નિર્મળ પ્રેમથી જે પરમાત્માનેજ મળવા ચાહેછે, તેતો પોતાનું અદંભમત્વરૂપ માથું પેહલેથીજ મુકીને ધર્યો જાય છે. તેને બ્રહ્મલોક સુધીના માયિક તુચ્છ ભોગની કિંચિત્ પણ સૃષ્ટિ હોતીજ નથી. તેતો સરળ તીવ્ર વેગે નદી જેમ વહન કરતી સમુદ્રમાં જઈ મળેછે તેમ, પ્રભુમાંજ શિર ઝુકાવતો પડેછે. વાહ! ધન્ય એવા સાચા શૂરવિર-જનક, યાજ્ઞવલ્કય, પ્રહ્લાદ, ધ્રુવ, વ્યાસ, વસિષ્ઠ, અંબરીષ, શુકદેવ, બાળમ, અર્જુન, વિભીષણ, નરસિંહ મહેતા, મીરાં, ગાર્ગી, દ્રૌપદી, અનસૂયા, સાવિત્રી, ઉમા, લક્ષ્મી, મંદોદરી, અહલ્યા, તારા, મદાલશા, વગેરે વ્યક્તિઓને!

પરિપક્વ થયા છતાં કોઈ પ્રતિબંધને લીધે અથવા શ્રદ્ધાની કંઈ કચ્ચાસથી અથવા દેહાધ્યાસ કંઈ રહી જવાથી કદી કોઈ વિદેહ કેવલ્યને મેળવવા ભાગ્યશાળી નથી થતો, તો તે યોગબ્રહ્મ બીજે જન્મે પરિપૂર્ણ અભેદ સાક્ષાત્કારવાન થઈ વિદેહ કેવલ્યરૂપ મોક્ષ મેળવેછે.

પરંતુ જેઓ પાછળ રહી ન્યૂનાધિક વિષયલાક્ષણિક અટકી રહે છે, તેઓ લાંબે કાળે જેમ જેમ દેહાધ્યાસ ધસાતો જઈ, વિષયતૃષ્ણા ઘટતી જઈ, ક્રમે કરીને આગળ વધતા જાય છે, તેમ પ્રભુ સમીપ અનેક જન્મે જઈ મળે છે.

અનેક જન્મ સંસિદ્ધિ સ્તતોયાતિ પરાંગતિ.

૭૨—નાનું અથવા મોટું ખાળક રડતું હોય તેને ધમકાવ્યાથી અથવા કંઈ ખાવાનું કે રમકડાંની લાલચ મળવાથી રહી જશે ખરું, પરંતુ ડસકાં ભરતું થોડી વાર તો જણાશે. તે રડવાનું ખીજ હજી ડખાયું નથી તેથી, તે મોટું માણસ આધું ખસતાં પાછું રડવાનો સંભવ છે. તેમ, હઠયોગથી અથવા સંતસમાગમ કરી શ્રવણ કરવાથી વિષયો સેવનનો તથા દેહમાં અહંમત્વનો ઘાટ (દ્રઢ) થઈ રહેલો મોહ તુચ્છ લાગશે તેથી ઘટી ગયેલો જણાશે, પરંતુ તે વિષય પુનઃ દષ્ટિ સમીપ ખડો થયો કે અંકુર-પીલો ચિત્તમાંથી સ્ફુરી આવશે. પરંતુ, “આંગળી આપીએ તો પોંચે વળગે” એ કહેવત પ્રમાણે જો તેને જરા છુટ આપનામાં આવે તો વૃત્તિ પાછી વિષયાસક્ત બનતી રહી વિષયરૂપ વિષ કીચડમાં દટાઈ જાય છે પણ અંકુર-સંકલ્પ સ્ફુરતાંજ તેને ડાખી દઈ તેનો વેરાગ્ય અભ્યાસ વિવેક વિચારાદિથી નિરસ્કાર કરી કાઢીએ તો નિસ્તેજ થઈ બહીસે મોઢે તે પાછો સમાઈ જાય છે. અને એવા પુનઃ પુનઃ દેહાધ્યાસથી દૃઢ અપરોક્ષ થાય છે.

આંગળી આપતાં પોંચે વળગે અને ધીમે ધીમે આખું શરીર ગળી જાય એવી એ વિષય વાસના રાક્ષસી છે તેનેતો વીરત્વથી મારી નાખવાથીજ આગલો રસ્તો-ગંતવ્ય માર્ગ નિષ્કંટક અને અભય-પ્રદ થાય છે.

કુતરો ભસ્યો તે જોઈ, ઓ! ઓરે! આપરે! કરી બીકથી નાહા, તો તુરત આવી ઢગઈ કરડી ગાયકું પાડશે, પણ તરત લાકડી કે પથ્થર લઈ સામા ઉભા-કે દોડીશું તો જીવ લઈ નહાસી જશે. તેમ, જગતનાં વિદ્ય કરનારાં-શરીરાંતર્ગત લોહી, માંસ રૂપ સત્ત્વ શોષણ કરનારાં અર્થાત્ અમુલ્ય મનુષ્ય શરીરનું આયુષ્ય ખાઈ ખોઈ નાંખાવનારાં શ્વાન તુલ્ય સ્ત્રી પુત્ર સગાં સ્નેહી વગેરે સ્વાર્થ પરાયણ જનો સત્સંગ ધ્યાન ભજનમાં તોડી પાડવા આવે તેની સામુ ધ્રુવવીને ગર્જના કરી ઉઠો, કે માઈં તો આમ છે, (હુંતો પ્રભુ ભજનમાંજ લાગ્યો રહીશ) તમાઈં જેમ હોય તેમ

તમે જાણો. જાવ. તમારી વિદ્યકર શિખામણ તમારે માટે રહેવા દે-હું સાંભળતો નથી; તો બધાં હાંશીને રહે, અને મુખ ફેરવી માર્ગે પડે. પણ ભય પામીને (લોકેષણા, વિતેષણા, પુત્રેષણા વગેરેથી ડરીને) અથવા મોહથી ડબાઈને વિષયલાલસાથી અટક્યા, તો નક્કી જાણો કે ચારે તરફથી બધાં વળગી પડી ગાળે ગાળાં કાઢશે. ત્યારે દુઃખી થઈને ભગવત શરણ લેવું પડશેજ, તો આગળથી ભાન આવ્યું હોય તો (અગર આ સદ્ગુરુ પ્રસાદરૂપ વાણીથી ધ્યાનમાં ઉતરતું હોય તો) હમણાથીજ કેમ નહિં જામત થાવ! શામાટે એતો નહિં! સુર લોકો! જગો, જગો. હારીને ઉઠશો તો ખરાજ, તો (શાણા હોય તો) વારેલા કેમ જગી નહિં ઉઠો.

સદ્ગુરુ પરમાત્મા સર્વને સદ્બુદ્ધિ આપો, એ અંતિમ ઇચ્છી આ પુણ્ય રતનની સમાપ્તિ કરાય છે. ૐ તત્સત્.

૭૩—ટાટના કાગળ બનાવવા માટે જ્યારે તેને છુંદવા વગેરેની ક્રિયા કરેછે, ત્યારે તેમાંથી દુર્ગંધ આવેછે તેને લીધે તેની પાસે જતું ગમતું નથી, એવી હલકી હાલતમાં તે હોય છે. પણ તેજ ટાટનાં કાગળ બની તેના ઉપર વેદ વેદાંતશાસ્ત્ર ગીતા વગેરે લખાઈ પુસ્તક બનેછે ત્યારે તેનું પૂજન અર્ચન કરાઈ તે ઉપર રૂપીઆ વગેરે ભેટ અર્પણ થાય છે, ચંદન, કુંકુમ, પુષ્પાદિ ચઢે છે, ને પગે લાગીએ છીએ. તેમ, અતિ નીચ સ્થિતીનાં મનુષ્ય પણ છુંદાવા રગડાવારૂપ દુઃખ સહન કરેછે એટલે શમ દમ વગેરે સાધન કરતાં અપવાસ વ્રત અને મનને નિયમમાં રાખવા અનેક કષ્ટ સહેછે ત્યારે અધિકાર આવેછે, પછી સાધુ જનોની સંગતિ કરે છે તો અંતે મહાત્મા-લક્ષ્મી-યોગી બની જગતમાં પૂજ્ય થાય છે. માટે મનુષ્ય શરીરી સુર જનોએ વિદ્વાન મહાપુરૂષનો સત્સંગ સેવ્ય છે.

૭૪—વીંછણ બચ્ચાં જાણે છે તે સો પચાસ સામટાં થાય છે. તે બચ્ચાંજ તેને ખાઈ જાય છે. પેટમાંથીજ બચ્ચાં તે વીંછણને કરડી ખાતાં રહેછે અને તે બધાં બહાર આવતાં તે વીંછણ મરી રહે છે. તેમ, આપણાં પુત્ર પુત્રીઓ વગેરે આપણનેજ ખાય છે, એટલે એકાંતવાસ સેવી આત્મચિંતન નહીં થવામાં વિમ્મરૂપ નિવડે છે તેથી અમુલ્ય આયુષ્ય વહી જવાથી મોક્ષ મેળવી કૃતાર્થ થતાં આપણે ચુકીએ છીએ, એથી વિશેષ શ્વ! આયુષ્યરૂપ માંસ (સત્વ) છીનવી લેછે, એટલે મૃત્યુનાં મુખ સમીપ તાણી જાય છે, જેથી અજરામર તત્વજ્ઞાન સંપાદન કરી મુક્ત થવા યોગ આવતો નથી.

૭૫—બારણે કુતરાં ભસેછે, તે સાંભળી બારણે નિકળીને તેની સામું કોષ તેવુંજ હાઉ હાઉ કરી ભસવા મંડી જાય, તો તે કુતરાનો પિત્રાષ તેને શા માટે નહિં સમજવો?! તે શ્વાન તેનું મોઢું કુખવી થાકશે ત્યારે એની મેળે રહેશે. તે છતાં તેના જેવા બની સામા ભસવા દોડવું એ સુસવું લક્ષણ નથીજ. પરંતુ જ્યારે સમીપ આવી કરડવા ધસે, અથવા ધન કરવા આવે તો તેજ વખત તેને વાણીથી તિરસ્કાર કરીને અથવા લાકડી બતાવી મારી કાઢવો. વળી, એજ રીતે કોષ બાધ કહેશે કે, મારા પીટયા, મારા રડયા, મુવા, વિગેરે તો તેની સામું કોષ કરી દોડેછે, ને કહે કે, રાંડ કેને કહેછે, એમ લડવા મંડે તો બેહુનાં મન ક્ષોભ પામી કલેશ વધીને ભારે રૂપ પકડે; પણ એમ કહે કે, વાહ! એ બાપડી એને પોતાનેજ કહેછે. કહેવું કે, બા! તારા પીટયા-પીટાઈ ગયા, તેમાં હમે શું કરીએ. જગતમાં બધાજ પીટાઈ જાયછે, અને અનેક ગયા, તેમજ શરીર ધરી આવશે તે બધા જશેજ. તારા એકલીના નથી પીટાઈ ગયા. બીજું, તારા રડયા હોય તો છાના રાખ, નહીં માને તો લે આ પૈસો, મમરા લઈ અપાવ, તો છાના રહેશે. બા! અહંમત્વ હમે હમારા પ્રભુ ચરણે અરપી બેઠા છીએ ત્યારથીજ હમે તો મુવા છપએ, અને હમારે સ્થાને પ્રભુ પ્રકાશે છે. તેથી તેં હમને તો ખરું કહ્યું, પણ હમારી જગે તે શ્રીહરિ છે તેને જો તું કહેતી હશે તો જુદી વાત છે-તે કદી મરતો કે જન્મતો નથી.

તાત્પર્ય કે, બુદ્ધિમાને તો ઉલટું હોય તેને પણ રૂપાંતર કરી-સુલટાવી દષ્ટ, ઉભય પક્ષે શાંતિ ઝળકે એ રીતે, સ્વબુદ્ધિથી યુક્તિ વાપરી ભવાટવી માર્ગ કાપતાં સ્વધામે જઈ ઈરવું-પરમાત્મ પદે સ્થિત થવું.

૭૬—લખનો શહેરનો રાજા હતા. તેની પાસે છ રાગ છત્રીસ રાગણી જાણનાર ૪૨ માણસ આવ્યાં. તે દીપક રાગ, હીડોળ, મલ્હાર, વગેરે જાણતા હતા. રાજાને કહેછે કે, આપ હીડોળે બેસો-હમે ગાઈશું કે એની મેળે હીડોળો ગુલશે. બતી ગ્લાસ તૈયાર કરાવી રાખો, દીપક ગાઈશું કે એની મેળે સળગશે. મલાર ગાતાં વરસાદ આવશે, વગેરે. રાજા કહે, અચ્છા, તુમ કીતને હો? તે ગવૈયા કહે, બૈરાં છોકરાં સાથે ૩૬૦ છપએ. ઠીક. હુકમ થયા પ્રમાણે બધાને જુદાં જુદાં મકાન ખોલી આપ્યાં અને રોજનો ખર્ચ તે લોકે રૂ. ૧૦૦૦) કહ્યા પ્રમાણે ચીઠ્ઠી લખાવી આપી. એ લોકો રોજ સભામાં વાજાંત્રો લખને આવી સલામ બજાવી અરજ કરેછે કે, હજુર અબ સુનો. રાજા કહે, આજ નહિં. એમ રોજ કંઈ કંઈ નિમિત્ત

ખતાવે. કદી ભાષનાં લગન, તો કદી છોકરાની શાદી; કોઇવાર તખીએત સારી નથી ખતાવે તો, કોઇવાર પુરસદ નથી, એવું કહી મુકે. એમ કરતાં તો દેહ છુટયો. બધાને ખબર થઇ. તેઓ કહે, અરેરે! આપણે એતું લુલુ-અન્ન ખાધું છે, અને પુષ્કળ દ્રવ્ય ભેગું કીધું. રાજના પાસે સખ આવ્યા અને બોલ્યા કે, આજલગી રાજને પુરસદ નહિં મળી, પણ હવે રાજ એમ નહિં કહેશે કે, કાલે. હવે જરૂર પુરસદ મળી છે. હમારું સત્ય છે તો ઇશ્વર સહાય થશે. તેઓ એકાગ્રતાથી પ્રભુને પ્રાર્થી બોલ્યા કે, હે ઇશ્વર દેવ! જો હમે હમારાં સત્યેજ હોઇએ તો રાજ સાંભળે એવી કૃપા કરી તેટલું આયુષ્ય આપ. તરત રાજ બેઠો થયો. તેને હીડોળે બેસાડી ગાયન કીધું કે હીડોળો હાલવા લાગ્યો. તેજ રીતે દીપક મલાર વગેરે ગાઇ ખતાવ્યું. રાજ બહુ ખુશ થયો અને બોલ્યો કે હવે જો પાંચ દસ વરસ જીવું તો એજ સાંભળ્યા કરું. ગવૈયા કહે, રાજજી! ગઇ તક હવે ન આવે. હમને પર નાં ૭૨ (વર્ષ) થયાં. કાલે કાલે કરતાં ૨૦ વર્ષ વીતી ગયાં. છોકરાનાં છોકરાં મોટાં થયાં છતાં પરવાર ન આવ્યો. આ તો હમારે સત્યે તારાં ઋણથી હમને છોડવવાને પ્રભુએ સહાય કરી છે. ગાયન પુરું થતાં રાજ તરત પડ્યો, દાદ વગેરે સંસ્કાર કરી સાં ઘેર આવ્યા.

તાત્પર્ય કે, ધણા લોક કહેછે કે, હવે ઇશ્વર ભજન-સાત્સંગ ધ્યાન વગેરે (ખરું જરૂરી) કર્તવ્ય કાલે કરશું, ઘડપણે કરશું, પુત્ર પરણાવી અથવા અમુક કામથી પરવારીને કરશું, એમાં ને એમાં સંસાર કાર્ય તો પુરું થતુંજ નથી, ને આયુષ્ય પુરું થતાં દેહ છોડી દેવો પડેછે. કથામાં તો કાલે જન્મશું, શું દહાડાના કંઇ દુકાળ છે. એવું બકતો રહેછે ત્યાં દહાડાનો તો શું, પણ એક ક્ષણનો દુકાળ પડ્યો-હવે મુવા પછી એક ક્ષણ પણ મળાવી અસંભવિત થઇ પડી. પરવાર નહોતો આવતો તે હવે સામટો આવ્યો. પણ હવે પાણી વહી ગયા પછી પરતાવો શું કામનો!! માટે હે સુઝ લોકો! એતો, સાવધ થાવ, જાગ્રત થાવ. સંતો અને શાસ્ત્રો નિરંતર ઢોલ-પડમ વગાડી (પોકારતા રહી) જગાડે છે. મોહનિદ્રા ત્યાગી ઉભા થાવ. કર્તવ્યપરાયણ બની જાવ અને નિજપદે સમી સુખી થાવ. ૭૭

૭૭—નાની છોકરીઓ ઢીંગલાં પોતીઆંથી રમીને આનંદ પામેછે, પણ ડોસીઓ શું ઢીંગલાંનીજ રમત રમ્યા કરે. તેજ રીતે અંગ્રેજી શીખવા પ્રારંભ કરનાર બાલક A, B, C, D, ગોખેછે, પણ B. A., M. A.

કે Matric થયલા પણ A, B, C, D, ગોખ્યા કરે તો શું તે હાસ્ય-પાત્ર નથી કે?! તેમ, કર્મભીમાંસા સમુદ્રમાંથી આગળ વધી ઉપાસનારૂપ ક્ષીરસમુદ્રની મોજ લેછતો પરમ અમૃતમય ચિદાનંદ જ્ઞાનસમુદ્રમાં ખેલતો હુવો મુનિ, ક્ષારસમુદ્ર જે કર્મભીમાંસા છે તેમાં સુખ માની પાછો ફરી તેમાં આવવા વિચારે તો તે શું તેવા આપ્તકામ મહાત્માને માટે શોભા-પ્રદ-યોગ્ય મનાશે કે?! નહિંજ. ત્યારે તો હું સુઝ જતો! પુરૂષાર્થ કરી ક્રમે કરીને ઉન્નતિને માર્ગે ચાલ્યા જઈ અંતિમ ગિરિશ્રૃંગ ઉપર જઈ વિરાજે ત્યાંસુધી અટકતા નહિં; અને ત્યાં પહોંચી પાછા નીચે પડવા ઇચ્છતા નહિં, તે અતિવ ધન્યવાદ છે.

૭૮—આ વિશ્વમાં સર્વ પ્રાણીમાત્રનાં કર્મનું ફળ યથાસમયે જેનું તેને યથાયોગ્ય આપનાર, શ્રદ્ધા-પ્રેમ જેટલે અંશે જેઓ તે પ્રભુમાં રાખે છે તેમને સદાય આપી તે તે પ્રમાણમાં તેને સદ્ગતિ આપી ભવ-ભયથી રક્ષણ કરનાર એક પરમાત્માજ સર્વજ સમર્થ છે એમ જાણી તે એક શ્રીહરિગુરૂમાંજ દૃઢ વિશ્વાસ રાખનાર ભયથી મુક્ત થાય છે એ વિષે દૃષ્ટાંત,—એક સમર્થ મોટો રાજા હતો, તેને પૂર્વકર્મનાં પાપના ફળ રૂપે પ્રારબ્ધવશાત્ આખે દીલે કોઠ એવો થયલો કે તેમાં ક્ષત પડી તેમાંથી પડ, લોહી વહેવા લાગ્યાં, તેથી બહુ દુઃખથી ગભરાઈ ગયો. બહુ વૈદો, હકીમો, ડાક્ટરો વગેરે આવી ઉપાયો કરી ચાક્યા છતાં સાઈં ન થવાથી ઠરાવ કીધો કે મને સાઈં કરે એવો વૈદ લાવે તેને ભારે ધનામ આપવું. એવામાં રસ્તેથી એક વૈદ જીમ પાડતો ચાલ્યો જાય છે કે, કોઠને પરમીઓ, કોઠ, તાવ, માથું દુઃખવાનું, વગેરે રોગ હોય તેને સાઈં કરું છું. તેને એક જણ રાજા પાસે લઈ ગયો. વૈદે તે સાઈં કરવા કબુલ કરવાથી રાજાએ તેને પુછ્યું કે, દવામાં શું જોઈશે. ત્યારે વૈદે કહ્યું, બધું મેળવીશ પણ મુમઘ જોઈશે. એટલે કોઠ હજુપુછે છોકરાને ઉંચે લોઢાંને ચાંભલે ટાંગવો, ને નીચે તેલની કઢા ઉકળતી રાખવી. તેની વરાળથી પેલો માણસ બકાઈને તેનાં લોહીનાં ટીપાં તેમાં પડશે; તે મળે તો બસ. રાજાએ હુકમ આપ્યો કે, જાવ, શહેરમાં તપાસ કરી જે દ્રવ્ય માગે તે આપી લાવો. અમલદાર અને સીપાઈઓ નિકળ્યા. એક પટેલને ચાર દીકરા હતા, તેમાં ત્રણ તો ખેતી ધંધો કરી રળનારા હતા તે તો માઆપ ભાઈ સગાંને વહાલા, પણ એક છોકરો બિચારો રોજ સાધુ સંતમાં ફરે, મહાદેવનું પૂજન કર્યા કરે, એવાજ જંદમાં પડેલો તેથી બધાને અકારો હતો. પેલા અમલદારને તે વેચાતો આપ્યો. દસ હજાર રૂપીઆ લીધા. તે વખતે તે

છોકરાની જે સ્થિતી-વ્યવસ્થા કરવાની ધારેલી તે માળાપને સ્પષ્ટરીતે અમલદારે સમજાવી કે, ભાઈ તારા છોકરાને આવાં કામને માટે ખરીદાય છે તેથી ખુશી હોય તોજ આપજે, જીલમ નથી, હેં. છોકરો તો ખુશી થતો બોલ્યો કે, ઘણું સાઈ. આ દેહ નિર્રથક બળવાની તો છેજ, તો પછી બિચારા રાજાનો કોઠ સારો થાય તેમાં બજે તો સફળ છે. પછી માળાપ ભાઈઓની રજાથી લઈ જઈ સોંપ્યો. વેદે જોયું કે, કસર છે. તેથી ખૂબ માલ મલીદા ખવાડવા માંડ્યા. માત્રા ખવાડી તેથી રોજ મળુ મળુ દુધ ઘી ખાય. છોકરો માનેછે કે હમણાં તો ખાવાનું મળેછે, પછી જેવી હરિષ્ચંદ્રા હશે તેમ થશે. મહીનો થયો. ખૂબ પુષ્ટ બન્યો. ત્યારે તૈયારી કરાવી. નિસરણી મુકાવી. છોકરાને કહ્યું કે, ઉપર ચઢી ટિંગાઈ જવ. છોકરો કહે, હા. પછી ઇષ્ટદેવનું ધ્યાન કરવા બેઠો. તે પ્રભુમાં લીન થયો-પ્રેમાશ્રુ વહી રહ્યાં છે તેમાંથી જગી આંખ ખોલતાંજ ધ્રુવમાં એક આંગળીથી ચાર લીટા ખેંચી કાઢ્યા, અને તેમાંથી ત્રણ લીટા પાછા જીંસી નાખી એક લીટો બાકી રાખી તેને પગે લાગી તરત નીસરણીપર ચઢવા માંડ્યો. આ કૃત્યોથી લોકોમાં વેહેમ પડ્યો કે, આ છોકરો મરતી વખતે પણ ડરતો નથી. અને આ કંઈ જાદુનું કીધું તેથી આપણે બધા તો નહીં મરીએ! રાખો, રાખો. રાજાને જાહેર કરીએ. છોકરાને પુછ્યું કે, આ શું કીધું? છોકરો કહે, તમારે શું કામ છે? રાજા પુછશે તો કહીશ. રાજા આવ્યા તેણે પાસે બોલાવી પુછ્યું કે, આ શું કીધું? ત્યારે છોકરો કહેછે કે, હે રાજાજી! મેં ચાર લીટા કાઢ્યા તે ચાર રક્ષકના નામના હતા. જગતમાં મનુષ્યાદિ જન્મેછે તેના ચાર રક્ષક હોય છે. બાળપણમાં માતા, મોટો થતાં બાપ, અને રાજા તથા પરમેશ્વર. તેમાં માળાપે તો દ્રવ્યલોભથી મારો ત્યાગ કીધો-વેચી દીધો. તું ત્હારો દેહજ વ્હાલો કરી મારા પ્રાણ લેવા તૈયાર થયો. તેથી ત્રણ લીટા તો વ્યર્થ-સ્વાર્થી-જૂઠા છે એમ જાણી રદ કીધા. અને હવે એક સર્વશ સમર્થ ઇશ્વર રહ્યા તેનો લીટો રાખીને હું ચઢી ગયો કે, તેજ રક્ષક બાકી છે. રાજા તું એમ નથી જાણતો કે “હું કદાપી ૪-૫ વર્ષ જીવીશ,” તેટલા માટે અન્યના પ્રાણ લેવાથી શું સો વર્ષ જીવશે કે? રાજાને જ્ઞાન ઉપજ્યું, એટલે આકાશવાણી થઈ કે, “હે મૂઢ રાજાજી! ખબરદાર, એ છોકરાને જરા પણ ઇજા પહોંચાડશે તો તારું રાજ ઉંધું વાળી નાંખાશે. એ છોકરો ભગવદ્ભક્ત છે માટે એનો હાથ તારે દીલે ફેરવવા એની પ્રાર્થના કર, તેથીજ સાઈ થશે.” રાજા આશ્ચર્ય પામી પગે લાગ્યો અને

હાથ ફેરવાવતાંજ રોગ રહિત કંચન કાયા બની ગઇ. રાજાએ તે બાળકની ખૂબ ઠાઠથી પૂજા કરી, ખૂબ શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રાલંકાર પહેરાવી હાથીપર બેસાડી નગરમાં ફેરવી રાજગાદીપર બેસાડી તેનો દાસ બની રહ્યો. તે વખતે તે છોકરાએ કહ્યું કે, મારા માતા પિતા મારા ગુરુ છે, ભાઇઓ સહાયક છે; તેથી રાજ્યપર તેને બેસાડો. મને વેચતે નહીં તો આમ બનતેજ નહીં. માટે ઉપકાર તેનો છે, તેથી બહુ આગ્રહથી બાપને રાજ બનાવી, ભાઇઓને સેનાપતિ દીવાન, તથા ન્યાયાધીશપદે સ્થપાવી, રાજાને એકાંત સ્વતંત્ર કરીને પોતે સાધુવેશે આસક્તિ રહિત રહીને શંકર ભક્તિનો પ્રચાર ખૂબ ચલાવી, ગૃહસ્થાશ્રમ સેવનો રહી અનેક પરોપકાર કૃત્ય કરી કરાવી અંતે ઉત્તમ ગતિને પામ્યો.

૭૯—એક બ્રાહ્મણ પોતાની ધણીજ ગરીબ સ્થિતિથી ધણો વ્યાકુળ બની જઇ, પોતાનું દૈવ-નસીબ શોધવાને નિકળ્યો. વનમાં જતાં એક કદપવૃક્ષ નીચે વિશ્રામ લેવા બેઠો. વૃક્ષને વાચા થઇ કે મારાં ફળની ઉપરનો જીવડો ડીચકાં સાથે કાઢી નાખીને ભક્ષણ કર-ખાઇ જા. બધું અમૃતમયજ ફળ છે. બ્રાહ્મણ કહે, ઉપર પ્રથમ જોતાંજ જીવડો દેખું તેવું ખાતાં મારો જીવ નહીં ચાલે. (પ્રથમ ગ્રાસે મશ્વિકાપાતઃ જેવું થયું.) પછી કોઈ સમર્થ યજ્ઞમાન ખોળવા વિચાર કરી સમુદ્રનું તપ કરવા માંડ્યું. ત્યાં એક સાધુ આવ્યા, તે કહે, ભાઇ! આ સમુદ્રમાં દૂર એક બેટ છે તે ઉપર તારું દૈવ ઉંધું પડ્યું છે તે ચતું કરી આવ, તો તને અખૂટ દ્રવ્ય વગેરે બધું સુખ મળશે. બ્રાહ્મણ કહે, આ ભર દરીઆમાં શી રીતે જાઉં? સાધુને રૂપે સમુદ્ર દેવતાં બોલ્યા કે, ત્યારે ઉપરનું ડીચકું કાઢી નાખી ફળ ખાતે તો તે કેરી ખાવાથી અમૃત બનતે કેની! પણ તું તો તે અમૃતને મુકીને આવ્યો, તેમ હવે સમુદ્રને મુકીને નહીં જતો. પછી સાધુ ગયા. ત્યાં એક મગર આવ્યું કે તરત આંધળું થઇ ગયું. બ્રાહ્મણને કહે તું કાણ છે? બ્રાહ્મણ કહે હું બ્રાહ્મણ છું. મારે પેલા બેટપર જવું છે, ત્યાં દૈવને ચતું કરવું છે. મગર કહે, ભાઇ! હું તને લઇ જાઉં, પણ મારું પુછશે? કે આંધેથી ભક્ષ દેખાય અને પાસે આવું છું કે આંધળું થઇ જાઉં છું. તેનું શું કારણ? મગરને બ્રાહ્મણ કહે કે, પુછીશ. એટલે ખુશી થઇને મગરે પીઠપર બેસાડી ત્યાં લઇ જઇ મુક્યો. ત્યાં એક લાકડું ઉંધું પડેલું તે પગેવતી ચતું કીધું કે તરત તે કાષ્ટમાંથી ખવનિ થયો કે, જા, તારું દૈવ ચતું થયું. બ્રાહ્મણ પુછેછે કે મગર આંધેથી ભક્ષ દેખેછે પણ પાસે આવે કે આંધળું થઇ જાયછે તેનું શું

કારણ? ઉત્તર મળેછે તે અવાજમાં કહેછે કે, પૂર્વે એ બ્રાહ્મણ હતો તે ચઉદે વિદ્યા ભણેલો સમર્થ પંડિત હતો છતાં કોઈને ભણાવતો નહીં. કોઈને વિદ્યા દાન આપી તેને રોજી કમાતા કરી તેનાં કુટુંબનો નિર્વાહ ચલાવતા કાધા હોય, તો, એને ખાવાનું મળે કેની! તે એણે વિદ્યા કોઈને આપીજ નથી તેથી ખાવાનું પાસે આવતાં અંધ થઈ જાય છે. બ્રાહ્મણે પુછ્યું કે પેલું આશ્ર વૃક્ષ દીકું તેનો શું દોષ છે કે ડીચકે કાઢો રહેછે? ઉત્તર મળેછે કે, પૂર્વે એ રાજા હતો. તેણે જેટલી રાજ્ય લક્ષ્મી આવે તેટલી ભોંયરામાં સંગ્રહ કર્યા કાઢી છે. કોઈને પરોપકારમાં વાપરતો નહોતો, દેવ, બ્રાહ્મણ, સંત, સાધુ, રંક, અનાથ, એવા કોઈને અન્ન, વસ્ત્ર આપવામાં ઉપયોગ કાઢ્યો નથી. અને તેથી તે રાજા મરી જઈ, એ વૃક્ષ થયો છે. તેનું ફળ કોઈ ખાઈ શકતું નથી. ભાઈ, ને બધી લક્ષ્મી એ વૃક્ષ તળેજ છે. ઠીક. નમસ્કાર કરી મગરની ખાંધપર બેઠો અને કહ્યું કે, મને કીનારાપર મુકી દે, પછી ત્યાં હું તને તારું કહીશ. મગરે કીનારે મુક્યો ત્યાં મગરને કહ્યું કે, તું વિદ્યા ભણેલો ને કોઈને ભણાવી નહીં તેથી તને ભક્ષ સુઝતું નથી. મગર કહે, લો મહારાજ! હું તમનેજ આપું છું, એમ કહીને મુખમાં પાણી ભરી બ્રાહ્મણના હાથમાં આપ્યું (સંકલ્પરૂપે) એટલે બ્રાહ્મણતો જાણે સરસ્વતિનોજ અવતાર હોય તેવો વિદ્વાન બની રહ્યો. મગરને ભક્ષ દેખાતું થયું તો ખરું પણ શું ખાય! ત્યારે બ્રાહ્મણે તેનાથીજ મળેલી વિદ્યાના બળથી પાંચ પકવાન ત્યાં પ્રગટ કરી મોટો ઢગ કરી અચળ કાઢ્યો. તેમાંથી મગર ગમે તેટલું રોજી ખાય, પણ ખૂટેજ નહીં. બ્રાહ્મણ ત્યાંથી ચાલી પેલાં જાડ તળે આવી તે વૃક્ષને તેનું વૃતાંત કહ્યું. એટલે તે વૃક્ષમાંથી શબ્દ થયો કે, લે ભાઈ. હું તનેજ મારી બધી રાજ્યલક્ષ્મી આપું છું. એમ કહીને તે આંખો નીચે તે બ્રાહ્મણના હાથમાં નમ્યો. અને બ્રાહ્મણના હાથમાં સ્પર્શ થતાં કડકડાટ અવાજ થઈ તેજ-પ્રકાશનો ઝળકારો તે બ્રાહ્મણના જોતાં જોતાં ગેજ થઈ ગયો. અર્થાત્ તે રાજા ઉત્તમ ગતિ-સ્વર્ગને પામ્યો. નીચે અથાગ રાજ્ય લક્ષ્મી દીડી. બ્રાહ્મણતો વિચારમાં પડ્યો કે, અરેરેરે! હજારો મજુર લાવી લઈ જતાં પણ કેટલે વરસે લઈ જવાશે! પાર લાગે તેમ નથી. એટલે લક્ષ્મી બોલી તું પાંચ મોહોર માત્ર લઈ તારાં ગજવામાં નાખ, ને ચાલ્યો જ. હું તારી પાછળ આવીશ. તે રીતે પાંચ સુવર્ણ મુદ્રા લઈ ચાલ્યો. અને ખણખણાટ અવાજ કરતું દ્રવ્ય પણ પાછળ ચાલ્યું. ઘેર ગયો ત્યાં ઘરમાં સઘળું દ્રવ્ય પાછળ આવી ઘરમાં, મોટા વિશાળ વાડામાં, અને ભોંયરાં

મોટાં બની જઇ તેમાં સ્થિત થયું. તાત્પર્ય કે, નસીબ ખુલે ત્યારે, એટલે શુભ પ્રારબ્ધ કર્મ જ્યારે પરિપકવ થઇ ભોગ આપવા પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે ઇષ્ટ ફળ પ્રત્યક્ષ થવાનો સુખોગ, ફલ પ્રદાતા ઇશ્વરની અદૃષ્ટ સત્તા હરકોઇ પ્રકારે, લાવી રળુ કરેછે. એમ સમજી સુસ્ત જનોએ ધૈર્યનો ત્યાગ કરવો નહીં. તેમજ, શરીર ક્ષણિક છે, અશ્વત્થ એટલે આવતી કાલે રહેશે એવો નિશ્ચય નથી, તેથી જે વિદ્યા તથા લક્ષ્મી, અન્ન, ધન, વસ્ત્ર, જળ, ફળ, બળ, કળ વગેરે આપણને મળ્યું હોય તેમાંથી અનુકુળતા પ્રમાણે યથા સમય, પાત્ર જોઇને, ઉદારતાને હૃદયમાં સ્થાન આપીને, શ્રદ્ધા પ્રેમથી આપ્યા * જયું, જનતા ઉપભોગ કરી નીતિ, ન્યાય પૂર્વક પ્રસન્ન રહી પરમાર્થ સિદ્ધ કરી લઇ-આત્મજ્ઞાન સંપન્ન થઇ કૃતાર્થ થયું.

દાનં ભોગોનાશસ્તિસ્ત્રો ગતયો ભવંતિ વિત્તસ્ય ।

યા ન દદાતિ ન મુંક્તે તસ્યત્રતિયા ગતિર્ભવતિ ॥

દાન, ભોગ, અને નાશ, એ ત્રણ ગતિ વિત્તની થાય છે. જે પરોપકાર બુદ્ધિથી દાન કરતો નથી, જનતા સદુપયોગથી ભોગવતો નથી, એટલે એ બેમાંથી બેહુ અગર એક પણ નથી કરતો, તેની ત્રીજી ગતિ, એટલે નાશ થાય છે. તે પછી હે સુસ્ત જનો! શામાટે નાશ થવા દેવું! શ્રદ્ધા રાખી પ્રેમથી ભુખ્યાને અન્ન આપો, રંક દુર્બળોને વસ્ત્રાદિ આપી ટાઢના દુઃખથી બચાવો, શક્તિ સંપન્ન હોય તો પાત્ર જોઈ દ્રવ્યનું યથાશક્તિ દાન કરો. અને તેમાં અલંકર્તા ન બનો. અનાસક્ત રહી, કર્તૃત્વાભિમાન રહિત બની, પરમેશ્વર પ્રીત્યર્થે આપો. અને જનતા છતી લક્ષ્મીએ દરિદ્ર નહીં બન્યા રહેનાં તેના ઉપભોગ સપ્રેમ કરી સુખી થાવ. તો પછી ત્રીજી ગતિનો અભાવ સહજ સિદ્ધ છેજ. ડૉ.

૮૦—એક બ્રાહ્મણ અને તેની સુશીલા સ્ત્રી હતાં. તેમને એક પુત્રી હતી. તે નવ વર્ષની થઇ. પુત્રી થઇ ત્યારથી બ્રાહ્મણ પોતાની સ્ત્રી સાથે ભાષણ કરવાનું છોડી બેઠેલો. સ્ત્રી પીરસે તે જમીને ઉડી જતો. છોકરીને પરણાવવાનો વખત થયો. સ્ત્રીએ બાણ્ય કે સ્વામીતો કંઇ બોલતાજ નથી, તેથી પોતાના

*** દરિદ્રસ્ય કૃતંદાનં શૂન્ય લિંગસ્ય પૂજનં ।**

અનાથ પ્રેત સંસ્કારં અશ્વમેધ ફલં લભેત્ ॥

ગમે તે ગરીબને દયાથી દાન આપવું, જીનાં અપૂજ્ય શિવલિંગનું પૂજન તથા મંદિર સમરાવડું, સુધારવડું, તથા ન્યાત જનતા કોઈ પણ મનુષ્ય જેવું કોઈ ન હોય તેવા અનાથ પ્રેતને સંસ્કાર કરી ઠેકાણે પાડવું, એ મહા પુણ્ય છે.

આપને ત્યાં જઈ કાલાવાસ કરી કહ્યું ત્યારે આપે શ. ૨૦૦) આપ્યા, અને એક સારી જગે વિવાહ કરી વસંત પંચમીનાં લગ્ન કરાવ્યાં. હવે અહીં પણ કન્યાકાળ જાય છે એવું વિચારી આપે પણ પાંચ ગાઉપર એક ગામે જઈ વિવાહ કરી વસંત પંચમીનાજ લગ્ન કરાવ્યાં. ઘેર આવી બજારમાંથી સામાન લાવવા માંડ્યો. સ્ત્રીએ જાણ્યું કે હું વિવાહ કરી આવી ને લગ્ન કરાવ્યાં તેની એને ખચર પડી હશે તેથી લાવે છે. અને ખાતાણ જાણે છે કે, છોકરી મારે પરણાવવાની તેથી હું લાવું છું. સ્ત્રી બધી વ્યવસ્થા કરતી રહી છે. વસંત પંચમીના લગ્નને દિવસે એક વર આમથી, અને એક વર તેમથી, એમ બે વર આવ્યા. હવે કાણુ પરણે?! બધા કહે કે ભાઈ માતાની પણ પુત્રી, ને પિતાની પણ પુત્રી, હમે કોને હા કે ના કહીએ. એમ કરી ઉડી ગયા. તે સમયે ભગવાન ગરૂડપર બેસીને આકાશ માર્ગે જાય છે ત્યાં ગરૂડ શ્રીહરિને પુછે છે કે, પ્રભો! આ બે વરમાંથી કાણુ પરણશે? હરિ કહે, બેહુ પાછા જશે. ને પેલો નાનાં છોકરો જાડે જવા બેઠો બેઠો ટિંગલે ભાંચ બોલે છે તે પરણશે. ગરૂડ કહે હીક. ગરૂડતો ઝડપથી પ્રભુને વૈકુંઠમાં મુકી આવી પેલા છોકરાને ઉપાડી ચાલ્યા, અને ચારસો ગાઉપર સમુદ્ર વચ્ચે એટમાં મુક્યો. તેને સુવાડીને ગરૂડ શ્રીપતિ પાસે ગયા. રાત્રે ૧૨ વાગે કેમ આવ્યા, એમ પ્રભુએ પુછ્યું. ગરૂડ કહે, રાખો હું હમણાં આવું છું, કહીને છોકરા પાસે જઈ પુછ્યું કે, ભાઈ કંઈ આવું છે? છોકરો કહે હા, ભુખ લાગી છે. અહીં બે વર આવ્યા જેમ માતાએ ગભરાઈને છોકરીને પુરીના ટોપલામાં સંતાડી, ઉપર પુરીઓ ગોઠવી મુકી માંડવામાં મુક્યું છે તેજ પુરીનું ડાહું પેલો ગરૂડ, જે કે પેલા છોકરાને માટે ખાવાનું લેવા અત્રે લગ્ન સમારંભ જાણીને આવ્યો છે તે, ઉપાડી ચાલ્યો. પેલા છોકરા કને મુક્યું. મીઠું પાણી એક ઘડો ભરી લાવી મુક્યું ને કહ્યું કે, તું ખાજે, અને આ પાણી પીજે, હું આવું છું. એમ કહી ગરૂડ પ્રભુ પાસે સવાર થતાં ગયો. અત્રે છોકરાએ પુરી ખાઈ પાણી પીધું. એટલે પેલી છોકરી તેમાંથી અકળાઈ બહાર નીકળી. એટલે નારદજી દર્ભ, કંક, કંકણ, વગેરે લઇને આવ્યા (આકાશ માર્ગે ઉતર્યા). નારદે સંક્ષેપથી યથાવિધી લગ્ન કરાવ્યાં, ને કહ્યું કે, બેસો, હમણાં તમને લેવાને આવશે.

ગરૂડે તો અભિમાનથી હરખ બેર ભગવાનને પુછ્યું કે, બોલો મહારાજ! કાણુ પરણ્યું? ભગવાન કહે, મેં કહ્યું તેજ. ગરૂડ કહે, જુડી

વાત છે. આજે તો પ્રભતે જુદા પાડું એમ ફાંકામાં (ગર્વથી) ઉડ્યો અને ખેટમાં આવી જીવે છે તો ખેટ જાગુ પરણીને ખેડલાં છે, ને વાટ જીવે છે. બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો. એ શી રીતે બન્યું તેની તપાસ કરી ત્યારે અભિમાન ઉતરી ખત્રી થઈ કે ઇશ્વરી ઇચ્છા મુજબ થવાનું હોય તેમજ થાયછે. ખેડુને પીડપર ખેસાડી માંડવામાં લાવ્યો. ત્યાં તો શોધા શોધ-ખોળ થઈ રહી છે. ગરૂડ કહું, અરે ભાઈઓ! તમારું ધન્ય ભાગ્ય છે કે જેની પીડપર ભગવાન એમે તે ઉપર આ જોડું ખેસી વહુવર આવ્યું. અને ભગવાન નારદે લક્ષ કરાવ્યું. એમ કહી મુકીને ચાલ્યા ગયા.

નાત્પર્ય કે,—

ભાવિતવ્યં ભવત્યેવ નારિકેલ ફલાંબુવત્ ।
 ગંતવ્યમિવગંતવ્યં ગજમુક્તકપિત્થવત્ ॥
 અવશ્યં ભાવિમાવાનાં પ્રતિકારો ભવેદ્યદિ ।
 તદાદુઃસ્વનલિપ્યેરન્ નલરામયુધિષ્ઠિરઃ ॥

જે રીતે થવાનું હોય તેમજ થાયછે. નાળીયરી ઉપર છેક ટોચ ભાગે નાળીયર આવેછે. તેનાં વજ્ર જેવાં કાચલાં અને તે ઉપર જનડું મજબુત પડે છતાં અંદર કોપરાંતી ગોટીમાં પાણી કેવી રીતે આવેછે. વૃક્ષ નીચે જમીનમાં પાણી નાંખાય છે તે આટલે ઉંચે અને વળી આવાં વજ્ર જેવાં આવણો (પંડા) બેઠીને શી રીતે ગયું! મનસાજ કે આવવાનું હોય તે હરકોઈ રીતે આવેછેજ-થવાનું થાયછેજ. અને હાથી આખું કોડું ગળી જાયછે તે ગુદાદ્વારા પાછું કાઢે છે ત્યારે કોડું આખુંજ નિકળે છે પરંતુ તેમાં ગર (ગર્ભ-સત્ત્વ) બીજકુલ હોતો નથી. કોઠાંને એક પણ છિદ્ર નહીં પડેલું છતાં તમામ ગર કેવી રીતે ક્યાં ઉડી ગયો-ગેજ થયો તે માલમ પડતું નથી, તેમ જવાનું હોય તે એમ જાયછે.

અવશ્ય જે ભાવિ હોયછે-થવાનું હોય તેને પાછું હડાવી શકાતું હોતે તો સમર્થ સત્યવાદી નગરાગ્ન, ભગવાન રામચંદ્ર, મહારાજ ધર્મ-યુધિષ્ઠર, એવા મહાપુરુષા વનવાસ વગેરેનાં દુઃખો શા માટે ભોગવતે! તરત પાછા હડાવી દેતજ-દુઃખી થતેજ નહીં. માટે ભાવિ-થવાનું તે થાય છેજ, તો પછી મનુષ્યને ચિંતા હર્ષ શોક થાયછે તે શા માટે કરવો?! એક ભક્ત કહેછે કે:-જ્યારે ઇશ્વરનીજ ઇચ્છા પ્રમાણે આ વિશ્વમાં સંપન્ન થયા કરેછે તો, મહારે શામાટે હર્ષ કે શોક ચિંતા કરવાં!! મારા

અમૂલ્ય શ્વાસોને પરમાત્મ ચિંતન પૂર્વક હરિસ્મર્ત્તમાં વહેવડાવવાના તે ચુકીને શામાટે નકામો ચિંતામાં કાળક્ષેપ કરી આયુષ્ય ગુમાવી તેટલા શ્વાસ હારી જવા? નહીંજ, મારેતો હરિમય અન્યા રહેતું, એજ કર્તવ્ય છે; કેમકે, થવાનું તેતો થાયછેજ.

૮૧—જેમ, લોટ, ઘી, પેણી, પાણી, અગ્નિ, વગેરેનો યોગ થાયછે ત્યારે પુરી અને છે. તે વખતે લોટ, ઘી, પાણી, વગેરે નામ અને રૂપ જતાં રહેછે, અને એક “પુરી” નામ પડેછે, તેમ પાંચ ભૂતોના વિલા-ગથી આ દેહ બંધાયો, ત્યારે બીજાં નામ જઘને “દેહ” નામ પડ્યું. એમ વારંવાર આ દ્રશ્યનું રૂપાંતર થયા કરેછે તે નામરૂપ મિથ્યા છે—માયિક છે, અને આત્મા સત્ય છે.

અસ્તિમાતિ પ્રિયં રૂપં નામ ચૈવેતિ પંચકં ।

આદ્યત્રયં બ્રહ્મરૂપં જત્તરૂપં તતોદ્વયં ॥

અસ્તિ, ભાતિ, પ્રિય, (સત્, ચિત્, આનંદ) નામ, અને રૂપ, એ પાંચમાંથી આગલાં ત્રણ (સત્, ચિત્, આનંદ) બ્રહ્મરૂપ છે, અને નામ અને રૂપ, એ બે જત્તરૂપ છે.

૮૨—એક રાજાને દીક્રે ગળન કોઢ નિકળ્યો હતો તેથી લોહી, પડ નિકળ્યા કરતું હતું. તેથી ઘણા વૈદ, હકીમોનાં આપઘ કીધાં પણ સારું થયું નહીં. ત્યારે બહુ દુઃખથી અકળાઈ પોતાના સમર્થ ગુરને શરું થઈ પુછ્યું કે, હવે મારે શું કરવું? ગુર કહે, હું કહું તેમ કરે તો કંચન જેવી કાયા થશે. એમ કહી આંખે હાથ ફેરવી કહ્યું કે, જો શું દેખાય છે? જુવે છે તો એક મોટો કુંગર પ્રકાશમય શ્વેત સુંદર જોયો, અને બીજો એક પર્વત કાળો મેશનો જણાયો. ગુરને તે હકીકત કહેતાં ગુર કહે, જો પુણ્યથી તું રાજ્ય ભોગવે છે તે પુણ્યનો પર્વત, તું જો પ્રકાશિત શ્વેત જુવે છે, તે છે. અને કાળો પર્વત તેં જોયો તે તારાં પાપનો કુંગર છે. એ પાપથી તું આ કોઢથી દુઃખગ્રસ્ત થયો છે. તે જવાનો ઉપાય બતાવું પણ તું તે કરી શકશે નહીં. રાજા બહુ દુઃખી હોવાથી બોલ્યો કે, બતાવો પ્રભો! હું કેમ નહીં કરું! ગુર કહે, જો ભાઈ! આ ઉકરડા ઉપરનું જાણુ (વિષ્ટા) ખાઈ જાય તો તરત આરોગ્ય થશે. રાજા કહે, મહારાજ! કોઈ સેંકડો વરસનો એ ઉકરડો છે. એનું ખરાબ જાણુ કેમ ખવાય!! ગુર કહે, ઠીક, બીજો એક ઉપાય છે તે કહું છું કે, તારો નાનો ભાઈ મરી ગયો તેને હાલ થોડાજ દિવસ થયા છે. તેની સ્ત્રી કોઈ પુરૂષનું દર્શન કરતી નથી, તે ખરી

પવિત્ર પતિવ્રતા છે, તે સવારમાં બારી ઉઘાડે તે પહેલાં સામા ઓટલે જઈ બેસવું. તે રાત્રે ૧૧ વાગે ઘેર આવવું. એમ ફક્ત સાત દિવસ કરવું. રાજ કહે, જરૂર એ હું કરીશ. બીજે દલાડે સવારમાં રાજ તે ઓટલે-ભાભીના બંગલા સામે જઈ બેઠો. રાજમાર્ગ હોવાથી અનેક લોકના ટોળાં ત્યાંથી જાય છે તે પેલા રાજની નિંદા કરતા જાય છે કે, અરેરે રાજ વહી ગયો-ઘાતત બગડી, હોં! તે લોક શહેરમાં બીજાને કહે. તે બધા ત્યાં આવી જોઈને તેવીજ નિંદા કરતા ચાલ્યા જાય છે. તે દરેક નિંદકને ભાગે, નિંદાના ન્યૂનાધિક પ્રમાણમાં પેલું છાણુ જાય છે; અથવા રાજનું તેટલું પાપ ચાલ્યું જાય છે, તેમ પેલો કાળો કુંગર પણ ઓછો થતો જાય છે. બીજે દલાડે ગુરૂએ જોઈ કહ્યું કે, જો, તારા પગથી હું ભાગ સારો-શુદ્ધ બની ગયો છે. એટલું છાણુ બહેંચાઈ ગયું-એટલું પાપ ખપી ગયું-નિંદકોને ભાગે ચાલ્યું ગયું. એ રીતે સાત દિવસ પુરા થતાં તો આખું શરીર આરોગ્ય થઈ કંચનકાયા બની ગઈ, પણ એક ક્ષત (ફાલ્સો) માત્ર રહ્યો અને તેમાં એક કોટ રહ્યો. તે જોઈ ગુરૂ કહે, ભાઈ, એ મારા ભાગનું છે. મેં ઉપાય બતાવ્યો છે, હું તો તને બાણું છું કે તું શુદ્ધ છે. તેથી એટલું છાણુ તો તારે ખાવુંજ પડશે. જો, આ અલ્પમાત્ર વટાણુ જેટલુંજ કાળું ચિંદુ બાકી છે તે, ત્યારે અભાવને પામશે. રાજએ તે અલ્પ મગાવી તેમાં ઘી, ખાંડ વગેરે બેળી મહાકળે પ્રાશન કરી જતાં તે એક ક્ષત જતું રહ્યું. નિપ્પાપ થયો. તાત્પર્ય કે, સુજજનોએ કોઈની નિંદા કરી તેના પાપના ભાગી થવું નહી. મહાત્મા કહે છે કે, હાડ, માંસ, રૂધિરનું આ ભૌતિક શરીર હોવાથી શાસ્ત્રો અને સંતો એ પરિણામી-વિકારી શરીરની નિંદા કરીજ રહ્યાં છે. તેથી નિંદકો જો હમારાં શરીરની (શરીરને જોઈને) નિંદા કરતા હશે તો તેઓ હમારી સદાય કરનારા મદદગાર છે. અને આત્માની નિંદા કરતાં હશે તો તેઓ પોતાનીજ નિંદા કરે છે. કેમકે હમારો આત્મા છે તેજ તેમનો છે અથવા તેઓનો આત્મા છે તેજ હમારો છે. આત્મા એકરસ અખંડ એકજ છે.

આત્માનં यदि निन्दन्ति स्वयं निन्दन्स्वमेवहि ।

शरीरं यदि निन्दन्ति सहायस्ते जना मम ॥

વળી, જીવન્મુક્ત મહાપુરુષોનાં કર્મ તે જ્ઞાનીને સ્પર્શ કરી શકતાં નથી. કેમકે કર્તૃત્વાભિમાન છોડીને આસક્તિરહિત રહી કર્મ કરે છે, તો હવે તે કર્મની શી ગતિ-ક્યાં જાય છે? ત્યાં, ઉપનિષદાદિમાં કહ્યું છે તેમ,

જેટલા તે મહાત્માની નિંદા કરનારા હોય છે તેમના તરફ તે જ્ઞાનીનાં પાપકર્મ આકર્ષાઈ જાય છે, અને સ્તુતિપ્રગ્ત-સેવા કરનારાં તરફ પુણ્ય-કર્મ બધાં, તે તે પ્રમાણમાં, તણામ જઈ તેને લાભ-શક્તિ ફળ-સુખશાન્તિ આપે છે.

૮૩—એક શ્રીમાન પાટીદાર કણખી પટેલને સત્તર વરસનો પુત્ર હતો. તેની માતા ગુજરી જવાથી બીજા સગાંઓના આગ્રહથી પટેલે નાતરું કીધું. છોકરાની વહુ બે વરસ પછી રાંપશે તેથી નાતરું કરવાની ના કહ્યા છતાં લોકોના બહુ કહેવાથી કરવું તો પડ્યું. પણ છોકરો ૨૪-૨૫ વરસનો થયો ત્યારે સાવકીમા પોતાના પતિને એક દિવસ કહેવા લાગી કે, “બુવોની, આપણને સુખ ક્યારે થાય કે આ છોકરાને મારી નાખો ત્યારે.” પટેલ કહે, અરે! મોટા છોકરાને કંઈ મારી નંખાય! સ્ત્રી કહે, એ શું બોલ્યા, હું છઉં તો કાસે છોકરા જળીશ; પણ એ કાંટો કાટો તો આપણને સુખ તો થાય પટેલ કહે, ખરી વાત છે, કાસે એને નળળા બળદ આપી હળ ખેડવા મોકલીશ, ને પાછળથી હું મજબુત બળદનું હળ લઈ જઈશ, ને ઉનાવળથી એના ઉપર ચાલ્યો જઈશ, એટલે એ ચગદાઈ જશે. એમ વિચાર કરી સવારે છોકરાને કહ્યું, ભાઈ આપણા ખેતરમાં હળ ખેડવા જા. હું પાછળ આવું છું. છોકરો આજા પ્રમાણે ગયો. તેણે થોડું ખેડ્યું એટલે જાપ આવ્યો. તેણે પણ પછવાડી હળ ખેડ્યું. છોકરો પોતાના હળથી ખેતરમાં એકબે આંટા ફરેલો તેમાં વચમાં બુવારનો એક મોટો છોડ ઉગી નીકળેલો તેને કસણું આવી તેમાં બુવાર પણ આવેલી તે જોઈ છોકરાએ કહ્યું. આપા! આ છોડ મોટો થઈ ઉછરી આવેલો છે તે જોજો. બીજા તો હજી બી વાવીશું ત્યાર પછી ઉગશે ત્યારે. અને આ તો જેડી (જયેટ્ટ) છોડ છે મોટે એને જળવળે. આ વાક્ય સાંભળતાંજ આપને ભાન આવ્યું કે, આ છોકરો પણ એવોજ જેડી-ઉછરી આવેલો તેને કેમ મરાય. અરેરે! રાંડની માયામાં હું કેવડી ભારે ભુલ કરી દેત. વળી એ છોકરાએ કેટલું બધું ખેડી તૈયાર કીધું છે! તે મોટો હતો ત્યારેનું! તરત પુત્રને કહે, ભાઈ હળ છોડી નાખ, ઘેર ચાલ. આશ્ચર્ય સાથે પુછતાં છોકરાને દડાકત કહી તે સાંભળીને પુત્ર બોલ્યો કે, એમાં શું! હું નાત! આ દેહ તમારાથીજ ઉત્પન્ન થયો છે, તેને તમે નાશ કરે તો તેમાં શું થઈ જતે! બેહુ ઘેર આવ્યા. ન્યાતના ૫-૭ જણને બોલાવી વાત સમજાવી. રાંડને માર મારી પીઢેર કાઢી મુકી. પુત્રની વહુથી આશ્રમ નિર્વિદ્ધે ચાલ્યો અને સુખી થયાં.

તાત્પર્ય કે,—જેને રામ રાખેછે તેને કોઈ મારી શકતું નથી. તેમજ પુત્રે પિતાની આજ્ઞાનું પાલન કરી પોતાનું સુપુત્રત્વ કેવી રીતે વિવેકથી દર્શાવ્યું છે તે સૂચવેછે.

વળી મુખ્ય શિક્ષણ તો એ ગ્રાણ્ય છે કે, કોઈ સારાં પવિત્ર અને ભગવદ્ભક્તિસંપન્ન વિદ્વાન પિતા—માતાથી પુત્રને બાળપણથી ભગવત્પ્રેમ-ભક્તિ અને સત્યપ્રિય તથા દિવકર વાણી વદવાના, વર્ણાશ્રમના ધર્મ પાળવાના, સુખદુઃખના પ્રસંગોમાં શાન્ત પ્રસન્ન સુદૃઢ રહી સ્વકર્તવ્યથી ચ્યુત નહિ થવા વગેરેના સંસ્કાર પઠેછે. તેમાંથી બધા, થોડા અથવા એક પણ શુભ સંસ્કાર ઉછરીને (પળાતો રહીને) પુત્ર થઈ જાય છે. યુવાવસ્થામાં જ્યારે સ્ત્રીસંગ થયેથી, દુર્જનોની કુસંગતિને લીધે, ભગવત્સ્મરણ કરવાથી આપણે એઆયર (મકનમાં ગળાઈ જવાથી) થઈ પડીશું એવા મિથ્યાભિમાનયુક્ત ભ્રાન્તચિત્તથી, યાવનિક ભાયા શીખી તેના રાજસ, તામસ ભાવથી, અથવા રંગમાં કલિયે તો અજ્ઞાન—અવિદ્યાવૃત્તિથી પ્રેરાઈને (દુષ્ટ સ્ત્રીની શિખામણ માનીને) દુર્બુદ્ધિવશ થઈ જઈએ છીએ ત્યારે પેલા ઉછરી આવેલા જ્યેષ્ઠત્રેણ સંસ્કારને કાપી કાઢવા—ઉઠાવી દેવા તૈયાર થઈ જઈએ છીએ. તે મહાભવાનક અનિષ્ટ પરિણામનું કારણ છે, તે મનનાં ઉંડાણમાં સમજતાં છતાં, તેની ઉપેક્ષા કરી તેના ભોગ થઈ પડીએ છીએ. પણ તે પૂર્વના નિર્મળ સંસ્કારબળથી—તેના પુણ્યપ્રભાવે પરમ કરુણાનિધિ પ્રભુ, કોઈ સંત, મહાત્મા, સદ્ગુરુ, અગર ઉપદેશકરૂપે આપણું દિવ સમગ્નવી રોકે છે, અથવા તો અંતર્યામિ પ્રભુ તે કૃત્યથી અટકવાનાં કારણરૂપ કોઈ સુયાગ લાવી ખડો કરી હૃદયમાંથી આવણું ખસેડી ભાન આણી જ્ઞાન પ્રકટાવે છે ત્યારે આપણે સચેત (જાગૃત) બની જઈ તે કુમાંગે જતા અટકી, તેનો નિરસકાર કરી, દુર્બુદ્ધિરૂપ કુવિચારને હાંકી કાઢી, આપણા શુભ સંસ્કારનો પ્રવાહ અસ્પન્નિત જારી કરી, નિર્ભયતાપૂર્વક સુખશાન્તિનો અનુભવ કરી સુખી થઈએ છીએ. ૐ

૮૪—એક વિદ્વાન બ્રાહ્મણ નિકાળદર્શિ, ઘણો શાન્ત, અને વિવેકી હતો. તેણે લગ્ન કાઢ્યું અને ઘેર આવ્યા ત્યારે સ્ત્રીએ એકાંતમાં પતિને કહ્યું કે, મારાથી એવી પ્રતિજ્ઞા કરાઈ છે કે, લગ્ન કરનાર પતિને ઘેર ગયા પછી રોજ અમુક (૫-૧૦ કે ૨૦) સંખ્યાના નિયમથી ખાસડાં મારવાં. જો પતિ તે વાત કષ્ટિત ન રાખે તો એમાંથી એકના બ્રાણ

જય, એ પરિણામ લાવતું. આત્મણુ તે સાંભળી ગંભીર મુખે ખેસી અંત-
રમાં ઉતરી પૂર્વજન્મની લોકીકત જાણી લઇ, બોલ્યો કે રોજ પાંચનો
નિયમ રાખ, તે ઘણાં પણ નથી, ને થોડાં પણ નથી. સ્ત્રીએ કબુલ
રાખ્યું અને કામ શરૂ કરીધું. પણ ખીજે દિવસથી આત્મણુના કહ્યા પ્રમાણે
સ્નાન કરી પહેલાંજ મારવા લાગી. નાહ્યા પછી અડકવા આવે તો
સંધ્યામાં અરપશ રહી શકાય નહીં તેથી રોજ તે નિયમ-ધોરણે ચાલ્યા
કરેછે. એક શેહેરનો રાજા હતો તેનું, સવા પ્રલર દલાડે ચઢતાં સુધી,
રોજ માથું દુખ્યા કરે. અનેક વૈદ વગેરે ઉપાય કરી થાક્યા. રાજાએ
આ ત્રિકાલજ આત્મણુની કીર્તિ સાંભળી તરત પાતળખી લઇ સીપાઇ વચ્ચર
વગેરેને તેડવા મોકલ્યા. બારણે આવી જુમ પાડી, તો જુનું નાનું પંચીઉં
પહેરેલો તે બહાર આવ્યો. ભભકા-આડંબર કંઈજ નહીં જોઇને સીપાઇએ
કહે કે, આ શું ઉકાળશે! પણ રાજાનો હુકમ છે તેથી આત્મણુને કહી
સંભળાવ્યો. આત્મણુ સ્નાન સંધ્યા કરી લઇ જમીને સ્ત્રીને કહીને પાત-
ળખીમાં ખેસી ચાલ્યો. થોડેક ગયા એટલે સ્ત્રી એકદમ ચમકી ઉઠી બોલી
કે, એતો કેથા દસ બાર દલાડે વળતે આવશે. તો મારા ખાસડાનું કેમ
થશે! એમ કરી ખાસડું લઇને દોડી. જુમ સાંભળી પાતળખી ઉભી રહી.
સીપાઇ ભાઇ લોકે જાણ્યું કે, મહારાજનું ખાસડું રહી ગયું હશે તે આપવા
દોડે છે. પેલી પાસે આવી બોલી કે, તમે ૧૦-૧૨ દલાડે આવશો, માટે
દસ દિવસનાં (ખાસડાં) ખાઇ લો. આત્મણુ નીચે ઉતર્યો, પાઘડી ઉતારી
માથું ધર્યું. ૧૦ દિવસના ૫૦ ખાસડાં મારીને સ્ત્રી તો ગઇ. આત્મણુ
પાછા પાતળખીમાં ખેડા, પણ સીપાઇએ ભારે આશ્ચર્યચકિત થયા, કે
આ સ્ત્રીનાં ખાસડાં ખાયછે, એ કેવો જીવમ! એ શું ગરબડ છે! પણ
પુછાયું નહીં. રાજા સમીપ ગયા. બહુ આદરમાનથી સુંદર મેહેલમાં
રાખ્યા. એક બે દિવસ જવા દઇ રાણી સાહેબે તેડાવી આત્મણુને
નમ્રતાથી રાજાનાં દુઃખનું કારણ અને તેના નાશ કરવાના ઉપાય વિષે
પુછ્યું. રાજાને બોલાવ્યા. આત્મણુ ધ્યાન કરી તપાસી જોઇ કહ્યું કે,
હે રાજા! પૂર્વે તમે રાજા હતા ત્યાં મહા પુણ્યાત્મા હોવાથી તે પુણ્ય
પ્રભાવે પાછું રાજ્ય મળ્યું છે. પણ તમારાં શરીરની ખોપરી બરાબર
બળી નહીં હતી, ને કાચી રહેલી તે ઉપર એક ટેકરી બાઝી ગઇછે.
તે ખોપરીમાં સવારે સવા પોહોર સુધી જીવડાંઓ ફેલી ખાયા કરેછે.
તે ખોપરી કઢાવી જીવોને મરાવી ખોપરી પૂરી બળાવી નાંખો, તો
તરત દુખનું અંધ થશે. રાજાએ તરત હુકમ કાઢી મનુષ્ય મોકલ્યાં.

ગામ ઠામ જગા નિશાની પત્તા બતાવ્યો તે રીતે ચીટ્ટી લખીને આપી, તે પ્રમાણે જઈ તે જગે ખોદતાં ખોપરી નિકળી. તેજ વખતે અહિં રાજાને તે આત્મણે કહ્યું કે, રાજા! તમારી ખોપરી મળી. જંતુઓના નાશ કીધો, તે પણ અહિં કહ્યું. પછી ખોપરી બાળી તે પણ કહ્યું. રાજાનું દુઃખ ગયું. સીપાઇઓ આવી પ્લેઝ્યુર તોણે હુકમ પ્રમાણે કીધા વિષે નિવેદન કીધું. કામથી ન થઈ શક્યું તે આ પંડિતે કીધું, તેથી તેને અનેક શિરપાવ આપ્યા. રાણીએ ઉંટ ઘોડા ભરી ભરીને અન્ન, વસ્ત્ર, દ્રવ્ય, અલંકાર વગેરે આત્મણને ઘેર મોકલ્યું. તે જોઈને આત્મણની સ્ત્રી ખૂબ ચીટવાઈ ઉઠી કે, આ બધાને શું રહ્યું! મારા ખાસડાંના દહાડા ચઢી ગયા. દ્રવ્ય, અન્ન, વસ્ત્ર ચાલ્યાં આવેછે તે જોઈ વધારે વધારે બળતી બડબડતી ધાણી ઝૂટવા લાગી. બારણામાં તો ઢગલા વળ્યા છે, પણ તે તો પુરી ખાતી નથી. ખાસડાંમાં ધ્યાન લાગ્યું છે.

અહીં સીપાઇએ રાણી સાહેબને તે આત્મણના માથામાં સ્ત્રીએ મારેલાં ખાસડાં વિષે લકીકત કહી, કે આવા જ્ઞાની વિદ્વાન છતાં સ્ત્રીનાં ખાસડાં ખાયછે, એ શું! રાણી કહે. ખમડદાર! અહિં બોલ્યો તે બોલ્યો. કેથે પણ બોલશે તો કેદમાં નાંખીશ. એક દિવસ રાજા, રાણી, આત્મણ ખુશમાં બેઠાં છે, ત્યાં રાણીએ પ્રથમ ક્ષમા માગી આજ્ઞા મળી ત્યારે આત્મણને પુછ્યું કે, રોજ તમે સ્ત્રીના હાથનાં પાંચ ખાસડાં ખાવ છો, એ શું ભેદ છે? આત્મણ હસ્યો અને કહેછે કે, એમાં શું? જુવો, સાહેબ! હું પૂર્વે કાગડો હતો અને એ સ્ત્રી છે તે ભેંસ હતી. એ પહેલી હતી ત્યાં મેં એનું શરીર ટુંપી ટુંપીને માંસ ખાધેલું છે. તે સવા-પાંચ શેર ખાધેલું, તેથી એના ઝણુમાં છું. માટે પાંચ ખાસડાં મારે ત્યારે એક લોહીનું ડીપું જાય. એ રીતે એનું ઝણુ આપું છું. રાણી કહે, ઠીક, પણ હવે બાકી કેટલું છે? આત્મણ કહે, હવે સવાપાંચેર રહ્યું છે. પછી એ નહિં મારશે-બુદ્ધિ તરત બદલાઈ જશે. પછી આત્મણને વિદાય કરવાનો દિવસ ઠરાવતાં રાણીએ કહ્યું કે, મહારાજ! તમે આવા ત્રિકાળજ્ઞાની આત્મણ છો-પૂજ્ય છો, તો હમને જરાતરા રૂંધીર તમારું આપતા જવાની કૃપા કરશો? આત્મણ કહે, હાથ. લેજો. રાણીએ ડાકટર તોડાવ્યો, ને કહ્યું કે, જોજો ડાકટર! સવાપાંચેર લોહી કાઢજો. વધારે કાઢશો તો નોકરી ખોખ બેઆગર થશે. એક વાસણમાં આંકડા કરી બરાબર સવાપાંચેર કાઢી આપ્યું ને તરત બંધ કરી દીધું. રાણીએ તેમાં એક શેર ચોખા નાખી દીધા, ને ખૂબ પાયા. બધું લોહી પામ

દીધું. લાક્ષ્યેણ અનેકા તે ચાખાની એક પોટલી ખાંધીને સીપાઇને હાથમાં આપી કહ્યું કે, આ પોટલી ગોરાણીનાજ હાથમાં આપજે. ખીન્ન ઉંટ વગેરે ભરી મોકલ્યાં તેની સાથે તે ગયો. ને બ્રાહ્મણીના હાથમાં આપી. તેણે જોયું કે આવા ચોખા કોઈજગે પાકતા નથી, તેથી એકલીએજ બે દિવસ રાંધીને ખાધા. એટલે હૃદય તરત બદલાઇ જઇ જ્ઞાન થયું કે, અરરર! હું આ શું કરું છું! સ્વામિ તો મારા પ્રાણનાથ—મારા ઇશ્વર—પૂજ્ય પ્રભુ છે તેને, અરે તે નાથને ખાસડાં મારનારી હું દુષ્ટ પાપણી છું, મારી શી ગતિ થશે! પ્રભુ! ક્ષમા કર. એમ પરતાવો કરતી ઝુર્ખા કરેછે. ચોથે દહાડે બ્રાહ્મણને વિદાય કીધા. ત્યારે સ્વામી સાથે હાથીપર સ્વામિને આવતા જોઇ, પગે પડતી, પગે લાગતી રસ્તામાં સામી આવેછે તેને દૂરથી જોઇ બ્રાહ્મણે વિચાર્યું કે, આ તો આશ્ચર્ય. અંતરમાં ધ્યાનથી જોયું અને જાણ્યું કે, રાણીએ ઉપાય કીધો. ઋણ મુકાયું ત્યારે જ્ઞાન થયું. પછી તો સ્ત્રી ખરાં મનથી ઇશ્વરતુલ્ય જાણી પતિની સેવાપરાયણ રહી તેને પ્રસન્ન રાખવા લાગી. અને પતિવ્રતાના ધર્મથી વર્તી ઉત્તમ ગતિને પ્રાપ્ત થઇ.

તાત્પર્ય કે, જેનું જેટલું માગણું હશે તેટલું તે લેશે અને આપવાનું હશે તે આપશેજ. તેમાં હર્ષશોકને હૃદયમાં સ્થાન આપવાનું વિવેકી સુસજ્જનો ઉચિત સમજતા નથી. તેમજ, કર્તૃત્વાભિમાનનો ભાર માથે લઇ બોળના ભારથી દુઃખી થતા નથી. દ્રશ્યમાત્રને સ્વપ્રવત્ત મિથ્યા જાણી, હર્ષશોકરહિત હુવા, સાક્ષી દ્રષ્ટાપદે સ્થિત રહી, યથાપ્રાપ્ત સંતુષ્ટ તે, આયુષ્યનો કાળક્ષેપ, શ્રીહરિપદે નિમગ્ન થઇ, કરેછે, એવા તે મહાપુરુષને અત્યંત ધન્યવાદ ધટે છે.

૮૫—એક શેઠ હતા, તે જુના વિચારના એટલે સરળ સ્વભાવના હતા. તે ચાળીસહજારની મીલકતવાળા શ્રીમાન હતા. તેને ત્યાં એક બતકો હજીમ હજીમન કરવાને આવે. તેણે એક દિવસ પ્રસંગ જોઇ શેઠને પુછ્યું કે, શેઠ! ધર્મ જય કે પાપે જય? શેઠ કહે, ધર્મો જય. બતકો કહે, કોઇને પુછીએ, અને તમે જુઠા પડો તો તમારી કંઠી આપશો? શેઠ કહે, હા. આગળ ચાલીને એક મોદીને બતકાએ પુછ્યું કે, ભાઈ આજના વખતમાં ધર્મોજય કે પાપી સુખી થાય? તે મોદી કહે આજ તો ઉલટુંજ છે. પાપે જય દીકામાં આવે છે. બતકો કહે, લાવો શેઠ કંઠી. શેઠ ખીચારા સરળ રસ્તાના હોવાથી કંઠી કાઢી આપી. બતકો કહે, ખીજ જગાએ

પુછીએ, ને જુઠા પડે તો કંદોરો કાઢી આપશો? હા કહી, એટલે એક વાણીઆને પુછ્યું કે, આજના વખતમાં ધર્મો જય કે પાપે જય? તે કહે, આજના વખતમાં તો લુચ્ચાઇ-દગા કરનાર પાપથી મજા કરેછે-જય કરેછે. બતકાએ તો કંદોરો પણ પડાવી લીધો. વળી એજ રીતે ત્રીજાને પુછી કહી પણ છીનવી લીધી. એમ લુગડાં પણ ઉતરાવી લઇ બતકો કહે હવે જુઠા પડે તો તમારી આંખ આપશો? હા કહી. સાત આઠ ગાઉ દૂર જઇ પુછ્યું ત્યાં પણ આવાજ છળ પ્રપંચથી પુછતાં એજ ઉત્તર મળવાથી શેઠને કહે, ચાલો જંગલમાં અને આંખ આપો. શેઠ છેક લલા હોવાથી ચાલ્યા. બતકો સમજેછે કે, દેખતો રહેશે તો કાલે બધું પાછું પડાવી લેશે, તેથી આંધળો થવા દેવો. અરણ્યમાં લાવી બે ઝાડ આગળ સુવાડી આંખો કાઢી લીધી, ને ચાલ્યો. શેઠને કળતર થાયછે પણ શું કરે. રાત્રે બે ઝાડને વાચા થઇ પરસ્પર બોલવા લાગ્યાં કે, અલ્યાંતૃષ્ઠ! મારો ગુણ તું જાણેછે? મારી છાલ ઘસીને ચોપડે તો ગયલી આંખ પાછી આવે. ત્યારે બીજું ઝાડ બોલ્યું કે, મારી છાલ ઘસીને પાણીની અંજળી છાંટે તો મરી ગયલો જીવતો થાય. શેઠે સાંસળ્યું. પ્રથમ ધ્વનિ થયલો તે ઝાડની છાલ નખેથી ઉખેડી હથેલીપર ઘસી આંખે ચોપડતાં દેખતો થઇ બેઠો-હતી તેવીજ આંખ આવી. ઉઠીને બેલુ ઝાડની છાલ કાઢી પોટલી બાંધી, અને બેલુ ઝાડને ઓળખી લીધાં. વિચાર્યું કે ગામ હજી ૧૦-૨૦ ગાઉ દૂર છે, માટે મારે સાસરે જઈ. સાસરે આવી સાસુ સસરા સ્ત્રીને કહ્યું કે, રસ્તે હું તો લુટાઇ ગયો તેથી ધોત્યાં સાથે આવ્યો છું. ત્યાં ખૂબ પ્રેમથી વસ્ત્રો આપી જમાડયા, સવારે દુધ ચાહા પોતાની સ્ત્રી કરી આપી જય, રસોઇ કરી જમાડે, એમ ક્રમ ચાલ્યો. બતકો પણ ત્યાં હજમત કરવા આવતો તેણે શેઠને જોતાં પેટમાં ધાસ્કો પડ્યો, કે આ આંધળાને આંખ ક્યાંથી આવી અને અહીં શી રીતે આવ્યો! હવે આપણે મરવાના. તેથી બતકાએ તે શેઠની સ્ત્રીને બોલાવી કહ્યું કે, તારો વર તો ઘેડી સાથે લાગેલો તેથી ન્યાતના લોકે એને લુટી લીધો ત્યારે અહીં આવ્યો છે. સ્ત્રીએ ગભરાઇ તેની માને કહ્યું, તેણે પોતાના પતિ (શેઠના સસરા)ને કહ્યું. એ ગરબડમાં નવ વાગી ગયા. નિયમ પ્રમાણે ચાહા દુધ નહીં આવ્યાથી શેઠ નીચે ઉતરી આવી જુવેછે તો મા દીકરી દીલગીર બની બેઠાંછે. તેને પુછ્યું કેમ આજ દુધબુધ લાવી નહીં, શું ગમગીનીમાં છો? તે બોલી, ના, કંઈ નથી, લાવું છું. દસ વાગી ગયા પણ ચાહા કેવી, ને દુધ કેવું. પુનઃ ઉતરી જોયું તો બેલુ શોકમાં પુછ્યું કે આજ રસોઇ પણ નથી કરવી-એ છે શું! જવાબ

દીધો કે, કરીએ છીએ. પાછો માળપર ગયો. સસરા કહે, આપણે સહિ
 ઘેડાં થયાં, પણ બોલવું નહીં. શેઠ સ્ત્રીને ખાનગી તેડી કારણ પુછતાં
 બોલી કે તમે ઘેડી સાથે લાગી બધાંને ઘેડાં બનાવ્યાં. એ વાત બતકો
 કહી ગયો. શેઠ કહે, હા, ખરી વાત છે. ઉઠ્યો, અને સાસુ સસરા
 વહુને એક ઓરડીમાં ઘાલી સાંકળ દબ કહ્યું કે, હવે બતકાને તેડાવું છું
 તે કહે તે સાંભળજો. ચાકરને તેડવા મોકલ્યો કે શેઠ બોલાવે છે. બતકો
 હરખાયો કે, હાં પેલો ગોળો ઘાલી આવ્યો છું તેજ પુછવા બોલાવતા
 હશે. આપણે પાકું કરી આપશું કે એ ઘેડો છે. આવ્યો ત્યાં તો પેલા
 શેઠને જોતાં ભયભીત થયો. શેઠ કહે, અરે કોઈ છે કે, લાવ પેલી તર-
 વાર, ને આ બતકાનું માથું કાપ. એટલે બતકો બોલ્યો, શેઠ માફ
 કરો. મેં તમારું સહિ લુટી લઈ આંખ પણ લઈ લીધી, ને અહીં
 આવીને જીવું કહ્યું કે, ઘેડી સાથે લાગુ છે. મેં બહુ તમારો અપરાધ
 કરીધો છે. તરત પેલી સાંકળ ઉઘાડી સસરાએતો ખૂબ ક્રોધથી બતકાને
 બોચીમાંથી પકડી મારવા માંડ્યો, ને કહ્યું કે દરમખોર, આવાં ખોટાં
 લાકડાં ઘાલી જમાઈને દુઃખી કરીધા. તારા જેવા પાપીને જીવતો મુકાય
 કેમ ! મારી નાખવા જતાં જમાઈ શેઠ હાથ પકડ્યો, કે જવા દો. એને
 બાંધી મુકા. એ દરમ્યાન બારણે દાદાકાર થઈ રહેલો કે રાજાનો એકનો-
 એક કુંવર જીવાન ૨૦ વરસનો મરી ગયો. એ સાંભળી તરત શેઠ
 દોડ્યા. અને રાજાની પાસે જોડેથી ચાલ્યા જઈ કહ્યું કે, ગભરાવ નહીં,
 હું જીવતો કરું છું. એટલું સાંભળતાં પછી રાજાજી તરફથી તેને માન
 મળવામાં શું કહેવાનું ! તત્કાળ પેલી છાલ ધસીને અંજલી છાંટતાં
 કુંવર બેઠો થયો. રાજાએ અધું રાજ આપી ગાદીએ બેસાડ્યો. રાજા કહે,
 પુનથી મારે બીજું શું વધારે છે ? ! આ અધું તમારું છે. હમે તમારા
 સેવકો છીએ. શેઠ કહે, હાજી, રાજા મારું ખરું, પણ હું તમને સાંપું
 છું. હું કહું તેજ તમારે કરવું. રાજાએ વચન માથે ચડાવ્યું. શેઠ પાછા
 સાસરે આવ્યા. બપોર તો શહેરમાં ફેલાઈ ગઈ હતી કે શેઠ (જમાઈ)
 ને રાજા મળ્યું. તેથી દ્વેષથી-રોષથી ભરેલા સસરાએ રાજાને જઈ બત-
 કાનો પ્રપંચ કહી દીધો. તરત ફાંસીનો હુકમ થયો. દાંડી પીટાઈ કે
 બતકાને ફાંસી દેવાય છે. તે પેલા શેઠને કાને પડી કે તરત રાજા કને
 દોડ્યો, ને કહે મારી આજ્ઞા માને છે કેની ? રાજા કહે, તમારાજ ગુલામ
 છીએને. શેઠ કહે, ઠીક, તો બતકાને ફાંસી નહીં દેવાય. બતકાને બોલાવ્યો.
 મુજબતો કાંપતો આવી ઉભો છે. જે મનુષ્ય ગુણી છે તે અવગુણ તરફ
 જોતો નથી, પણ બીજાના અવગુણને દાખી દઈ તેના ગુણને-તે અવ-

ગુણનેજ ગુણરૂપે સિદ્ધ કરી બતાવે છે, તે રીતે આ શેઠ કહે છે કે, અરે રાજા! એણે મને એટલું દુઃખ દીધું નહીં હવે તો તારો છોકરો જીવતે ક્યાંથી? એણે આંખ લીધી, હું રાત્રે ત્યાં પડી રહ્યો, ઝાડની વાણી સાંભળી, ત્યારે આ વખત આવ્યો. માટે એ તો મારો ગુરુ છે. એના જેટલો ઉપકાર કોઈએ કીધો નથી. એ રીતે બતકો બચ્યો, તેથી તે બતકાને મહા હર્ષ થયો, અને ન્દાસવા જાય છે તેવો શેઠે હાથ પકડી પુછ્યું કે, બતકાજી બોલો, ધર્મો જય કે પાપે જય. બતકો લાંબો થઈ પગે પડી બોલ્યો કે, પ્રભુ! ધર્મો જય. અને પાપથી તો ક્ષયજ થાય, પણ આપના જેવા દયાળુ હતા તોજ હું જીવ્યો. માટે મને ક્ષમા કરો.

તાત્પર્ય કે—આસુરી સ્વભાવ-પ્રકૃતિને વશ થઈ કોઈ ગાળ દેશે તો તેને પ્રત્યુત્તરમાં પાછી ગાળ દેવાય છે અથવા તામસ પ્રધાન પ્રકૃતિ વશ હોવો તે પ્રહાર પણ કરે છે, તેથી વૃદ્ધિ થતાં ભડકું લાગી જઈ કલેશની હોળી ઝળકે છે. એ પ્રકારનાં મનુષ્યોથી ઉંચી કોટીનાં હોય છે તે, સામી ગાળ નહીં દેતાં તે કાળે સહન કરી રહે છે, અને મનમાં દ્વેષ રાખી તેનું અનિષ્ટ ચિંતવતા રહી તક જોતા રહે છે ખરા, પણ દયાળુ સ્વભાવ હોય છે તો, વખત આવે ત્યારે તેને માત્ર ગ્લાનિ ઉપજાવે તેવા શબ્દ કહી દાડે જતા નથી—એટલે તેને હાની કરતા નથી. એનાથી ઉંચી કોટીના મનુષ્ય, તેનો તિરસ્કાર સહન કરી રહે છે અને મનમાં તે વિષે કંઈ દ્વેષ રાખતાં નથી, પણ તેવાનો સંસર્ગ ફરી કરતાં નથી. એનાથી ઉંચી કોટીના હોય છે તે, એવા અપકાર કરનારા ઉપર પણ રાગદ્વેષ નહીં રાખતાં—તેણે આપેલાં દુઃખ સહન કરી લે છે અને તે અપકાર કરનાર ફસાઈ પડે છે—દુઃખની જાળમાં સપડાઈ જાય છે તો તેના ઉપર તે (અપકારના બદલામાં) ઉપકાર કરી તેને બચાવી સુખ આપે છે.

સર્વજ્ઞ ઇશ્વર વિશ્વ વ્યવસ્થાપક સમર્થ સત્તાથી ધર્મે ચાલનાર, કોઈ કર્મના ભોગ ભોગવવાને આવી પડે છે તો, પ્રથમ દુઃખી થતો જાણાય છે ખરો, પણ તે સ્વધર્મનિષ્ઠા, દયા, ક્ષમા, વગેરે દૈવીસંપત્તિને હૃદય-મંદિરમાંથી બહાર કાઢી નથી નાખતો તો, અંતમાં—છેવટે વિજય પામેજ છે. સત્યમેવજયતે નાનૃતં. સત્યથી—ધર્મથીજ જય થાય છે, અસત્યથી—અધર્મથી નહિં.

સુરતું એ લક્ષણ છે કે, કોઈનો પણ સમાગમ કરી તેમાં જે સહ-ગુણ દેખાય, તેનાજ ઉપર લક્ષ આપી તે ગ્રાહ્ય ગણે છે. તેના દુર્ગુણ

તરફ અલક્ષ કરેછે. માછલાં ઉપર લક્ષ રાખી દંભી-અગવત્ મૈન્ય રહેનાર દુર્જન જેવા તે નથી હોતા, પણ અનેક પદાર્થના સમુહો પડેલા હોવા છતાં હંસપક્ષી મોતી ઉપરજ ચાંચ મારી તેનેજ ઝડપી લેછે, બીજું ઘણુંએ પડ્યું જેતાં છતાં પોતાને તે કંઈ જરૂરનું નથી એમ જાણી અલક્ષ કરેછે-ઉપેક્ષા કરેછે, તેમ હંસ જેવા તે સુસજ્જનો સહગુણનેજ જીવેછે. અરે! પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપે દુર્ગુણ-અપકાર હોય તે છતાં બુદ્ધિ સત્વથી તેનું સહગુણમાંજ રૂપાંતર માની ઉપકારરૂપે જાણેછે. એવા મહાત્માને અત્યંત ધન્યવાદ છે, અને વિશ્વવંદ્ય તો તેવાનેજ કહી શકાય છે. ૐ

૮૬—એક મહાત્મા-ગુરૂ હતા તે એવા સિદ્ધયોગિ હતા કે, તે જ્યાં એસે ત્યાં લક્ષ્મી, ઉઠે, જ્યાં જાય ત્યાં ત્યાં લક્ષ્મીનાજ દગ વળે. શિષ્યે બુદ્ધિ બગડવાથી એવો વિચાર કીધો કે, આ બધી લક્ષ્મિ આપણે દાટી દેવી, અને ગુરૂને મારી નાખવા. શિષ્યે ગુરૂને કહ્યું કે, મહારાજ! કાશી ચાલો, ને એ બધી લક્ષ્મી અહિં દાટો. ગુરૂ કહે, હા. પછી તે શિષ્ય પાસે બધી લક્ષ્મી દટાવી બેઠું કાશી જવા નિકળ્યા. રસ્તામાં શિષ્યે ટોંચ કીધો-કે, કાંટો ભાંગ્યો. ગુરૂ બીજો કાંટો લઈ કાઢવા લાગ્યા, પણ કાંટો ભાંગ્યો હોય તો નિકળે કેતી! પછી તરસ લાગી એવું કહ્યું, ત્યારે ગુરૂ પાણી લેવા ગયા. પાછળ તે શિષ્ય ગયો. કુવા ઉપર ચઢનાંજ હડસેલો માર્યો તેથી કુવામાં પડ્યા, પણ પીપળાનું મુળીઉં હાથમાં પકડાઈ ગયું તેથી તે પકડી રહ્યા. તે જોઈ ચપ્પુ કાઢી આંગળાં કાપી મુક્યાં, એટલે કુવામાં પડ્યા; પણ કેડપુર પાણી હતાં તેથી ઉભા રહ્યા. થોડીવારે એક લાખી વણઝારો ત્યાં મુકામ નાખી પાણી ભરવા આવ્યો. ત્યારે કુવામાંથી બોલ્યા કે, ભાઈ, ધીમે રહીને પાણી કાઢજે. વણઝારે મનુષ્ય જાણી દયા-દષ્ટિથી તેને દોરડાં મુકી બહાર કાઢ્યા. તે વણઝારાને નવલાખની ખોટ આવેલી, ને ૧૯ લાખનું દેવું થયલું. સાધુને બહાર કાઢી પાણી ભરી ચાલ્યો. તેજ દહાડે એક વંપારીએ ત્રણગણું મૂલ્ય આપી માલ ખરીદી લીધો. આ સાધુનું પગલું સાફ છે, એમ જાણી સાધુને તો ખૂબ માન-આદર-પ્રેમથી રાખ્યા. નવ દિવસમાં તો નવ લાખની ખોટ પુરાઈ ગઈ તથા દેવું પત્યું. એક માસ થતાં તો પંદર લાખનો ધણી થયો. વણઝારો કહે, હું મરું ત્યારે છુટા પડો, અગર તમે મરો ત્યારેજ હું છુટો પડું; ત્યાંસુધી તમને છોડીશ નહિં. આગળ જતાં એક ગામને પાદરે વણઝાર નાખી છે. ત્યાંના રાજાને ત્રણ કરોડનું દેવું, ને ખજાને ખોટ. તેજે વાન

સાંભળી કે આવા સાધુ ઠાઈ છે. તેને લાવેથી લક્ષ્મી ભરપૂર થશે. તેથી સ્વારી સાથે વણઝારા પાસે લેવા આવ્યો. વણઝારો કહે, મારો જીવ જીવ ત્યાંસુધી એ સાધુને ન આપીશ. રાજા કહે, યુદ્ધ કર. વણઝારો કહે, તૈયાર છું. સાધુ કહે, ભાઈ, લડો શામાટે. નાહક, મનુષ્યો દોર વગેરે નાશ પામે, એ હત્યા શું કામ જોઈએ? માટે ભાઈ, એક મહિનો મને એને ત્યાં જઈ આવવા દે. એમ સમજાવી શાન્ત કીધો, ને રાજા સાથે સાધુ ગયા. ત્યારથી લક્ષ્મી આવવા લાગી. સાધુએ સદાવન શરૂ કીધું. ૨૧ દિવસમાં ત્રણ કરોડનું દેવું પત્યું, ને ખજનો ભરપૂર થયો. વીસમે દહાડે પેલા શિષ્ય આવ્યો તેની જટા વધી ગઈ છે, દાદી લાંબી બની છે, એવો આવતો જોઈ ગુરૂએ મોદીને હુકમ આપ્યો કે, પેલાને માળે મોકલજે. મોદીએ તેને કહ્યું કે, તમને માળે તેડે છે. તે સાંભળતાં ખૂબ દરખાસો, કે રાજદરબારમાં આટલું માન. હર્ષભર્યો માળે ચઢી ગયો. ગુરૂને જોતાં જ થરથર કાંપવા માંડ્યું, કે હવે મોત આવ્યું. આ અહિં શી રીતે, ને આ શું! એટલે પેલા ગુરૂ કહે, મહારાજ! ધ્રુજો છા શું કામ, આવો, બેસો. હજમને બોલાવી બધું મુંડન કરાવી નાખ્યું. મર્દન કરાવી સ્નાન કરાવી શીરાપુરીની રસોઈ જમાડી રાખ્યા છે. બેઠુએ પરસ્પર ઓળખ્યા છે પણ કોઈ બોલતા નથી. દસબાર દિવસ રાખી રાગને કહી સ્વારી કઢાવી પેલા શિષ્ય સાધુને પાલખીમાં બેસાડાવી ચાર ગાઉ ઉપર મુકી આવવાનું કહ્યું. તે રીતે પચીસેક સ્વાર સાથે પાલખીમાં બેસાડી મુકવા ચાલ્યા. બધા કહે, આટલા આટલા સાધુ આવી ગયા, પણ આ સાધુ કંઈ એનો મિત્ર હશે. સીપાઈએ તેને પાલખીમાંથી ઉતરતાં પુછ્યું કે, તમને આટલાં માનપાનથી મોકલવાનું શું કારણ છે? ત્યારે પેલો શિષ્ય બોલ્યો કે, અરે એતો ભંગીઓ છે, એ વાત પ્રસિદ્ધ ન થાય, તેથી એમ કીધું. આમ બોલ્યો, તે ઈશ્વરી શક્તિરૂપ (ત્રિજ્ઞપતિ) પૃથ્વી-દેવી સહન કરી શક્યાં નહિં. તેથી પૃથ્વી ફાટી, તેમાં પગેથી ચગદાતો-દબાતો-રીખાતો સમાઈ ગયો-ગ્રાસ થઈ પડ્યો-ગ્રસાઈ ગયો. આ જતાં સિપાઈએ આવીને ગુરૂને કહ્યું. આંગણાં કપાયલાં હતાં તેથી હુંદા હાથે ઉઠીને ગુરૂ તો શોક કરવા બેઠા. ને હુંડે હુંદાં ઘસીને બોલે છે કે, “ અરેરે! બહોત ખુરા હુવા, કયા કરીએ. મેરા વગર પૈસેકા ધોળી મર ગયા.” એ દીલગીરીનું કારણ રાજા વગેરેએ પુછ્યાથી, વ્યાખ્યાનનો સમય ઠરાવી, મોટી સભા ભરી તેમાં ગુરૂજીએ ઉપદેશ આપતાં જણાવ્યું કે,—સાધુ-પુરોનાં પુણ્યકર્મનાં ફળભોગનો લાભ, તેની સ્તુતિ, સેવા, વંદન, પૂજન કરનારાને મળે છે. પણ નિંદા કરનારા તો તે સાધુનાં પાપકર્મને પોતાને

શિર ખેંચી લેછે. અને તે સાધુને, પાપકર્મનાં દુઃખરૂપ ફળ ભોગવવા માંથી મુક્ત કરેછે-ખચાવેછે; તેથી ઉપકાર કરનારા છે. ધોખી વસ્ત્ર ધ્રુવે છે એટલે મેલ કાઢી લેછે, અને વસ્ત્રને શુદ્ધ સ્વચ્છ નિર્મળ કરી પાછું આપેછે. તેમ, એ નિંદકલોક, પાપરૂપ મેલ (મળ) પોતે પાસે રાખી લઇને અંતઃકરણરૂપ વસ્ત્ર શુદ્ધ કરી દેછે. જેથી જ્ઞાનાધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે. એનાથી મોટો ઉપકાર કયો? કેમકે જ્ઞાનાધિકાર પ્રાપ્ત થાયછે. એનાથી મોટો ઉપકાર કયો? કેમકે જ્ઞાનાધિકાર આવવાથી, ઇશ્વરગુરૂરૂપા થયે, જ્ઞાન થતાં અજ્ઞાનરૂપ આવણું-પટ ખસી જાય છે તેથી સ્વયંપ્રકાશ અત્માત્મકય અભેદ સાક્ષાત્કાર થાય છે. જ્ઞાનાદેવહિમુક્તિસ્વાત નાન્યથા. અજ્ઞાન-વાદળું ખસી જવાથી જન્મમૃત્યુરદિત સ્વયંસિદ્ધ પોતાનાં સત્ય જ્ઞાનધન આનંદસ્વરૂપમાં સ્થિત થઇ શાશ્વતિ શાન્તિને પામેછે, એથી મોટો ઉપકાર બીજો શું!

૮૭ -શાલીવાહન નામે એક રાજાએ ગુરૂ વસિષ્ઠને પુછ્યું કે ભવિષ્ય એટલે શું? ગુરૂ કહે, આગળ-ભાવિ-થવાનું હોય તે. રાજા કહે, માફ શું ભવિષ્ય છે તે કહો. ગુરૂ કહે, તારાથી દશહજાર આત્મણની હત્યા થવાની છે. રાજા કહે, તે શી રીતે? ગુરૂ કહે. કાલે તારાં શહેરમાં એક ઘોડો આવશે તેની સવાનાખ ડીમન કહેવાશે. પણ જો તું તે ખરીદ નહિં કરે ત્યારે તો કંઈ દરકન નથી; પણ કદાપિ ખરીદે, તો તેપર ખેસતો નહિં; કદી ખેસે તો દક્ષિણે જતો નહિં; કદાચ દક્ષિણે પણ જાય, તો એક ગુફા આવશે તેમાં ખેસતો નહિં; કદાચ ખેસે તો ત્યાં એક સુંદર કન્યા મળશે તેને પરણતો નહિં; કદિ પરણે તો તેનું કલું કરતો નહિં; તો તારાથી અત્તહત્યા નહિં થાય. ટીક. બીજે દિવસે સવારે ઘોડો વેચાવવા વેપારી સાથે આવ્યો. રાજાએ વિચાર્યું કે, સવા-લાખનો ઘોડો આપણે નહિં જામશું તો કોણ લેશે, ભલે ખેસીશું નહિં; એમ કરી ઘોડો લીધો. બે વર્ષ તો સ્મરણ રાખી નહિં ખેડો, પણ પછી સ્વારી કાઢી ત્યારે મન થયું કે ખેસીએ તો ખરા, દક્ષિણે જામશું નહિં. બેઠા, અને સ્વારી તો દક્ષિણ દિશા તરફ ચાલી, ત્યારે વિચાર્યું કે ગુફામાં નહિં જામશું. સ્વારી ચાલેછે એટલામાં લોકો દોડતા આવ્યા, અને પોકાર કીધો કે હમારાં ગામમાં ઘાડ પડી માટે ખચાવો. રાજાએ જોયું કે આપણે રાજા થઇને ઘરમાં કેમ ખેસી જવાય. ચાલ્યા, અને વેગથી જઇને હુટારાને પકડી પકડી કેદમાં મોકલાવ્યા. રાજાએ ઘોડો દોડાવ્યો, તે એક સુંદર રૂબરૂપ ગુફા જેવું મનમાં આનંદ થયું કે એમાં સુંદર કન્યા

હશે તેને પરણુશું નહિં, પણ જોવી તો ખરી, એમ ધારી તેમાં પ્રવેશ કીધો. તેમાં આગળ જતાં એક સુંદર કન્યા અદ્ભૂત સ્વરૂપવાન એક સુવર્ણના હિંડોળાપર બેઠેલી જોષ મોહ પામી ગયો. કન્યા કહે, અરે તું માનવી અત્રે ક્યાંથી! ઠીક, આવ્યો તો મારી સાથે લગ્ન કર. રાગ મોહિત તો થયલોજ, તેથી મનમાં ઠરાવ્યું કે એનું કહ્યું કરીશું નહિં. એમ ઠરાવી પરણીને ઘેર લાવ્યો. ચાર પાંચ વર્ષ તો તેનું કહ્યું નહિં કીધું. એક દિવસ આનંદમાં બેહુ બેઠાં છે તે પ્રસંગે તે સ્ત્રી કહેછે કે, આપણે એક યજ્ઞ તો કરો. રાગ વિચારેછે કે ધર્મ કરવાનું શુભ કામ કરવા કહેછે તો શી ચિંતા છે, કરવો. દશાશ્વમેધ યજ્ઞ કરવા વસિષ્ઠ ગુરૂને કહી દશહજ્જર બ્રાહ્મણને નિમંત્રણ કીધાં. (એક એક અશ્વમેધ એક હજ્જર પ્રમાણે). યજ્ઞ શરૂ થયો. બ્રાહ્મણો કાર્યક્રમ ચલાવી રહ્યા છે, સ્ત્રીપુરૂષ-રાગરાણી હાથમાં કળશ લઈ ઉભાં છે, સ્ત્રીના હાથમાં કળશ છે, ને પુરૂષના હાથમાં કોડીઢિં છે. તે સમયે પવન એવા વેગમાં વાવા લાગ્યો કે તેના સુસવાટા-ઝપાટાથી રાણીનું વસ્ત્ર ઊંચું થઈ ગયું. તેથી સ્ત્રીને બ્રાહ્મણોએ નમ્ર દીડી, એટલે જપ વગેરે બંધ પડી ગયું. તે સાથે રાગના હાથમાંથી કોડીઢિં પણ પડી ગયું તેના કડકા થઈ ગયા તેટલા ચક્ર બની જઈ સર્વનાં મસ્તકો (બ્રાહ્મણનાં) કાપી નાખ્યાં. આ બ્રહ્મહત્યા, દશહજ્જર બ્રાહ્મણની જે ભાવિ હતુંજ તે પ્રમાણે, થઈ. એ મહાકષ્ટ આવ્યું. એ દોષથી મુક્ત થવાને શું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું, તે વિષે ગુરૂને પુછતાં કહ્યું કે, બંધી રાજ્ય લક્ષ્મી મને અર્પણ કર. રાગએ ગુરૂની આજ્ઞા પ્રમાણે સંકલ્પ કરી ગુરૂને સર્વસ્વ રાજ્ય લક્ષ્મી આપી. તે વડે વસિષ્ઠે પ્રાયશ્ચિત્ત યજ્ઞ કીધો. તે પુણ્ય પ્રભાવથી બધા બ્રાહ્મણો પુનર્જન પામ્યા (જીવતા થયા.) પછી દશાશ્વમેધ યજ્ઞની પૂર્ણાહુતી કરાવી કાર્યની સમાપ્તિ કરી. ગુરૂ સમર્થ હતા તો યથેષ્ટ સંતોષ થયો, કાર્ય સર્વ પૂર્ણ થયું, વ્યવહાર પરમાર્થ સિદ્ધ થયા, ઇચ્છા પ્રમાણે ભોગ વૈભવ ભોગવી, અંતે વિવેક વૈરાગ્ય સંપન્ન થઈ, સદ્ગુરૂ શરણું થઈ, બ્રહ્મવિદ્યા પ્રાપ્ત કરી, દેહમાંથી અહંમત્ત્વ ઉઠાવી લઈ તેને આત્મતત્ત્વમાં સ્થાપી, વિદેહ કેવલ્યને પામ્યો.

તાત્પર્ય કે, જે વખતે જે થવાનું અદ્રષ્ટ સત્તાથી નિર્મિત હોયછે તે પ્રમાણે થાયછે, એ વાત નિશ્ચિત છે, તો પછી તેમાં હર્ષ શોકને વશ થાયછે અને ક્લેશ કરી હૃદયને તાવી નાખી નિર્માલ્ય બની રહેછે અને નિરર્થક દુઃખી થાયછે, એ શું સુઝ વિવેક જનોને શોભેછે કે? જાજે ખરું

કે?! નહીંજ. દશ ઇંદ્રિયોને ઉપનિષદમાં અશ્વ કહ્યાછે, તેને પોતાના તાત્પર્યમાં કરી લઈ, જ્ઞાન યજ્ઞ પ્રારંભી જ્ઞાનાગ્નિમાં હોમી દેવાના સમારંભ મહોત્સવ વખતે ત્રણ ગુણના કારમા વેગવાળા ઝપાટા-લપટ ઝપટથી વહેતા પવનનાં બળથી, અવિદ્યા માયાનું ગુણ સ્થાન, પડદો-વસ્ત્ર ખસતાં, જોવામાં આવેછે તે એક વિઘ્નરૂપ છે. અને તે જોઈ મોહ પામી જપ, હોમ વગેરે કર્તવ્ય કર્મ ચુકી જાયછે તેની દુર્દશા કેવી થાયછે તે સ્પષ્ટ સૂચવેછે. એ વિઘ્નથી બચી, આરંભેલો યજ્ઞ સમાપ્ત કરી, શાશ્વતી શાંતિ મેળવવા સારું સદ્ગુરુનું શર્ણુ ગ્રહણ કરવું જરૂર છે. સમિત્પાણિ શ્રોત્રિયં બ્રહ્મનિષ્ઠં હાથમાં પત્ર, પુષ્પ, ફળ, જળ, સમીધાદિ ભેટ લઈ શ્રોત્રિય બ્રહ્મનિષ્ઠ સદ્ગુરુને શર્ણુ જવું જોઈએ. અને તન, મન અને ધન ગુરુને અર્પણ કરી તેની સેવામાં રહી તેના બની રહેવાનું છે. તો તે આપણામાં રહેલી ખામી-દોષ-આવર્ણુ-અજ્ઞાન ભુંસી નાખવા અનેક યુક્તિ પ્રયુક્તિથી સમજવી, પોતાનાં યોગબળોના પલ્લુ ઉપયોગ કરી (સામર્થ્ય વાપરી) આપણને શુદ્ધ કરી, જ્ઞાનયજ્ઞ પુરો કરાવે છે, અર્થાત્ બ્રહ્માત્મકય અનુભવ કરાવી જીવન્મુક્ત દશા પ્રાપ્ત કરી જીવન્મુક્તિ મુખનો ભોગવડો આપી અંતે વિદેહ-કૈવલ્યને પમાડે છે. અરતુ. ॥ ૐ ॥

૮૮—રાવણ મોટો પરાક્રમી હોવાથી બ્રહ્મા રોજ વેદનું પારાયણ કરાવવાને તેને ત્યાં આવે. એક દિવસ બધા બેઠાછે, મસાલજી મસાલ લઈ પાસે ઉભોછે, તે વખતે બ્રહ્માને રાવણે પુછ્યું કે, આ મારી પુત્રી કોની સાથે પરણશે? બ્રહ્મા કહે, તું ચીઠાઈ નહીં જાય તો કહું. રાવણે કબુલ કીધું ત્યારે બ્રહ્મા કહે, આ મસાલજી ઉભોછે એની સાથે પરણશે. રાવણ કહે, ઠીક. પછી ચાર જણને હુકમ આપી તે મસાલજીને મારી નાખવા સમુદ્ર કાંઠે મોકલ્યો. ત્યાં મસાલજીએ ચારે જણને કહ્યું કે, ભાઈઓ! મને મારવાથી તમારા હાથમાં શું આવવાનું છે! મને પેટીમાં ધાલી સમુદ્રમાં મુકી દો, પછી મારું નસીય હશે તેમ થશે. ચાર જણે દયા દષ્ટિ લાવી તે રીતે કીધું. તે પેટી તરતી ગયડતી અથડાતી ઘેઘા (જેવાં) ખંદેરે આવી અટકી. તે માછીની જળમાં આવી. ભારે ભક્ષ આવ્યું જાણી તેને જોતાં તો પેટી દોઢી, તે વજનદાર હોવાથી ઝવેરાતનો ખજાનો હશે એમ સમજીને રાગને ત્યાં લઈ જઈ આવી. જોતાં તો ૧૬ વર્ષનો છોકરો. રાગ વાંઝીઓ હતો તે ખુશ થયો, અને સમુદ્રે પુત્ર આપ્યો તેથી ખૂબ પુણ્યદાન કરાવ્યું. તે રાગ મહું પામ્યો ત્યારે ગાદીએ તે છોકરાને બેસાડ્યો. અત્રે રાવણ રાગની છોકરી માટે વરની શોધ કરવા

મોકલેલો બ્રહ્મણ ત્યાં ઘોઘે આવી પહોંચ્યો. રાજનું સુંદર સ્વરૂપ જોઈ માયું કીધું. તે રાજ્યે કબુલ્યું. રાવણ પાસે જઈને સમાચાર કહ્યા. લક્ષ્મણે દહાડે જાન આપી. રીતસર લક્ષ્મણ થયાં. સભા ભરીને બ્રહ્મદેવ વગેરે સાથે બેઠાં છે ત્યાં રાવણ હસી પડ્યો, ને બ્રહ્માને કહે, તમે જુઠા પડ્યા. જુવો, કેણુ પરણ્યું ! બ્રહ્મા કહે, ભાઈ, એ તે મસાલજીવ પરણ્યો. રાવણ કહે, જાવ, જાવ, ઢોંગ ન કરો. બ્રહ્મા કહે, પુછી ખાત્રી કરી જો. રાવણ જમાઈને પુછે છે કે, તમે કેણુ છો ? જમાઈ કહે છે કે, મહારાજ ! તેજ હું. આશ્ચર્ય પામ્યો. જમાઈએ પોતાનાં માખાપ સ્ત્રી વગેરે બતાવ્યાં. અને મસાલજીનો વેશ લઈ ઉભો, તો રાવણને ખાત્રી થઈ, પણ ભારે આશ્ચર્ય થયું. પછી ઇનામ આપવાનું ઠરાવી ચાર મારનારને બોલાવી પુછ્યું તેથી પુરી ખાત્રી થઈ. ઇનામો આપ્યાં. અને બ્રહ્મા ખરા છે એમ કહી પ્રણામ કર્યાં.

તાત્પર્ય કે, પૂર્વે પાછલાં પુષ્પ રત્નોમાં બીજાં કેટલાંક દૃષ્ટાંતોથી સિદ્ધ કરી ગયા તે પ્રમાણે આ દૃષ્ટાંતથી પણ એજ ઠરે છે કે, ભાવિ-થવાનું હોય તેજ થાય છે: તેને ખાળવાને કેાઈ સમર્થ નથી, એમ જાણી આ જાત્રત સૃષ્ટિરૂપ ઇશ્વરના સ્વપ્ન સદ્રશ સંકલ્પજન્ય પ્રપંચનું મિથ્યાત્વ જાણી લઈ, તેમાં મોહ નહીં પામનાર દર્શ, શોક, ભય, કલેશાદિથી દુઃખી થતો નથી, પણ તેને તરી જઈ પરમ સુખરૂપ બન્યો રહે છે. તરતિ શોકમાત્મવિત્. આત્મવેત્તા છે તે શોકને તરે છે.

બીજું તાત્પર્ય એ છે કે, ઔત્રિય બ્રહ્મનિષ્ઠ સમર્થ સદ્ગુરૂ હોય છે તો તેવાજ પુરૂષ બગડેલું સુધારી શકે છે. વિષયાસક્ત હમો લોકોએ કેટલું બધું બગાડી મુક્યું છે તેનો વિચાર કરતાં જણાય છે કે, બ્રહ્માનો એક પરાઈ વહી ગયો, ને દ્વિતીય પરાઈનો પ્રથમ દિવસ ચાલે છે. ચાર હજાર યુગ વીતે ત્યારે એક દિન પુરો થાય છે, તેમાં આ અઠાવીસમો કલિ ચાલે છે તેનું પ્રથમ ચરણ છે. આટલો બધો કાળ ગયો તેમાં અસંખ્ય યોનિમાં ભમી ભમી-અનેક જન્મો લઈ આ ઉત્તમ મનુષ્ય દેહ કે જે મુક્ત થવાનેજ માટે છે તેમાં આવ્યા. આજ સુધી સંસારનો વિષય કીચડ ખૂબ ગુંધાજ કરતા આવ્યા છતાં તે સર્વાશે મિથ્યા અને સત્ત્વ સાર રહિત છતાં તેને સત્ય માની, વિષયજન્ય તુચ્છ સુખમાં સુખ ભુલ્લિ કરી, દેહ જે ભૌતિક વિકારથી પૂર્ણ છે તેમાંજ અહંમત્ત્વ કરી, તે દેહાભિમાન એટલું બધું પુષ્ટ-દૃઢ કરી નાખ્યું કે સતો અને સત્તાસ્રો વારંવાર તે

છોડાવવા શ્રમ લાભ પોકાર કરતા રહ્યા છે તે કાને સાબળનાં છતાં પણ બેહેરા જેવા બની રહી સંસારાસક્તિ છોડી વિષય કાદવને રગડતા અટકતા-પાછા હઠતા નથી. સુસો! આ શું થોડું ઉંધું વાળી મુક્યું! શું થોડું બગાડી મુક્યું છે કે?! એમ છતાં, એ દેહાધ્યાસ છોડાવવામાં જે સમર્થ છે અને દેહમાંનું અહંમત્વ ઉખેડી કદાવી ચિદાનંદ આત્મવસ્તુમાં તે અહંમત્વને દટ કરાવે છે, એવા બગડેલું સુધારનાર સદ્ગુરુ કાષ્ઠકળ વિરલા હોય છે. મુમુક્ષુઓ જો ખરી ઇન્તેઝરીથી એવા સદ્ગુરુને શિરને સાટે શોધેછે તેને જરૂર તે મળેછે. અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે, Where there is a will, there is a way. (તીવ્ર ઇચ્છા પ્રકટેછે તો રસ્તો તૈયારજ છે.) તેમ, જો ધિધિકટ ભગવત્પ્રેમ યુક્ત વૈરાગ્ય પ્રકટેછે તો સર્વત્ર વ્યાપક સર્વત્ર ઇશ્વર કાષ્ઠપણુ સાધુ વેશમાં અથવા અન્ય પ્રકારે પ્રકટ થઇ, તે મોક્ષેચ્છુને મળી તેના અજ્ઞાન આવર્ણ બેદી નાખી નિજ સ્વરૂપનું ભાન કરાવેછે. માટે તેવાએ એવા સમર્થ સદ્ગુરુનું શર્ણુ સ્વિકારવાની જરૂર છે. તે પહેલાં અને તે સાથે ઇશ્વરનો અનુગ્રહ મેળવવા સાડે કળાસક્તિ રહિત નિષ્કામ કર્મ, શ્રી પરમેશ્વર પ્રીત્યર્થે કરી ચિત્ત-શુદ્ધિ સાધી તૈયાર રહેવું. પછી તમારે માટે સઘળી અનુકૂળતા (આ બ્રહ્માંડના ગમે તે ખુલ્લેથી) લાવી આપવાની કાળજી તે શ્રીદરિનેજ રહેશે. તમે તો સ્વકર્તવ્યજ કરતા રહો.

૮૯—એક બ્રાહ્મણ હતો, તે મહા સમર્થ, વિદ્વાન, પાંડિત તથા જ્ઞાની હતો. તે સમજતો હતો કે સ્ત્રી, પુત્ર, સંબંધીજનો, વગેરે જે આવી મળે છે તે ક્યાંતો લેવાને અગર આપવાને અથવા અમુક અંશે આપ લે કરવાને (લેહેણું દેવું લેવા આપવા) આવેછે, કાષ્ઠ આપણું નથી. તેથી પોતાની સ્ત્રીને પ્રથમ પુત્ર આવ્યો ત્યારે પોતાની વિદ્વાના બળથી તેને અંજલિ છાંટી પુછ્યું કે, બોલ ભાભ! તું લેવા આવ્યો છે કે આપવા? પુત્ર બોલ્યો કે, હું ત્રણસો રૂપીઆ માગું છું તે લેવા આવ્યો છું; તે એવી રીતે કે હું માંદો ને માંદો ચાલ્યા કરીશ તેથી વૈદ ડાકટરોનાં ઓસડ વગેરેમાં ૧૦૦), પછી મને જનોઇ દેવામાં ૧૦૦), અને હું મુવા પછી મારી પછાડી મારે અંગે-નિમિત્તે ૧૦૦), એ રીતે ૩૦૦) લેવા આવ્યો છું. બ્રાહ્મણ કહે, ઠીક, ભાભ! તું અમુક નક્ષત્રમાં આવ્યો છે અને અમુક રાશિના ચંદ્ર હોવાથી તારું નામ અમુક આવે છે. એ તારાં નામથી ૩૦૦) ખરચીશ, એમ કહી બાલકના હાથમાં પાણી મુક્યું, કે તરત જીવ ગયો. અને પ્રતિજ્ઞાથી સંકલ્પ કર્યા પ્રમાણે

આત્મણે રૂપીઆ ૩૦૦) ખરચ્યા. ત્યારપછી ખીજે પુત્ર આવ્યો તેને માટે પણુ પૂર્વોક્ત રીતે વિદ્યાઅળનો ઉપયોગ કરતાં તે કહે, હું રૂપીઆ ૭૦૦) માગું છું. જનોઇમાં ૧૨૫), લક્ષમાં ૩૫૦), અને ૨૨૫)ની એક કંડી તમારી હું ખોઇ નાખીશ. એ રીતે સાતસો લેવા મારો જન્મ થયો છે. તરત આત્મણે રૂપીઆ ૭૦૦)ની સુવર્ણ મુદ્રા (મોહોરો-ગીની) લાવી પાણી મુકી હાથમાં આપી કહ્યું કે, આ રકમ ખરચીશ. તું ખીજે જ્યાં તને તારું કર્મ લઈ જાય-ફલપ્રદાતા સત્તા અતઃપર તને જે યોનિમાં જન્મ આપે, ત્યાંથી પરચુરણ લેહેણું દેવું આપ લે લલે કર્તવ્ય હોય તો કર્યા કરજે; હુંતો તને આપી તારાં ઋણથી મુક્ત થાઉં છું. તરત જીવ ચાલ્યો ગયો. પછી ત્રીજો પુત્ર આવ્યો. એજ પદ્ધતિથી તેણે અમુક પ્રકારે રૂપીઆ ૬૮-૮-૧૦ લેવા આવ્યાનું કહેવાથી ઉક્ત પ્રકારે તે રકમ પણુ તેની પાછળ ખરચવા સંકલ્પ છોડ્યો, તેથી તે પણુ શરીર છોડી ગયો. ચોથો પુત્ર આવ્યો તેને અંજલિ છાંડી પુછતાં બોલ્યો કે, હું તમને સવા લાખ રૂપીઆ આપવા આવ્યો છું. આત્મણુ કહે, લાખ! તારો એક પૈસો મારે જોઇતો નથી. તે ઉછરી મોટો થયો. તેને વિદ્યા-બ્યાસ કરાવ્યા કરેછે અને ખેલતો ફરેછે, ખાર તેર વર્ષનો થયો છે. પરંતુ એ બાલકની દિવ્ય વિદ્યા વિષે દેશાંતરમાં બહુ ખ્યાતિ પ્રસરી ગઇ હતી.

હવે એક ગામમાંથી આત્મણુના બે છોકરા કાશી લણવા ગયા હતા ત્યાં બાર વર્ષ અધ્યયન કરીધું. તેમાં એક છોકરો લણીને વિદ્વાન થયો, અને ખીજો મૂર્ખ રહ્યો. ગુરૂ પાસે ઘેર જવાની આજ્ઞા માગી. રાત્રે ગુરૂ સુતા છે તેની પેલો મૂર્ખ પગચાંપી (સેવા) કરેછે તે વખતે પોતે મૂર્ખ રહેવાથી શોક થતાં અશ્રુની ધારા ચાલી. તેનું બિંદુ ગુરૂના પગપર પડ્યું. તરત ઉષ્ણ લાગવાથી તકંથી ગુરૂ બોલ્યા કે, કેમ બેટા! રડે છે શામાટે? મૂર્ખ કહે, મહારાજ! બાર બાર વર્ષ થયાં પણુ હું મૂર્ખજ રહ્યો; તેથી હું ઘેર જઈને શું કરીશ; આપની સેવામાંજ આયુષ્ય અપાવી દેવા દો. ગુરૂ કહે, રડતો નહિ-શીકર ન કર. બે દિવસ વધુ રાખવાનું ફરમાવ્યું. ખીજેજ દહાડે સરસ્વતિનું આવાહન કરીધું. તે દેવીશ્રી આવ્યાં, ને પુછ્યું કે, મને કેમ બોલાવી? ગુરૂ કહે, મારે ત્યાં કોઇ મૂર્ખ નહીં રહે જતાં આ છોકરો મૂર્ખ રહ્યો, માટે વિદ્યા આપ. સરસ્વતિ કહે, એનાં નસી-બમાં વિદ્યા નથી. પણુ તું બહુ પ્રખ્યાત થયો છે, તારી સુકીર્તિ બહુ દૂર દેશે સુધી વિસ્તૃત છે; હવે તું શ્રદ્ધ થયો છે, તો તારી વિદ્યા આપે તો એને આપ.

ગુરૂ કહે, તો ભલે, ત્યારે તેમ કરીશ, તમે પધારો. બીજે દહાડે સવારે સ્નાન, સંધ્યા, તર્પણ, હોમ ધ્યાન સંયમાદિ નિત્ય નિયમથી પરવારી પેલા મૂર્ખ શિષ્યને પોતાની સવળી વિદ્યા (માત્ર એક સજીવન કરવાની વિદ્યા-જે શુક્રાચાર્ય પાસે છે તે મૃતસંજીવિની વિદ્યા શિવાય) શુદ્ધ સત્યસંકલ્પપૂર્વક આપી-હાથમાં પાણી છોડ્યું. અને કહ્યું કે કોઇપણ જગે તું વાદ કરતો નહીં અને બોલતો નહીં, પણ આજમુખી મૂર્ખ-પણામાં જેવી રીતે તું રહ્યો છે તેજ રીતે રાંધવાનું, વાસણ માળવા વગેરેનું જેમ કરેછે તેમ કર્યા ઠરજે. અને પાછો એકવાર આવજે. તે વખતે મારી પાસે એકજ સજીવન વિદ્યા રાખી છે તે આપી દઇશ. બીજે દિવસે ગુરૂને પગે લાગી આજ્ઞા લઇ ચાલ્યા. રસ્તે જતાં ૫-૭ દિવસ તો ધૈર્ય રાખી છુપો રહ્યો. એક દિવસ મૂર્ખ હતો તે રાંધેછે અને ભણેલો ગામમાં શાક લેવા ગયો છે તેને બે કલાક થયા પણ આવ્યો નહીં, તેથી તે શોધવા નિકળ્યો. તે રાજસભા તરફ આવ્યો અને જુવેછે તો સભામાં વાદ કરવા બેઠેલો ત્યાં પૂર્વપક્ષનું સમાધાન થતું નથી તેથી મુઝવણમાં પડ્યો છે. પેલો મૂર્ખ પંડિત બોલી ઉઠ્યો અને ધાણી ડુટે તેમ અસ્ખલિત વાણી પ્રવાહથી પૂર્વપક્ષનાં સમાધાન કરી આપ્યાં. રાજ તરફથી સન્માન મળ્યું તે સાથે દક્ષણામાં ૫૦૦ મોહાર મળી તેથી પેલો ભણેલો યજ્ઞવા-ધર્ષા કરવા લાગ્યો. બેહુ મુકામે આવ્યા. ભણેલો પેલા મૂર્ખને કહેછે કે, અલ્યા તું અધું ભણેલો છે ને તું મૂર્ખ જણાવે છે. તેથી હવે તને કેમ રાંધવા દઉં? હું રાંધીશ. એમ કહીને રાંધીને બેહુ જમ્યા. રાત્રે તે મૂર્ખ પંડિતને ઉઘ નહીં આવે. કેમકે રખેને દ્રોણભાવથી મારી નાખે એ ભય પેઠો. રાત્રીના એક વાગે પેલો ભણેલો છાતીપર બેઠો. મૂર્ખ પુછેછે કે, કેમ ભાઇ, છાતીપર ચઢી બેઠો. ત્યારે બોલ્યો કે, તને મારવાનો છું. કેમકે રસ્તામાંજ તેં મને નિસ્તેજ-એઆખર કરી ઝાંખો પાડ્યો તે તું ગામમાં કેમ ઠરવા દેશે? મૂર્ખ પંડિત કહે, તું કહે તો અહીંજ હું સંકલ્પ કરું કે ગામમાં તને કાંઇજ કરીશ નહીં, પણ તું કોઇ જગે ગુચવાશે તો તારું સમાધાન કરી આપીશ. વળી તું મારો ગુરૂ છે, એવી કીર્તિ કરીશ, પણ મને માર નહીં. પરંતુ દુષ્ટ ચિત્તને ધીરજ રહી નહીં તેથી છરી મારીને મારી નાખી ત્યાંજ દાટયો. તે મૂર્ખ પંડિતે માર્યા પેહેલાં કહ્યું કે, ભલે તારી શુદ્ધિજ એવી થઇ છે તો માર, પણ મારી ડોસીને આ કાગળ આપજે. તે કાગળમાં ફક્ત ચાર પદના ચાર અક્ષર માત્ર જ, પ્ર, જી, જ્ઞ, એટલુંજ લખ્યું. ભણેલો મૂઢ કહે-વિચારે છે કે, ઓહો! આમાં

શ્રાં ! તેણે તો ગામમાં જઈ કાગળ ડોસીને આપ્યો. ડોસી કહે, ભાઈ મારો છોકરો કેમ નહીં આવ્યો? કાગળ બધા અનેક પંડિતોને બતાવ્યો. પણ જ, પ્ર, જી, જી, માં શું વાંચે ! થાકીને ડોસી તો રાજની સભામાં ગઈ અને બોલી કે, મહારાજ ! આ કાગળ વંચાવી આપવો જોઈએ. તમે કહેશો તે આપીશ. રાજ કહે ડોસી મા ! તું આપવાની શું છે ! લાવ લાવ. કાગળ લઈ સભાના સર્વ જોઈ થાક્યા અને આશ્ચર્ય પામ્યા. છેવટે એક બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે, અમુક ગામમાં એક બ્રાહ્મણનો ૧૩ વર્ષનો એક છોકરો છે તે એનો અર્થ કરશે ખરો. તે બહુ વિદ્વાન અને શંકરસ્વામી જેવી કોઈ અદ્ભુત શક્તિસંપન્ન છે એમ બધે પ્રશંસા પ્રકાશી રહી છે. રાજએ તેને તેડવા પાલખી અને સીપાઇઓ વગેરે મોકલ્યા. પાલખી આવી તેને ખારણે અટકી. અહીં તે છોકરો લખોટ રમેછે, તે પાલખી જોઈ મનમાં વિચારેછે કે, આમાં મને બેસાડે તો કેવું સારું. એટલામાં સીપાઇએ તે છોકરાને પુછ્યું કે, ભાઈ અમુક શર્મા બ્રાહ્મણનું ઘર ક્યાં છે ? છોકરો કહે, આ શું-આ તમે ઉભા એજ ઘર. પછી પુછ્યું કે, તેનો છોકરો ક્યાં છે ? ત્યારે બોલ્યો કે, હાંજ. ત્યારે તો કહ્યું કે, ચાલો, તમને રાજસાહેબ તેડેછે. છોકરો કહે, હા ચાલો. તરત દોડતો માતાને કહેવા ગયો કે, મા, મા, હું પાલખીમાં બેસું ? મને રાજ તેડે છે. મા કહે, નારે ભાઈ, તારા બાપ ચાર દિવસથી ગામ ગયા છે તે કહી ગયા છે કે, છોકરાને કંઈ મોકલતી નહીં, ને મોકલે તો કંઈ લાવે નહીં. છોકરો કહે, તો પછી માતા ! હું કંઈ લાવીશ નહીં. મને જવા દેને. મા કહે, હીક ત્યારે જ; પણ કંઈ લેતો નહીં. તરત દોડતો આવી ત્રંગોટી સાથેજ બેસી ગયો. એટલે તરત ઉપાડીને ચાલ્યા. પાલખીમાં રમેછે. સભામાં જઈ મુક્યો. તેને રાજએ પોતાની પાસે ગાદીપર બેસાડ્યો. ત્યાં તો, આટલા લોક અને આવો ઠાઠ માઠ તે બાપડાએ ક્યાં જોયલું, તેથી બહાવરો બની આમ તેમ જોઈ રહ્યા છે. રાજએ પેલો કાગળ મુક્યો. તે છોકરાએ હાથમાં લીધો અને જોઈને તરત ફેંકી દીધો. રાજ કહે, કેમ મહારાજ ? છોકરો કહે, નહિ, નહિ; એ તો નહીં વાંચવાનો. રાજએ બહુ કાલા-વાલા કીધો. ત્યારે કહે કે, તમે રાજ લોક તમે મારું કહ્યું કરશો ? ચીઢાય તો નહીં ? તો, વાચું. રાજ કહે, ક્ષમા રાખીને કહેશો તે કરીશ. અહીં સમીપમાંજ પેલો મારનાર દુષ્ટ થર થર કંપાયમાન થવા લાગ્યો. તેનેજ પેલો છોકરો કહેછે કે, અરે તું બહીએ છે કેમ, શા માટે ધ્રુજેછે. કાગળ હાથમાં લઈ ચાર અક્ષરના (જ, પ્ર, જી, જ) ચાર

ચરણના શ્લોક કહી દીધો. તેનો ભાવ એ હતો કે, રસ્તામાં અમુક સ્થળે, અમુક, ઈર્ષાથી, મને મારીને દાટ્યો છે, વગેરે. રાજા તો તે સાંભળતાંજ ક્રોધાયમાન થઈ ગયો અને તે હત્યારાને ગરદન મારવા તક્યાર થયો. બાલક બોલ્યો કે, રાજા કેમ ચીઢાયો. મેં કહેલું તે હવે મારું કહેલું કર. એ તો તે મુલો તેનો ગુરૂ છે, એને મારવા શું તક્યાર થયો છે ? જો એણે તેને માર્યો નહીં હોતે તો હજી તે સજીવન વિદ્યા લાવવાનો છે તે ક્યાંથી બનતે ! કેમ કે અહીં આવી બધરી પરણી તેની મોજ મજામાં-ગૃહસ્થાશ્રમમાં પડતે તો જવાતે નહીં; માટે એણે તો ડીકજ ટીકું છે. માટે એને સાથે લઈને જ, એ દેખાડે ત્યાં તે મુડદું છે. તે મુડદાંપર શુભાજ મોગરાનાં પુલો છે. સરસ્વતી તેને વાયુ નાખેછે અને રક્ષણ કરેછે. રાજા સ્વારી સાથે તેને સાથે લઈ નિકળ્યો, તે વખતે પંડો બાલક કહેછે કે, તે મુડદું કાશીમાં લઈ જશે, ગુરૂ એકલાજ ગંગાપર મળશે, તે તેને જીવાડી સજીવન વિદ્યા આપશે. પછી તે બાલકને પાલખીમાં પાછો ઘેર મોકલવા હુકમ આપતાં પેહેલાં તેને સવાલાખ મોહોર આપવા માંડી. છોકરો કહે એને શું કહું. વચ્ચે પાલખી કથું લીધું નહીં. અને કથું કે મને તો પાછો ઘેર હતો ત્યાં મુકી આવો. રાજાએ જોયું કે, આ તો કંઈજ લેતો નથી, તેથી સભામાં બહેંચવા જેટલાં પાનનાં ખીડાં બનાવ્યાં. અને એક ખીડામાં સવાલાખનો હીરો ધાલ્યો. તે લોકને બહેંચતાં બહેંચતાં આવી તે છોકરાને આંગળીમાં દાખી રાખેલું ખીડું આપવા માંડ્યું. તેની પણ છોકરે ના કહી, કે મારી માતાએ કથું છે કે કાંઈ લેતો નહીં, તેથી નહીં લેવાનો. બધા કહેવા લાગ્યા કે ખીડાની ના કહેવાય નહીં-એ તો લેવાયજ. છોકરો કહે, લે ત્યારે આ લંગોટીને છેડે બાંધ (માતાની આજ્ઞા લંગ થાય તેથી કંઈ પણ દાયમાં નહીં લઉં) લંગોટીને છેડે તે ખીડું બહેંચનારે બાંધી પાછો છેડો પાછળ ખોસી આપ્યો. પાછો પાલખીમાં ખેસાડી ઘેર મોકલ્યો. તેજ દહાડે તેના બાપ ઘેર આવેલા હતા. છોકરો જઈને સ્નાન કરી લંગોટી સુકાતી નાખી બીજી કોરી લંગોટી મારી સંખ્યા કરવા ખેડો. ઘણી વાર લાગી. બાપ કહે હજી ભાઈ કેમ પરવાર્યો નથી. રસોઈ થઈ ગઈ છેને. હશે, સંખ્યા કરતાં નથી બોલતો, અને વાર પણ લાગતી છે. ઘણી વાર થઈ ત્યારે તો જઈને જોયું, તો ડોળા ઉંચા ચઢાવી દીધેલા. તે જોઈ બેહુ શોકાસ્ત બની ગયાં. બાપ કહે, સવાલાખ આપવા આવેલો છતાં એમ કેમ થયું. સ્ત્રીને પુછ્યું કે, એને કંથે મોકલેલો ? સ્ત્રી કહે, હા, રાજાએ તોડાવ્યાથી રાજા પાસે. બાલક કહે ત્યાંથી કંઈ

લાવ્યો? સ્ત્રી કહે, લંગોટી ભેર ગયો, ને લંગોટી ભેર આવ્યો. કંઈ હોય તો પેલી લંગોટી સુકાતી નાખી છે, જુવો. જુવેછે તો પાનનું ખીડું બાંધેલું. તે છોડી જોતાં (સવાલાખનો) હીરો મળ્યો. બ્રાહ્મણ કહે, જો, આ ઋણ આપ્યું. હવે ગયો તેને રડવું શું. આપવા આવ્યો હતો તેને આપણે ગમે તેટલા સાચવતા હતા, ને કેથે મોકલતા નહોતા પણ જે કાળે જે થવાનું તે થયુંજ, અને ઋણ પાત્યું, કે ચાલ્યો. માટે કાનો શોક કરવો! શા માટે, શું સમજીને, કેટલો, શું હિત થવા સાર શોક કરવો?! ગતાસૂનગતાસૂંશ્ચ નાનુશોચંતિ પંડિતા: ॥ (ગીતાં)

હવે આ બાબુ નજર કરીએ. રાજા તથા પેલો ઇર્ષાવાન પંડિત નિકળ્યા. તે પેલું સખ જ્યાં દાટેલું ત્યાં આવ્યા. મુડદું ખોદી કઢાવી જોતાં સુંદર ગુલામ મોગરાની સુવાસ આવી રહી છે. (સરસ્વતિ અદ્રશ્ય થઈ ગયાં.) તે મુડદું લઈ કાશીમાં ગયા. ગંગાપર ગુરૂ એકલાજ હતા. તેની પાસે આ મામેરું જઈ પહોંચ્યું અને જાળને ત્યાં મુક્યું. ગુરૂએ તેઓને જોતાંજ સાત આઠ ખાસડાં તે મુડદાંને ચોદી કાઢ્યાં. (અર્થાત્ મારું કહ્યું ન માન્યું ત્યારે મરવું પડ્યું, તેથી દંડ દીધો.) પણ વિચાર્યું કે, મેં એને પાછો તેડ્યો હતો, તે, જો ગૃહસ્થાશ્રમમાં પડ્યો હતો તો પછી આવી શકતો નહીં, પણ મારું વચન મિથ્યા થાય નહીં માટે આવ્યો. તેને અંજળી છાંટી જવાડ્યો, ને કહ્યું કે, મેં ના કહી હતી છતાં ધીરજ રહી નહીં-ખોલી ઉડ્યો. ભલે, થવાનું હતું તે થયું. લે, આ સજીવનવિદ્યા આપું છું. (પ્રથમજ બીજી વિદ્યા સાથે તને આપતે, તો મારી પાસેથી ગુમાવતે અને તેથીજ આજે તું જીવતો થઈ શકતો નહીં. માટે વિચારીનેજ મેં રાખી હતી). જન-સુખી થા. પાછા થોડે દહાડે રાજા વગેરે સાથે મંડળી શહેરમાં આવી પહોંચતાંજ માલમ પડ્યું કે, રાજાનો ૨૦ વર્ષનો જુવાન પુત્ર મરી ગયો. પેલો પુનર્જીવિત પંડિત વેગ ભરી વાણીથી બોલ્યો, અરે! રાજા! મરે શું! શોક કરીશ નહીં. તરત દોડી જઈ રાજા રાણી સમક્ષ મળેલી વિદ્યાનો પ્રથમજ ઉપયોગ કીધો. એટલે મંત્રીને જળાંજલિ છાંટી જીવતો કીધો. રાજાએ તો બેહદ હર્ષથી તેને રાજગાદીએ બેસાડવા સંકલ્પ કીધો. તે વખતે તે બ્રાહ્મણ કહે, અરેરે, પેલા મને મારનારને ગાદીએ બેસાડો. મારો ગુરૂ તો એજ છે. એણે મને માર્યોજ નહીં હોતે તો તમારો પુત્ર આજે શી રીતે જીવતો થતે, તે તમે વિચારી તો જુવો. વળી હું એ વિદ્યા પામત ક્યાંથી? માટે એ મારો મારનાર નથી, પણ ઉપકારક ગુરૂ છે. એ

બધું છતાં રાગને તો તે હત્યારા તરફ ખૂબ તિરસ્કાર ઉપજેલો હોવાથી પોતાનો સંકલ્પ થઇ ગયો તે મિથ્યા થાય નહીં, એ હદ પકડી રાખી ગાદીએ તો તે પંડિતનેજ બેસાડ્યો; પણ તે મારનારને દસ ગામ આપી પ્રસન્ન કીધો.

તાત્પર્ય કે:—આ દ્રષ્ટાંત (તેમજ ખીજાં પણ કેટલાંક દ્રષ્ટાંત) વાંચતાં અગર સાંભળતાં, છેવટ સુધી ગયા—વાંચ્યા શિવાય અને લેખક તથા વક્તાના શું આશય (હેતુ) છે, ક્યા કેવા અધિકારીને માટે શું ઉદ્દેશથી કહ્યું છે, તેનો વિચાર કાઢા શિવાય, કેટલાક વિદ્વાનો, સુમ્, પંડિત, તર્ક કરવામાંજ બનણે પોતાની બહાદુરી પરાક્રમ માનનારા યુવકો, અને સ્થિતપ્રજ્ઞ નહીં થયલા એટલે દુરેક પ્રકૃતિ થઇ નથી એવા વૃદ્ધો, અનેક પ્રકારના તર્કવિતર્ક કરી શંકાઓનાં લંગર લડાવવા વૃત્તિનો વેગ વધારી વાણીને કાણી કરવા માંડી પડેછે—અકવાદ શરૂ કરી દેછે. એવા હુમારા આત્મસ્વરૂપ બધું વર્ગને સવિનય પ્રાર્થનાપૂર્વક આ સ્થળે (સમગ્ર ગ્રંથના સંબંધમાં) કહેવું અસ્થાને નહીં ગણાશે—અનુચિત નહીં મનાશે, કે, દ્રષ્ટાંતો કંઇ સર્વ દેશી હોતાં નથી. અમુક અમુક ન્યૂનાધિક અંશ પરત્વે દ્રષ્ટાંતોનો સિદ્ધાંતમાં ભાવ લેવાય છે.* તેમજ, આ દ્રષ્ટાંત જેમ અધિકારી બેઠથી જેવા જેવા અધિકારીને ઉદ્દેશીને લખાયું છે, તેવાં ખીજાં દ્રષ્ટાંતો પણ તેને યોગ્ય ન્યૂનાધિક જ્ઞાન—બુદ્ધિ—વિદ્યા—સમજ સંપન્નજનો માટે કહેવાય છે. તેમાં જગતનું મિથ્યાત્વ માનનારા, બ્રહ્મ-સ્વરૂપે વાણીમાત્રથી અભેદ ભાવ ખતાવનારા, મહાત્મા હોવાનું ડોળ-ટોંગ કરી પૂજયા કરી ગુરૂપદની ઇચ્છા કરનારા, એવાને તો એમાં તર્ક કરવાનું રહેતુંજ નથી. કેમકે તેની દ્રષ્ટિમાં તો જગત મિથ્યાજ છે (વાણીથી કહેવાનેજ), તો પછી આમાં આમ કેમ કહ્યું અને તેમાં તેમ કેમ કહ્યું, એ શંકા ઉદય થવાને અવકાશજ ક્યાં છે?! તેવા લોકથી તો બોલી શકાય તેમ નથી. બોલવા બંધ છે તો બે થાય છે.

* નિરાકાર બ્રહ્મનું જ્ઞાન કરાવવાને દ્રષ્ટાંત તો સાકારનુંજ લેવાય છે. તે નિરાકારમાં સાકારનું કેમ સંભવે—કેમ ધટે?! પણ સાકારનોજ અધ્યાસ જન્માંતરોથી પડેલો હોવાથી સમજવા માટે તે વગર ખીજો ઉપાય નથી. દ્રષ્ટાંતમાંનો જરૂર જેટલોજ ભાગ ધ્યાનમાં લેવાય; સર્વાંશે મુકાબલો બનતો નથી. આ સ્ત્રીનું મુખ ચંદ્ર જેવું છે, આ પુરૂષનું મુખતેજ સૂર્યના જેવું છે; આ દ્રષ્ટાંતમાં ચંદ્ર સૂર્ય હજારો માર્ગલ ઉચે છે, છતાં ચંદ્રનો આલ્હાદ માત્ર, સૂર્યના ઝગઝગાટ માત્રમાં, ચંદ્ર સૂર્યની સાદૃશ્યતા લેવાય છે. ચંદ્ર સૂર્ય ઉપમાન છે, અને મુખ ઉપમેય છે. તે દ્રષ્ટાંત અને મુખ દ્રષ્ટાંત છે.

પોતે (સાચા વિદ્વાનો અને ખરા મહાત્માની દ્રષ્ટિથી) મૂર્ખ અને છે. માટે મુખ્ય બીડાય છે. અખંડ બ્રહ્માનાંદ નિમગ્ન વસિષ્ઠ, જનક, શુકદેવ, સનતકુમાર, ગુરુદત્ત, વામદેવ, જ્ઞાનેશ્વર, વગેરે જેવાને તો સર્વ તરતજ લક્ષમાં આવે છે અને કેવા અધિકારી પરત્વે આ કથન છે, તે આશ્ચર્ય તેમની સર્વજ્ઞત્વશક્તિથી સુજ્ઞાન હોય છેજ, તેથી તેઓની દ્રષ્ટિમાં દોષનો ભાસ થવા સંભવજ નથી.

સામાન્યરીતે (Generally) વિવેકી વાંચક સુજ જનોને ખાસ લક્ષમાં રહેવા ઉપરોક્ત પ્રસ્તાવના લખવી પડી છે. હવે ઉક્ત દ્રષ્ટાંતનું શું તાત્પર્ય છે તે કહેવાય છે:—

તીર્થ યાત્રા કરનારને રસ્તે અનેક પ્રકારનાં—અનેક પ્રકૃતિનાં અનેક લોક પશુપક્ષી સાથે સંબંધ થાય છે. તેમાં કોઇ ક્યાંથી છુટાં પડે છે અને કોઇને છોડી આપણે ક્યાંથી છુટા પડીએ છીએ. પરસ્પર સ્નેહ બંધાય છે, તેથી છુટા પડતાં દુઃખ થાય છે, પરંતુ તેથી કંઈ જેને જ્યાં જવાનું હોય તે પડતું મુકી, અન્ય માર્ગે જતાં નથી. રેલ્વેની મુસાફરીમાં ડાબામાં અનેક જોડે સંબંધ થાય છે, થોડા વખતમાં ગમે તેટલો પ્રેમ થઇ જાય છે, છતાં જેનું જ્યાં ઉતરવાનું સ્ટેશન આવ્યું કે, આગળથીજ તે પોટલી સંકેલી હાથપર રાખી, ઉતરી પડેછે. સુરત ઉતરનાર કંઈ અમદાવાદ જશે નહીં, તેમ ભરૂચ જનાર કંઈ વલસાડ ઉતરે તેમ નથી. તેજ રીતે આ, પુત્રો, સગાં, સ્નેહી વગેરે ઋણાનુબંધ સંબંધથી આ લયાટવિમાં શરીર યાત્રામાં અમુક અમુક જગેથી યથા સમયે આવી મળે છે. આપતું અને લેતું, એજ એ ઉદ્દેશ છે. તે કાર્ય પુરું થતાંજ વિયોગ સિદ્ધ છે. વિષયો તને છોડીને ચાલ્યા જશે, અથવા તો તું સર્વ વિષયોને છોડીને ચાલ્યો જશે, એ સિદ્ધ છે, તો પછી શોક કરવાથી શું ફળ સિદ્ધિ? શોક કરવો વ્યર્થજ છે, તો તે કર્તવ્ય નથીજ એ તાત્પર્ય છે.

ખીજું તાત્પર્ય એ છે કે, વિદ્વાના મદ્યથી તથા સદ્ગુરૂની આરા નહિં માનવાથી પ્રાણુ ખોવારૂપ અંતિમ દુઃખરૂપ ફળ થાયછે, તે સૂચવેછે. તેમજ, જે અદ્રષ્ટ સત્તાથી ભાવિ નક્કી થયતું હોયછે તે રીતેજ થાયછે, અને યોગાન્યોગ પણ તેને એટલે ભાવિને અનુકુળજ ચાલ્યા આવેછે. તેથી કલહ કરી, રાગ દ્વેષવશ થઇ અંતઃકરણને કલુષિત—મલીન કરી તપાવી દુઃખી થવું વ્યર્થજ છે, એ સૂચવે છે. વળી ખરા મહાત્મા—સાચા

જાની-પૂરા પંડિત-વિશ્વવંદ્ય-પૂજ્ય મહાપુરુષ કેને કહી શકાય છે, કે જોનાં ચિત્તમાંથી રાગ દ્વેષ ગયા હોયછે, સર્વનું હિત માત્ર ઇચ્છેછે, અપકાર કરનારના ઉપર પણ ઉપકાર કરેછે-અપકારને ઉપકારના રૂપમાં પલટાવી રૂપાંતર કરી બતાવી તેનું સુંદર સ્વરૂપ દર્શન કરાવી, અન્ય જનોનાં હૃદય ઉપર પણ, તે ખુદલો અપકાર (હાની) છતાં, પ્રત્યક્ષ ઉપકારજ છે, એવી છાપ પાડેછે. અને પોતે અખંડિત પ્રસન્નતા પોતામાં પ્રકટેલી રાખી, અન્ય સર્વ સંબંધમાં આવનારાં જનોનાં હૃદયમાં પ્રકટાવવા પ્રયત્નવાન રહેછે. ઈ.

૯૦—એક શેઠને ત્યાં રોજ બારણે દીવો મુકવામાં આવે. તે સુષ્ણ્મ ત્યારે પણ રાત બધી બળતો રહે. તે શેઠની સામે એક ડોસી રહેતી હતી તે પેલા દીવામાંથી દીવેલ લાવી દીવો કરીને રેંટીઓ કાંતતી હતી. તે ડોસી મરી ગઈ ત્યારે તેજ શેઠને ત્યાં ભેંસ થઈ, તેનાં પાડી પાડા વગેરે ઘણાં છોકરાં થયાં. એક રાત્રીએ તે શેઠ શેઠાણી સુતાંછે તે વખતે પેલી ધરડી ભેંસ પોતાની મોટી છોકરી-પાડીને કહેછે કે, દીકરી ! મને આટલો પરિવાર થયો અને આટલાં વરસ થયાં પણ હજી હું શેઠનાં ઋણમાંથી નથી છુટી. એ વાત શેઠાણીએ સાંભળીને વિચાર્યું કે આટલી રાત્રે અહીં કાંઈ છે નહીં, પણ આટલી ભેંસો છે તેમાંથી કાંઈ બોલેલી લાગેછે. શેઠને ઉઠાડયા. ફરીથી પેલી ભેંસ તેજ રીતે બોલી. તેથી આશ્ચર્ય પામી શેઠ નીચે આવ્યા. દીવો લઈ ભેંસ પાસે ગયા. અને પુછ્યું કે, આ શું બોલી ? ભેંસે પોતાની હકીકત (દીવેલ ચોરી લઈ દીવો કરી રેંટીઓ કાંત્યા કરતી તે) ન કહી, પણ બોલી કે અવસર આવશે ત્યારે કહીશ. હજી તારાં ઋણમાંથી નથી છુટી; પણ તું જો એમ કહે, કે, જા, છુટી, તો છુટી જાઉં. શેઠ કહે, હા, જા, છુટી. એટલું શેઠે કહ્યું તેજ વખતે તે ભેંસ અને તેના પરંપરાથી થયલાં ૪૦-૫૦ સંતાનો બધાં ધડોધક પડ્યાં અને મળું પામ્યાં. ઋણ પતી ગયું પછી વાંધા રહ્યા નહીં. શેઠે આશ્ચર્ય પામી બીજે દહાડે બધાંને દટાવ્યાં. એક બહિર્વાસીએ પેલી ધરડી ભેંસને કાઠી ચામડું કાઠી લીધું અને એક હાડકું લઈ ચાલ્યો. તે પેલા શેઠને આંખે ભેરવતો ગયો. બીજે દહાડે તે શેઠને ત્યાં ૨૦-૨૫ ચોર આવ્યા. તેઓનું કંઈ ફાળું નહીં, ત્યારે વાડામાં દાણા પડ્યા હતા તેના ગાંસડા બાંધી ચાલવા મંડ્યા. ત્યાં પેલું હાડકું બોલ્યું કે, રે બાઈઓ ! ચોર જુવેછે તો કાંઈ દીકું નહીં,

પણ પેલાં હાડકાં સમીપ આવી જીવેછે તો તેમાંથીજ જ્વનિ (અવાજ) નિકળે છે કે, આ બધું લઈ જવ છો તે ક્યારે છુટશે? જીવો, હું જરા જરા દીવેલ લેતી હતી તે ઋણ વાળવાને બેંસ થઈ, આટલો બધો પરિવાર થયો, તે બધું પતી ગયું તોપણ આ હાડકું એને ઝાંપે કાણ જાણે શું બાકી રહ્યું છે કે, પાછું આવી પડ્યું. ચોરો કહે, ખરી વાત છે ચારો. તેથી તરત શેઠને બારણે જઈ ખુમો પાડી. શેઠ કહે કાણ છે? બોલ્યા કે ચોર છીએ. શેઠ કહે, ચોરને માટે કાંઈ બારણું નહીં ઉઘાડે. ચોર કહે, ભલે. પણ તમારે ત્યાં કાંઈ બેંસ હતી ખરી? તેને તમે ઋણથી મુક્ત કરી “છૂટી” એમ કહેતાંની સાથે બધાં બેંસડાં પાડાં સાથે તે મરી પડી હતી ખરી કે? શેઠ કહ્યું, હા ભાઈ. ચોર કહે, તે બેંસનું હાડકું તારે ઝાંપે છે, તેણે કહ્યું કે, હું ડોસી હતી, એની સામેજ રહેતી, અને એનું દીવેલ દીવામાંથી લાવી દીવો કરી રેંડીઓ કાંતતી હતી, એટલાં ઋણ માટે આટલું બધું કુટુંબ સાથે બેંસ થઈ હતી; માટે તમે આ અનાજની ચોરી કરી ક્યારે છુટશે? શેઠ કહે, ખરી વાત, ભાઈ મને રાત્રે તે બેંસે કહેલું કે, અવસર આવશે ત્યારે કહીશ. પણ મેં “છૂટી” કહેતાંની સાથે બધાં મરી પડ્યાં હતાં, તેજ કહેવાને, આ હાડકાંને નિમિત્તે અહીં ચોર સાથે વાત કરી મને આટલાં અનાજના નુકશાનથી બચાવ્યો. શેઠે ઉડી બારણું ઉઘાડ્યું. તેવા બધા ચોરે ધડો-ધડ ગાંસડા છોડી આપ્યા, અને ચાલતા થયા. પછી શેઠ દીવો લઈ હાડકું જોવા ગયા, તો કાંઈ ન મળે. અને બધાં બેંસડાંના ખાડા પાછા બોદાવી જોયા તો ત્યાં કંઈ ન દીઠું; કેમકે ઋણ પુરું થયું.

નાતપર્યં કે, હાડકાના મંદ બુદ્ધિ યુવકો વગેરેની માફક સૂઝ જનોએ આ દ્રષ્ટાંત વાંચી તર્ક વિતર્ક કરી તેમની પંક્તિમાં ભળવાનું પ્રયોજન નથી, પણ કેવા અધિકારીને ઉદ્દેશીને એ કથન છે તે ઉપર તર્ક કરી, એનું રહસ્ય લક્ષમાં લઈ, અન્ય અજ્ઞ લોકને એવાં ચોરીના કૃત્ય કરી અપરાધી (ગુનેહગાર) થતા અટકાવી તેમનું દિત ઇચ્છવું, એજ તેવા મહાશયોનું તો કર્તવ્ય છે.

નીતિ પરત્વે આ દ્રષ્ટાંત છે. જગતમાં ચોરી અને વ્યભિચાર એવા બે દુર્ગુણો લગ્ન મોટા ગણાય છે. મૂઢ અને સ્વાર્થી લોકો વિષયોમાં અતિશય આસક્તિને લીધે, સંત અને શાસ્ત્ર પુરાણ ઇતિહાસો અનેક પ્રકારે, રૂપાંતરથી બહુ બહુ ઉપદેશ આપનાંજ રહ્યાં છે તે છતાં તે વાત,

કાને ધરતાજ નથી, તેવાઓને કેવી યુક્તિ ઉપાયથી સમજાવી નીતિને માર્ગે પાડવા, તે વિષે વિચાર કરી કરી જે યુક્તિ ઉપાયો, સંત અને શાસ્ત્ર ઇતિહાસકાર વગેરે વિદ્વાનોએ યોજેલા, તેમાંનો આ દ્રષ્ટાંતરૂપ એક ઉપાયજ છે. તેમની અગાધ બુદ્ધિની ચમત્કૃતિ છે—યુક્તિ છે. સમર્થ M. A. L. L. B., પ્રોફેસર છતાં, પોતાના ત્રણ ચાર વર્ષનો બાળક જે રોજ આરણે રવડી ધુળ કાંકરા કાઢવ ખાતો હોય તો, તે પ્રોફેસર સાહેબ તેને પ્રથમ બહાર રવડતો અટકાવવા સાર એમ કહેશે કે, બાઈ આપણાં આરણાંમાંજ બહુ ધુળ છે ત્યાં બેસીને ખૂબ ખાજે, પણ બહાર દૂર જતો નહીં. પછી યુક્તિથી તેને મીઠી માટી ધરમાં બતાવી ધરમાં રમતો કરેછે, પછી શાકેર, ચણા, એલચી, મમરા વગેરે આપતાં આપતાં તે ધુળ કાંકરાની ટેવ સમુળગી બુઝાવે છે. તો કહો, કે તે પ્રોફેસર સાહેબે પ્રથમ આરણમાં બેસી ધુળ ખાવાનું કહ્યું, તેથી શું તે મૂર્ખ—અનધ્વડ—બેઅકલી છે કે ? ના. તેને મૂર્ખ કહેનારાજ મૂર્ખછે; કેમકે સમર્થ વિદ્વાનનો એમ કરાવવામાં શું હેતુછે તેને તે મૂઢ લોક સમજી શકતા નથી. એવા વિદ્વાન અને જગતનું કલ્યાણ ઇચ્છનારા, કોઈને કલેશ-દુઃખ નહીં થાય, પોતાનાં અંતરમાં કલેશ-ક્રોધને અવકાશ ન મળે, અને બાળક બુદ્ધિ જેવા બાળકો સરળ નીતિ ન્યાયના સરીયામ રસ્તે ચઢી સુખે ચાલ્યા જાય, એવા વિચારના હોવાથી, તદ્દનુકૂળ યુક્તિ-ઉપાય યોજી, કોઈપણ કલેશના લેશ વગર, તેને સુખી કરવા પ્રયત્ન કરતા રહેછે. તેથી તે વગર અઘ્ઘના છે, એમ જો કોઈ કહેવા સાહસ કરે, તો જરૂર તે કહેનાર મૂઢ-મૂર્ખ અથવા મિથ્યાભિમાની મંદધી છે, એમ કયો વિદ્વાન અને બુદ્ધિમાન નહીં માનશે ? !

બીજી રીતે—ઉચ્ચ દ્રષ્ટિથી કોઈ વિદ્વાન એમ પણ કહેછે કે, આ અનંત અપાર અનાદિ એવા માયાના પ્રદેશમાં આશ્ચર્ય જેવું કશુંજ નથી. ભેંસ અને હાડકું બોલ્યું, એમાં તો શું ભારે વાત છે, પણ એથી તુચ્છ અદ્ય પદાર્થોમાંથી મોટા આશ્ચર્યકારક બનાવો બનેલાનું ઘણા ઇતિહાસાદિમાં સુપ્રસિદ્ધ છે. અઘટિત ઘટનાપટીયસિ જ્યાં કંઈ સંભવી શકેજ નહીં, ત્યાં તે ઘટાવી-કંઈનું કંઈ કરી બતાવે એવી ચતુર શિરોમણિ માયાના પ્રદેશમાં “ આ વાત એમ બનેજ નહીં ” એમ બોલી ઉઠવાનું સાહસ કરવાની રખે કોઈ સુઘ વિદ્વાન જીલ કરતા. પણ રસ ચુંસી-તાત્પર્ય-હેતુ સમજી મુખમુદ્રાથી પ્રસન્નતાનુંજ જ્ઞાન કરાવશો. અરતુ. ૩૦

૯૧—એક રાજ્યએ મહારમણિક અને દેવી વાણીથી જનસમુદાયને પ્રસન્નતા પ્રકટાવે એવા પોપટ પાળેલા હતા. તેણે એક પ્રસંગે રાજ્યને પ્રાર્થના કરી કે, હે રાજ્ય! હમારી ન્યાતમાં લભ છે, માટે ત્રણ દિવસની મને રજા આપો. રાજ્ય કહે, માણસનો વિશ્વાસ નહિ, તો પછી પક્ષીનો કેમ કરાય! તો પણ તું બહુ કરગરે છે તો તારી લાયકી ઉપર નજર રાખી રજા આપું છું. રજા મળવાથી પાંજરામાંથી છુટીને ગયો. એક શેઠને ત્યાં પોપટ હતો તે આ પોપટનો મિત્ર હોવાથી તેને મળ્યો. તે પોપટ પોતાની સુખાકારી જણાવતાં કહેછે કે, હું શેઠના આગમાં રહું છું અને સુખી છું. રાજ્યનો પોપટ કહે, હું પણ સુખી છું. ખીજે દહાડે શેઠના આગમાંથી તે શેઠના પોપટે એક ફળ લાવી મિત્રને આપ્યું. તે લઈ ત્રીજે દહાડે રાજ્ય પાસે આવી બેઠો. રાજ્ય પ્રસન્ન થયો અને વચનનો સાચો જોષ ધન્યવાદ આપ્યો. અને પુછ્યું કે, મારે માટે કાંઈ નવાઈ લાગ્યો છે? પોપટે તરત પેલું ફળ રજુ કરી, અને કહ્યું કે, આ ફળ ખાવાથી આંધળો હોય તે દેખતો થાય, અને વૃદ્ધ હોય તે જુવાન થાય. રાજ્યએ વિચાર્યું કે, હું એકલો ખાઈશ તો હું એકલો જ જુવાન થઈશ, તે શું કામનું; અથવા સુખી થવા જોઈએ. એમ વિચાર કરી તે ફળને વાડીમાં વાવી દેવા હુકમ કરી. તે વાવવાથી ઝાડ થયું. તેના ફળ નીચે પડે તેજ લેવાં, એમ હુકમ ચાકરોને આપી દીધો. જ્યારે ફળ આવ્યાં ત્યારે એક મળસકે પેહલું જ એક ફળ નીચે પડ્યું, ત્યાં કાંઈ સર્પે તેને ડસ્યું. તે ફળ સવારે ચાકરે લઈ જઈ રાજ્યને આપ્યું. રાજ્યએ ખત્રી કરી જોવા એક ડોસીને ખવાડ્યું, એવા હેતુથી કે, જો જુવાન થશે તો ડીક, અને મરી જશે તો આપણને પોપટે ઠગ્યા. ડોસીતો ફળ ખાઈને મરી ગઈ. રાજ્ય સમજ્યો કે, હું પણ મરી જતે. તેથી ક્રોધના ખૂબ આવેશમાં આવી જઈ પોપટને લઈ ચીરી નાખ્યો. આ બનાવ થવાથી તે ઝાડને કાંઈ અડકે નહીં. ઘણા દિવસ ગયા. ગામમાં એક ડોસી અને ડોસો હતાં, તે બેહુ આંધળાં હતાં અને છોકરાઓ કાંઈ તેની બરાબર બરદાસ ચાકરી કરે નહીં, તેથી દુઃખી હતાં. માટે મરવાને વિચાર કરી. પેલું ફળ ખાવાથી ડોસી મરી ગયલી તેથી તે ખાતું એમ ધારી રાત્રે અટકળે અટકળે બેહુ આવ્યાં. તે ઝાડ પાસે તો કાંઈ જાય નહીં, તેથી ફળ પડેલાં તેમાંથી એક ફળ ડોસીએ લીધું અને ખાધું. ડોસો કહે, તુંતો પેહેલી મર, પછી આ ફળ હું ખાઈ મરું છું. ડોસીતો તરત જુવાન બની ગઈ અને દેખતી થઈ. તે ઉત્સાહના

ઉમળકાથી ખોલી ઉઠી કે, અરે શું જીવો! હુંતો દેખતી થઇ અને જીવા બની. તમે જલદી ખાઇ જાવ. ડોસાએ પણ ખાધું, તેથી તે પણ જીવા દેખતો થઇ રહ્યો. ખેલુ જણાએતો સો સવાસો ફળ એકઠાં કરી ખોળ ભરી આપ્યાં. છોકરાં આશ્ચર્ય પામ્યાં. સવારમાં ડોસીના છોકરાએ રાજ પાસે ફળ લઇ જઇ બધી બીના કહી, તેથી રાજાએ તે ફળ ખાધું તરત જીવાન થઇ રહ્યો. તે જોઇ રાજાને ખેલુ પસ્તાવો થયો, કે અરે મેં પોપટને વ્યર્થ મારી નાખ્યો. અરે મને ધિકાર છે. મેં ધૈર્ય રાખતાં વિચાર કીધા વગરજ નિર્દોષ અને ઉપકાર કરનાર પોપટને માથે પણ હવે શું કરે. પસ્તાવો કરે તેથી કંઈ પોપટ ગયો તે હવે હા આપે તેમ નહતું. પશ્ચાત્તાપ કરી વિચાર કીધા કે, હવે મારી પ્રજામ કોઇ વૃદ્ધ નહીં રહે, પણ જીવાન રહે; અને આંધળું કોઇ ન રહે, તેથી તે ફળ આવે તેને પરોપકારમાં ઉપયોગ કરવા માંડ્યો, તેની કાંતિ દેશાંતર ફેલાઇ. તેથી ઘણાં દુઃખી લોકો બદારથી આવી ને લાભ લા સુખી થયાં.

તાત્પર્ય કે, કોઇ છે તે એવો પ્રબળ શત્રુ છે કે, તેને વશ થનારને વિવેક અને વિચાર અથવા જ્ઞાન બધું જતું રહેછે, અને નહીં કરવા કરી નાંખેછે.

**કામ एष क्रोध एष रजोगुण समुद्भवः ।
महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणम् ॥**

ગમે તેવું પ્રતિકુળ થતું નજરે જણાય, કાને સાંભળાય, તેવે પ્રસંગે નક જોઇ ક્રોધરૂપ શત્રુ ધેરા ધાલી આપણને ફસાવી મારવા આવે. વખતે ખૂબ સાવધ રહી ક્રમારૂપ ખડગ પકડી તે શત્રુને મારી કાઢ નિરાંતે વિવેક અને ધૈર્ય સાથે સુદૃઢ મૈત્રી કરી તેઓને પાસે રાખી વિચાર કરી વર્તવું, કે પાછળથી પસ્તાવો થવા વખત ન આવે.

માત્ર સાંભળીને અથવા જોઇને પણ ઉતાવળ કરી ક્રોધને વા બની વિચાર કીધા શિવાય, નહિં કરવાનાં સાહસ કરવાથી કેવાં અકેટલાં ભયંકર પરિણામો સહન કરાયા વિષેનાં અનેક ઉદાહરણો રામાયણ ભારત, વગેરે ઉત્તમ ગ્રંથોમાં સુપ્રસિદ્ધ છે.

**मातृवत् परद्वाराणि परद्रव्याणि लोपवत् ।
आत्मवत् सर्वं भूतानि यः पश्यति संपण्डितः ॥**

૯૨—એક ગૃહસ્થ મહાશયનાં ઘરમાં ભોજનશાળાનાં સર્વ કર્તવ્યથી પરવારીને સાસુવહુ પ્રસન્ન ચિત્તે બેઠાં છે તે વખતે, સારાં કુળવાન કુટુંબમાં કેવી રીતે વસવાટી સુકીર્તિ મેળવાય છે, ગૃહકાર્ય કેવી રીતે કરવાં, પતિ અને સાસુ સસરાની શ્રદ્ધા પ્રેમપૂર્વક શી રીતે સેવા પરાયણ રહેવું, પતિનેજ ધન્યર જાણી, શુદ્ધ પ્રેમથી બેહુ મળીને એકજ અંગ કહેવાય છે માટે તે પ્રભુમાં પોતાનું મિથ્યાભિમાન વેહેવડાવી દઇ, નદી જેમ સમુદ્રમાં મળી અભેદ ભાવને પામે છે તેમ અભેદ બની રહેવું, વગેરે ઉત્તમ વિષયો સંબંધમાં, સાસુશરૂપ પૂજ્ય માતા પોતાની પુત્ર-વધુ રૂપ પુત્રીને શિખામણ આપેછે. અને યથાયોગ્ય કહેવાનું તે કહી રહ્યા પછી જ્યારે વહુને પુછ્યું કે, કહો બેટા! આ અમૂલ્ય શિખામણ કર્તવ્યક્રમ મેં આટલો વખત રોકી મારો ઘાંટો તોડી વાણીનો ખર્ચ કરી તમને કહ્યો તે તમારી ધ્યાનમાં સારી રીતે આવ્યો—તમને સમજાયું કે નહીં? તે વખતે વહુજી મહારાજ બહાદુરીથી બોલ્યાં કે, હા, સાસુજી આ થાંભલા ઉપર અત્યાર સુધીમાં ૯૯૯ કીડી થઇ. તમે પુછ્યું તે વખતથી તમને જવાબ દેવાને મારું ધ્યાન પલટાયું ત્યારથી ગણાઇ નથી. સાસુએ કપાળે હાથ મુકી કહ્યું કે, વાહ વાહ! ધન્ય છે. કીડીજ ગણ્યા કરી! હું અત્યાર સુધી ત્રથાજ કાળક્ષેપ કરી બટા થાકી.

તાત્પર્ય કે, વિવેકબુદ્ધિ, વિવહળવૃત્તિ વહુને શિખામણ—ઉપદેશ આપેછે. અથવા દેવી સંપત્તિવાળા અગાધ બુદ્ધિશાળી બ્યાસ, વસિષ્ઠ, કૃષ્ણ, ગમ, યાજ્ઞવલ્કય, શંકરાચાર્ય, સનતકુમાર વગેરે ઋષિમુનિઓ પોતાની નિર્મળ અને શ્રેષ્ઠ બ્રહ્મ વિદ્યાવાળી બુદ્ધિથી, આ જગતના પામર, વિપયી અને મુમુક્ષુઓ, જેઓની વૃત્તિ આ સંસારના ભોગ વિલાસમાં મોહ પામી ફસાઇ રહેવાથી, વારંવાર જન્મ મરણના પ્રવાહમાં તણાતા રહી દુઃખી થાય છે, તેઓને તારવાને—ભવપાર જઇ સુખી થાય એવા હેતુથી, વેદના ત્રણ કાંડથી એટલે કર્મઉપાસના અને જ્ઞાનનો જેમાં ઉપદેશ કરેલો છે એવા વિભાગોને ક્રમ પૂર્વક, ફલાસક્તિ છોડી કર્તૃત્વા-ભિમાન રહિત પરમેશ્વર પ્રીત્યર્થ કર્મ કરવાનો, પછી ચિત્તની એકાગ્રતા કરવા ધારણા, ધ્યાન, સમાધિ, સંયમ, જપ, તપ, યજ્ઞ, પૂજા વગેરે ઉપાસના કરવાનો, અને છેવટે તે પરમ પુરૂષ પ્રભુમાં અભેદ ભાવે વૃત્તિનું વૃત્તિત્વ આગાળી દઇ, તે વરરૂપ એટલે પતિરૂપ—પરમાત્મ સ્વરૂપે થઇ રહેવાનો, ઉપદેશ કરેછે. તેજ અત્રે ગુરુમુખે—સંત મહાત્મા સુર પુરૂષવરોનાં મુખે શ્રવણ કરાય છે, તે વખતે વિવહળવૃત્તિ, આ સંસારનાજ વિષયો—

પ્રાણી પદાર્થોનું સ્મરણ ચિંતન કર્યા કરે અને ચિત્તભૂમિપર તે ઉપદેશ વાક્યને આવવાજ નહીં દે, તો પછી ઉપદેશ કર્તાના અને વેદશાસ્ત્રના તિરસ્કાર સહિત તેમની ગાળ ખાય તેમાં આશ્ચર્ય નથીજ.

૯૩—એક રાજા હતો. તેના વજીરની સ્ત્રી ઘણીજ ખુશસુરત અને કામલાંગી હતી. તે રાજાના હઝનમે એક પ્રસંગે (પડદામાં રહી) તે સ્ત્રીના નખ લીધા. અને તરત તે નખ ગળી ગયા. તે ઉપરથી હઝનમે આવી કામલાંગી સુંદર સ્ત્રી વિષે રાજાના આગળ વખાણ કરતાં કહ્યું કે, અહો સાહેબ, શું તે સ્ત્રીને વખાણું! તે વિના રાજા ધુળા. રાજા કહે, હીક છે, લાવીએ. હઝનમે કહ્યું, વજીર સાહેબને પરદેશ મોકલો. રાજાએ કાંઈ કામ કાઢી વજીરને પરદેશ મોકલ્યો. અને બીજે દહાડે રાજાએ કહેવાડયું કે આજે રાજા સાહેબ તમારે ત્યાં જમવા આવનાર છે. સ્ત્રી એકલી હતી, પણ બહુ ચતુર, પતિવ્રતા, સુશિલા, સાધ્વી હતી. તે કહે, બહુ સાઈ. વાણોતરની સ્ત્રી તે શેઠની પુત્રી તુલ્ય છે, તેથી પુત્રીને ત્યાં પિતા આવશે તો ઉત્સવ જેવું છે. સ્ત્રીએ તો ઊર ભોજન, ૩૬ શાક, ખાટાં ખારાં વધાર્યાં. રાયતાં, પાપડ, અથાણા, અને પકવાન વગેરે બનાવ્યું. ચાર તરેહનો ભાત રાંધ્યો. એકમાં કસ્તુરી, એકમાં કેશર, એકમાં ગુલાબ, એકમાં તુલસીનું પાણી—રસ; તે ચારેમાં શાકર, એલચી, બદામ, ધૂત વગેરે નાખ્યું હતું. રાજા જમવા આવ્યા. ત્યાં સુવર્ણનો પાટલો માંડ્યો તે પર બેસાડ્યા. સુવર્ણની થાળ, વાડકા વગેરે પાત્ર મુકી શાકભાજી પીરસ્યા પછી તે સ્ત્રીએ એક ઓરડામાં જઈ કાળું કીમતી સુંદર વસ્ત્ર પહેરી કસ્તુરીવાળો ભાત મુકી ગઈ. પછી બીજા ઓરડામાં જઈ કેશરીઆ સાડી પહેરી કેશરીઆ ભાત મુકી ગઈ. પછી ત્રીજા ઓરડામાં જઈ પોપટીઆ સાળુ પહેરીને તેવા રંગનો ભાત મુકી ગઈ. પછી ચોથામાં જઈને ગુલાબી સાડી પહેરી ગુલાબી ભાત મુકી ગઈ. આ દાઠ જોઈને રાજાએ પુછ્યું કે, વજીરને કેટલી સ્ત્રીઓ છે? એટલે તો પેલી સ્ત્રી પાછી પૂર્વના વેશમાં હતી તેવી બનીને આવી રાજાને પીરસ્યું, અને રાજાએ પુનઃ તેજાજ પ્રશ્ન કરતાં બોલી કે, પિતાજી! સ્ત્રીતો હું એકજ છું, પણ રૂપ-વેશ જુદા જુદા છે. તેજ પ્રકારે આ ભાત પણ એકજ છે. ગળપણુનો અને ચોખાનો સ્વાદ પણ એક સરખોજ છે, પણ રંગની ભિન્નતાથી જમ થાય છે. તેજ નિયમે વર્ણાશ્રમના બેદથી ભિન્નતા મનાય છે, પણ ભૌતિક શરીરો અને આત્મામાં ભેદ નથી—તેતો એકજ છે. રાજા તરત સમજી ગયો કે ધન્ય છે. સ્ત્રીના સ્વરૂપ (ભૌતિક શરીરો) જુદાં જુદાં છે, પરંતુ

વિષય સુખમાં લેશ માત્ર પણ ભેદ નથી. અહો! મને આ ઉપદેશથી ભાન આવ્યું. અરે! મારી મહત્તા જળવાઈ, ઇશ્વરનો ગુન્હેગાર થતાં બચ્યો, અને વિવેક જોવાથી અંતઃપર પણ હું બ્રહ્મ થતો તેમજ અનીતિને માર્ગે જતાં અટક્યો.

રાજા જમી ઉઠી તે સ્ત્રીને પગે લાગી ક્ષમા માગી બોલ્યો કે, બહેન! તમે મારાં ગુરુ છો. હું તમારા ઉપદેશથી કૃતાર્થ થયો છું. પિતા તરીકેજ તમારે ભલે મને માનીને રહેવું હશે તો તમારા તે વિવેકને ધન્યવાદ છે; પણ હું તો તમને મારાં ગુરુરૂપે જાણી, પ્રણામ અર્પિ, આ ક્ષણે તો રાજસભામાં જવા આજ્ઞા ઇચ્છું છું. તે સાંભળી વિવેકપૂર્વક શાંતિથી પ્રાર્થના કરતાં ફક્ત, તાંબુલાદિ આપી વિદાય કીધા.

તાત્પર્ય કે, સ્ત્રીઓને શિક્ષણ હાથ અપાય છે તેને સર્વાંશે તો અયોગ્ય કહેવા સાહસ કરી શકાય તેમ નથી, પણ જે ખામી હોવાનું ધણા વિદ્વાન શિષ્ટ મહાશયોથી કહેવામાં આવે છે, તે આવી સદ્બુદ્ધિથી પાતિવ્રત્ય જાળવી અન્ય દુર્બુદ્ધિવાળાને પણ ઉત્તમ શીક્ષણ મળે એવી સમયાનુસાર વિવેક સહિત યુક્તિ શિખી, સિંહજીવત નિર્ભય રહી, આ ભવાટવિ પ્રવાસમાં સદ્ગુરુ પરમાત્મ સ્વરૂપે રત થઈ, પતિને તે પ્રભુમય જાણી તેની સુશ્રૂષામાં સર્વિનય સપ્રેમ સતત લાગ્યાં રહીને પોતાનું સ્ત્રીત્વનું ભાન ભુલી, પ્રભુમય થઈ, પ્રવાસનો શેષ આયુષ્ય રૂપ માર્ગ કાપ્યા જવાનું છે.

સીતાજી જ્યારે અશોક વાટિકામાં વિરાજતાં હતાં ત્યારે માર્તી વજેરેથી ખચર મળી કે પ્રભુ રામચંદ્ર અહર્નિશ આપનું (સીતાનુંજ) ચિંતન કરી રહ્યા છે. તે વખતે સીતાએ વિચાર્યું કે, જે જેનું ચિંતન સતત કર્યા કરે છે તે તદ્રૂપ બની જાય છે. મારા પ્રભુ મારું ચિંતન કર્યા કરવાથી રખે હું સીતારૂપ થઈ જાઉં, અને હું અખંડ રામનાંજ ચિંતન-માંજ સંલક્ષ્મ રહેતી હોવાથી રામરૂપ થઈ જઈશ, તો કેમ થશે-અરે શું ફળેતી! તાત્પર્ય કે એવી રીતે સ્ત્રીએ શુદ્ધ ભાવથી પતિ પરાયણ રહી તનમય થઈ રહી, વિવેક અને બુદ્ધિ પ્રભાવ વધારી વ્યવહારનો માર્ગ પસાર કર્યા જવાનું છે. અને તે સંબંધી સમર્થ સુઘ નિર્વિકાર વિદ્વાન શિક્ષકદ્વારા શિક્ષણ મળવાની જરૂર છે. જેથી નિર્વિકાર બુદ્ધિ થઈ વિવેકપૂર્વક પોતાનું પતિવ્રત નિર્વિદ્વેન જાળવી રાખી પતિ સહિત

પોતે સુખનો અનુભવ કરતી હુમ, અન્ય જગજ્ઞનોતે દ્રષ્ટાંતરૂપ થઇ પડવા સંભવ છે.

૯૪—કલ્પવૃક્ષ (આંખા) ને લોકો દેખાં મારેછે, તેનાં થડમાં લોકો પિશ્ચાત્ત ઝાડો કરેછે, તેનાં પાંત્રાં, મોર, ડાળીઓ, વગેરે તોડી કાઢેછે, વગેરે અનેક રીતે ઉપદ્રવ કરેછે તોપણ તેને રાગ દ્વેષ હોતો નથી. પાણી ખાતર સિંચનાર રક્ષકને જે રીતે તે મધુર સુંદર અમૃતફળ આપેછે, તેજ રીતે દુઃખ દેનારને પણ તેવાંજ અમૃતફળ આપેછે. નદી પણ રાગ દ્વેષ રહિત હોવાથી શત્રુ મિત્રભાવ રાખ્યા વગર સર્વની તૃપ્તા શાંત કરેછે. એવાંજ લક્ષણ જે પુરુષ અથવા સ્ત્રીમાં હોયછે તેને સાધુની પદ્ધિ અપાયછે. એવા સાધુજનો ઉપદેશ કરેછે કે, મુખ કમળ છે તે રામ ભજન કરવા માટેછે; નિંદા કરવાને અને પડ્ડરસના સ્વાદ લેવાનેજ નથી. મહાવીર ભગવાન માર્તી જિન્હાને કહેછે કે, હે જિન્હા! મરણ વખતે તું રામનું ભજન કર્યા કરે, એવી લાલચથી તને દુષ્ટ, દહીં, ઘી, ફળ અન્ન, શર્કરા વગેરે આપ્યા કરેછું, તે ભુલી જઇશ નહીં. વળી એક મહાત્મા કહેછે કે, હે જિન્હા! તું માતા છે. કેમકે, માતા જેમ દળી ભચડી ખાંડીને છોકરાંનું પુરું કરેછે, તેમ તું મુખમાંનું ચાવી છુંદી નાખવાનો શ્રમ કરી હમારી તુષ્ટિ પુષ્ટિ કરેછે. માટે હે માતા! મેં તને ઉદર પોશણ માટે ખલ આગળ પણ નચાવી—અર્થાત્ હલકાને પણ વડાઇ આપી, તે એટલે બધે સુધીની મહત્તા આપી કે, તમે તો મોટા કરણરાજ જેવા છો, ઇત્યાદિ. એ રીતે મેં તને બહુ નચવી તે તું હમને ક્ષમા કર, અને હરિ ગુણ ગા, કે તારાં પાપ બળી જાય. કેમકે હમે સારી રીતે જાણીએ છીએ કે કાટી કાટી દ્રવ્ય ખરચતાં છતાં એક ક્ષણ જેટલું પણ આયુષ્ય મળી શકતું નથી, માટે જલદી સાવધાન થઇને સંસારની કુચલી કરવી છોડી દઇ, સર્વાંતર્યામિ શ્રીરામ ભજન કર્યા કરી કૃતાર્થ થા. “આવેગો કાળ, પકડ લેગો તત્કાળ” એ સંતનો ઉપદેશ સાંભળી ચેતી જા, અને સાવધાન થઇ રામ ભજનમાં નિમગ્ન થા. એથીજ તારું જીવનપણું ટળી જઇ તે સાથે જીવનપણું પણ જતાં શિવપણું અપરોક્ષ થવાથી ભવબંધથી છુટશે.

૯૫—મનુષ્યો વિષયોને માટે શ્વાનવત્ ભટકી તફડી મરેછે, તે વૃથા ફાંફાંજ મારેછે. જેમ ગજવાંમાં ૩૧. ૨) ફક્ત છે અને બજારમાં ગયા ત્યાં શાલજોટા, હીરા મોતીના અલંકાર, ઘોડા, બળદ, ચાંદી સુવર્ણનાં પાત્રો વગેરે બધુંએ પડેલું જીવેછે, પણ પાસે તો બે રૂપીઆજ છે તે

ગમે તેટલાં ફાંફાં મારી તરફડયા કરશે તેથી શું વળે ?! તે બધું કદી ખરીદી શકાય તેમ નથીજ. તેમ, આયુષ્ય તો અદ્વય છે તેમાં પણ, અશ્વત્થ એટલે કાલે સ્થિર રહે તેવું નથી એવાં સંસારવૃક્ષપર આવી બેઠાછે, ત્યાં એવી મોટી આશા તૃણાવાળાં કામ આરંભેછે કે તે, અનેક જન્મે પણ પુરાં થાય તેમ નથી; તો એવું નામ તરફડીયાં-ફાંફાં નહિં તો ખીજું શું કહીએ ! માટે સુચ લોકો ! સાવધ થાવ, જાગ્રત થાવ, નિદ્રા ત્યાગો. એ રીતે જગાડીને પરમાત્મ પરાયણ વૃત્તિ કરવા મહા-પુરુષો વારંવાર ડિંડિમ વગાડી રહ્યાછે.

કાલ કરે સો આજ કર, આજ કરે સો અખ:

અવસર ખીતી જાયગો, ફેર કરેગો કય ? ! !

૯૬—કેટલાએક કહેછે કે, હમારા બાપ દાદા કરતાં આવ્યા તેમ કરીએ, કેટલાક કહેછે કે, આપણે કથા પુરાણ કે સાધુ સંગ કેવો-આપણાં કુળને એમ લાગે; વાહ ! ખૂબ કરી ! એવા ગાડર પંડિતના આસુરી જનોને ઉદ્દેશીને આચાર્યવર મહાત્મા દ્રષ્ટાંત આપેછે કે:—એક અગ્નિ-હોત્રી વૃદ્ધ બ્રાહ્મણ હોમ કરવા બેસે ત્યારે વૃદ્ધાવસ્થાના સખબથી કાછડી નિકળી જાય. તેનો પુત્ર જાણતો હતો કે વૈદિક હોમ સંધ્યા વંદન વગેરે કર્મ કરતાં ધોત્યું ચારે છેડે એટલે કાછડી પણ ખરાબર ખોસીને બેસતું. તે છતાં તે ડોસો મુવા પછી પોતે અગ્નિહોત્ર લઈ હોમ કરવા બેસતો ત્યારે કાછડી કાઢીને બેસતો. તે એવું સમજીને કે, મારા બાપ કાછડી કાઢીને બેસતા તેથી બાપ કરતા તેમ મારે પણ કરવું જોઈએ. પરંતુ તે મૂર્ખ જાણતો નથી કે, તે તો વૃદ્ધ હતા તેથી તેમ થવા સંભવ છે. એમ હેતુ-કારણ સમજ્યા વગર ગાડરીઆ પ્રવાહે ચાલનાર કેવી ભારે ભુલ કરેછે તે ધ્યાનમાં આવતું નથી.

એક મીજલસમાં ગામડાંના મોટા પટેલનો છોકરો બેઠેલો. ત્યાં બધાને અત્તરનાં પુમડાં વહેંચવામાં આવ્યાં. ખીજા બધાએ તો તેને સુંઘીને કાનમાં ખોસ્તું, પણ આ પટેલવીરે તો ચુંસી ખાધું. તે જોઈ એક જણે તેના બાપને કહ્યું કે, તમે છોકરાને કંઈજ કેળવ્યો નથી. બાપ કહે, શું થયું ? ત્યારે કહ્યું કે, અત્તરનું પુમડું ચુંસી ગયો (સલા મધ્યમાં). બાપ તે પુત્ર સામું જોઈ ખોલ્યા કે, અરે ગાંડા ! એટલું નહોતો જાણતો કે, એતો રોટલાપર ચોપડી ખવાય ! હું પાસે નહીં હતો, હોતે તો કહેતે. આવીજ રીતે અજ્ઞાન વગરના મિથ્યાભિમાની લોક

આંખમાં આંજવાનું કાળળ ગુદાપર ધસવા જેવું કરેછે તેથી વિદ્વાનોમાં હાસ્યને પાત્ર થાયછે તે સાથે નિરસ્કાર પામેછે. તેવું જોઇ કોઇલક્ષ્મી બેલી ઉઠેલા કે,—

દુર્મતીઆં ડાહ્યાં થઇ આવે, શાણાં થઇ સમજવેરે;
આપણાં કુળમાં કોઇએ ન કીધું, તે આપણુ કેમ ફાવેરે. વગેરે.

તાત્પર્ય કે, જીવતાં સુધી સત્સંગ કરવાનું કે કથા પુરાણ સાંભળતાં નહીં ફાવે, આખર જાય, પણ કાળ આવી ઝપટી પાડશે ત્યારે બધું છોડી ચાલ્યા જતાં ફાવશે કેમકે તે તો કુળમાં બધાંએ કરેલું. વાહ! ધન્ય! આફરીન છે! આથી વળી ખીજ મોટી બહાદુરી કેવી હોય!

તાત્પર્ય કે, આવા મિથ્યાભિમાની અને વગર સમજે જીનું એક લાકડુંજ પકડીને અટકી બેસનાર આગળ વધી શક્તા નથી. અને જ્ઞમ કૂપનાં વમળમાં ચક્રી ફર્યા કરે છે, એટલે મૃત્યુ વશ થાય છે, ને પાછા જન્મે છે. તેથી તેની જન્મપરંપરાનો છેડો આવતો નથી. પણ અભિમાન છોડી નમ્ર ભાવે ગુરૂ, ધર્મરત્ને શર્ણુ જાય છે અને સત્સંગ સેવી, નિષ્કામ કર્મથી અંતઃશુદ્ધિ કરી મળ દોષ આળી નાખી, ચિત્તની એકાગ્રતા સિદ્ધ કરવા ઉપાસનાદ્વારા વિશ્લેષ દોષ હટાવી દેછે, ત્યારે માત્ર આવર્ણુ દોષ રહેછે. તે કાઢવા વિવેક, વૈરાગ્યાદિ, ચતુષ્ટય સાધન સંપન્ન થઇ સદ્ગુરૂ શ્રાવિય બ્રહ્મનિષ્ઠને શોધી તેમને શર્ણુ થઇ સેવા કરી પ્રસન્ન કરેછે ત્યારે અધિકારી જાણીને તત્ત્વમસ્યાદિ મહા વાક્યના ઉપદેશદ્વારા તેનું અજ્ઞાન આવર્ણુ ખસેડી નાખી અપરોક્ષ કરાવેછે; અર્થાત્ જ્ઞાનથી આવર્ણુ દોષ દૂર થતાં બ્રહ્માત્મક્યનો અનુભવ થઇ, કર્તવ્ય માત્રની સમાપ્તિ થવાથી, સમ શાંત સચ્ચિદાનંદ શિવપદે સ્થિત થાય છે.

૯૭—અમદાવાદ નજીક એક ગામનો પટેલ, તેના ઓળખીતા એક શેઠને ત્યાં લગ્નમાં અમદાવાદમાં આવ્યો. શેઠનું ઘર ખોળા પોળમાં હતું. ઘણા દિવસપર સાંભળેલું તેથી વિભ્રમને લીધે ગોળ પોળ પુછતો ચાલ્યો, પણ તે કોણુ કહી શકે! પરંતુ રખડતાં રખડતાં શેઠને ત્યાં ન્યાત જમતી હતી ત્યાં નાકે આવી પહોંચ્યો. ત્યાં રહી પુછ્યું કે, ગોળ પોળ આજ કે? લોક કહે, ના—એ ખોળા પોળ. પટેલ કહે, ઓહો! તેમાં શું! તે સૌ એકજ. શેઠના એક છોકરાએ તેને ઓળખીને બોલાવ્યા, અને ભજાંની ટોપલી ભરીને આપી કે ભો આખો. પટેલતો તેને લઇને

ઘેર આવ્યા. ગામમાં બે બે ભજ્યાં વહેંચ્યાં. જ્યારે શેઠને ત્યાંથી ઢાંકો (ગેલર ખાળનો) આવ્યો ત્યારે શેઠ પુછ્યું કે, કેમ આવ્યા ગયા. ગેલર બેલર કેમ આવ્યું નહીં? પટેલ કહે, અરે શેઠ! ગેલર બહુ લાવેલો, ને બે બે ગેલર તો મોહોલામાં વહેંચ્યાં. શેઠને તો ફાળજ પડી કે, આ પટલાએતો બધું લુટાવ્યું કે શું! પછી પુછ્યું કે, તે ગેલર કેવાં લાગતાં હતાં. પટેલ કહે, ખારાં, તીખાં, ને માંહે તેલની પચકડી. શેઠને જીવ ઠામ બેડો, જાણ્યું કે ભજ્યાં. પછી ગેલર આવ્યું કે, લો, આ ચાખો. પટેલ! તેતો ભજ્યાં, હોં. અને આનું નામ તે ગેલર. ત્યારે પટેલે જાણ્યું કે, ગેલર તે, તે નહિં, પણ આ ચાખ્યું તે ગેલર-ગળ્યું છે.

તાત્પર્ય કે, સત્સમાગમ કરીને બ્રહ્માનંદ રસ-અનુભવામૃત જોણે ચાખી જાણ્યું નથી, તે સંસારના વિષય સુખનેજ અમૃત જાણે છે. અને તેમાંજ મગ્ન રહી સમજે છે કે, આ મારી સ્ત્રી, પુત્રો, ધન, ધામ વગેરે છે તેજ માણં સર્વસ્વ હિતકર, પુષ્ટિ તુષ્ટિકર, સુખકર અને મોક્ષરૂપ છે. પણ સદ્ગુરુ કૃપા થવાથી જ્યારે સત્યજ્ઞાનરૂપ અમૃત ચાખવા મળે છે ત્યારે વિષયનો મોહ જતો રહી, તે સુખપ્રદ અમૃતમાં પ્રીતિ થાય છે.

૯૮—ભગવતસ્મર્ણ કરતાં અથવા ઓમ, હરિ, રામ, કૃષ્ણ, ગોવિન્દ, શિવ, નારાયણ, હર ઓમ, હરિઃઓમ, હરેરામ, હરેકૃષ્ણ, એવાં ભગ-વન્નામ મોટીથી બોલતાં મુખ દુખે છે, અને ચિત્તની એકાગ્રતા જાળવી રાખવા એટલે રાજસ, તામસ સંસારના પાપરૂપ સંસ્કારો ચિત્તમાં સ્ફુરી ઉઠતા અટકાવવા સાર, તે નામોચ્ચાર વખતે તાળી પાડવાનું કાંઈ વિદ્વાન, મહાત્મા, પૂજ્યજન કહે છે ત્યારે આખર જવાના ભયથી સંકોચ થાય છે, અથવા ટાઢ વાય છે તેથી હાથને શાલ ડગલામાંથી બહાર કાઢવો ગમતો નથી. તેવા મિથ્યાભિમાની અલકતને તે મહા પુરૂષ તરફથી પ્રશ્ન થાય છે કે, કુંભારનો દેહ આવશે ત્યારે મળસકે ત્રણ વાગાના ઉડીને કડકડતી ઠંડી (ટાઢ)માં ઠપ, ઠપ, ઠપ, ઠપ કરવું પડશે, ત્યારે કર્મ ફલપ્રદાતા સત્તા-ઈશ્વરને શું તમે મના કરશો—શું એમ કહેશે કે હમે કુંભાર નથી થતા? અને હીજડાનું શરીર આવશે ત્યારે, પેટ ભરવા માટે, અદો ભવાનીમા કરતાં મોટા તાળોટા પાડતા જઈ રવડવું પડશે, ત્યારે શું એમ કહેશે ખરા, કે, ના એવો અવતાર તો નહિં લઈ?! જરા કંઈક તો મનુષ્યત્વ સ્વિકારો. અરે ભાઈ! કદાપિ એમ કહેશે કે, ન છુટકે (ડરતા બહીતા આમ તેમ જોતાં) તાળી પાડવી, અને રામ, કૃષ્ણ, હરિ, ઓમ, વગેરે બોલવું.

તો એ રીતે ભયથી શામાટે કરો. ખૂબ પ્રસન્નતાથી તે કામ તમે તેને માટે તમને મન માનતો ઉપાય બતાવું તે સાંભળો:—તે એ કે, તમે બધા એમ માનો—સમજી લો, કે હમે ડાહ્યા, વિદ્વાન, શ્રીમ આચરદાર, શ્રેષ્ઠ છંદો, અને આ લખનાર અથવા કહેનાર (લક્ષ્મણ ગાંડો છે. તેથી તેને હમે હસતા રમતા, પી, પી, પીછ, પીછ કહેતા તડાતડ લડાલડ તાળી પાડીએ છીએ; અને તે ગાંડાના બોલવાની—શબ્દો (લગવનામે)ની પુનરુક્તિ કરી તેની ગાંડામ—મૂર્ખામ—દોષ—ભૂલ—કુશીને દસી કાઢીએ છીએ. અને હમે જીત્યા અને ગાંડો હાર્યો અ હમે સાચા અને ગાંડો ભૂંડા, એવું ચિન્હ દર્શક વિજય ઘોષ કરો, તમની તન્મય બની જમ્મ વિજય ધ્વજ ફરકાવો, અને સલામીની પડ વગાડવારૂપ તાળી પાડો. એવા રૂપમાં પણ કૃપા કરી તમે પરમેશ્વર પાલુ થશો તોપણ ગાંડો તે ગાંડાજ હોવાથી વધારે ખીલશે અને તમ પ્રસન્નતામાં વધારો થશે.

જીવો, મુઝ લોકો! મહાપુરુષોક્ત દષ્ટાંત આપવામાં આવે છે? પૂર્વે એક બ્રાહ્મણ અમદાવાદથી વડોદરે આવવા નિકળ્યો. રસ્તે ગામ રાત્રી પડવાથી પડી રહ્યો; તે ગામમાં ઘણે ભાગે મુસલમાને વસતી હતી. તાબુતનો વખત હોવાથી, સવારે મુસલમાનોએ તેને પુછ્યું, કોણ હું એ? પેલો પ્રવાસી કહે, બ્રાહ્મણ છું. તે સાંભળીને, પ ચોટલીને આગળ કાઢ્યો અને કહ્યું કે, “ચલ એ સાલે, કુટતેજ, આગળ.” બ્રાહ્મણે વિચાર્યું કે, અહીં તડપીચ, બગાઇ કે હોંસાતોંસી કે જમ્મશું તો માર ખાતાં મરી જશું અને વખતે બ્રહ્મ પણ કરી ના માટે ગુપચુપ નામે થશું તોજ જીતીશું ને જીવીશું. તેથી કુટવા માં તેને કંઈ કુટતાં શું બોલવું તે ઉરદુ ભાષાના શબ્દ આવડતા નહે તેથી કુટતાં બોલવા માંડ્યું કે, આમ થાશેરે ભાષ આમ થાશે; ૨ ફસા ભાષ આન ફસા. અને ત્યાંથી છૂટકો થયો કે વેગથી આગળ દોડ્યું તે વડોદરે મુકામે આવી વિશ્રાંતિ લીધી.

તાત્પર્ય, ઉપર સવિસ્તર લખાઇ ગયું છે. જોરજુલમથી ૩ શ્રેમ વગર તેમ કરો, તેના કરતાં લેખકને એક વિલક્ષણ વિચિત્ર ગ અથવા રમકડું જાણી હસતા રમતા હોંસથી તાળી પાડી ૐ નામોદ્દગાર કાઢશો, તો લેખક ભલે ગાંડામાં ગણાતો, પણ એ નિર્મિતમે સર્વને પાપનાશક એવા અંતઃશુદ્ધિ કરનાર શુભ સંસ્કાર પડવ

તમારી ઉન્નતિનો પરંપરાએ સંભવ વિચારી લેખકને કેટલો હર્ષ થશે તેનો કંઈ હિસાબ ગણ્યો ?! તેમ લેખક ઉપર એ આપ સર્વનો ઉપકાર અથવા કૃપા થવાથી તે સર્વ શક્તિસંપન્ન પરમાત્મ કૃપા મેળવવા તમે કેટલે અંશે યોગ્યતાવાળા થયા તે વિષે પણ ત્રિરાશી પંચરાશીના હિસાબ ગણી જોશો તો આપના હર્ષની પણ સીમા આપ જોઈ શકશો નહીં. અસ્તુ. ૐ.

૯૯—અધિકાર જોઈને અથવા પાત્ર જોઈને વિદ્યા આપવી. બાકાના અધિકારીને બીરંજ રૂચિ ઉપજવતો નથી, તેમ, ઉત્તમાત્મ બીરંજ, પદ્માત્મ, અમૃત, શ્રીખંડના ઉત્તમ અધિકારીને દેવરાં, ખીચડો, સાંચવો વગેરે રૂચિકર હોતો નથી. બ્રહ્મવિદ્યા છે તે ઉત્તમાધિકારીનેજ આપવા યોગ્ય છે, તે વાસનાની જાળમાં ગુંચવાઈ-ફસાઈ રહેલા વિષયાસક્ત સંસારમગ્ન અનધિકારીને આપવાથી અર્થને બદલે અનર્થ થવા સંભવ છે. તે વિષે દ્રષ્ટાંત.—

એક વૃદ્ધ ગુરૂ હતા. તેની પાસે રહીને એક શિષ્ય લાણતો હતો. ગુરૂ બહુ વૃદ્ધ હોવાથી લાણાવે—બોલે ત્યારે મુખમાંથી છાંટા ઉડ્યા કરતા હતા. શિષ્ય કહે મહારાજ! તમે લાણાવોછો ખરા, પણ મુખમાંથી છાંટા ઉડ્યા કરેછે. ગુરૂ કહે, ગુરૂના મુખમાંના છાંટા તો ગંગાજળ જાણવા. શિષ્યે તે સાંભળી વિચાર્યું કે હીક. પોતાની ડોસી મરી ગયલી તેનાં હાડકાંનાં પૂત્ર કેટલાંક વર્ષથી સંગ્રહી ગંગાજળમાં પધરાવવાને રાખી મુકેલાં હતાં તેને ઝીણાં વાટી નાખ્યાં અને પડીકું પાસે રાખી લાણવા બેઠો. ગુરૂએ લાણાવનાં બગાસું ખાધું, એટલે તેના મુખમાં જરૂર દબને તે ભુકો ઝાંઝાવી દીધો. ગુરૂ કહે, અરે રે, એ શૂં, એ શૂં! શિષ્ય કહે, મહારાજ, એ તો મારી ડોસીનાં અસ્તિ (હાડકાં) ગંગામાં પધરાવવાને રાખી મુકેલાં હતાં તે. ગુરૂ કહે, અરેરે, મૂર્ખ! મારું બ્રહ્મત્વ ગુમાવ્યું. શિષ્ય કહે, કેમ તમે કહેલું કેની! તેથી મારે હવે ગંગા અથવા કાશી જવું મટ્યું. ગુરૂનાં મુખમાં ગંગા છે, તેથી તેમાં નાંખ્યો. તાત્પર્ય કે, અધિકાર પ્રાપ્ત થયા શિવાય બ્રહ્મવિદ્યા આપવાથી કોઈવાર મલીન અંતઃકરણવાળા મૂઢ લોક અર્થનો અનર્થ કરી મુકેછે, માટે પાત્ર જોઈને આપવાથી સુંદર ફલદ્રુપ બની પરમ શાંતિ પમાડે છે.

સજ્જન દુર્જન એક હૈ, કરણીમેં કછુ ફેર;

અપ અપને મોલે બિડે, સુધ છુરી સમશેર.

૧૦૦—શબ્દવેધી, એટલે જે દિશા તરફથી શબ્દ આવે, તે તરફજ અરાબર લક્ષીને (નાકાને) બાણ-તીર મારી શકે અને તે પ્રાણીને વિષે અથવા જાણીતા પૈકી જેનો શબ્દ હોય તેને (શબ્દથી) ઓળખી શકે તે. અર્થાત્ શબ્દ નત્વ ખેંચી લે. એ શબ્દવેધી પાંચ પ્રકારના છે, તે નીચે પ્રમાણે:—

૧. માખી જેવા:—માખી જેમ સારી વસ્તુને છોડી દમ્મ નકારી વસ્તુપર જમ્મ બેસેછે, તેમ, જેઓ કામ સાધુ અગર અસાધુ પુરૂષ વાત કે વ્યાખ્યાન કરતા હોય, ત્યારે તે સારી વાત હોવા છતાં તેનો ઉલટો અર્થ સમજી લઇ તે ઉપરજ બેસે અને તે વિષે અયોગ્ય નિંદા-ટીકા કરતો રહે. અથવા તે વાતોમાંથી સારી વાતો પડતી મુકાને નખળી રહેજ વાત હોય છતાં તેપર જમ્મ બેસે-તેનુંજ મનન ચિંતન કરી વાણીદ્વારા ન્યાં ત્યાં લવારો કર્યા કરે.

૨. પાડા જેવા:—પાડાને ગમે તેટલા કાંકરા મારો, પણ મસ્તાનો આદ્યો જાય. કાણુ જાણે કોને મારે છે, એ રીતે ઉપેક્ષા કરે: તેના કશા દિસાબમાંજ નથી. તેમ, સ્થૂળ (જાડી) બુદ્ધિના મૂઢજનોને ગમે તેટલો ઉપદેશ-શિખામણુ આપો, છતાં તે તેના દિસાબમાંજ નહિ-તે ઉપર ધ્યાનજ નહીં-અસરજ નથી થતી.

૩. પોપટ જેવા:—કંઈપણ શંકા સ્ફુરે, કે જટ તે પુછી સમાધાન લઇ લે; અથવા શુભાશુભ સંસ્કારના શબ્દ જેવા શિખવાય, તેવા તે શિખી લઇ ખાલે, તે.

૪. હંસ જેવા:—હંસ જેમ, દુધ પાણી એકઠાં મુકાએ તેમાંથી દુધ માત્ર પી લેછે, તે પાણીને પડી રહેવા દેછે તેમ, શુભ અશુભ વાતોમાંથી દૈવી-સુખદ શુભ વાતનેજ માત્ર પકડી લે-લક્ષપર લઇ લે, અને અશુભને પડતી મુકે, એવા જે કામ જન હોય તે હંસ જેવા શબ્દ વેધી. (માખી જેવાથી નદન ઉલટા).

૫. વ્યાધ્ર જેવા:—કાંકરો મારવાને કામએ તેની સામે આવી હાથ ઉઘેા કીધો કે તત્કાળ તેનાપ્રત્યે દોડી ખંભેથીજ બાજે, એવા વાધની માફક જે વીર પુરૂષ શબ્દ નિકળતાંજ જટ ઝીલી લે-ઝડપી લે-સમજી જાય. અને તે સદ્ગુણના ઉપદિષ્ટ મહાવાક્યાદિના શબ્દોને ગુણના મુખમાંથી નિકળતાંજ ઝીલી લઇ, તેનો ખૂબ વિચાર કરી (આવી કુંચો

કાઠી નાખી રસ ચુંસી જાય, તેમ) આત્મતત્ત્વસત્તામૃત રસ ગળે ઉતારી દે અને પ્રકૃતિના કાર્યરૂપ દેહ દ્રવ્ય જકતાદિને અસત્ય જાણી તે રૂપ કુચો કાઠી નાખે-ઉપેક્ષા કરે, એવા હોય તે વ્યાઘ્ર જેવા શબ્દવેધી.

નાતપર્ય કે, હંસ અથવા વાઘ જેવા શબ્દવેધી થવાથીજ સુખી થવાશે.

૧૦૧—જીવપણાંની ભ્રાંતિથી અજ્ઞાનવશ દુવા દેહને વિષે અહંમત્ત્વ માની, માઈં માઈં કહેનારા મૂઢ જનોને ચાર જાણા હસે છે-મશ્કરી કરે છે.

૧. પૃથ્વી:—હસે છે. જે એવું માને છે કે, આ માઈં ધર, મારી જમીન છે, તેને ભૂમિ હસે છે, કે મૂઢ અમથો તરફડી મરે છે. માંધાતા, નહુષ, વિક્રમ, ભોજ વગેરે મહા સમર્થ વીરરાજા મહારાજા થઇ ગયા, તે બધા કહેતા કે હમે પૃથ્વીપતિ હોએ, પણ તે બધા ચાલ્યા ગયા. હું કોઇની થઇ નથી, તો, આ અદ્યપણી અદ્ય ભૂમિ જોઇ પ્રલાપને કહે છે કે, મારી છે-મારી છે, એ તે કેવો મૂઢ-પશુ-અજ્ઞ છે !!

૨. લક્ષ્મી:—હસે છે. જે કૃપણ મનુષ્ય ધન ભંડું કરી દાટેછે, તેને જોઇ તે દ્રવ્ય (લક્ષ્મી) વિચારે છે કે, આ રડ્યો ! અમથો મુવો શ્રમ કરી રહ્યા છે ! હું આગળ પેશ્વાની હતી. પછી ગાયકવાડની, પછી અંગ્રેજની, ત્યાંથી મિલવાલાની, ત્યાંથી નાણાવટીની, ત્યાંથી અનેકની થઇ થઇને ફરતી ફરતી આ વખતે તારી પાસે આવીશું, અને હવે કેટલાઓને ત્યાં જઇ તેની થઇશ કે કેમ, તે જાણુનો નથી, ને નકામો માઈં ધન (દ્રવ્ય-લક્ષ્મી) છે, કહી કહીને પ્રલાપ છે !

૩. કાળ:—હસે છે. જે મનુષ્ય એમ વિચારે છે કે, હવે પાંચ વરસની વાર છે. પછી છોકરો પરણાવીશું. કે એ વરસ વધુ જતાં આપણે માથેથી ભાર ઉતરશે. પછી પુત્રને છોકરો થશે તેને પાંચ દસ વરસનો જોઇ, વિવાહ લગ્નથી પરવારીશું, એટલે પુરી નિરાંત થશે. આ ધર ઉકેલી રાજમેહેલ જેવી હવેલી એ વરસ પછી ઉઠાવવી છે. તે વરસ દહાડે પુરી બંધાઇ રહેશે અથવા એ વરસ થશે, પછી છોકરા ચાર છે તેને જુદા જુદા લાગથી આપવી છે. માત્ર નાનો પાંચ વર્ષનો છે તે રવનો થશે એટલે વહેંચી આપીશું. આવા લાંબા ટુંકા વિચાર કરતો જોઇ, કાળ જે કે ટાંપી રહ્યા છે. કાલે ઝડપી લેશે કે કલાક પછી લેશે તેનો ભરસો નથી, તે હસે છે કે, વ્યર્થ શાનો શેખચલ્લી

જેવો હવાના ઘોડા પર ઉડે છે! નાનો છોકરો મરશે ને મુજ મુંડાવવી પડશે તે જાણતો નથી. તેમજ કાળના કાળીઆરૂપ આ બધી વ્યક્તિઓમાં કયે વખતે કોનો કાળીઓ થશે તે ખબર નથી. આત્મચિંતન હરિસ્મર્ણ કરવાનું તો સુઝતું નથી, ને ક્ષણિક શરીરને જાણે અમરત્વ મળ્યાનો પટો લખાવી લાવ્યો હોય તેમ સમજેછે! વાહ!

૪. સ્ત્રી-હસેછે. કોઈ અન્ય પુરૂષથી પુત્ર થયો હોય, અને પતિ તેને “મારો દીકરો, મારો બટુટો” કહી રમાડેછે, ત્યારે તે પુત્રની માતા (જે ખરા પિતાને જાણેછે તે) હસેછે કે, આ અમથોજ “મ્હારો, મ્હારો” કરી મરેછે. અથવા સ્ત્રીને, મ્હારી મ્હારી માની અમલ ચલાવેછે, પણ જાણતો નથી કે, એનાં માઆપની પુત્રી હતી, તે સ્ત્રી થઈને આવી, તે વળી પુત્રોની માતા થઈ તેની રક્ષક થશે, અથવા કોણ જાણે કઈ વખતે કોની થશે. તેં કયે દહાડે દહાડકાં ચામડાંથી ઘડી ગોઠવી મઢી હતી?! તારી તે કેવી રીતે માલગી તેં માની?!

તાત્પર્ય કે, એ ચાર કોઈનાં થયાં નથી, ને થવાનાં નથી. પરમાત્માની માયા-પ્રભુની રમત ગમત, ઇશ્વરના સંકલ્પની આજી બની રહી છે. તું તો અસંગ શુદ્ધ ચિન્માત્ર સાક્ષી આનંદ સ્વરૂપ છે. ત્હારાં આત્મસ્વરૂપમાં માયા, જક્ત, દેહ, હં, તું, તે, આ ઇત્યાદિ, કોઈ કલ્પના છેજ નહિં. તૂંજ આ સર્વરૂપે પ્રતીત થઈ શોભી રહ્યા છે. ભ્રાંતિને ભાંગી તોડી ફેંકા દે, તું જો કંઈ વિશેષ ભાવથી થયો જણાય, તો, ત્હારાં પૂણ સત્યસ્વરૂપમાં-તે નિર્વિશેષ સુખસમુદ્રમાં, સમી જ. એટલે અવાહનમનસગોચર, સ્વયાંસિદ્ધ, એક એથી રહિત, હં હં પેહેલાંના સત્ય હં રૂપે-સ્વસ્વરૂપે તૂંજ છે.

૧૦૨—એક રાજા ત્રીવ વૈરાગ્યને લીધે ફકીર થઈ ચાલ્યો ગયલો. રાજપાટ પુત્ર તથા વજીરને સોંપ્યાં હતાં. તે રાજા-ફકીર એક વખતે રસ્તે જતાં એક ઓટલા પર એક હજમ હજમત કરવા બેઠેલો ત્યાં તેને કહ્યું કે, ભલા હમ ફકીર હં, હમારી હજમત કરોંગે? હજમે હા કહેવાથી બેઠા. હજમે અસ્તરાવતી એક લીટો બોડયું-ઢોાર કીધું. પછી બીજાની હજમત કરીને વળી એક લીટો બોડયું. એ રીતે સાત જાણની હજમત કરી ત્યારે ફકીરની એક પુરી થઈ. રાજાના પુત્ર તથા

વજીરે વિચાર્યું કે રાજા કૃષ્ણર થયેલા છે તેને ખાવા ખરચવા તથા પોતાની કૃષ્ણરની ન્યાત જમાડવાને સાત ઉંટ ભરી દ્રવ્ય અન્નવસ્ત્રાદિ મોકલાવીએ. તે પ્રમાણે ભરી રવાના કાઢ્યાં, તે શોધ કરતાં ત્યાં હજમ પાસે એકા છે તે સ્થળે આવી પહોંચ્યાં, અને રાજાને સલામ બંદગી કરી કબ્જું કે, બંદે નવાજ, આ દ્રવ્ય આપકું ખરચને બેળ્યા હૈ. કૃષ્ણર કહે, હમારેકું ખરચ હૈજ નહીં, ઐર હમેરી ન્યાતકા સખ લખ પતિ હૈ. પણ, ઐ હજમ પૈસાકે માટે બહોત તંગીમાં હૈ. એક એક લીટા ખેંચતાં સાત જણકી હજમત હુમ તખ હમેરી પુરી હુમ. એસા હેરાત હૈ. ધરકું દે દો. હુકમ થયા ત્યાં શું કરે. હજમને આપ આલ્યા. કૃષ્ણર તેને રસ્તે પડ્યા.

તાત્પર્ય કે, સર્વ કામના જેની નિવૃત્ત થઇ ગઇ છે એવા મહાત્મ અલ્પલોક સુધીના ભોગને તુચ્છ સમજેછે, તે નજીવાં દ્રવ્યાદિથી મોત નહીંજ પામશે એ સ્વાભાવિક છે.

यदा सर्वे प्रमुच्यन्ते कामा ये च हृदि स्थिताः ।

વળી શ્રીહરિ કહેછે કે,—

प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मनोगतान् ।

आत्मन्येवात्मनातुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥

એવા આત્મરત મહાપુરૂષનો વૈરાગ્ય પણ જાણરહસ્ય હોય છે.

ब्रह्मादिस्थावरान्तेषु वैराग्यं विषयेष्वनु ।

यथैव काकविष्टायां वैराग्यं तद्धिनिर्मलं ॥

એવા પુરૂષ આખાં અલ્પાંડના રાજા છે. તે લક્ષપતિ છે એટલે આત્મતત્વમાંજ લક્ષ સ્થાપી, તે સ્વરૂપનિષ્ઠાનાજ પતિ છે. અને માયિ તુચ્છ વિષયો માટેજ વજ્રખાં માર્યા કરનારા (હજમ જેવા) ભીખારી-લોભી-કૃપણ કહેવાય છે.

૧૦૩—એક ડોસી પોતાનાં ખેતરમાં માળો બાંધી તે ઉપર એસીને ચલીઆંઓ વગેરે પક્ષીઓ પાકેલા દાણા ખાઇ જાય તેને ઉરાડવાને, થાળ હાથમાં રાખી દાનાણુવડે ઠોક્યા-વગાડ્યા કરતી હતી. ગામમાં રાજા એક જીંટ વૃદ્ધ થઇ ગયેલું તેથી રાજાએ તેને પેન્શન આપ્યું એટલે મરજી માફક કરવા દેવા હુકમ કાઢ્યો, કે એને કાંઈ પણ જાકડ

મારશે તેને સખ કેદ કરવામાં આવશે. તે જિંટ ફરતું ફરતું ધરરર ઘુસ કરતું ડોસીનાં ખેતરમાં આવ્યું, ને દાણાના છોડ વગેરે ખાવા માંડ્યું, તે જોઈને ડોસીએ હપ હપ હપ હપ થાળી વગાડી; તે ઊઠને શું દિસા-જમાં! વગાડતી વગાડતી મોઢાં આગળ આવી વગાડે છે. ત્યારે જિંટે ઝાં ઝાં ઝાં કરતાં ઝિચું જોયું. ને જાણે પૂછ્યું કે એ શું રમત કરે છે. ત્યારે ડોસીએ સૂચવ્યું કે, તું જતું રહે તે માટે વગાડું છું. ત્યારે જિંટે નીચું ટોકું કરી પુનઃ ખાવા માંડી જણાવ્યું કે, મારા ઉપર ૪૦-૫૦ મળતો ભાર ભરતા તેનાથી ડરતો નહીં, વળી મારા પર નગારાં દોલ વાગતાં તેનો મને જરા દિસાજ કે અસર નહતી, તો તારી દોલ શેરની થાળી હપ હપ કરશે તેથીજ હવે હું ભડકી જઈશ કે!! આત્રી જા, હું રાગ્નને જિંટ છું, ધરાધંશ (નૃમ થતશ) ત્યારે જઈશ. ચલીકાં નથી કે ઉડી જશે.

તાત્પર્ય કે,—સદ્ગુરુ મહારાગ્નનાં આગક-નિરંતર આત્મરત-જગ-તનો અત્યંતાભાવ જાણી તે સ્થળે આત્મદર્શન કરી રહેલા, સંસારથી પરવારેલા, મરજીવા, મહાનુભાવ, (પેન્દાનર જેવા) સ્વેચ્છાથી વિચર-નારા, સદ્ગુણવસ્થામાં રહેનાર, નિત્ય મુક્ત, યોગીવર્ય એવા મહાત્મા વિશ્વરૂપ પોતાની વાડીમાં વથેચ્છ ફરે છે તે, માયાના ત્રણ ગુણમય થઈ રહેલા કડાકા ભડાકા, ગાનતાન, ખુમ ઝરાણ, તોપ અંદુક, કે એવી માયિક ધમાલોથી ભડકી ઉઠતા નથી. લગ્નથી, દ્રવ્ય લાભથી, શ્રદ્ધ-લોકના વૈભવથી, અથવા પુત્ર, સ્ત્રી, સ્તેષીનાં મૃત્યુથી, રોગ, આગ, ભય વગેરેનાં કારણથી, હર્ષ અગર શોકને વશ નહીં થતાં અડગ-નિશ્ચળ રહેછે. વિપયાસક્ત (ચલીઆં જેવા) લોકજ અહ્ય લાભ દાનિથી હર્ષ શોક વશ બની ન્દાસ ભાગ કર્યા કરેછે.

૧૦૪—એક પાંકા ચોર હતો. તે રાગ્નના મહેલપર ચઢી, યુક્તિથી દોરડાં મુકી પલંગ ઉચકી લઈ બીજે માળે મુકી, પલંગ નીચે સુનાની ઘટો હતી તેની ગાંસડી બાંધીને ઉતર્યો. તે નીચે ઉતર્યો એટલે રાગ્ન ઉઠ્યા. તેના તાત્કાલિક હુકમથી સ્વારો તથા મસાલ તૈયાર થયાં. ચોર ભડકી બોલ્યો કે ૨૦૦ ઘોડાની પાયગા તૈયાર થમ, ને મસાલ સાથે રાગ્ન ચઢ્યો, હવે તો મુવા. અને નાઠો તે નદી આગળ ગયો, ત્યાંતો મસાલ સાથે સ્વાર દોડતા આવતા દૂરથી જોયા. પણ છેટું હોવાથી મસાલવાળાએ તેને નહીં દીડો. તેથી પેલી ઘટાને નિશાની કરીને પાણીમાં ફેંકા; અને ત્યાં દારદોર વીસ મુઢાં પડેલાં તેમાં સુતો. એટલે તો મુઢાં ઉઠીને

બોલ્યાં કે. દરમખોર! ઉઠ, હમારા ભેજો તું ક્યાં સુતો, હમને બદલામ કરશે, ઉઠ. ચોર કહે જાવ, નિર્ભય રહે, બદલામ નહીં કરું, વચન આપું છું. ત્યારે વીસે શબ પાછાં પડ્યાં. મસાલો સાથે સ્વાર અને તરત રાજ પાણુ આવી પહોંચ્યા. સીપાઇ પાકા (ચારના દાદા) હતા. તે કહે, સાહેબ ચોર અહીંજ છે, નહીં. પાણુ ઇટોતો નહીં જડે; કેમકે અહીં લગી પગલું ભારે છે, અને અહીંથી હલકું છે, તેથી ઇટ નહીં જડે, પણ ચોર આમાંજ છે. રાજ કહે, શું! મુઠ્ઠામાં?! સીપાઇઓ કહે, હુકમ કરો તો જતાવું. રાજ કહે, જતાવો. તરત સીપાઇએ ભાલો લઈ જ્યાં મુઠ્ઠામાં ભય ભય ઘેંગી ગયો. વચમાં ચોર પડેલો તે મુઠ્ઠાં જેવોજ આંખ આંખ દ્વાથ પગ કરીને પડ્યો છે તેને પણ ઘેંચાયો છતાં જરા હાલ્યો કે ચાલ્યો નથી. રાજ કહે. દરમખોર! મુઠ્ઠાં ચુંથા છો! સળ કડું છું, ક્યાં છે ચોર?! સીપાઇ કહે. અરે સાહેબ, એમાંજ ચોર છે. જાવો ઘાસની પુળી, તે સળગાવી જ્યાંનાં મોઢાં જાળો. પુળી લાવી સળગાવી જ્યાંનાં ગાલે ડાખી. તોપણ ચોરતો મુઠ્ઠાં જેવું મુઠ્ઠાંજ. આખરે સીપાઇઓ કહે છે કે, ભાઈ! તું ઉડને હવે. હમારો જીવ લેવાશે. હમે જાણીએ છીએ કે તું છે તો અહીંજ. રાજ કહે, હજી ચોર આમાં છે! શું ગાંડી વાત! આમાંથી ચોર નિકળે તો અડધું રાજ આપવું, અને તેનો દાસ થઈ રહેવું. આટલું કાને પડતાં તરત પેલો ચોર ઉઠી, પાછળ દ્વાથ વેંટી રાખી, હાજર થયો. રાજતો તેને જોઈને કહે છે કે, શામાસ! શામાસ! ધન્ય છે તને. સુખપાત્રમાં બેસાડી રાજગાદીપર ત્રણ જણ બેસાડ્યો, તે રાજ પગે જાગ્યો.

તાત્પર્ય તે, જીવનમુક્ત (મુઠ્ઠાં જેવા) થવાથી અખંડ સુખ મળે છે. એટલે નિઃસંકલ્પ, શાંત, દેહ, ઇંદ્રી, મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, આહંકાર, પ્રાણુ વિગેરેના ભાવ રહિત. તે સર્વ અવિદ્યામળના દ્રષ્ટા સાક્ષી જ્ઞાનમય શિવ સ્વરૂપે અસંગ બની રહેવાથી, દેવ મનુષ્યાદિથી પૂજ્ય ગણાઇ, સર્વના અધિષ્ઠાન આત્મારૂપ મહારાજપદે આરૂઢ થવાય છે.

ભગવાં લુગડાં કરવાં, એ મુઠ્ઠાંનો વેષ છે. પણ સાંતુ સન્યાસી થઈ જઈ વસ્ત્ર માત્ર કાપાય (ભગવાં) જતાવી પહેરી દીધાં, તેથી કંઈ મુઠ્ઠાં થયા કહી શકાય નહીં. પણ જીવતા છતાં મરી જવાય (ચોર માફક) એટલે દ્વૈત પ્રપંચ તરફથી સમુળગા મરી જવાય-ભાવ રહિત બની રહેવાય, અથવા દ્વૈત અદ્વૈતની કલ્પના રહિત, જીવત્વનો અભાવ અનુભવી અનંત જ્ઞાનમય પૂર્ણ પોતાનેજ ઝેંઘ, ભાંતિજન્ય અહંમમ, અને મારી

નાખી, હું તત્સત્ માં સમાવી દમને અલંદતવને પમાડી દેવું, તેનુંજ નામ જીવતાં મરી જવું, કહેવાય. એવા મરેછે તે પછી પાછા ઉઠેછે તે, જીવન્મુક્ત છે. તેજ અલ્લાનાંદ મહારાજ્યપદે વિરાજેછે.

૧૦૫—માધવદાસજી નામે એક સમર્થ વિદ્વાન સાધુ મહા જ્ઞાની હતા. તે શ્રોત્રિય અભિનિષ્ઠ મહાત્મા શાંત સ્વભાવના નિરભિમાની હતા. કાશીમાં સુખ પૂર્વક રહી વિદ્યાર્થીઓને વેદાધ્યયન કરાવતા, તેમજ સાંખ્ય, યોગ, વેદાંત, ઉપનિષદ, છ શાસ્ત્ર, ૧૮ પુરાણ વગેરેમાંથી જેને જે ભણવાની ઇચ્છા હોય તેને તે અધિકારાનુસાર ભણાવતા હતા. તેને જીતી શકવા કોઈ અન્ય સમર્થ નહોતું. એક સમર્થ વિદ્વાન પંડિત ૧૦૦ વિદ્યાર્થીને લઈ ઘણા દેશોમાં સભા કરી શાસ્ત્રાચંમાં બધાને જીતતો જીતતો કાશીમાં આવ્યો. ત્યાં મોટી સભા ભરી શાસ્ત્રાર્થ કરવાનું કહ્યું, ત્યારે પંડિતેએ જવાબ દીધો કે, હમારી કાશી પુરીમાં માધવદાસજી નામે સમર્થ પંડિત છે, તેનેજ ફક્ત તમે જીતશો તો આખી કાશીના બધા પંડિતોને જીત્યા, એમ હમે માનીશું. તે ઉપરથી તેનું ઘર પુછતા પુછતા તે પંડિત ગયા. તે વખતે માધવદાસજી એકા હતા, તેને પુછ્યું કે, અલ્યા માધવદાસીઆ તારું નામ કે? માધવદાસ બોલ્યા કે, હા, મહારાજ, દાસીઆ તો છું, પણ દાસ પદ્ધિતો આપ કૃપા કરી આપશો ત્યારે. આવો, ગિરાજનં. એકા, અને હકીકત કહી; પછી હેતુ કહ્યો કે, હું તમને ત્રણ સવાલ પુછું, તેના ઉત્તર જે તમારાથી નહીં આપી શકાય તો, મારાં ખાસડાં માથે લખને ગંધેડે એસીને ફરવું પડશે. અને તમારા ત્રણ પ્રશ્નોના જવાબ જે મારાથી નહીં અપાય તો મારે તેમ કરવું. માધવદાસ કહે, મહારાજ! મારેજ આપ મહાત્માનાં ઉપાન (ખાસડાં) લઈ માથે ચઢાવવાં છે. માટે મહા ભાગ્ય હું એમાં સમજું છું. એવો મંગળામય દિવસ મારે માટે દૃઢલક્ષ છે. પછી પેલા ઋષિ (પંડિત) આજ્ઞા લઈ ગંગાપર સ્નાન કરવા ગયા. તે વખતે માધવદાસે વિદ્યાર્થીનું રૂપ લીધું, અને હાથમાં પુસ્તક—પૌથી અગલમાં મારી તે ન્દાય છે ત્યાં આવ્યા. અને પેલા જીતવા આવેલા પંડિતને કહ્યું કે, હમ માધવદાસજી મહારાજકા શિષ્ય હું, અબ કેસી આજ્ઞા દે? તે ઋષિ બોલ્યા કે, ભત્રા, તુમ ત્રીન પ્રશ્ન પુછો; પાછું હમ પુછેગે. તે શિષ્યરૂપે બોલ્યા, ફીક, બહોત અચ્છા, આપકો જેસી આજ્ઞા. સુનીએ, ગુરૂજી! આપ સમજીને ભણ્યા, કે ભણીને સમજ્યા? એ હમારા પ્રથમ પ્રશ્ન હું. ઇસકા ઉત્તર આપ કૃપા કરેકે દીજીએ, શીર દુસરા પ્રશ્નસેં તકલીફ દેછીગે. હમે પેલા ગર્વથી ભરેલા

ગમે તેટલા જનાં વિદ્વાન હોવાથી વિચારમાંજ પડી ગયા. શું જવાબ દેવો તે સુઝતો નથી. ત્રણવાર એજ પ્રશ્ન પુછી, થાકીને માધવદાસજી પગે લાગી બેઠા. ઉત્તર આપી શકાયો નહીં. કેમકે વિચાર થયો કે:—

જો સમજ્યા હોય તો ભણે શું કામ! સમજીને પછી ભણવું શું! અદ્વૈત આત્મતત્ત્વ સમજ્યો તે તો અદ્ભુતમત્ત્વનાં સ્ફુર્ણને મિથ્યા જાણી તે વ્યાપક અનંત જ્ઞાનમય બ્રહ્મપદમાં સમાઇ તત્સદૃષ થઇ રહેછે—મુનિ થાયછે (મૌન્ય ધરેછે) તે બોલતો જના નથી બોલતો, એવા મન વાણી રહિત સ્વરૂપે સ્થિત થઇ રહેછે, તે શામાટે શી રીતે ભણે! **કિમિચ્છન્ કસ્યકામાય શરીરમનુ સંજ્વરેત્** (શું ઇચ્છતો હુવો, કઇ કામના માટે શરીરને તપાયમાન કરી ભણવાની પ્રવૃત્તિ કરે!!) ભણવા ગણવા વગેરેની કોઈ પ્રવૃત્તિ, સમજ્યા પછી, સંભવતી નથી.

વાક, હવે ભણીને પણ, તે ભણવાના શ્રમના ફળરૂપે સમજ-જ્ઞાન-અનુભવ પ્રગટયો હોય, એટલે ભણ્યા પછી પણ જો યથાર્થ સમજ્યા હોય, અર્થાત્ જ્ઞાનવ્ય જાણ્યું હોય—જેય તત્ત્વ (આત્મ વસ્તુ) સમજાયું હોય તો પછી તે ફરીજ જવાનો, સમતાં સમતાં સમી જશે-શાંત નિર્વિ-કલ્પ અવાહનસંગોચર એવા ચિન્માત્રપદમાં સ્થિતી કરશે. તે પાછો વાદવિવાદની પ્રવૃત્તિ પરાયણ થઇ શકશેજ નહીં. સમજીને તો ચુપ થઇ જવાનો. તેની દ્રષ્ટિમાં દ્વૈત છેજ ક્યાં! કે, વાદ કરશે!! એ રીતે જીતવા આવેલો ઝડપિ જીતાઇ ગયો, ગર્વ ગળી ગયો, અને માધવદાસને શણ્ઠ થયો.

નાતપર્ય ઉપલા બે પારેગ્રાફથી કહેવાઈ ચુક્યુંજ છે, તેજ વિચારમાં લઈ મનન કરવા યોગ્ય છે.

૧૦૬—એક વિદ્વાન બ્રાહ્મણ મુસાફરી કરવા નિકળ્યો હતો, તે ભવારણ્યમાં ચાલતાં એક કલ્પવૃક્ષ નીચે વિશ્રાંતિ લેવા ઉભો છે ત્યાં મનમાં વિચારેછે કે, તૃપ્તા થણી લાગીછે, સ્પર્ધિ જળનો ઝરો વહેતો હોય તો જળ પીએ. એટલામાંતો ત્યાં જળનો ઝરો દોડા, તેમાંથી જળ પીધું અને મનમાં પ્રભાવ છે કે, આપણે કાંઈ થોડું ભણ્યા! શું પૃથ્વિ-પર આવી રીતે હાલ કોઇના સંકલ્પ ફળે છે કે! પછી મનમાં ધાર્યું કે, હવે તો ભુખ્યા છીએ તેથી કાંઈ ભોજન હોય તો ડોક. એટલે તો એક સુવર્ણના થાળામાં અનેક તરેહની સુંદર પકવાનની રસોઇ પીરસાયલી

તેયાર નજરે પડી. તે ભોજન કીધા પછી વિચારું કે સુંદર છપ્પરપલંગ અને એક દાસી હિંડોળે હાંચકનારી હોય તો કીક. તેજ પ્રમાણે ત્યાં હાજર જોઈને તે પલંગપર આહ્વાન સુતો. દાસી પવન નાખેછે. ત્યાંથી હિંડોળે આવી સુતો, તેને જુલાવેછે. ત્યારે બીજી બાજુએ દાસી તથા પત્નિની કલ્પના થઈ. તેપણુ હાજર જોયાં. તે સુખથી બહુ ડુલાઈ રહ્યો છે. તેમાં વળી શંકા થઈ આવી કે, આ અધી ભોજનમાં તો ખૂબ થઈ પડી છે, પણ એકાદ વાદ્ય જે જંગલમાંથી નિકળી આવે તો ત્યારે જાણાં માર્યા જઈએ. એટલામાં તો ધુધવાટો કરતો સામેથી વાદ્યે દોડી આવી ત્યારેનો નાશ કીધો.

તાત્પર્ય કે, કલ્પવૃક્ષને આશ્રયે રહેલો પુરૂષ જે ચિંતવે તે તરત તેને આવી મળેછે, તેમ આત્મતત્ત્વરૂપ કલ્પવૃક્ષ તજે ખેસીને—તેમાં એકાગ્રતા સાધીને સંયમ કરવાથી જેમ જેમ બળ વધતું જઈ સંકલ્પસિદ્ધિ થતી જાયછે, તેમ તેમ અભિમાનથી ડુલાઈ જવું નહિં. અનંત શક્તિ જેમાં રહેલી છે એવા સચ્ચિદાનંદ આત્મદેવતા આશ્રયનું—ભગવદાશ્રયનું એવું સામર્થ્ય છેજ, મારું એમાં કશું નથી, એટલુંજ નહિં, પણ હું એવું ભિન્ન કશુંજ નથી; એમ નિરભિમાન રહી જે કલ્પના કરવી તો સદા શુભ કરવી, અશુભ વિચાર કરવાજ નહિં. અને એ પ્રભુ કેવળ સુખરૂપ—આનંદધન જ્ઞાનસ્વરૂપ છે તેમાં કોઈ અશુભ કલ્પનાને મારે અથવા શંકાનો અવકાશજ નથી, પણ અખંડ એકરસ આનંદમય સુખસ્વરૂપ છે, એવી દૃઢભાવના કરતાં કલ્પનારહિત શાન્ત બની રહેવું. શંકા—સંશય તેમાં કદી કરવો નહિં, કેમકે સંશયાત્મા વિનश्यति. । न सुखं संशयात्मनः ॥ એ ભગવદ્વાક્ય સ્પષ્ટ સૂચવેછે.

માટે, શુભ વિચારનુંજ અહર્નિશ સેવન કરતા રહી, ધીમે ધીમે તે વિચારોને પણ આત્મતત્ત્વમાં આન્તરૂપ બાણી, તેને સમાવી દઈ, નિર્વિચાર બની રહેવું.

૧૦૭—એક અવધૂત યોગી પરમહંસ મહાત્મા રસ્તેથી ચાલ્યા જાય છે. તેણે ભુખ લાગી હતી તેથી હાથ ધર્યાં—લાંબો કરી બાલ્યા કે, બ્રહ્માંડમાં યશ હોતા હૈં, જે કોઈ હોમ કરનેકું દેતા હો તો દેદો. તે જોઈ કોઈ મસ્કરા મૂઠ માણુમે ધગધગતી ઉજ્જુ રેતી તેના હાથમાં નાખી. તે જોઈ પ્રસન્ન મુખમુદ્રાથી “યાજી, આવ, તું બી આવ,” એમ કહી પેટમાં નાખી ચાલતા થયા. રસ્તેથી ધર્મનિષ્ઠ રાગ જાય છે તેણે પોતાના ગુરૂનો

હાથ ઝમેલા પડી સુણી ગયલો જોઇ કહ્યું કે, આ શું ! આ કામ કરનારને અહીંજ એકદમ ગરદન મારું. ગુરૂને દરબારમાં લઇ જઈ બરાસ, અંદન વગેરે થંડક કરી, વૈદ પાસેથી થંડો મલમ ચોપડી પાટો બાંધવા વઝેરેની તજવીજ કરી. પછી રાત્રી ધીમે રહીને પુછેછે કે, એસા કિન્ને કીયા ? ગુરૂ કહે કે, જિન્ને થંડક ચોપડી પાટા બાંધ્યા ઇન્નેછ. દુસરા હૈ કોન ! રાત્રી કહે, આ શું જીવન ! અરે પ્રભો ! કહો કિન્ને એસા કીયા ? આપકું દુઃખ હોતા હૈ, એ કેસા પાગલ થા ! ગુરૂ કહે, ભાઈ રાત્રી ! જીને પાટા બાંધા ઇન્નેછ કીયા, દુઃખભિ ઇસકુંજ હોતા હોયગા. તું ઈતના દિનસેં હમેરી સંગતિ કર રહે હો, તોભી રાત્રીજ રહ્યા ? ! કુચ્છ સમજ નહીં ! તાતપર્ય કે, સુખ અથવા દુઃખ શરીરનાં પ્રારબ્ધથી શરીર-પરજ આવે છે. જ્ઞાની મહાન્મા તે શરીરાદિના દૃષ્ટા સાક્ષી હોવાથી તે શરીરનાં સુખદુઃખથી, હું સુખી અગર હું દુઃખી છું એવું માનતા નથી. અને દૃષ્ટાપદેસ્થિત રહીને જે થાય તે બાગવી છુટે છે, તેમાં હર્ષ કે શોક કરતા નથી. ચિત્તવૃત્તિમાં કદી હર્ષ શોક થતા જીવેછે તોપણ તે ચિત્ત (અંતઃકરણ)ના ધર્મથી અલિપ્ત રહી અસંગપણે રહેછે, અને ઉપદેશ કરેછે કે:—

સુખસ્ય દુઃખસ્ય ન કોપિ દાતા ।

પરોદદાતીતિ કુબુદ્ધિ રેષા ॥

અહંકરોમીતિ વ્રથાભિમાનં ।

સ્વકર્મ સૂત્રેઃ પ્રથિતો હિ લોકાઃ ॥

સુખ દુઃખનું આપનાર કોઇ નથી, ફક્તજાણે મને આમ કીધું તેથી મને આમ (દુઃખાદિ) થયું, એમ કહેવું એજ કુબુદ્ધિ (ભૂત) છે. હું કહું છું, એવું માની બેસવું, એ વ્રથા અભિમાન છે. પોતપોતાનાં કર્મરૂપ સૂત્રથી પ્રાણીમાત્ર ગુંથાઇ રહ્યાં છે.

આવું સમજીને જ્ઞાતાએ સર્વત્ર અભેદ (અદ્વૈત) આત્મદૃષ્ટિથી જોતા રહી, રાગ દ્વેષનો ત્યાગ કરી, પ્રસન્નતાપૂર્વક ભવાદિ પ્રવાસ પુરો થતાં—પ્રારબ્ધની સમાપ્તિ થતાં સ્વરૂપમાં અભેદપણે સમાઇ જવું.

૧૦૮—એક નદી કીનારે કેટલીક ઘોડીઓ ચરે છે. ત્યાં એક સ્વાર ઘોડા ઉપર બેસી જતો હતો તે આવ્યો. સ્વાર તે ઘોડાને સરીઆમ રાજ-માર્ગે વાળવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો છે, પણ ઘોડો નો ઘોડી ઘોડીને—એવા-

તાણુ કરીને પેલી ઘોડી તરફ જાય છે. સ્વાર ઘાણા ચાખકા મારેછે અને પોતે દુઃખી થાય છે, છતાં ઘોડાનો વેગ તે ઘોડી તરફ જાયની રહ્યો છે. સ્વાર થાક્યો ત્યારે નીચે ઉતરી પડ્યો. અને નીચેથી લગામ ખેંચી પકડી એટલે ડોકા નીચી થઇ ગઇ, ત્યારે ઘોડીને જોતો અટક્યો. અને ઘોડો નીચું જોતો થયો તે સ્થિતિમાં રાજમાર્ગ ઉપર ચાલીને સ્વાર લાવ્યો. ઘોડીએ દ્રષ્ટિનો વિષય રહી નથી એમ જોઇ પુનઃ સ્વારી કરી બેઠો અને ચલાવ્યો, ત્યારે સ્વારથી અપાયલા વેગ પ્રમાણે ઘોડો ત્વરાથી ઇષ્ટ સ્થાને તે સ્વારને લાવી મુકતાં વિશ્રાંતિ લેવા ભાગ્યશાળી થયો.

તાત્પર્ય કે, ઉપનિષદમાં આત્માનં રથિનં વિદ્ધિ શરીરં રથમેવચ એ ઉપદેશ છે ત્યાં કહ્યું છે કે, ઇંદ્રીઓરૂપ અશ્વો પોતપોતાના વિષય તરફ ખેંચાયા જાય છે. નેત્ર છે, તે રૂપ વિષય તરફ દોડે છે, કાન છે તે શ્રવણ કરવાના શબ્દ વિષય તરફ તણાય છે, ઊભા,—સ્વાદ તરફ, ઉપરથી સ્પર્શ વિષય તરફ (સ્ત્રી સંબંધથી સુખ થશે એવી ભ્રાંતીથી) દોડે છે, નાસિકા ગંધ વિષય તરફ આકર્ષાય છે, એ રીતે દરેક ઇંદ્રી પોતપોતાના વિષય તરફ અભિમાની (જીવ) ને તાણી જાય છે. તે વખતે ઇંદ્રીઓરૂપ અશ્વની મરજી પ્રમાણે જો તણાયા જઇએ, તો ગમે ત્યાં ઝીકી મારી અથવા મોટું ભયંકર દુઃખદ પરિણામ પ્રકટાવી મલતી વિનંદિ (મ્હોટી ખરાબી—ભારે દુઃખ) કરી નાખે છે. પણ મનઃ પ્રગટમેવચ મનરૂપ જે લગામ આપણા હાથમાં છે તે ખેંચી પકડીએ તો અશ્વનું જોર નરમ પડે છે, છતાં ઇંદ્રી (અશ્વ) બળ કરીને વિષયો ભણી તણાતીજ રહે, તો નીચે ઉતરીને અર્થાત્ એકાંત પ્રદેશમાં સિદ્ધાસન અથવા પદ્માસને બેસી, મન લગામને તાણી પકડવી; એટલે નીચું સુખ કરી ગળું અને છાતી વચ્ચે દાદીને સ્થાપી (દાદીને છાતીએ અડકાવી) નાસિકાએ દ્રષ્ટિ રાખી, એકાગ્રતા કરવી—સંકલ્પ રહિત બની રહેવું. તેથી અશ્વોરૂપ ઇંદ્રીઓના વેગ અને બળ નરમ પડી જઇને આપણે રાજમાર્ગે લઇ જશું—આત્મતત્ત્વ તરફ જવાના સંયમરૂપ માર્ગે વાળી જશું ત્યાં આવશે. પછી પુનઃ સ્વાર થઇ લગામ કાણુમાં રાખી ચલાવ્યા જશું—ધ્યાન ધારણા સમાધિનાં અંકુશરૂપ સંયમને માર્ગે વહ્યા જશું, તો આત્મતત્ત્વરૂપ ઇષ્ટ મુકામે પહોંચી સુખને અનુભવ કરવા ભાગ્યશાળી થશું—પરમ આનંદમય બ્રહ્માત્મક જ્ઞાન સ્વરૂપે અભેદત્વે રિથત થશું અને મન પણ ત્યાંજ વિશ્રાંતિ પામશે.

(મેઠ) ૧૦૯—મેઠ પર્વત ઘણો ઉંચો છે. પૃથ્વી ઉપર ઉભા રહી આપણે દ્રશ્યને જોઈએ છીએ તો જે સ્થિતી—આદૃતિમાં દેખાય છે, તે જ્યારે પર્વતપર ચઢવા માંડીએ અને એક સપ્તમાંશ જેટલે ઉંચા ચઢી જોઈએ અથવા થોડે સુધી ચઢીને જોતાં પૃથ્વીપરનાં મનુષ્ય પશુ વૃક્ષાદિ બધું અસલ કરતાં નાનું દેખાવા લાગે છે. તેથી પણ ઘણો ઉંચે જઈ જોતાં વધારે નાનું દેખાય છે, એ રીતે જેમ જેમ ઉંચે ચઢી જોતા જઈશું તેમ તેમ નીચેનું દ્રશ્ય (મનુષ્યાદિ) નાનું નાનું દેખાતાં આંતે અતિ સૂક્ષ્મ જાણાઈ, જ્યારે પર્વતની ઉપર ગિરિશૃંગ ઉભા રહી જોશું ત્યારે ખીલકૂલ કંઈજ દ્રશ્ય નીચેનું દેખાશે નહીં—અત્યંતાભાવ જાણાશે.

તાત્પર્ય કે, જ્યાંસુધી આ ભૂમિપર રહી—નીચી ભૂમિકામાં અટકી રહી જોયા કરશું ત્યાંસુધી દ્રશ્ય ત્રિગુણાત્મક જગત દેખાયાજ કરવાનું પણ વિપયાસક્તિ છોડી સંસારનો મોહ ત્યાગી, સપ્ત ભૂમિકામાંથી પ્રથમની શુભેચ્છા, ખીજી સુવિચારણા, પછી તનુમાનસા, ચોથી તુષ્ટા, એમ જેમ જેમ ઉંચે ચઢતા જઈશું તેમ તેમ દૂત પ્રપંચનું ભાન ઓછું થતાં થતાં અભાવરૂપે થઈ, છેક અતિમ શિખરે—દ્રઢ અપરોક્ષ થઈ કેવળ અભ્યાસ નિમગ્ન થતાં, અત્યંતાભાવરૂપ થઈ જશે.

ઝોટલાથી ઉંચું ઘર છે, ઘરથી ઉંચો મોલ, મોલથી ઉંચો ડુંગર, તેનાથી ઉંચો પર્વત, પર્વતથી ઉંચું આભ (આકાશ) છે. આભથી ઉંચું શું, એમ કોઈ પુછે તો તેને ભારોટીકે કે જાપર, એમ કહેવાશે નહીં. તેજ રીતે કારકુનનો ઉપરી મામલતદાર, તેનો ઉપરી આસીસ્ટન્ટ અથવા ડેપુટી. તેનો ઉપરી કલેક્ટર, તેનો કમીશનર, તેનો ગવર્નર, તેનો ઉપરી રાજા છે. તેમ આ દ્રશ્ય પ્રપંચ નેત્ર વડે જણાય, તેને નેત્રમાં અંતઃકરણની વૃત્તિ દ્રષ્ટા હોવાથી નેત્ર જુવે, ને વૃત્તિનું મૂળ બુદ્ધિ, અને તે બુદ્ધિમાં ચૈતન્ય આત્માની સત્તા રૂપિને લીધે બુદ્ધિમાં જોવા જાણવાપણું આવે છે. તેજ આત્મા સર્વથી અંતિમ જૈય તત્ત્વ પૂર્ણ જ્ઞાન સ્વરૂપ છે. સાકાષ્ટ સા પરાગતિ:

હાથી ઉપર પુરૂષ બેઠેલો છે. હાથી ચાલે છે તેણે રસ્તામાં પડેલું કોળું છુંદી નાખ્યું. શું તેથી તે ઉપર અંખાડીમાં ખિરાજનાર પુરૂષને વાયકું પડશે કે? ના. તે હાથી વેલી વેલામાં ગુંચવાયો હોય તેથી શું ખેસનાર ગુંચવાયો છે એમ કહેવાશે કે? ના. તેમ અનુભવ ઉંચો છે. તે અભ્યાસક્રમના અનુભવરૂપ શ્રેષ્ઠ અંખાડીમાં વિવેક હાથીપર ખેસનાર સર્વથી

અસંગ છે. એવા અનુભવી મહાત્મા જેઓ જ્ઞાનગિરિશૃંગ ઉપર બિરાજે છે, તેઓની દ્રશ્યજગત-દૈત્યપ્રપંચની બ્રાન્તિ અસ્ત થઈ ગયલી હોવાથી પાપપુણ્ય વગેરેનો તેઓને સ્પર્શ થતો નથી. એવા પુરૂષો આ સંસાર સાગરને તરી જવા તુંબડાંરૂપ છે. કેટલાક અવિદ્યાને વશ હુવા બંધે છે કે, હું જો નહિં હોતે તો આમ કદી થતે નહિં-હું હતો તોજ આ કામ આ રીતે થયું. તેને પુછીએ છીએ કે, ઓ મોટાભાઈ! તું હતો તો જીવાની કેમ જવા દીધી? વડપણુ શામાંટે આવવા દીધું? શું દાથેવતી દુઃખ ભોગવવાનું મન થયું કે?!! વળી તું હતો ત્યારે રેલ કેમ આવવા દીધી, તારી માને, બાપને કે દાદાને કેમ મરવા દીધાં? પણ અરે લોકો! સજ્જનો! નકામા ભાર માથે નહિં ખેંચી લો. કાષ્ઠથી કશું થતું નથી. માયાના પ્રદેશમાં કોણુ, કાને, શું, શી રીતે, કરી શકે એમ છે?!! તમે છોજ શી વસ્તુ! કરવાપણું તમારાં સ્વરૂપમાં સંભવે છે કે નહિં?!! તેનો વિચાર કરો. મનુષ્યજન્મમાં ખર્ચ કર્તવ્ય શું છે? એ પ્રશ્નનો ઉત્તર સમર્થ સદ્ગુરુ જો એકજ શબ્દમાં આપે, તો તે એજ છે કે, વિચાર. એ વિચાર તે કયો? હું કોણુ છું, એ વિષેનો જે વિચાર કરવો તેજ તે વિચાર. એ વિચારથી સંસાર સાગર તરી જવાશે. તે તમને સ્વબુદ્ધિથી નહિં આવડે તો, ઓત્રિય બ્રહ્મનિષ્ઠ સમર્થ શ્રી ઇશ્વરકોટિના મહાત્માનો સંગ કરો-તમારાથી ભવસાગર સ્વપુરૂષાર્થથી નહિં તરી શકાય તો એવા સાધુ તુંબડાં સાથે રાખી તરો. તમારી સાથે લોદાં, લાકડાં, વાસણકુસણુ, ધુળી કચરાનાં પોટલાં રાખી તરવા જશો તો પુત્રશોજ. તેજ રીતે હીરા, માણિક, મોતી, સુવર્ણુ, ચાંદી વગેરેની પોટલી લઇને તરવા જશો તોપણુ બુડવાનાજ. શુભ અને અશુભ-પાપપુણ્ય બેહુ નાખી દઈ તરશો તો સુખે પાર જશો. શક્તિ ન હોય તો લજ્જન શરમ છોડી (લોકેપણુ, પુત્રેપણુ, વૃત્તેપણુ ત્યાગી) નિર્મય થયલા મહાનુભાવ સંત-મહાત્માનું શર્ણુ પકડી તે સાધુ-રૂપ તુંબડાંનો આશ્રય લઈ નિર્વિદ્યે-નિર્ભયપણે પાર ચાલ્યા જાય. હવે આગસ-પ્રમાદમાં દટાઈ રહેવાનું નથી. બહુ કદપો, મન્યંતરો, અરે બ્રહ્માનું અર્ધ એટલે ૫૦ વર્ષનું આયુષ્ય વહી ગયું. તેમાં અસંખ્ય જન્મો લઈ અસંખ્ય યોનિઓમાં ભ્રમણુ કરી કરી, મોક્ષના દ્વારરૂપ આ ઉત્તમ મનુષ્યદેહમાં આવ્યા છો. તેનું આયુષ્ય-ક્ષણુ ઉપર ક્ષણુ જતાં વહું જાય છે, જીતેલી બાજી હારી જશો, પછી પસ્તાવો નકામો-વ્યર્થજ. શું ગર્ભ-વાસનાં દુઃખો, અનેક જન્મોમાં ભવપ્રવાસ કરતાં માર્ગનાં દુઃખો, આધિ વ્યાધિ ઉપાધિનાં દુઃખો. સ્ત્રી, પુત્રો, ધન, ધામ વગેરેનાં યોગ વિયોગનાં

દુઃખો. વગેરે અપાર દુઃખોનો અનુભવ કીધો, કરોછો, અને સમજોછો, તે અધાં દુઃખો તમને મારે ફરી ફરી બતાવવાની-યાદ કરાવવાની જરૂર છે? ના, ના, સારી પેઠે તે તમે જાણોજ છો. તો હવે ઝંખકીને જાગો, ઉઠો, શ્રીહરિગુરુ સંતના દાસ બનો. અને “દાસોહ” કરતાં પછી “દા”ને વિસરી જા, તે પદમાં. એટલે નેતિ નેતિ કરતાં જે શેષ રહ્યું તે સનાતન સત્યવિદેહકરસ આનાંદધન અનાંત અહ્યાત્મતત્ત્વને સ્વસ્વરૂપે જોઈ, તેમાં અહંમત્ત્વસહિત જીવત્ત્વને ઓગાળી દઈ, અભેદત્ત્વે સમી જઈ, તત્સત્ત્વ પ બની રહો. એ રીતે સંસાર સાગર તરી ગયા પછી કાંઈ કરવાનું, કંઈ જવાનું, કંઈપણ મેળાવવાનું કે જાણવાનું રહેશે નહિ—એટલે કર્તવ્ય, ગંતવ્ય, પ્રાપ્તવ્ય અને જ્ઞાતવ્ય કશુંજ આડી રહેશે નહિ. નિત્ય તૃપ્ત થશો. વાણીના પ્રવાહનો અને કલ્પનાના તારનો અંત આવે તેમ નથી. જ્યાં સુધી તે બેહુ ઝંખાઈ શકે ત્યાં સુધી ત્રિગુણમાંજ રમણ કરાય છે. ત્રિગુણાતીતપદ-તમારું હમારું તે આત્મસ્વરૂપમાં, તે મનવાણીની ગંધપણ સંભવતી નથી. તે પરમાનાંદધન જ્ઞાનમય તત્ત્વમાંજ અભિનિપણે સમી જઈ પરમ શિવસ્વરૂપે થઈ રહેવાનું છે. શ્રીકૃષ્ણે પાંચને નિઃશ્વગુણ્યોમવાર્જુન એ ઉપદેશ વચનથી એજ સમજાવ્યું છે. તેજ આપણ સર્વ જનોએ ધ્યાનમાં રાખી, ગંતવ્યસ્થાને પહોંચી, નિરાંતે ઠરવાનું છે. જનકરાગ્ન ત્યારે એ સ્થિતિએ પહોંચ્યા જણાયા હતા. ત્યારે ગુરુ યાજ્ઞવલ્ક્યમુનિએ તેને કહ્યું હતું કે. અમયં વૈ પ્રાપ્તોસિ જનક હે જનક! હવે તું અભયને પામ્યોછે.

વિશેષ વિસ્તાર નહિ કરતાં, “માણિક્ય મણિમુક્તાદિ મહારમ્ય રત્નપુષ્પમાલા” પેહેલી, મેરનાં ૧૦૯માં પુષ્પરત્નસહિત અત્રે સમાપ્ત કરાય છે.

હરિ: ॐ શ્રી સદ્ગુરુપરમાત્મા પ્રીયતામ્ ॐ તત્સત્ત્વહ્યાર્પણમસ્તુ ॥

ॐ પૂર્ણમદઃ પૂર્ણમિદં પૂર્ણાત્પૂર્ણ મુદચ્યતે ।

પૂર્ણસ્યપૂર્ણમાદાય પૂર્ણમેવાવશિષ્યતે ॥

॥ ॐ જ્ઞાન્તિઃ જ્ઞાન્તિઃ જ્ઞાન્તિઃ જ્ઞાન્તિરસ્તુઃ ॐ ॥

इति श्री ज्ञानसूर्योदयाख्यग्रंथे माणिक्यमणिमुक्तादि महारम्य

रत्नपुष्पमाला प्रथमा समाप्ता ॐ तत्सत् ॐ ॥

નવીન

વેદાંત

નવીન

જ્ઞાન-કર્મસહ ભક્તિના પ્રિદ્વિતિ સમજાવનારા નવા ગ્રન્થો

શ્રીજ્ઞાનસૂર્યોદય અથવા

ભક્તરાજનો સદુપદેશ

પૂર્વાર્ધ-ભાગ ૧ લો.

મનુષ્યના હૃદયમાં જ્ઞાનરૂપ સૂર્યનો ઉદય થાય ત્યારે ભગવાનનું ઐશ્વર્ય, માહાત્મ્ય જણાય અને તેથી તે તેની ભક્તિ કરવા લાગે છે. તેથી આ ગ્રન્થમાં ભગવાનની ભક્તિ કેવા પ્રકારે કરવી, કેાણે કેાણે અગાઉ ભક્તિ કરી છે, તેમને ભગવાન કેમ મળ્યા, મૂર્તપૂજા-નવધાભક્તિનું સ્વરૂપ, ભક્તોનાં દૃષ્ટાંતો, સત્પુરુષ અને સત્સંગ વગેરે વિષયો દાખલા દલીલ અને પ્રમાણોથી એવી રીતે સમજાવ્યા છે કે આ પુસ્તક નાસ્તિકને આસ્તિક કરે, અને આસ્તિકનો ભાવ દૃઢ કરે તેવું છે.

કી. રૂ. ૨-૦-૦

શ્રીજ્ઞાનસૂર્યોદય અથવા

ભક્તરાજનો સદુપદેશ

પૂર્વાર્ધ-ભાગ ૨ લો.

આ ગ્રન્થમાં મનુષ્યને પ્રભ, જગત, જીવ, સાધન અને કૃણ સંબંધી ઉત્તમ જ્ઞાન થવા માટે ભક્તરાજે સુંદર ઉપદેશ આપેલો છે.

કી. રૂ. ૧-૦-૦

પુસ્તક મળવાનું ઠેકાણું—

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ,

સાસુન બિલ્ડીંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કોટ, મુંબઈ-૧.

